Codjo, de brandstichter

Oorspronkelijk historisch-romantisch verhaal uit het jaar 1832

F.H. Rikken

bron
F.H. Rikken, *Codjo, de brandstichter. Oorspronkelijk historisch-romantisch verhaal uit het jaar 1832*. J. Timmerman, Paramaribo 1904

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rikk001codj01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

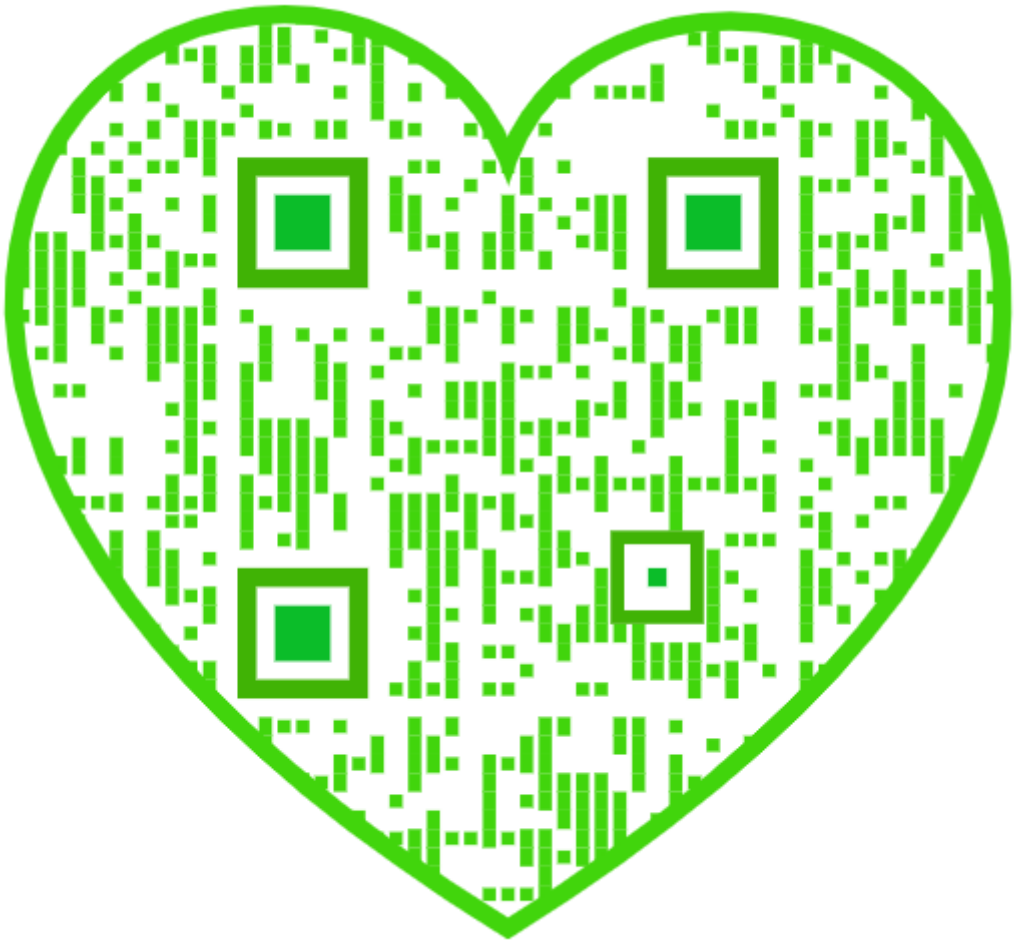

Een Woord vooraf.

Op veler verlangen en aandringen vooral, zijn wij er toe overgegaan dit verhaal, dat als feuilleton in 'de Surinamer' verscheen, in boekvorm herdrukt den lezer aan te bieden.

Het verhaal, - wij stellen er prijs op dit te doen opmerken, - berust op streng historischen grondslag.

Immers is de geheele loop van het verhaal ontleend aan de akten van het proces, dat tegen allen, die middellijk of onmiddellijk tot den verschrikkelijken brand van 1832 hebben bijgedragen, gevoerd werd en die te vinden zijn in Teenstra's 'Negerslaven in de kolonie Suriname,' pag. 220-270.

Mitsdien hebben wij gemeend hier en daar liever aan de strenge eischen der historie recht te doen wedervaren dan de verbeelding vrij spel te laten of beter wellicht gezegd: het romantische meer op den voorgrond te doen treden.

Den loop van het verhaal vaststellend volgens het authentiek afschrift van het vonnis (Teenstra 'Negerslaven' pag. 271-272) hebben wij al de historische personen, die er met name genoemd worden, ook daarin opgenomen.

Wat de stadsbeschrijving ten jare 1832 aangaat, hebben wij tot ons leedwezen nergens een volledige kunnen vinden.

Uit de werken van schrijvers na den grooten brand van 1821, vooral uit Teenstra's 'Landbouw in de kolonie Suriname' Deel II, hebben wij geput, terwijl de andere schrijvers hier en daar enkele punten voor ons ophelderden. Ook de hoewel schaarsche kaarten van de stad omtrent dien tijd hebben wij ingezien.

De leemten, die nog bij ons overbleven, zijn aangevuld door mondelinge mededeelingen van personen, die nog in leven zijn en wier getuigenissen wij met elkander vergeleken en aan dat der oude schrijvers toetsten.

Een nauwgezette studie eindelijk van de Gouvernementsbladen van 1815-1855 en de Surinaamsche bladen van 1832 heeft ons eveneens op verschillende plaatsen ophelderingen verleend.

Diensvolgens meenen wij den lezer een getrouwe schets van Paramaribo zoowel als een nauwkeurig verhaal van den brand van 1832 te kunnen aanbieden, waarin niet alléén de personen voorkomen, maar ook op vele plaatsen hun eigen woorden opgenomen zijn. Wij bieden den welwillenden lezer dit verhaal aan met den wensch daardoor de belangstelling in de geschiedenis der kolonie op te wekken.

Ten slotte onzen dank aan allen, die ons bij de samenstelling van dit verhaal de behulpzame hand geboden hebben.

I. Hoofdstuk.
De oude Tom.

In het jaar 1832, den tijd waarin ons verhaal een aanvang neemt, was de *Combé* nog slechts schaars bewoond en tengevolge van de moerassen en de slechte loozing der gronden daarenboven zeer ongezond.

Combé was de naam van een neger, de eerste, die deze buitengronden bewoonde en naar wien men toen iederen tuin en iedere buitenwoning *Combé* noemde.

Eerst sedert 1799 werd *Combé*, ook wel de voorstad *Zeelandia* genoemd, bebouwd; ofschoon reeds in 1780 door gouverneur Wichers, om den voortdurenden aanwas der bevolking tegemoet te komen, de grond voor deze voorstad of buitenwijk gelegd was.

De *Oostersche Brug* overgaande, benoorden het fort *Zeelandia*, vond men rechts het nu nog bestaande, doch als koeliedepôt gebruikte magazijn van levensmiddelen, links de smederij en andere werkplaatsen van het garnizoen. Een weinig verder ter linkerzijde was een zeer lange slavenloods voor de, bij de bevolking onder den naam van *soestè-ningre* beken-

de slaven, die voor de reinheid en het onderhoud der straten gebruikt werden. Deze benaming was waarschijnlijk een verbastering van Sociëteits-negers, die bij de opheffing der ‘Geoctroyeerde-Sociëteit’ in 1795 en later, na de afschaffing van den slavenhandel op 1 Jan. 1808, ter sluik ingevoerde en den lande vervallen slaven waren en toen in een staat, die het midden hield tusschen vrijheid en slavernij, openbaren arbeid moesten verrichten. Slechts hier en daar stond langs de elkander rechthoekig snijdende straten, tusschen het geboomte en het wied verscholen, een huisje, dat een vrijgegevene of ook wel een der samenleving ontvluchte melaatsche tot woonplaats verstrekte.

De in het wild groeiende boomen en struiken op de onbebouwde gronden en erven, door moerassen en poelen van elkander gescheiden, boden op hun hooge kruinen of tusschen het dicht gebladerte den vogelen, slangen en allerlei ongedierte een ongestoorde, veilige schuilplaats. Halverwege de tweede dwarsstraat was een ruime, doch nimmer bezochte marktplaats, waarop een groote, overdekte put in wied en onkruid verscholen lag.

Toch scheen deze stille buurt, die in den regentijd aan de rivierzijde ongemeen moerassig en door de weeke, vette klei bijna onbegaanbaar was, door haar echt landelijke omgeving een eigenaardige aantrekkelijkheid gehad te hebben voor hen, die hier het meer woelige, nabij gelegen Paramaribo ontweken. Enkele fraaie huizen toch, met nette tuinen, getuigden niet alleen van den smaak, maar ook van den welstand der bewoners, die hier vreedzaam en ongestoord het buitenleven genoten. Langs de rivierzijde, de tegenwoordige *Groote Waterstraat*, wandelende, kwam men aan het buitengoed van den oud-gouverneur de Veer, *Stroomzigt*, in de wandeling *de Veer-Combè* genoemd, vanwaar men een schoon uitzicht had op de breede Surinamerivier en de aan dezer overzijde gelegen plantages.

In den fraaien, wel onderhouden tuin, met sierlijke schulppaden doorsneden, groeide een groote verscheidenheid van

schoone en welriekende planten, van Cayenne en elders aangevoerd. Nu echter geven slechts de ruïnen getuigenis van de vroegere grootheid en pracht.

Aan den grooten *Combè-weg*, waarheen een door dicht overhangend geboomte tamelijk donkere weg langs den gouverneurstuin leidde, stonden eenige huizen, hier en daar verspreid, waarin de majoor-commandant, officieren of voorname particulieren woonden.

In de straat achter de smederij, waarvan wij hierboven gewaagden, lag halverwege tusschen wild opgroeiende manjaboomen en struikgewassen een onoogelijk huisje als verloren. Hier woonde een lange, magere neger met een korten baard, een gebogen neus en een gunstig, regelmatig uiterlijk.

Algemeen beweerde men, dat hij een Arabier was, ofschoon het bijna zeker is dat hij tot de Tiamba-negers moest behooren, die ver uit het binnenland van Afrika als slaven naar Suriname overgebracht waren. Om zijn eerbiedwaardig uiterlijk werd hij algemeen in de wandeling *Ta* (vader) Tiamba genoemd. Hij was in het bezit van ezel en kar en kocht van zijn, door vlijt en zuinigheid bespaarde penningen, bij voorkeur de Tiamba-slaven, voor wie hij veel liefde en medelijden scheen te hebben, om hun vervolgens de vrijheid te schenken. Doch *Ta* Tiamba was niet alleen karreman; - hij gold ook als priester bij zijn landgenooten, onder wie hij een kleine gemeente gevormd had.

Op zekeren avond in de maand Juni, na het vallen van het nachtschot, vervoegde zich een oude, zestigjarige slaaf, met een kaal hoofd, een grijzen baard en een ongunstig uiterlijk bij hem. Gelijk Tom of Tam, zoo heette hij, verhaalde, was hij onder het bestuur van den gouverneur-generaal B. Texier, omstreeks het jaar 1780, in de kolonie uit Afrika aangekomen.

Van nature lui en vadsig was hij herhaaldelijk in andere handen overgegaan en die gedurige veranderingen van meesters hadden, met het oog op zijn gebreken, veel er toe bij-

gedragen de slavernij hard en drukkend voor hem te maken.

Verscheidene malen had hij getracht door de vlucht zich aan de slavernij te onttrekken; doch telkens wederom ‘opgevangen’, waren bloedige lijfskastijdingen met tamarinde-roeden slechts de gevolgen geweest van zijn pogingen ter verkrijging van vrijheid en rust. Nu hij echter met het juk der slavernij nog den last der jaren moest torsen, werd hem zijn toestand met den dag moeilijker en kwellender.

Ofschoon hij thans ‘privé-slaaf’ was - zooals men de stadsslaven noemde in tegenstelling met de plantageslaven, die, gerekend tot het ‘effect’ te behooren, daarmede gekocht en verkocht werden, - was hij nochtans door zijn meesteres Mary Rose Herbert, een vrijgegevene van Paramaribo, voor den tijd van drie maanden verhuurd aan den eigenaar van de bij de stad gelegen plantage *Ma Retraite*. Evenals toen openbare veilingen van goederen plaats vonden, zoo werden er ook openbare veilingen en verhuringen van slaven gehouden voor een bepaalden tijd en tegen een opgeboden som. Op zulk een openbare verhuring nu van slaven was Tom voor drie maanden in het bezit geraakt van den eigenaar van *Ma Retraite*.

Was de slavernij voor hem een ondragelijk juk geweest in de stad; - nu hij op zijn ouden dag tot veldarbeid gedwongen werd, kwam hem zijn lot nòg bitterder en onhoudbaarder voor.

‘*Navoen* (goeden avond) *Ta* Tiamba’, zeide Tom, toen hij het armoedig huisje binnentrad, waar in een hoek der kamer een koolpot met oranjebladeren op het vuur te rooken stond, teneinde de muskieten te verdrijven, die bij ieder springtij in zwermen hier in 't rond gonsden.

‘*Navoen*,’ herhaalde Tiamba, die op een bankje gezeten den onbekenden bezoeker bij het schijnsel der maan, dat door het venster inviel, opnam.

‘*Ta* Tiamba’, begon Tom, die reeds naar een zitje had omgezien en nu bij gebreke daarvan zich op den grond neerzette, ‘ik heb je iets dringends te verzoeken.’

Tiamba antwoordde niets, doch luisterde slechts aandachtig toe.

'Ik weet' ging Tom hierop voort, 'dat gij een mensch zijt met een medelijdend hart en veel, zeer veel doet om ons, arme slaven, van het ondragelijk juk der slavernij te bevrijden, dat wij gedoemd zijn te dragen.'.....

Er volgde geen antwoord en Tom ging na eenig aarzelen voort: 'Ik kwam je als mijn redder, als mijn vader, als mijn heer smeeken om mij uit de slavernij vrij te koopen..... Ach, mijn vader en beschermer, verlos mij, bid ik, je!..... Ik kan het niet meer op de plantage uithouden; ik ben verzwakt en lijdend en toch moet ik iederen dag in regen en zonneschijn arbeiden, als ware ik nog jong en krachtig. Ach, mijn *Ta* Tiamba, ik bid en smeek je, verlos mij en eeuwig zal ik je dienen en dankbaar zijn.' En de oude Tom begon te weenen, dat de steenen zelfs er door geroerd zouden worden.

'Maar wie ben je dan toch?' vroeg hem Tiamba eenigszins verwonderd.

'Ach, mijn vader en heer, ken je me niet? Ik ben Tom van *misie* Mary.'

'O, ben jij het,' riep Tiamba verrast uit, die weleens van hem gehoord had, doch juist niet als van een voorbeeld van ijver en werkzaamheid. 'Ik had je niet zoo gauw herkend.'

Je kent mij dus? hernam Tom blijde in de hoop een gunstige beschikking op zijn verzoek te vernemen.

'Jawel, ik ken je ten minste van naam,' ging Tiamba voort. 'Maar ik kan je geen hoop geven, wijl ik nog geen geld heb en ik reeds een ander beloofd heb te zullen vrijkoopen.'

'*O mi mama, mi dede*!' (o, mijn God, ik besterf het!), weeklaagde Tom, terwijl hij wanhopig de handen voor de oogen sloeg en weenende het hoofd schudde.

'Ach, wat ben ik toch een ongeluksvogel! *Groen alanja de komopo fadon na bom, ma lepiwan tan de*,'(*) jam-

(*) De groene oranjeappelen vallen van den boom, doch de rijpe blijven er aan.

merde hij, daarmede bedoelende, dat de jongeren uit de slavernij geraakten, terwijl de ouderen er in bleven zuchten. ‘Wat moet ik nu toch gaan beginnen?’

‘Dat weet ik niet,’ hernam Tiamba eenigszins geroerd door zijn geklaag ‘maar helpen kan ik je niet, want ik heb geen geld.’.

‘Au! eeh!’ kreunde Tom, zijn stramme ledematen van den grond oprichtende om heen te gaan. ‘Maar *Ta* Tiamba,’ smeekte hij, ‘heb je niets voor mij, armen slaaf en ongelukkigen malinger (gebrekkige)? Het je niet 'n beetje tabak voor mij?’

Daar, zeide deze, terwijl hij hem wat tabak en een *bigi karta*, oud Surinaamsch kaartengeld ter waarde van f 2.40, in de hand stopte, ‘ziedaar ook alles, wat ik je geven kan.’

‘Dank, mijn beste heer, mijn dierbare bloedverwant, mijn goedhartige vader, dank, duizendmaal dank, hoor!’ riep Tom, terwijl hij druk den eenen voet na den anderen hoorbaar over den grond schoof als blijk van eerbied en hoogachting. ‘Dank je wel, hoor, mijn vader, en slaap wel, hoor!’

En vlugger dan Tiamba het van hem zou kunnen verwachten, was de oude Tom de deur uit, terwijl een sluwe glimlach om zijn breede lippen speelde. Hij wist immers wel, dat zijn verzoek om de vrijheid door Tiamba maar niet zoo voetstoots zou worden ingewilligd; doch het was hem slechts te doen geweest wat geld van hem te krijgen, teneinde zijn plannen ten uitvoer te kunnen leggen.

Hij nam den terugweg aan naar zijn plantage en op het kruispunt bij den grooten kakantrieboom, neven het pad naar *Ma Retraite*, stond hij stil.

Bij het helder licht der maan nam hij alles in den omtrek nauwkeurig op. Hierna liep hij op den boom toe en uit een gat onder een der groote wortels, die boven den grond uitstaken, haalde hij een zakje te voorschijn, waarin eenig geld geborgen was. Hij deed er het van Tiamba ontvan-

gen ‘kaartengeld’ bij en verborg alles wederom op zijn vorige plaats. Tom wist maar al te goed, dat de bijgeloovige vreeze en afgodische vereering, die zijn landgenooten voor dezen woudreus koesterden, de veiligheid van zijn schat waarborgden zelfs voor het geval, dat een hunner op het spoor daarvan zoude geraken.

Hij ging daarna het voetpad op, dat naar de plantage leidde; doch naderbij gekomen nam hij de voorzorg een grooten omweg door het ter weerszijden van den weg zich uitstrekkende bosch te maken, teneinde de waakzaamheid van den wachter te verschalken, die met een lantaarn bij zich 's nachts altijd over alles een wakend oog moest houden. Ongemerkt echter bereikte Tom zijn woning in de slavenloods, die op eenigen afstand van het woonhuis van den directeur gelegen was.

Ma Retraite was onder de 170 koffieplantages, die destijds bestonden, een der bloeiendste en bezat bij een concessie van 1288 akkers een slavenmacht van 93 koppen. Trouwens al de plantages op den linkeroever der Suriname van de stad tot aan zee waren koffieplantages, die alle evenwel moesten onderdoen voor *Fagtlust*, die op den tegenovergestelden oever gelegen, met 267 slaven de kroon spande. Behalve koffie werd er ook cacao verbouwd, die echter toen weinig in cultuur genomen werd, maar slechts als bij-product op 11 koffie- en 108 suikerplantages geplant werd.

's Morgens om vijf uren werd, als naar gewoonte, door den wachter op een koehoorn het teeken tot opstaan gegeven en één uur later waren al de veldslaven, waaronder ook Tom, naar het veld voor den koffiepluk, die dit jaar om het ongeregeld seizoen, buitengewoon laat was.

Vóór het woonhuis, dat uit twee verdiepingen bestond met een gaanderij, strekte zich een ruim plein, waarop eenige witte tuinbeelden en een kleine piramide stonden, tot aan de tegenover liggende koffieloods uit. Deze was een gebouw van 60 voet lengte bij 30 voet breedte, twee verdiepingen hoog, luchtig gebouwd en met een opgaanden gevel, even-

als de kookhuizen op de suikerplantages.

Op den vloer, met baksteen geplaveid, stonden de ‘koffiematten,’ twee lange boomstammen meestal van possentrie(*) met 10 à 12 gaten, als vijzels, waarin de koffie gestampt werd, teneinde haar te ontdoen van de harde vliezen, die om de boonen zitten.

Daarboven was de droogzolder en nog hooger de vliering, waar op de eerste de koffie luchtig te drogen werd uitgespreid; terwijl op de tweede de schoone koffie op hoopen geworpen, gewogen en ter verzending in zakken gedaan werd.

Op den droogzolder stond ook de ros- of breekmolen, waarvan de rollers van 18 tot 20 duim middellijn met ribben van ½ duim hoogte voorzien waren, die horizontaal over een eveneens gegroefde brug liepen en door een of twee stangen in beweging gebracht werden, teneinde door kneuzing den bast der koffie los te maken.

In de nabijheid der loods was de droogvloer, waarop de koffie aan zon en wind werd blootgesteld.

Hier vinden wij drie slavinnen aan den arbeid, die met lange stokken als spatels de koffie bestendig omroerden en met *sisiebi's* (bezems van den pina-bloesem(†)) het vuil en de doppen wegveegden.

‘Het schijnt, dat we van avond nog druk aan den arbeid zullen gezet worden,’ zeide Betsy, een forsche slavin van omstreeks dertig jaren met een roodachtig gevlekte huid, terwijl zij een oogenblik met vegen ophield.

‘Daar is geen twijfel aan’ hernam de andere. ‘Maar dat zijn wij zoo gewoon.’

‘Nu, ik vind, dat het al genoeg is des daags te arbeiden om er nog den nacht bij aan te knoopen’, mopperde Betsy.

‘Dat is zoo de gewoonte op plantage’ hernam wederom de andere een weinig plagend.

(*) Hura crepitans L.
(†) Euterpe oleracea L.

‘Jelui in de stad zijt aan een gemakkelijk leven gewend en daarom is op plantage de arbeid voor jelui hard.’

Betsy was inderdaad slechts toevallig op plantage gekomen, doordien zij bij een openbare verhuring van slaven in de stad, tegelijk met Tom, voor drie maanden door den eigenaar van *Ma Retraite* in dienst was genomen.

‘Je zoudt liever *kokki* in de stad gebleven zijn?’ vroeg haar de derde.

‘Jawel, maar dat treft toch ook niet altijd; maar hoe dan ook, het is toch altijd beter in de stad dan op plantage. Bovendien hebben wij er veel meer vrijheid.’

‘Dat is zoo,’ beaamde de derde. ‘Want als de slaven niet willen deugen in de stad, worden zij gemeenlijk naar plantage gestuurd.’

‘Dat geldt toch niet voor mij,’ zeide Betsy een beetje geraakt.

‘Dat bedoel ik ook niet’ hernam de derde. ‘Wij zijn hier trouwens zóó dicht bij de stad, dat er van een verwijdering daaruit als straf, moeilijk sprake kan wezen. Maar het is toch in den regel waar, dat de stadsslaven, die onhandelbaar zijn, naar plantage en vooral naar de “suiker-effecten” gezonden worden.’

‘Juist’, viel haar Betsy nu bij, maar het is toch niet altijd de schuld der slaven, dat dit gebeurt; want dikwijls kunnen zij niets verdienen en dan wordt dit aan luiheid of onwil toegeschreven.

‘Als 's morgens het huiswerk afgeloopen is, worden we uitgestuurd om werk te zoeken, “*wrokko na passie*.” Wat voor werk je doet of vindt, komt er niet op aan; maar 's avonds moet je tweeëndertig centen thuis brengen, anders krijg je slagen.’

‘Maar vindt je dan altijd zoo maar werk om dat geld thuis te kunnen brengen?’ vroeg haar de tweede.

‘Wat moet je doen?’ vroeg Betsy ontwijkend. Je moet maar zorgen het geld bijeen te krijgen, anders moet je lijf het ontgelden. . . .

‘Pas op!’ riep zij, om het gesprek op iets anders af te leiden, ‘daar komt de bastiaan aan!’ En dadelijk begon zij weer ijverig den bezem te hanteeren.

‘Ik heb je gezwets wel gehoord,’ voegde deze haar toe, terwijl hij de zweep, die hij in de hand hield, op den rug van Betsy liet neerkomen. ‘Je moest hier wat minder babbelen en wat meer werken.’

Betsy wreef zich huilend en weeklagende den rug.

‘Zul je nu voortmaken, dat de koffie droog komt, voordat de regen ons weer overvalt,’ schreeuwde hij haar toe, terwijl nogmaals de zweep suizend op haar rug terecht kwam. ‘Jullie stadsslaven staan de handen steeds verkeerd om te werken, overigens hebben jullie inbeelding genoeg. Maar we zullen je hier wel leeren werken.’

Betsy sprong uit vrees op zijde en ging weer ijverig aan den arbeid, terwijl eenige tranen haar over de wangen rolden en de bastiaan intusschen voortging haar te beleedigen en te beschimpen.

Tegen den middag kwam er een dier zware buien opzetten, die heel eigenaardig door de bevolking om haar kracht en de hoeveelheid regen ‘*sibie-boesie*’ (boschvegers) genoemd worden en, niet ongelijk aan het geruisch der golven, reeds op eenigen afstand haar nadering verkonden.

Dadelijk liet de bastiaan de koffie met *bakskieten* (manden) naar den droogzolder brengen: doch hoe ijverig Betsy ook in de weer was om de eene *bakskiet* koffie na de andere op haar hoofd naar den zolder te vervoeren, toch kon zij de tergende aanmerkingen van den bastiaan niet ontgaan.

Het liep al tegen zes uur, toen de slaven voor en na uit het veld terugkeerden, en met groote *bakskieten* vol geplukte koffie op het hoofd druipnat bij de loods kwamen om den inhoud te doen meten. De taks, bij de wet bepaald, was van 80 tot 100 oude ponden, welken last de slaven op het hoofd soms een uur ver naar huis moesten dragen. Evenwel wisten sommige directeurs de hoeveelheid der te plukken koffie naar het beter of slechter gewas te regelen.

De ‘merktobben’, waarin de door de slaven meegebrachte koffie moest worden nagemeten, stonden reeds gereed en met de meeste nauwkeurigheid werd de hoeveelheid van ieder nagegaan.

Eindelijk was de beurt ook aan Tom om het meegebrachte af te leveren, doch een enkele blik van den bastiaan in zijn *bakskiet* was voldoende om dezen in gramschap te doen uitroepen:

‘Heb je vandaag alweer geluierd, oude schurk’, en krachtig liet hij de zweep op Tom's naakten rug neerkomen, zoodat deze zijn *bakskiet* in den steek liet en uit de nabijheid van den bastiaan wegvlood.

‘Loop nu maar weg’, riep hij hem toe, ‘morgen zal ik je wel beter onder handen nemen. De directeur zal het eens voor goed met jou uitmaken, luiaard, die je bent!’

De blankofficier, die mede bij de inlevering der koffie tegenwoordig was en ook in gramschap ontstak, daar Tom reeds herhaalde malen om zijn luiheid was berispt en bestraft, voegde het zijne er eveneens aan toe.

Hij besloot echter, wijl Tom slechts gehuurd was en niet het eigendom der plantage was, eerst den directeur te hooren, alvorens tot een meer gevoelige bestraffing over te gaan.

Onder het meten bemerkte de blankofficier, dat Tom niet alleen een vierde minder dan de bepaalde hoeveelheid meegebracht had, maar ook halfrijpe bessen geplukt had, die later zwart zouden worden en inkrimpen.

‘Zeg eens, bastiaan,’ vroeg de blankofficier, ‘heb jij hem niet gezegd slechts de rijpe boonen te plukken?’

‘Jawel, mijnheer,’ riep deze uit, eveneens bevreesd voor straf, ‘ik heb het hem genoeg geleerd, maar het schijnt, dat Tom niet doen wil, wat men hem zegt. Bovendien die stadsslaven zijn niets waard voor het plantagewerk.’

Tom, die wederom wat naderbij was gekomen, zag den bastiaan even brutaal aan, doch zeide niets.

‘Kun je dan nog niet de rijpe boonen van de halfrijpe

onderscheiden ?' vroeg hem de blankofficier.

Tom antwoordde niet, waarop de bastiaan, die slechts een voorwendsel zocht om zijn tegenzin aan diens lijf te koelen, zijn zweep eenige malen op Toms rug deed neerkomen, terwijl hij hem toeschreeuwde:

'Antwoordt je mijnheer niet, jou vlegel!'

'Genoeg', gebood de blankofficier, wien het verdroot den bastiaan zijn zin te geven. 'Morgenochtend zal ik den directeur alles mededeelen. Ga maar heen,' ging hij voort zich tot Tom wendend, 'morgen zal ik wel met jou laten afrekenen.'

Hierop gaf hij den bastiaan order om zeven uur met het koffie-stampen te beginnen en ging toen heen, terwijl de bastiaan bij dit onverwacht bevel tot nachtwerk zich minder aangenaam gestemd gevoelde.

Teneinde het stelen te beletten, werden de slaven om zeven uur in de koffieloods, die slechts spaarzaam door zes lampen met spermaceti-olie verlicht werd, opgesloten.

In twee rijen, ieder van tien man, stonden de slaven bij elk der twee 'koffiematten' twee aan twee tegenover elkander voor een gat, waarin de koffie op de maat gestampt werd. Na 20 à 30 stooten met den *matta-tiki* (stamper) nam een slavin uit de 'mat' (vijzel) de koffie, die naar den windmolen gebracht en van stof en vuil gezuiverd werd.

Ofschoon het tot stikkens toe benauwd was in die gesloten loods, waarin het fijne door den windmolen opgejaagde stof ronddwarrelde, ging dit stampen nochtans gepaard met een opwekkend gejoel en gedruisch, waardoor het werk buitengewoon vlug van de hand ging.

Het fijne stof, dat als een nevel over alles en allen hing; de benauwde atmosfeer, die in de besloten ruimte heerschte; het gedruisch van het stampen en het regelmatig, doch eentonig gezang der slaven, wiegden den ouden bastiaan ongemerkt in slaap.

Tom, die hem nergens uit het oog verloor en ijverig doorwerkte, fluisterde Betsy, die wederom ongestampte koffie in den vijzel bracht, vlug eenige woorden in het oor. Zij

knikte toestemmend en na een onderzoekenden blik op den slapenden bastiaan geworpen te hebben, ging zij naar den droogzolder.

Na eenigen tijd keerde zij terug en wisselde met Tom een blik van verstandhouding, dien deze begreep en die hem lustig zijn arbeid deed voortzetten.

Eindelijk sloeg de plantageklok negen uur en de blankofficier kwam den bastiaan met een forschen slag op de deur der loods verwittigen, dat de arbeid moest ophouden.

De bastiaan schrok wakker, liet den arbeid staken en den vloer der loods door eenige slavinnen wat aanvegen.

Nauwelijks was echter de deur der loods geopend of een zware regen viel met stroomen neer. Het was stikdonker, zoodat men bijna geen hand voor de oogen kon zien. Slechts de lampen in de directeurswoning wierpen een flauw schijnsel op het plein, waarover de slaven als schimmen voortijlden naar haar op eenige honderden passen afstands vandaar gelegen woningen. Tom dook echter snel en ongemerkt achter de loods weg en toen Betsy eenige oogenblikken later, na met een paar slavinnen den vloer aangeveegd te hebben, naar buiten trad, hoorde zij een sissend geluid, dat zij onmiddellijk herkende.

'Ik ga gauw naar huis,' zeide zij tot de beide anderen en meteen, als bevreesd voor den regen, zette zij het op een loopen en verdween in de duisternis. De beide anderen volgden haar, doch niet snel genoeg om te zien dat Betsy rechts afsloeg en op haar schreden terugkeerende achter de loods verdween. Zij kuchte nu even en dadelijk hoorde zij hetzelfde sissend geluid van daareven, waarna Tom bij haar kwam.

'Ik heb,' zeide deze, 'de koffie reeds gevonden: maar ditmaal is het niet alleen de koffie, die van hier weggaat, maar ik ook.'

Betsy was namelijk, toen Tom haar straks inftuisterde wat koffie te stelen, naar den droogzolder gegaan en had een der twee 'paantjes,' (lendendoek, die van het middenlijf tot over

de knieën hing en den slavinnen tot eenige dekking diende) waarmede zij in de loods was gekomen, snel afgedaan en daarin een hoeveelheid koffie geborgen en deze door het venster naar buiten geworpen.

'En waar wil je nu dan heengaan?' vroeg Betsy, die reeds herhaalde malen Tom geholpen had door het gestolene voor hem te helen en te verkoopen.

Deze vraag bracht Tom een weinig in verlegenheid, daar hij wel, in het vooruitzicht der toegezegde kastijding, het plan had opgevat weg te loopen, maar zelf niet juist wist waarheen zijn schreden te richten. Hij antwoordde echter onverschillig. 'ik ga het bosch in, daar zal ik wel anderen vinden; ik wil nu vrij wezen.'

'Nou, daar zul je ook wel droog zitten met zoo'n weer,' hernam Betsy spottend.

'Daar maal ik niets om. Ik wil mij morgen niet gaan krommen onder de zweepslagen van den bastiaan, die mij haat en vervolgt. Na eenigen tijd zal ik wel gelegenheid vinden je het een en ander te geven; want ik geloof niet, dat ze je langer dan den bepaalden tijd hier zullen houden.'

'Dat geloof ik ook niet. Maar Tom,' vervolgde Betsy, 'krijg ik nu niets voor de koffie, die ik je gegeven heb?'

'Ik heb er reeds aan gedacht,' zeide deze. 'Hier heb je wat geld voor de moeite.'

'Wat! vier *sren* (sren = 8 cent) maar!' riep Betsy verontwaardigd uit.

'Ik heb voorloopig niet meer,' loog hij haar voor. 'Later zal ik je meer geven.'

'Later!' herhaalde zij spottend. 'Ik zal er later wel veel van zien, geloof ik.'

'Geloof me, ik zal je niet bedriegen. Maar nu moet ik weg, Betsy,' zoo besloot de oude, 'anders worden wij misschien nog verraden.'

Tom had de voorzorg genomen zijn pagaal (vierkante, uit twee in elkander passende deelen bestaande korf) met zijn have reeds vroeger op een veilige plaats te bergen. Daar-

heen bracht hij nu de koffie, die hij in de pagaal deed, zette deze met moeite op het hoofd en nam zijn weg langs de *Boomskreek* naar de plantage *La Tourtonne*, (in de wandeling *Kokonassie* genaamd) in de onmiddellijke nabijheid van *Ma Retraite*.

Tom ging door den tuin, waar een bevallige groep van in een cirkel geplaatste tamarindeboomen stond en waar zich het graf bevond van een der vorige eigenaars, Caunassesburg geheeten.

Hier sloeg hij den weg in, die stadwaarts leidt. Na een paar hooge hekzuilen, die evenals de gebouwen van den vervallen staat der plantage getuigden, voorbij gegaan te zijn, kwam Tom in een donkere laan, gevormd door zware en onregelmatig opgeschoten boomen.

Een eind weegs verder, sloeg hij het voetpad in, dat naar *Combé* leidt. Bij den kakantrie gekomen haalde hij zijn geld van onder den wortel te voorschijn en stak het bij zich.

Hij wilde nu op zijn schreden terugkeeren, doch bedacht zich en ging den grooten *Combéweg* en daarna het voetpad op langs de Sommelsdijksche kreek achter de erven aan de *Gravenstraat*. Op de hoogte van de *Watermolenstraat* liep hij, na zijn pagaal geborgen te hebben, voorzichtig een erf op.

De regen, die bij het verlaten van *Ma Retraite* bij stroomen neerviel en Tom's vlucht op bijzondere wijze begunstigde, had sinds eenigen tijd opgehouden en de maan verlichtte weer alles met haar zilveren licht. Tom sloop behoedzaam naar voren, terwijl hij met de meeste nauwkeurigheid alles opnam en bij het minste geritsel scherp toeluisterde.

Bij het woonhuis, op slechts twintig passen ervan verwijderd, stond een rij ‘negerhuizen,’ die den slaven tot verblijf strekte met de keuken daartegenover en den steenen welput daartusschen in, midden op de nette met schelpen belegde plaats.

Tom ging nu naar de in kamers verdeelde ‘negerwoning’ en klopte aan de middelste deur aan.

‘Wie is daar?’ riep een stem van binnen.

Voor eenig antwoord maakte Tom een sissend geluid, waarna de deur openging en een opgeschoten jongen van achttien jaren op den drempel verscheen.

‘Zoo *oomoe* (oom, bij aanspreking tegenover ouderen algemeen gebruikt) wat kom je hier zoo in den nacht doen?’ vroeg hij.

‘Ik ben weggeloopen van de plantage,’ zeide hij tot den jongen, dien hij blijkbaar zeer goed kende.

‘En waar wil je nu blijven?’

‘Dat weet ik zelf nog niet. Maar laat mij vannacht hier wat uitrusten, want ik ben zeer vermoeid.’

‘Ja, *Oomoe*,’[1] hernam de jongen, ‘ik heb er niets tegen, dat je vannacht hier blijft slapen. Maar morgen moet je toch gauw weggaan, want als mijn meester je zag, zou ik in moeilijkheden kunnen geraken.’

‘Wees niet bevreesd, *boi*,’ (jongen) hernam Tom, ‘Ik weet het zelf maar al te goed: *ogri no habi masra*[2] (Een ongeluk ligt in een hoekje.) Morgenochtend, met het kraaien van den haan ben ik wakker en dan zal ik wel weten, wat mij te doen staat.’....

Tom achtte het blijkbaar onnoodig den jongen, die Figaro heette, beter omtrent zijn plannen in te lichten. Hij strekte zijn vermoeide ledematen op den grond uit en weldra waren beiden in een diepen slaap gedompeld.

's Morgens om vier uur werd Tom gewekt door het gekraai der hanen in de buurt, hij stond op en wekte Figaro.

Hij gaf Figaro nu eenig geld om levensmiddelen en tabak voor hem te koopen, welke deze hem dienzelfden avond nog op de savanne moest komen brengen. Daarna vertrok hij.

Hij ging naar de *Sommelsdijksche* kreek, nam zijn pagaal wederom op het hoofd en het voetpad langs de kreek vol-

(1) Beleefdheidstitel tegenover ouderen, die geen familieleden zijn.
(2) Ongeluk heeft geen meester.

gend, kwam hij aan de brug op den weg van *La Tourtonne* naar de *Gravenstraat*. Hij wilde reeds deze laatste straat inslaan, toen hij zich herinnerde, dat er bij het hospitaal, waar hij voorbij wilde, een militaire wacht geplaatst was, en hij door den schildwacht kon worden aangehouden, als hij vóór het morgenschot daar voorbijkwam, zonder een permissiebiljet van zijn meester te kunnen vertoonen. Daar het onmogelijk was bij de kreek door het bosch achter het hospitaal om heen te dringen, besloot hij maar liever het vallen van het morgenschot af te wachten.

Nauwelijks was dit te vijf uur dan ook gevallen, of Tom kwam de *Gravenstraat* in, ging ongemoeid voorbij de wacht en sloeg de richting in naar het *Picornobosch*.

II. Hoofdstuk. Codjo.

Ter plaatse, waar nu de toegang tot den steiger van den Koninklijken West-Indischen Maildienst zich bevindt, stond weleer een klein, wit geschilderd huisje, waar een brandspuit, emmers en al wat verder tot blussching noodig is, geborgen werd.

Op de glooiende stoep, die toegang tot dit brandspuithuisje verleende, lagen in den regel eenige geiten, die overigens ongemoeid langs 's Heeren wegen konden rondloopen, zich te koesteren in de stralen der zon. Deze laatste omstandigheid deed dit brandspuithuisje door de spraakmakende gemeente ‘de *Krabita-wacht*’ noemen, alsof de geiten het zich ten plicht gesteld hadden daar de wacht te houden, teneinde op alle gebeurlijkheden voorbereid te zijn. Deze benaming leefde niet alleen voort in den mond des volks, maar ook in de officieele stukken en publicatiën van dien tijd.

Iets verder de straat in, het tweede huis rechts van den *Waterkant* af, stond de woning van Mej. Smith, in de wandeling beter bekend onder den naam van *misie Peggie*. Haar

huis was een der weinige logementen, die den vreemdelingen nachtverblijf en tafel konden aanbieden. Een bakkerij was daaraan verbonden; en aan den overkant der straat stond een loods, waarin niet alleen een houthandel gedreven werd, maar waar haar slaven ook mandjes van *wariembo* (een soort van riet) vervaardigden.

Misie Peggie was een vrije negerin, door haar slaven zeer gevreesd, daar zij hun voor de geringste misdrijven gestrenge kastijdingen toediende of door anderen liet toedienen.

Onder de vele slaven, die haar ten dienste stonden, behoorde ook Codjo, ook wel Andries genaamd.

Codjo was een nette, welgemaakte neger, klein van gestalte, doch gezet en sterk gespierd. Hij had een hoog voorhoofd met zeer zwart, kort, gekroesd haar; hooge, sierlijk gebogen wenkbrauwen, waaronder vurig schitterende, zwarte oogen blonken, waarvan het wit eenigszins geel was. Een fijne, smalle neus, een kleine mond met dunne, zwartroode lippen, staken gunstig af bij de bruinachtige vlekken, bij de bevolking *lotà* genoemd, die over zijn aangezicht verspreid lagen; een korte baard dekte de onderkin. Een prachtige, breede en gewelfde borst gaf aan zijn gestalte een energiek voorkomen, dat van moed en vastberadenheid getuigde. Op den linkerarm droeg hij een brandmerk M.D.S. van een vroegeren eigenaar, wien hij had toebehoord. Hij was naar gissing ongeveer dertig jaren oud en, ofschoon beter bekend onder den naam van Codjo, droeg hij den Christelijken naam van Andries, alhoewel hij heiden was.

Naar Afrikaansch gebruik gaven de slaven aan hun kinderen namen naar den dag der week, op welken zij geboren waren: *Codjo* nu was die van een jongen, gelijk *Adjoeba* die was voor een meisje op Maandag geboren.

Op zekeren dag in de maand Juli was Codjo als naar gewoonte uit geweest met een *baskiet* vol brooden, teneinde deze langs de deur te venten. 's Namiddags bij zijn terugkomst had *misie* Peggie verantwoording gevraagd van het verkochte brood en het ontvangen geld; doch hoe goed Cod-

jo ook rekende en het geld natelde, er ontbrak 2½ cent. Zijn meesteres viel in drift tegen hem uit:

'Waar heb je de twee en een halven cent gelaten, die je nu te kort komt?'

'Ik weet het niet, *misie*', zeide Codjo, 'ik heb al het geld, dat ik gebeurd heb, meegebracht.'

Met een lange tamarindezweep, die zij steeds onder haar bereik bij de deur had staan, striemde zij Codjo over den rug en beet hem in woede toe:

'Je liegt, anders zou je geen twee en een halve cent te kort komen, *joe damakoekoe*. (jij uilskuiken).'

Codjo sprong ter zijde om alle verdere aanrakingen met de zweep te voorkomen.

'Ik wil en ik zal mijn geld terug hebben,' voer zij opgewonden voort. 'Het stelen zit je in het bloed, *joe bongopita*,' (galgenaas); dief daar je bent!

En zich meer en meer opwindende, wierp zij den armen Codjo, die sidderend voor haar wraak op eenigen afstand voor haar stond, de grofste scheldwoorden en verwenschingen naar het hoofd.

'Ik heb niets van het ontvangen geld teruggehouden,' betuigde hij met aandrang, doch tevergeefs. Alle betuigingen van onschuld waren als olie op het vuur van de gramschap der meesteres.

'Morgen zal ik je laten ranselen, zooals je het nog nooit gehad hebt. Moet ik je te eten en te drinken geven en zul je me dan nog moeten bestelen, hm?' schreeuwde zij met de handen in de zijde. En dreigend den wijsvinger opheffende voer zij voort, dat het ver in de buurt weergalmde: 'Een dubbele "spaansche bok" zal je wel den verderen lust tot stelen doen vergaan, schurk, daar je bent!'

Codjo durfde niets meer inbrengen, teneinde haar woede niet te doen toenemen; hij sloop stilletjes weg en ging op den dorpel zijner woning zitten, terwijl zijn meesteres nog ruimen tijd voortging met schelden en razen.

Hierbij liep zij in huis met van woede bliksemende oogen

op en neer als een gesarde tijger in zijn kooi. Nu eens stond zij stil de armen krachtig in de zijden drukkende, dan weder heftig met de handen gesticuleerend haar woede in allerlei onsamenhangende woorden, verwijtingen en verwenschingen uitschreeuwende met een radheid van tong, die haar de meest welsprekende zou benijd hebben. Dan weder drentelde zij door het huis haar lot beklagende aan den moedwil van zulk 'tuig' te zijn overgeleverd, terwijl zij de handen, als ter bestraffing geprikkeld, krampachtig opende en sloot om eindelijk wederom naar haar zweep te grijpen en op den deerniswaardigen Codjo los te stormen, die echter uit haar nabijheid wegvluchtte.

Wijl er op haar geschreeuw en getier Codjo te grijpen geen der slaven zich vertoonde, wierp zij hem tegelijk met scheldwoorden, bedreigingen en verwenschingen eenige flesschen, die er toevallig stonden, naar het hoofd, maar Codjo ontweek die behendig. Eindelijk aan de machteloosheid ter prooi wierp zij zich op een bank neder om verder over haar hulpeloozen toestand en haar ongeluk te mokken en te nokken. Ten laatste werd haar tegenwoordigheid elders vereischt waardoor haar toorn gebluscht en de bron harer tranen eensklaps opgedroogd werd.

Mismoedig hernam Codjo zijn plaats op den dorpel zijner armoedige woning.

Hij gevoelde zich gekrenkt en voor de andere slaven diep vernederd: om slechts 2½ cent zich de grofste scheldwoorden naar het hoofd te hooren slingeren. En toch 'hij had niets van het geld teruggehouden!' Met beide handen het hoofd ondersteunend, overdacht hij zijn lijden: zijn vrijheid niet alléén niet te bezitten, maar ook de speelbal te zijn van een anders willekeur! Maar was ook zij niet in slavernij geboren? - Had niet slechts de goedheid van haar meester de slavenketenen geslaakt van haar, die hem nu zoo vervolgde? Waarom scheen de hardvochtigheid bij haar grooter dan bij hen, die nooit de slavenketenen getorst hadden?.....

En nu bedreigde zij hem met een dubbelen 'spaanschen

bok!' En zij was er de vrouw niet naar om morgen haar bedreiging vergeten te zijn.....

Hij zou dan morgen naar het binnenfort gebracht, als een hond aan een paal gebonden en gegeeseld worden!.....

Neen erger nog!..... Hij zou met saamgebonden handen en de beenen daartusschen gewrongen, als een bal aan een staak in den grond geplant, op de afschuwelijkste wijze eerst op de eene en daarna op de andere zijde met tamarinderoeden gegeeseld (300 slagen) worden, zoodat hij eenige weken voor allen arbeid ongeschikt zich nauwelijks zal kunnen bewegen!.....

En dat voor het verlies van twee en een halven cent.

Codjo wrong krampachtig de handen, dat zij kraakten. Voor twee en/ een halven cent(*) mompelde hij bijna hoorbaar. Voor twee en een halven cent zou ik mij laten geeselen! Voor twee en een halven cent zou ik mij ten bloede toe laten geeselen?

O, mijn God, bestaat er dan geen recht voor ons, slaven? Moeten wij dan altijd gebukt gaan onder den last van anderer verachting!..... En dat alléén, omdat wij slaven zijn,..... het eigendom van hen, die zich van ons door geld verzekerd hebben?.....

'Codjo!' riep hem opeens een vrouwenstem uit de keuken toe. 'Wat zit je daar te suffen? Kom je eten halen!'

Codjo gaf er geen antwoord op; hij hoorde het wellicht nauwelijks, daar zijn geest zich slechts met zijn leed bezig hield.

'Codjo! Codjo!' schreeuwde de andere wrevelig. 'Zul je komen of niet? Denk je, dat ik hier langer op jou blijf wachten?'

Codjo verroerde zich niet, maar nauw hoorbaar beet hij haar toe: 'Ik wil geen eten vandaag!'

Zij wierp de kalabas met vijf bananen en een stukje bakkeljauw (gezouten visch), rijkelijk overgoten met pekel, waarin enkele sporen van vet zichtbaar waren, voor hem neder, en ging brommend de keuken weer in.

(*) Historisch. Zie J. Wolbers. Gesch. van Suriname pag. 669.

‘Ja, zoo gaat het,’ peinsde Codjo voort, ‘wanneer de anderen bemerken, dat de meesteres niet met je ingenomen is, dan wordt je ook door hen miskend en veracht.... Maar waarom zou ik dit harde juk nog langer dragen?’ riep hij met verbittering uit, terwijl hij het hoofd ophief en zijn oogen vonken schoten.

Wie of wat zal mij belettente ontvluchten? Hoevele anderen zijn in den laatsten tijd niet ontvlucht? En hebben zij een grootere straf ontvangen, wanneer zij ‘opgevangen’ werden dan mij te wachten staat?.....

Morgen moet ik een ‘spaanschen bok’ ontvangen, omdat twee en een halve cent vermist werden..... staat mij hetzelfde niet te wachten, als ik na ontvlucht te zijn word ‘opgevangen’ en bijm ijn meesteres teruggebracht?.....

‘Ja, wat belet mij mijn vrijheid te hernemen,’ riep hij uit, terwijl hij opstond als had hij nu een vast besluit genomen.

Hij zag behoedzaam rond, sloop de bakkerij in, nam daar een paar brooden, die voor de hand lagen, verborg ze tusschen zijn boezeroen en ging de straat op.

Hij slenterde langs den *Waterkant* niet recht wetende, waarheen zijn schreden te richten. De vrijheid, die hem tegenlachte, was voor het grijpen; doch waar haar in veiligheid te brengen?

Bij de *Logebrug* vóór de *Saramaccastraat* gekomen, zag hij den hem bekenden slaaf Figaro, die hem vroeg:

‘Codjo, waar ga je naar toe?’

Codjo bedacht zich een oogenblik. Bevreesd voor verraad, zeide hij zoo onverschillig mogelijk: ‘Ik ga naar baas Willem op *Böhmknie* om *wariembo* te halen.’

‘Zoo,’ hernam Figaro, ‘wel dan ga ik met je mee; maar laten wij hier langs de gracht loopen.’

‘Neen,’ zeide Codjo, ‘ik ga liever door de *Saramaccastraat* er heen.’

‘Och, loop nu mee, dan kun je bij de *Bokobrug* afslaan,’ drong Figaro. ‘Ik heb je wat te vertellen.’

Codjo liet zich nu overhalen en liep met hem mee.

‘Wat heb je daar in de *koerkoeroe*, (korf), die je bij je hebt’? vroeg Codjo hem.

‘Een paar kippen, die ik ga verkoopen.’

‘Waarom verkoop je ze niet op de *wowojo* (markt)?’ hernam Codjo als begreep hij de herkomst van de kippen niet.

Figaro lachtte eens en zeide slechts: ‘Wel omdat ik er elders liever wat minder voor krijg dan op de markt. Maar zie je,’ ging hij voort, ‘ik ga van avond niet meer naar huis: ik moet Tom spreken.’

‘Wie is Tom?’ vroeg Codjo.

‘Een oude *gran papa* (oude man), dien ik veel op de *savanne* ontmoet. Hij is sinds eenige weken van plantage ontvlucht. Wil je met me meegaan, dan zal ik je kennis met hem laten maken?’ vroeg Figaro.

‘Neen,’ hernam Codjo, ‘ik zal maar hier den weg inslaan naar *Böhmknie*: dat is beter.’

‘Nu, doe zooals je verkiest,’ zeide de andere. Terwijl deze zijn weg onder de tamarindeboomen langs de *Steenbakkersgracht* vervolgde naar de *savanne*, de tegenwoordige algemeene, katholieke en protestantsche begraafplaats aan de *Rust en Vredestraat*, ging Codjo de zoogenaamde ‘*Bokobroki*’ over. Deze brug werd aldus met eenige verbastering genoemd naar zekeren Boucaud, wiens erf vlak bij die brug lag, welke eerst van hout later echter van steen gebouwd is. In plaats van de *Zwartenhovenbrugstraat* op te gaan, liep Codjo onder de tamarindeboomen aan de overzijde der gracht in het donker voort. Het was inmiddels bijna zeven uur geworden. ‘Tom,’ mompelde hij onder het gaan, ‘is ontvlucht! Ik ben het nu ook!..... Het beste voor mij zal wezen hem op te zoeken en zijn lot te deelen!..... Maar waar verblijft hij?.... Dat moest ik toch zien te weten te komen.’

Hij verhaastte zijn schreden, teneinde vóór Figaro bij de *savanne* te komen en daar er geen water in de gracht stond, sloop hij onder de brug in de *Rust en Vredestraat*.

Nauwelijks was hij er, of hij hoorde een zacht gefluit,

dat onmiddellijk beantwoord werd; hij hoorde duidelijk in zijn nabijheid vragen:

‘Ben jij het, Figaro?’

Ja, hernam de aangesprokene. ‘Ik heb hier twee kippen bij me, die ik bij Betsy ga verkoopen.’

‘Het is niet noodig zoover te loopen,’ hernam de eerste. ‘Ga hier in de straat maar bij *Masra* Scheen. Hij vraagt niet, waar het vandaan komt: als hij het maar heeft.’

‘Da's goed. Ik kom dadelijk terug. Maar zou je er zelf niet heengaan, daar jij hem toch beter kent, dan ik?’ vroeg Figaro.

‘Neen, ga jij er maar heen, dan kan je ook wat *switi mofo* (toespijs, als vleesch, spek enz.) en tabak voor me meebrengen. Het is niet raadzaam, dat ik in de winkels ga koopen: *mi na tongo, mi de na miendri tifi*:[1] ik ben omringd van vijanden. Ik zal je hier blijven wachten.’

Nauwelijks was Figaro weg, of Codjo sloop uit zijn schuilhoek, ging stilletjes de brug over en riep zachtjes:

Oomoe Tom!

‘Wie roept mij daar,’ vroeg Tom ontevreden, terwijl hij de duisternis met zijn blikken trachtte te doorboren.

‘Ik ben het, Codjo,’ zeide deze, terwijl hij de richting van de stem volgend op Tom afging.

‘Codjo! Codjo! wie is Codjo?’ mopperde de oude wrevelig en bevreesd voor verraad.

‘Wees niet bevreesd voor verraad, ik zelf ben de slavernij ontvlucht,’ zeide deze.

En naderbij gekomen vertelde Codjo, dat hij zijn meesteres was ontvlucht, daar zij hem voor het verlies van twee een en halven cent den volgenden dag wilde laten afstraffen.

‘Maar waar denk je dan nu te blijven?’ vroeg Tom met gemaakte onverschilligheid.

‘Ja, *Oomoe*, dat zult gij misschien beter weten dan ik.’

Neen, dat zal ik niet beter weten! hervatte de oude,

(1) Ik ben als de tong, midden tusschen de tanden.

nog altijd huiverig zijn schuilplaats aan oningewijden bekend te maken.

Codjo begreep dit en ging aarzelend voort: ik had zoo even van Figaro.....

Ken je hem dan? onderbrak Tom.

Ja, we hebben samen geloopen tot bij de *Bokobrug*. Hij had kippen bij zich in een *koerkoeroe*, en hij vertelde mij, dat hij naar Tom op de *savanne* ging.

'Die jongen praat te veel,' hernam Tom korzelig. 'Hij zal mij nog eens verraden. *Mofoman na krabassie, a no habi tappoe*:(1) een praatziek mensch houdt niets verborgen.'

'Dat is ook zoo,' antwoordde Codjo, behendig van de ontevredenheid des ouden tot zijn eigen voordeel gebruik makend. 'Ik wilde hem daarom ook niet vertellen, dat ik weggeloopen was. Ik maakte hem wijs, dat ik naar *Böhmknie* ging.'

Tom grijnsde van genoegen over de sluwheid van Codjo, doch deze bemerkte in de duisternis er niets van.

'Ik hoorde hem met je spreken,' ging deze voort, en toen hij wegging, ben ik eerst van onder de brug te voorschijn gekomen.

'En wat wou je nu dan wel van me hebben?' vroeg Tom.

Een schuilplaats, - of wil je wellicht de uwe met mij deelen?

Tom dacht eens na, zuchtte diep en sprak: 'Laat Figaro je niet bij mij zien. Ga dus hier het voetpad langs de gracht op naar *Bongopita*, het galgenveld, en wacht mij daar af.'

'*Oomoe*,' vroeg Codjo nu, 'wil je een brood hebben?' Hij haalde uit zijn boezeroen een brood voor den dag, en reikte het den oude over.

'*Ka*,' riep Tom uit, '*tomtom fadon na okrobrafoe, a fadon na hem presi*:(2) dat komt juist van pas. Ik heb inderdaad honger, want sinds van morgen heb ik niets gegeten.'

(1) Een praatziek mensch is als een kalabas die geen deksel heeft.

(2) Het bananendeeg (tomtom) is in de blaf (soep) van oker (*Hibiscus esculentus*) gevallen; het viel juist op zijn plaats.

‘Dan is het toch je eigen schuld,’ voegde Codjo hem toe, ‘er is genoeg te krijgen.’

‘Dat is ook zoo. *Aratta njam djogo; san na godo*?[1]: die het meerdere (de vrijheid) neemt, kan zich ook het mindere (voedsel) toeëigenen.’ En Tom begon het brood smakelijk op te eten, terwijl Codjo volgens afspraak zich naar het *Galgenveld* begaf.

Tom mompelde intusschen bij zichzelven: ‘*Obia boen, joe sa sie na koti*,[2] ondervinding is de beste leermeesteres. Die jonge man bevalt me beter dan Figaro. Maar hoe maak ik mij van dezen af?’

Na een half uur wachtens kwam Figaro terug met eenige stukjes bakkeljauw en wat tabak.

‘*Masra* (mijnheer) Scheen heeft mij de bakkeljauw krap toegemeten. Bovendien had hij nog veel op de kippen af te dingen.’

‘Voor hoeveel heb je ze dan verkocht?’

‘Hij wou er niet meer voor geven dan 40 cent per stuk, terwijl ze toch op de markt voor één gulden verkocht worden.’

‘Het is niet veel. Maar weet je wat, Figaro, je moest van avond naar je meester teruggaan; het nachtschot is nog niet gevallen, 't is dus nog geen acht uur. Ik vind het beter, dat je nog een tijdje wacht, alvorens je voorgoed bij mij blijft; want al hadden wij beiden de vrijheid herkregen, daarmede hebben wij toch nog niet altijd te eten. Je kunt mij bovendien vooreerst te veel van dienst zijn, dan dat ik je gaarne dadelijk bij mij zou houden. Laat ons alles eerst eens goed overleggen.’

‘Ik gevoel anders bitter weinig lust om er weer heen te gaan,’ antwoordde Figaro, terwijl hij ontevreden en besluiteloos zich achter de ooren krabde. ‘Je bedriegt mij toch niet,

(1) De rat vreet wel een pul (groote kruik) op, wat beteekent een kalebas?
(2) Is de amulet goed, ge zult het zien aan de uitwerking.

Oomoe, ik heb nu al vier weken lang gewacht.'

'*Pasiensi, mi boi, joe sa sie mira bere*:(*) geduld, mijn jongen, overwint alles. Je bent het wegloopersleven niet gewoon: overal vervolgd en als een stuk wild opgejaagd, mag je eerst 's avonds uit je hol kruipen om den honger te stillen. Jij bent in de stad opgebracht, maar ik ben van huis uit een plantageslaaf geweest: ik kan derhalve beter tegen de ontberingen dan jij.'

'Nu, 't is goed,' hervatte Figaro, die juist niet van plan was om de vrijheid ten koste van zooveel ontberingen te herwinnen. Begrepen?

'Kom overmorgenavond maar hier weer terug,' zei Tom, 'dan zal ik je daarover wel verder spreken. Maar zorg toch in ieder geval, dat je niet met ledige handen hier terugkeert.'

'*Navoen, Oomoe*,' groette Figaro, en sloeg haastig den weg stadwaarts in.

'De oude man,' mompelde hij onderweg, 'is inhalig en hij schijnt mij maar voor zijn *voeteboi* (loopjongen) te willen gebruiken. Maar ik zal hem wel weten te krijgen: met een *soopie* (slok) zal hij wel bij gelegenheid tot mijn plannen over te halen zijn.'

'*Navoen, mi boi*,' had Tom geantwoord, blijde zich voorloopig van hem verlost te zien. Hij ging het voetpad op langs de *Steenbakkersgracht* naar het *Galgenveld* achter de *savanne* aan het *Wanicapad*, waar Codjo hem volgens afspraak wachtte.

Deze had zich in het gras aan den weg neergevlijd en zijn geest werd met sombere gedachten vervuld door de nabijheid der galg, waartoe zoo dikwijls slaven bij gerechtelijk vonnis werden verwezen en waaronder zij herhaaldelijk voor zware misdrijven, waartoe het 'wegloopen' gerekend werd, afgestraft werden. Maar terugkeeren naar zijn meesteres, dat wilde hij niet. Had hij niet reeds eenige uitkomst

(*) Als je geduld oefent, zul je der mieren ingewanden zien.

gevonden bij Tom, wiens lot voortaan met het zijne verbonden zou zijn?..... Neen: terugkeeren, dat ging niet. - Hij zou, hij moest wegblijven: hij was nu vrij. Waarom zou hij zich wederom de slavenketenen aanleggen, welke hij pas verbroken had?.....

'Neen, vrij ben ik en vrij wil ik blijven,' sprak hij opspringende en de armen als ter verdediging uitgestrekt.

'Vrij ben ik', herhaalde hij en met wellust genoot hij de verkregen vrijheid.

'Vrij man ben ik, ik ben geen *katibo*, geen slaaf meer'...

'Maar ach!' vervolgde hij, terwijl hem de armen slap langs het lijf vielen.

'Zou ik dan nu voor altijd moeten gescheiden worden van Afie!..... Maar welke aanspraak kan ik op haar doen gelden? Ik, die slechts een slaaf ben tegenover haar, die vrij is? Zou *misie* Akoeba er wel ooit in toestemmen om mij haar zusterskind te geven?.....

En toch.... hoe vriendelijk was zij altijd voor mij. - Hoe dikwijls gaf zij mij stilletjes *switi sannie* (lekkers), als ik daar kwam om boodschappen voor *misie* Peggie te doen?....

Zou ik niet liever terugkeeren?.... Neen, maar ik zal toch naar haar toegaan, zooals ik aan Figaro gezegd heb: mijn mond heeft mijn hart verraden. Ik kan er nu nog heengaan, het is nog zoo laat niet. Maar wat zal Tom van me denken? Nu, dat maakt ook niets. Ik geloof toch niet, dat hij me vertrouwt: hij was zoo achterdochtig. Als hij er op gesteld was mij bij zich te hebben, dan zou hij er wel dadelijk in toegestemd hebben; maar nu heeft hij mij weggezonden om te vrijer met Figaro alléén te kunnen spreken.... Dat ik daar niet eerder aan gedacht heb: ik moest hen eens stilletjes gaan beluisteren.'

Als een slang kroop Codjo langs het pad door het lange gras voort. Toen hij in de nabijheid van Tom gekomen was, hoorde hij hoe deze den jongen trachtte te paaien en weg te zenden. Hierdoor omtrent de bedoelingen van Tom gerustgesteld, ging hij weer voorzichtig heen, teneinde den

oude af te wachten. Hij vlijde zich weer op zijn vorige plaats neer en hervatte zijn mijmering. ‘Waarom zou ik hier blijven?.... Kom, ik ga naar Afie!.... Maar verraad ik mij dan al niet dadelijk, als morgen mijn *misie* aangifte doet bij de politie en men bij baas Willem komt informeeren, of ik daar ook geweest ben?’

‘Maar Afie zal mij wel waarschuwen. Kom, ik ga er heen.’

‘Codjo! ben je daar,’ deed plotseling een stem zich zachtjes hooren.

Codjo was besluiteloos, of hij antwoorden zou of heengaan, want hij had de stem van den oude herkend; doch de vrees voor ontdekking en straf behield bij hem de bovenhand en hij antwoordde na een poos:

‘Ja, *Oomoe*, ik ben hier.’

‘Goed,’ zeide deze, terwijl hij naderbij kwam. ‘Ik dacht, dat je weggegaan waart, daar het zoolang geduurd heeft, want ik kon je niet goed laten blijven, totdat Figaro terugkwam; ik had toch niet graag, dat hij je zag. Bovendien wilde hij met mij mee, maar ik wil hem voorloopig mijn schuilplaats niet aanwijzen; de jongen praat te veel. *Ston moe tan kroektoe na takiman doro*[1], een veelprater geeft licht aanstoot.’

‘Zoo is het,’ antwoordde Codjo, ‘daarom wilde ik ook liever alléén naar je toe komen.’

‘Och,’ voegde Tom er bij, de jongens zijn in de stad verwend: zij hebben geen zwaar werk te doen, slenteren den ganschen dag langs de straat, houden veel van mooie kleederen en kunnen zich daarom moeilijk aan ontberingen gewennen. De slavenhouders weten dan ook zeer goed, dat de stadsslaven niet zoo gemakkelijk zullen wegloopen: het gemakkelijke leven heeft hen ongeschikt gemaakt om ten koste van lijden en ontberingen de vrijheid te koopen. ‘*Di soema hanoe gewenti foe koti bigi tomtom, a no sa kaba*:[2] ge-

(1) Steenen moeten verkeerd liggen voor de deur van een babbelaar.
(2) Wiens hand gewoon is aan groote stukken tomtom (bananendeeg) te snijden, went het niet af.

woonte wordt een tweede natuur. Maar kom, laat ons gaan.'

Zij gingen het voetpad verder op langs het *Galgenveld* en de *Steenbakkersgracht*, totdat zij aan een opening in het struikgewas kwamen, welke toegang verleende tot het *Picornobosch*.

Het Picorno-, of liever Picornabosch was de uitgestrektheid gronds in het zuidwestelijk gedeelte der stad, 520 akkers groot, welke ten jare 1723 door Gouverneur H. Temming aan den burgerkapitein Ch.C. Picorna geschonken was. Links aan den weg naar *Kwatta* gelegen, strekte dit bosch zich uit van het *Wanicapad* tot aan den *Nieuwen Rijweg* ongeveer en van de *Fiottebrug*(*) tot aan het *Galgenveld*. Dit laatste was de plaats, waar de doodvonnissen aan de slaven werden ten uitvoer gelegd. Het was achter de *savanne* gelegen en had ongeveer de breedte van de tegenwoordige 'Wanicakerk' af tot aan den weg langs de *Steenbakkersgracht*. Ongeveer ter hoogte van de plaats, waar nu de kerk staat, was een klein, rood geschilderd huisje met den ingang naar de *Steenbakkersgracht* gekeerd, waarin de rechters bij de tenuitvoerlegging der vonnissen plaats namen. Op eenigen afstand van dit huisje stond de galg, terwijl daarneven eenige lagere palen waren, waarop de hoofden der veroordeelden, meestal na den dood afgehouwen, gestoken werden.

Bij het *Galgenveld* lag meer westwaarts de begraafplaats van de vrije ongedoopten, van de minvermogenden en van degenen, die door de Weeskamer of vanwege de politie begraven werden.

Uit het Picornabosch komt het *Picornakanaal*, dat zich bij den *Heiligenweg* met het *Fiottekanaal* vereenigt en onder den naam *Kriuffelsgracht* onder de *Engelsche brug* door, met de rivier in verbinding staat.

(*) De *Fiottebrug* en al wat er bij ligt wordt nu aangeduid als *Krepie*. In Fermin 'Nieuwe Algemeene beschrijving van de colonie Suriname' Deel I pag. 20 staat onder de lijst van 'kleine landerijen rondom de stad Paramaribo' bij no. 22 aangegeven 'De Crepi,' de naam van den eigenaar van den grond. Wellicht is dit de afleiding van het nu gebruikte *Krepie*.

In dit bosch had Tom een schuilplaats gezocht en gevonden. Hij liep, gevolgd door Codjo, in de duisternis stil voort. Nog altijd overlegde hij bij zich zelven, hoe hij zich tegenover Codjo zou gedragen en in hoeverre hij hem deelgenoot zou maken van zijn plannen.

Hij begreep van welk groot nut voor hem Codjo zou kunnen zijn, daar deze den mannelijken leeftijd reeds bereikt hebbende, niet zoo wispelturig als Figaro, na eenigen tijd naar zijn meesteres zou willen terugkeeren. Daarom had hij besloten hem dadelijk bij zich te nemen en zich van hem te verzekeren, daar de vrees voor de afstraffing hem door zijn meesteres toegezegd nu werd vermeerderd door de 100 geeselslagen, welke volgens de publicatie van 1828 op het 'wegloopen' gesteld waren. Deze wettelijke straf kon echter op aanvrage van den slavenhouder willekeurig verzwaard worden.

'Hier zijn wij er,' zeide Tom, nadat beiden een goed eind weegs hadden afgelegd en aan een kleine zandhoogte midden in het bosch gelegen, gekomen waren.

Een klein, onoogelijk hutje van ruwe boomstammen en pinabladeren diende Tom tot schuilplaats bij regen en tot slaapplaats tevens, waar hij op een stuk doek over het mulle zand gespreid, de rustigste nachten doorbracht.

'Codjo,' begon de oude wederom, toen zij een vuurtje hadden aangelegd en daarbij op een paar blokken hout hadden plaats genomen: 'je moet goed weten, wat je doet door hier bij mij te komen en te blijven: je bent een man en je zult ook voor de vrijheid, die je thans geniet, alles moeten veil hebben.'

'Maar zou je dan denken, *Oomoe*?' vroeg Codjo, die bij het helder opflikkerend vuurtje zijn nieuwen beschermer zoo goed mogelijk trachtte op te nemen. 'Zou je denken, dat ik alles niet goed overdacht heb, alvorens tot dezen stap te besluiten?..... Ik ben het harde juk der slavernij moede, en al hebben wij het in de stad in den regel niet zoo zwaar als de anderen op plantage, toch blijft de slaver-

nij ons zoowel als hen drukken. Al zet je een vogel in een gouden kooi, toch is hij van het dierbaarste, zijn vrijheid, beroofd. Is het niet zoo, *Oomoe*?'

'Juist zoo', antwoordde Tom, die door de taal van Codjo geheel en al voor hem ingenomen werd en gaandeweg alle wantrouwen begon af te leggen. 'Zegt daarom het spreekwoord niet: *loekoe boen nanga fri, a no de wan*: er goed uitzien en vrij zijn is niet hetzelfde!'

'Daarom,' hervatte Codjo, 'wil ik nu voorgoed de vrijheid, waarnaar ik reeds zoolang verzucht heb, bezitten. Ik ga niet terug, wat er ook moge geschieden.'

'*Bles mi boi*,' (mooi zoo, mijn jongen) riep Tom uit, verrukt over dit gezegde van Codjo. 'Je spreekt als een man. Ik ben nu reeds meer dan een maand hier en toch heb ik nog geen gebrek gehad. Jij zult het ook niet behoeven te lijden.'

'Gebrek lijden?' zeide Codjo, 'gebrek lijden? Hier in de onmiddellijke nabijheid van de stad? Neen, *Oomoe*, daar zal wel genoeg te krijgen zijn.'

Tom lachte tevreden: hij had zijn man gevonden. Het weinige geld, dat hij bij zijn ontvluchting bezat, was niet voldoende geweest om in zijn onderhoud te voorzien. Figaro had derhalve moeten bijspringen, hetzij met hetgeen hij zelf kon overleggen, hetzij, en dit nog het meest, door diefstal bij zijn meester, bij wien herhaaldelijk openbare verkoopingen plaats hadden, en ook nog bij anderen. Tot hiertoe had Tom zich geen moeite gegeven om er zelf op uit te gaan: hij scheen het al te moeielijk te vinden zijn zoete nachtrust op te offeren, te meer, daar er gevaar bestond van ontdekt en wederom van zijn vrijheid beroofd te worden. Hij had daarom door het ophangen van het sombere tafereel der ontberingen en der ellende, die hij voorgaf te moeten verduren, Figaro steeds tot medelijden trachten op te wekken en zich aldus van zijn hulp verzekerd. Hoe herhaaldelijk ook daartoe aangezocht, had hij Figaro steeds ontraden zich voorgoed bij hem aan te sluiten. Hij vond den jongen te wispelturig, dan

dat hij zijn vrijheid en zijn rust aan diens onvast karakter zou wagen. Maar al te wel begreep hij, dat Figaro eenmaal bij hem zijnde, zich niet meer zoo gemakkelijk zou laten gebruiken tot alles, wat noodig was om in beider behoeften te voorzien.

'Weet je wat, Codjo?' pesloot de oude, na een wijl stilzwijgend in het vuur gestaard en alles overdacht te hebben, 'wij moesten maar gaan slapen. Ik geloof niet,' voegde hij er spottend bij, 'dat je door je *misie* zóó verwend zijt, dat je hier den blooten grond niet voor lief zult willen nemen.'

'Maar *Oomoe*,' riep Codjo uit, 'is het mulle zand hier niet veel zachter dan de harde planken van onze negerwoningen? Spreidt de gedachte, in vrijheid hier zijn leden te ruste te leggen, ons niet een veel zachter bed dan de goedheid van den besten meester dit vermag?'

'Goed zoo, mijn jongen,' beaamde Tom, 'je begrijpt de waarde der vrijheid. Slaap nu wel, nu geen meester de uren uwer rust meer telt en beknibbelt. Slaap lekker, Codjo!'

'Dank je, *Oomoe*, ik wensch je hetzelfde.'

Spoedig lag de oude te ronken, alsof de rust, die hij thans genoot, nog meer van zijn krachten vorderde dan zulks vroeger de zwaarste arbeid gedaan had.

Codjo mijmerde echter nog lang over zijn nieuwen toestand, over de gevaren en ontberingen, waaraan hij zich blootstelde. Herhaaldelijk trad het beeld van Afie nu eens smeekende dan weer dreigende voor zijn opgewekte verbeelding. Hij wilde zelfs opstaan en heengaan om haar van zijn vlucht in kennis te stellen; maar hij bedacht zich. Zou hij den weg uit dit duister bosch kunnen vinden?

Hij legde zich eindelijk ter ruste en droomde van rijkdom, grootheid en genoegens, die hem tegelijk met de vrijheid ten deel waren gevallen.

III. Hoofdstuk. Twee wegloopers.

‘Ziezoo, *matie*, (vriendje) neem je bakje nu maar op het hoofd,’ aldus sprak een lange, bejaarde dame tot een jongen slaaf, die dagelijks na afloop van het huiswerk werd uitgezonden, om koekjes langs de straat te venten.

‘Wil *misie* mij eens helpen’, vroeg de jongen, bevreesd bij het oplichten van den bak iets van den inhoud op den grond te laten vallen.

‘Ga nu eerst maar naar *misie* Abenie hier in de straat,’ vervolgde de dame, terwijl zij den jongen heel voorzichtig den bak op het hoofd hielp zetten, ‘en verzoek haar de hand eens over deninhoud te laten glijden,’ *(poti hanoe na ini)*.[1]

Op een kleurig, net geschilderd bakje, waarover een stuk helder wit damast met gerafelde kanten, bijwijze van franjes, was gespreid, lag in hoopjes allerhande gebak en suikerwerk, als: koekjes van gomma[2], meel, maïs, abonjera[3],

(1) Een bijgeloovig gebruik van hen, die meenen, dat koopwaar, die door zekere personen is aangeraakt, beter van de hand gaat.
(2) Gomma of stijfsel is het zetmeel van bittere casave *(Manihot utilissima P)*.
(3) *Sesamum Orientale. L.*

geraspte kokosnoot, geroosterde maïs, met en zonder een vierkant stukje kokosnoot, pinda[1] en kokinjes en 'zoentjes' (schuimpjes).

De aangesprokene was een opgeschoten jongen van omstreeks twintig jaar, tenger van gestalte, met een roodachtige huid, ronde oogen, kleinen mond, fijne roode lippen en van een vriendelijk en gunstig voorkomen. Als hij daar zoo welgemoed voortliep, in broek en boezeroen gekleed, zou men niet zeggen, dat hij een slaaf was, of zou men ten minste denken, dat hij om zijn levendig en buigzaam karakter den druk der slavernij volstrekt niet voelde. En toch droeg hij in zijn lichaam de duidelijkste sporen van wreede mishandeling, die hem om zeer geringe misdrijven of overtredingen waren toegebracht.

Present, zoo heette hij, was slechts in huur bij zijn tegenwoordige meesteres, een weduwe uit den middenstand, die niet beter of slechter dan alle anderen, hem nu eens met zachtheid behandelde, zelfs wel eens te gemeenzaam met hem omging, dan weder al de zwaarte der slavernij deed gevoelen.

'Zorg er nu voor, dat je spoedig terug zijt,' riep zij hem bij het heengaan nog toe, 'en dat je alles verkocht hebt, voordat je terugkomt, hoor! Let goed op je geld, hoor! Je moet, als je alles verkocht hebt, thuis brengen: *drie karta, foo sren nanga drie tibri*[2] f 2.76. Doe de groeten aan *misie*, hoor!'

Met een herhaald 'ja *misie*' op al haar vermaningen ging Present heen en richtte eerst zijn schreden naar het huis van *misie* Abenie, naar wie hij verwezen was. Deze, niet weinig gevleid door het haar gedane verzoek, schikte en ver-

(1) *Arachis hypogaea*. L.

(2) *Karta*, oud Surinaamsch papieren geld, naar het papier der speelkaarten, waarvan zij gemaakt waren aldus genoemd, had de waarde van f 2.50. Door de conversie van 1 Jan. 1827 stond de waarde van het Sur. kaartengeld tot dat van het Nederlandsch courant als 310 tot 100. *Drie karta* stonden gelijk met f 2.40 Een *sren*, 5 stuivers oud-Surinaamsch, was slechts 8 cent. *Drie tibri* was een halve-schelling oud-Surinaamsch, doch gold nu 4 centen.

schoof met een gewichtig gezicht de koekjes op het bakje, dat Present haar heel geduldig op zijn armen voorhield, als ging er van haar vingers een onfeilbare kracht uit, die aan de koopwaren een onweerstaanbare aantrekkelijkheid mededeelde.

'Ga nu maar heen' zeide zij eindelijk en zette Present het bakje wederom op het hoofd. 'Doe mijn groeten aan *misie*, hoor: *bigi odi*, veel complimenten, hoor!'

Present antwoordde met een langgerekt 'ie-jaa! ie-jaa!' en verliet *misie* Abenie, na haar voor haar moeite te hebben bedankt.

Hij slenterde nu de *Heerenstraat* langs, met het bakje op het hoofd, dat nu en dan van het hoofd op den arm gegenomen werd, als iemand het een of ander koopen wilde.

Bij den *ouden Oranjetuin*(1) gekomen, vond Present het vrij wat gemakkelijker hier op de markt, waartoe de oostelijke zijde van het plein was aangewezen, op een der grafsteenen te gaan zitten en zijn waar te koop aan te bieden.

Op dit breede, vierkante plein verhief zich weleer de prachtige, geheel van steen opgetrokken kerk der Hervormden, die bij den brand van het jaar 1821 door het vuur verwoest werd en waarvan nu nog de puinhoopen te zien waren. De frissche en bloeiende oranjeboomen, die hier op het tooneel van de verwoestingen van vuur en dood stonden, waren de eenige overblijfselen van de vroegere schoonheid en pracht van dit plein.

Een menigte slavinnen zaten hier reeds bijeen, die haar waren op de grafsteenen uitgestald hadden en, onder het

(1) De *Oude Oranjetuin* is het oudste kerkhof der kolonie, bestaande, zegt Hartsinck D.I. pag. 569 'uit een schoon Bosch van Oranjeboomen. Hier zijn de Begraafplaatsen geweest van de Gouverneurs en van Luiden van aanzien en vermogen; honderd schreden verder die der andere Ingezetenen'. Deze laatste begraafplaats was gelegen bij de *Klipsteenstraat* ter plaatse waar nu de Synagoge staat. Immers in Mei 1832 vond Teenstra (Landbouw in de kolonie Suriname, Deel II pag. 113, bij het leggen van een koker op het *plein* der Synagoge 'vijf graven met menschenbeenderen en vermolmde kisten.' Sedert het jaar 1758 mocht er op 'Oude Oranjetuin' niet meer begraven worden, tenzij er 'vijf honderd gulden Hollandsch' betaald werd aan de Kerk van dengene, die er wilde begraven worden.
De 'Nieuwe Oranjetuin' werd nu als begraafplaats aangewezen.

genot van een pijpje tabak, te koop aanboden. Slaven en slavinnen liepen en drongen hier door elkander, teneinde inkoopen voor hun meesteressen te doen, waarbij heel wat werd afgedongen, hetwelk de verontwaardiging der verkoopsters opwekte, de sluizen harer welsprekendheid opende en vaak een vloed van verwenschingen en scheldwoorden op de koopers en koopsters deed neerkomen.

Eenige *misie's*, vergezeld van een slavın, die haar een parasol boven het hoofd hield, terwijl een andere haar volgde en een *voeteboi*, die het gekochte naar huis moest dragen, mengden zich ook onder de menigte op het plein. De slavinnen, die haar *misie's* begeleidden, waren netjes gekleed in bonte katoenen rokken en 'jakjes' die diep uitgesneden, de schouders en den hals bloot lieten. Aan de polsen en aan den hals droegen zij glasparelen, terwijl een hoofddoek *(tai hede)* zwierig om het hoofd was geknoopt. Op feestdagen zag men haar zeer dikwijls in fijn sits en neteldoek gekleed en met de gouden oor- en halssieraden harer meesteressen getooid, die in de kleederdracht harer slavinnen een zekere weelde ten toon spreidden. De overigen droegen een veelkleurige shawl *(mamio)*, die over de borst gekruist, of achteloos over een der schouders geworpen, of ook bij koel weder om het bovenlijf gewikkeld werd. Anderen hadden zulk een shawl van gekleurd katoen losjes om de heupen en het bloote bovenlijf geknoopt, in haar plooien een zuigeling bevattende, die door de schommelende beweging zachtkens insluimerde.

Enkele heeren, gevolgd door een *voeteboi*, die hun een parasol of iets anders nadroeg, liepen tusschen de menigte door, bij hun gang naar de *Contrôle*, de bureaux van het departement van Financiën aan de over- en westzijde van het plein(*) of naar het *Piket*, het bureau van politie, op den hoek der *Wagewegstraat*. Anderen gingen een verfrissching nemen in de *Surinaamsche Sociëteit* rechts op den hoek van de *Noorderkerk*- en *Heerenstraat*, waar de voorname burgerij

(*) Ter plaatse van het tegenwoordige Post- en Telefoonkantoor.

bijeenkwam met de officieren van het garnizoen en welke algemeen bij de bevolking als *misie Grietje Kolesie* bekend stond.

De slaven, die hun meesters vergezeld hadden en nu zoolang op de stoep waren gezeten, zagen naar het levendig en woelig tooneel, dat de markt opleverde. Ook Present had veel genoegen in die drukte.

'Zie eens, *mi goedoe*,' roept een koopvrouw tot een slavin, die haar nadert, terwijl zij het korte pijpje uit den mond neemt en als een oud-vaderlandsch matroos haar speeksel tusschen de op elkaar gedrukte tanden doorspritste, 'zie eens, wat mooie gedroogde visch! Zie, hier heb je *siparie*(1) (rogge). Wil je niet? Zie eens, wat groote stukken *jarabakka*(2) (geelbakker) voor *drie tibri* (4 cent!')

Elders vraagt een andere: '*misie*, wil je geen eieren koopen? Twintig voor *foo sren*? (32 cent). Versche, hoor!'

'Mooie doksen (eenden) voor f 1.25!' roept een derde. 'Kippen voor 1 gulden.'

'Kom eens hier kijken, mooie creolen-bananen en dat voor 20 cent per bos!' schreeuwt een vierde. 'Het is voor de geef.'

'Wat hoor ik?' roept een der koopvrouwen toornig uit, het pijpje met zware Amerikaansche tabak voor een oogenblik uit den mond nemende, terwijl zij den omslagdoek, die haar over het bovenlijf hangt, wild over den schouder werpt en de armen dreigend in de zijde zet. 'Wat hoor ik,' herhaalt zij, 'is de gomma (stijfsel) niet goed?'

'Neen, te weinig,' antwoordt de koopster.

'Te weinig? Te weinig? Hm! Wil je dan alles voor niets hebben? Ik weet nu niet,' vervolgde zij, 'hoeveel je dan wel voor *drie tibri* zoudt willen hebben.' Zij neemt de kokosschelp, die haar tot inhoudsmaat dient, in de hand. 'Is dit te weinig?', vraagt zij, terwijl zij haar heel bevallig tusschen de toppen der vingers omhoog houdt. Met een verachtelijke beweging der lippen *(tjoeroe)* werpt zij het maatje wederom in den voor haar liggenden bak met gomma, waarna zij de ar-

(1) Trygon hystrix d'Orbigny.
(2) Silurus parkeri Trail.

men, met een zekeren pathos uitstrekt, daarna in de heupen legt en uitroept:

'*Ka! masra ningre* (Alle menschen!) wat zijn dat tegenwoordig benarde tijden! Men wil alles voor weinig geld hebben; maar waar zal ik het vandaan halen om het zoo goedkoop te leveren? Waar zal ik het vandaan halen,' vraagt zij, ofschoon haar niemand te woord staat en de slavin reeds bij Present in de koekjes aan het zoeken is om er de grootste uit te halen, waarom hij haar vermanend toeroept: 'maak ze niet stuk, *mi sisa* "mijn zuster", (vertrouwelijke titel). Want anders....'

'Waar zal ik het, *mofina* (arme), vandaan moeten halen,' overschreeuwt hem de ontevredene koopvrouw, terwijl zij de handen ineenslaat, ze wederom snel terugtrekt en haar geheele lichaam een vragende houding doet aannemen. En met den rug van de rechterhand in de holte van de linker- slaande en het middengedeelte des lichaams naar achteren buigend, vraagt zij:

'Moet ik dan gaan stelen om het den menschen zoo goedkoop te geven? Het heeft tegenwoordig wat in om te verkoopen!' Na een smakkend geluid met de lippen ten teeken van afkeuring en verachting zet zij zich neer, al morrende: 'Men late mij met rust! Oh!' Nog geruimen tijd blijft zij haar ontevredenheid uiten in korte, onsamenhangende uitroepen.

Voor en na zag Present zijn waar verdwijnen in de handen en den mond van het publiek, dat de markt bezocht en steeds kooplustig bleek naar suikerwerk en gebak.

De oranjeboomen, die dit plein sinds den brand van het jaar 1821 sierden, gaven maar even schaduw genoeg tegen de brandende zonnestralen. Present, gezeten op een grafsteen, die wat meer boven den grond uitstak, was van verveling slaperig geworden. Opeens echter werd zijn aandacht getrokken door een vraag van een der vrouwen in zijn nabijheid:

'Heb je het nieuws al gehoord?'

‘Neen,’ hernam de aangesprokene, ‘wat voor nieuws?’

‘Wel, op *Banji* (de plantage Accaribo) zijn al de negerhuizen afgebrand, terwijl de slaven in het veld aan den arbeid waren.’

‘Wanneer is dat gebeurd?’

‘Ik geloof deze week. De Fiskaal (Proc.-Gen.) is er heen om alles te onderzoeken.’

‘Zoo loopt het goed,’ riep een derde, ‘door schade zullen de blanken wel wijs worden. Zegt men niet algemeen, dat de Koning de slavernij niet meer wil dulden; maar dat de eigenaren van de plantages zich tegen de afschaffing verzetten!’(*)

‘Denk je dan,’ vroeg de eerste, ‘dat de blanken de slavernij zullen afschaffen en ons, slaven, allen de vrijheid geven?’

‘Ik weet het niet’ hervatte de andere. ‘Maar zoo zegt men toch en zoo spreken de blanken er immers zelve over?’

‘Maar als ze geen slaven meer hebben, wie zal dan voor hen suiker, katoen, cacao en hout bewerken?’

‘Zoo is het. De blanken zijn nu reeds zoo slecht te spreken; dat er geen slaven meer ingevoerd mogen worden en zouden zij er nu in toestemmen, dat de slavernij afgeschaft werd? Dat geloof ik niet!’

Present zuchtte bij dit treurig vooruitzicht; want alhoewel hij juist niet zwaartillend was en zich niet ernstig rekenschap vroeg van zijn afhankelijken toestand - toch werd hij, zoodra het woord ‘vrijheid’ geuit, doch de verkrijging daarvan naar een onafzienbaar verschiet verschoven werd, droevig gestemd.

Hij wist zelf wellicht niet goed waarom, maar hij nam zijn bakje op, dat voor de helft leeg was en sloeg den weg in naar de *Watermolenstraat*. Voorbij de *Wagestraat* (zoo werd het gedeelte der *Keizerstraat* van de Waag tot aan de

(*) Uit historische gegevens blijkt inderdaad, dat deze meening algemeen onder de slaven verspreid was. Sommigen schreven haar toe aan de nieuwe Reglementen van het jaar 1828. Zie o.a.J. Wolbers Gesch. van Suriname.

Klipsteenstraat genoemd) zag hij een groote menigte staan voor de deur van een vendumeester. Een linnen tent was met een paar stokken over de stoep gespannen en tusschen een menigte vaten met geurende bakkeljauw, makreel en zoutvleesch, kisten meubels en andere goederen stond een tafeltje, waaraan een 'gezworen klerk' zat, belast met de notariëele praktijk, terwijl de afslager met den houten hamer in de hand ter zijde stond. Binnenshuis, voor zoover de ruimte dit toeliet, zaten eenige *gran-masra's*, administrateurs van plantages, aan tafeltjes, waarop eenige glazen stonden met *sangri* of *sangarel* (madera of wijn met suiker, notemuskaat en een citroenschijfje), bier of likeur, daar de verkoop van dranken op de venduen wettelijk toegestaan was.

Op de stoep tegenover den 'gezworen klerk' stond een jeugdige slavin met haar beide kinderen, die zich schuw aan moeders 'paantje' vasthielden. Met neergeslagen oogen en over de borst gekruiste armen wachtte zij haar lot en dat harer kinderen bevende af. Voor het huis en op straat verdrong zich een nieuwsgierige of kooplustige menigte.

'Zeven... honderd... gulden!... eenmaal!'

'En tien!' riep een scherpe stem.

'Zevenhonderd en tien gulden!'

Een der *gran-masra's* stond eens even op om te zien, wie hooger dan zijn lasthebber durfde te bieden en knipte dezen op diens vragenden blik een oogje toe; zoodat hij op het herhaald: Zeven honderd en tien gulden! eenmaal! andermaal!, 'en twintig!' riep.

Present keek naar dit voor hem niet ongewone schouwspel met een brandende nieuwsgierigheid, die slecht paste bij den toestand van ontevredenheid en wrevel, waarin zijn gemoed verkeerde. De aanblik van de twee jeugdige kinderren, die daar naast hun moeder stonden, herinnerde hem zijn eigen jeugd en deed zijn ontevredenheid en zijn wrok nog toenemen.

'Op zij! op zij!' schreeuwde een karreman, die nauwelijks tusschen de kisten en vaten door kon, welke hem den weg

versperden. Allen drongen nu met moeite op elkander om den scheldenden en razenden voerman doorgang te verleenen. Present, met de linkerhand zijn bakje ondersteunende, drong mede op zijde, totdat de kar onder het aansporend mondgeklak van den drijver er door was. In de verwarring van het oogenblik greep een der toeschouwers, die juist achter Present stond, in het bakje, dat deze op het hoofd hield en haalde er eenige koekjes uit. Met een lach van verstandhouding deelde hij ze fluks uit aan die hem gezien hadden en riep toen snauwend tot Present:

'Wat doe jij hier? Ga je koekjes elders verkoopen. Of wil je ook opgeveild worden, als ze met deze klaar zijn?' vroeg hij lachend, waarmede de overigen instemden.

Present wierp een blik van woede en verachting op zijn bespotter en met gedempte stem een verwensching uitend, wilde hij heengaan.

'Jou, gemeene slaaf, wil je mij vrije nog uitmaken? Ik zal je dat wel eens afleeren, jou duivelskind?' En tegelijkertijd sloeg hij met zijn stok op den armen jongen in, die huilende en scheldende verder ging.

Op het einde der straat ging Present op de stoep van een huis tegenover de *Platte brug* zitten. Weldra had hij in de beschouwing van het tooneel van leven, drukte en bedrijvigheid, die hier heerschten, zijn leed vergeten.

Volgens het Reglement op de scheepvaart van 1831 diende de *Platte brug* tot losplaats 'voor de ter reede van Paramaribo liggende Nationale schepen of vaartuigen, evenals voor de Noord-Amerikaansche schepen en vaartuigen' en tot losplaats tevens 'van de onder Nederlandsche vlag varende, doch niet in Nederland tehuis behoorende schepen.' Elders toch dan op de wettelijk aangewezen plaatsen: de *Platte brug* en de *Klip*,(*) mocht geen 'ontlossing van eenige goederen, hetzij van de passagiers, hetzij van de lading' plaats vinden.

De steiger achter het *Waaggebouw* diende tot het lossen van de lading uit schepen, die geen verlof tot ontlading kon-

(*) De steenen trap vóór het Gouvernementsplein.

den bekomen, maar nochtans eenigen tijd op de reede wenschten te blijven. Men moest dan alles uit het schip aan den steiger lossen en de goederen tegen betaling in het benedengedeelte van het *Waaggebouw* doen opslaan, waar de lading onder voortdurende bewaking bleef, totdat zij wederom ingenomen werd. De reede, bij de *Oranjestraat* beginnende, diende tot ligplaats voor de vreemde schepen, die tusschen het fort en de *Oranjestraat* ten anker moesten komen. De nationale schepen ankerden in de 'laag' tusschen het *Waaggebouw* en de *Steenbakkersgracht*, terwijl de Noord-Amerikaansche schepen tusschen deze en de *Drambrandersgracht* lagen. Op de reede zag men dikwijls van 40 tot 50 schepen, die het een aan het andere gemeerd, op slechts korten afstand van den wal geankerd waren en hun lading in ponten naar de landingsplaats moesten brengen.

Bij de *Platte brug* was een laag gebouw, dat tot beschutting diende voor de 'dienaren der justitie,' die een wakend oog moesten houden op het lossen.

Weemoedig en onverschillig tuurde Present, het hoofd in beide handen gesteund, naar de drukte, die daar vóór hem heerschte.

Plantageëigenaren en administrateurs, die naar de lading der vertrekkende schepen kwamen omzien; sjouwerlieden, die op hun ezelskarren de laatste vrachten aanbrachten of op de goederen stonden te wachten, die naar de pakhuizen of winkels moesten vervoerd worden; fruitverkoopsters, die met bakjes op het hoofd of op den arm haar waren te koop aanboden; slaven en slavinnen, die met bananen(*) of aardvruchten van de markt terugkeerden en nieuwsgierig naar de bedrijvigheid bleven kijken; een menigte nietsdoeners, die door hun aanwezigheid de drukte nog grooter en levendiger maakten; allen wemelden, drongen en stonden in en door elkaar. De levendigheid van dit tooneel werd nog verhoogd door het verward gezang der matrozen op de ver-

(*) *Musa Paradisiaca* L.

schillende schepen en het geschreeuw en getier der slaven, die de goederen aan wal brachten.

Nu en dan kwam er een sjouwer naar hem toe, die na den inhoud van zijn bakje doorzocht te hebben, het een en ander kocht, dat met duim en vinger in stukjes gebroken, heel behendig in den mond geworpen werd.

Het middagschot wekte Present uit zijn droomerijen. Alle koekjes waren nog niet verkocht: de zwaarmoedige, verdrietige stemming, waarin hij verkeerde, was er misschien ook wel eenigszins schuld aan.

'Ik moet voortmaken, dat ik alles kwijt raak,' zuchtte hij, 'anders zal een geducht pak slaag van avond mijn deel wezen.' Hij stond op, rekte zich geeuwend uit, wreef zich den slaap uit de oogen en nam zijn bakje wederom op het hoofd.

Hij liep nu den *Waterkant* langs en de brug over bij de bevolking bekend onder den naam van *meti-broki*(*) (vleeschbrug,) daar de slagers hier hun vleesch lieten venten. Zijn oor werd getroffen door het gewoel en het gezang der *wowojo*-meiden (marktmeiden) op *Jobo-prisiri*, de markt langs de *Knuffelsgracht*. Een harer met een rokje aan, dat haar slechts even over de knie reikte, had een slip van den omslagdoek over den linkerschouder geworpen, terwijl zij de andere over den rechter voor-arm omhoog hield en met de sierlijkste en vreemdsoortigste wendingen des lichaams een geïmproviseerd liedje zong om de koopers naar haar waar te lokken, die voor haar in een *baskiet* op den grond stond.

'Domkop,' prevelde Present, 'nu ben je in vreugde en van avond misschien in droefheid. Wat ben je dwaas zoo uitgelaten te zijn, terwijl de tuchtroede opgeheven blijft en ieder oogenblik op je kan neerkomen.'

'Kom, *matie*!' riep zij Present toe, terwijl zij hem een wenk gaf om te komen.

(*) Ook wel Engelsche brug genoemd. Zie *Kort verslag van den zwaren brand* van 1821 door H. Uden Masman.

Werktuigelijk ging Present naar haar toe, waarop zij tot hem zeide: ‘Laat mij eens zien, wat je hebt.’

Present bukte, zoodat zij een blik kon werpen op den inhoud van het bakje, dat hij op het hoofd hield en waaruit zij tusschen duim en wijsvinger een koekje van kokosnoot nam en een cent uit den palm van de hand in het bakje liet glijden.

In haar dartele vreugde sloeg zij nu de slip van haar omslagdoek over haar voor-arm en het koekje tusschen vinger en duim houdend begon zij wederom te dansen en te zingen:

Sranam na kraboe holo, eh! eh! eh!
A ha' wan mofo nomo, eh! eh! eh!
Den sannie alla wakka doro, eh! eh! eh!
Soleki kraboe lon na sjoro, eh! eh! eh!
Kondre na kraboe sondro hede, eh! eh! eh!
Sanni wakka leek' kroektoe-tere, eh! eh! eh![*)]

‘Je danst en zingt er maar lustig op aan, *matie*,’ riep er een uit de toeschouwsters.

‘Ja, mijn schat, mijn achtenswaardige *misie*, mag ik dan ook niet eens blijde zijn bij zulke mooie waar? Zie eens, heb je ooit prachtiger creolen-rijst gezien? En dat voor *drie tibri* het maatje?’

‘Maar je danst precies,’ zeide er een uit het volk, ‘alsof je meesteres je al in de krant heeft laten zetten om je vrij te geven, (officiëele aangifte van de voorgenomen manumissie)’

De eene hand losjes op den rug houdend en het lichaam eenigszins voorovergebogen met den wijsvinger op zichzelve wijzend, riep zij met de koddigste verwondering:

(*) Suriname gelijkt op een krabbenhol,
Het heeft slechts ééne opening,
Alles loopt hier steeds (den kreeftengang)
Zooals een krabbe naar het land,
Het land is als een krabbe zonder hoofd,
Alles loopt (den slakkengang) als een schorpioen.
Dit liedje werd tijdens het *ad interim* bestuur van Gouverneur van Heeckeren (11 Nov. 1831-6 Maart 1832) gezongen.

'Ik? *Misie*, hoor ik je wel, *Matie*? Ik?'

Zij keerde zich met een bevalligen zwaai om, liep in dezelfde houding eenige passen verder en herhaalde tot al de toeschouwers de vraag: '*Na mi? Na mi*?' (Ik?)

Dartelend op haar schreden teruggekeerd, begon zij onder het uitbundig gelach der overigen het oude spotlied op de vrijgegevenen te zingen:

'Makrede na Satra!
Makrede na Sondei!
Makrede alla dei!'(*)

'Ah, *matie*, je kent het, hoor!' riep er een uit de vele toeschouwsters, in bewondering over haar potsierlijke bewegingen uit, terwijl zij met honigzoete woorden haar koopsters verder ten dienste stond.

Present slenterde hier langs de markt en ofschoon hij aftrek genoeg voor zijn waar vond, was hij vandaag maar niet uit zijn lusteloosheid en zijn slecht humeur op te heffen: het was hem bang om het hart, alsof een naderend ongeluk onvermijdelijk op hem moest neerkomen.

Daar het reeds laat op den middag werd, ging hij naar den *Waterkant*, waar eveneens markt gehouden werd, onder de tamarindeboomen, die hier een laan langs de rivier van den *Heiligenweg* tot aan de *Krabitawacht* vormden. Voorbij de *Krabitawacht* zette hij zich op de *Houtmarkt* onder de tamarindeboomen tegenover de Luthersche kerk neer. Op enkele koekjes na had Present alles verkocht. Alvorens nu huiswaarts te keeren en in de hoop de rest ondertusschen te zullen kwijtraken, wilde hij narekenen of hij het geld bijeen had, dat hij moest verantwoorden. Hij haalde alles van onder het stukje damast, dat het bakje dekte, te voorschijn. Maar hoe hij ook al telde, hij kon niet meer dan f 2.62 bij elkan-

(*) Makreel 's Zaterdags!
Makreel 's Zondags!
Makreel alle dagen!
Makreel, een zeer goedkoope visch, was na de vrijgeving het gewone voedsel van hen, die het nu in de vrijheid slechter hadden dan toen zij slaven waren. (Albert von Sack. *Reize naar Suriname*).

der krijgen, dat gevoegd bij de waarde der acht overgebleven koekjes, nog een tekort van 6 centen gaf.

'*Ke, mi masra*! Och Heere!' riep de arme jongen weenend uit, 'wat nu te beginnen? *Misie* zal mij zonder den minsten twijfel om mijn onachtzaamheid streng bestraffen!'

'*Ke, mi Gado*! (Goede God, wat gedaan?) oh! oh! oh!'

En hij legde de handen met de vingers in elkander geslagen op het hoofd en begon, hardop schreidende, zijn lot te beklagen, terwijl zijn aangezicht in tranen zwom.

'Wat scheelt er aan, Present?' hoorde hij zich door een bekende stem in zijn nabijheid aanspreken.

Hij keek op en zag den hem bekenden slaaf Mentor, die hem meewarig naar de reden zijner treurigheid vroeg.

Mentor, of zooals hij vreeger ook genoemd werd Geluk, was een 'zoutwater-neger' dat is: een slaaf, die in Afrika geboren en vandaar over zee in de kolonie gekomen was. Hij was meer dan middelmatig van lengte, breed en zwaar gebouwd met een roodachtige, eenigszins gevlekte huid. Een groote, breede mond met dikke lippen, een platte, breede neus, zware jukbeenderen, en het vaal kroeshaar gaven aan zijn gelaat een grof en terugstootend voorkomen. Op zijn voorhoofd had hij een blauwe in de huid geprikte figuur, die van den wortel van den neus in een rechte lijn opging en aan weerskanten ter hoogte van de wenkbrauwen in de gedaante ongeveer van een omgekeerde W naar de wenkbrauwbogen liep. Daarboven zag men een tweede figuur V en eindelijk een derde als van een vogel in vlucht.

Hij was omstreeks twintig jaren oud en een bedrijvige en werkzame slaaf, die door vlijt en zuinigheid een sommetje bijeen trachtte te brengen om zich, zooals zijn meester het hem toegezegd had, te kunnen vrijkoopen. Onvermoeid werkte hij nu voor de kooplieden en de kapıteins van de koopvaardijschepen en vroeg en laat was hij met zijn kar aan de *Platte brug*, teneinde door het vervoeren van vrachten iets te kunnen verdienen. Niet alleen echter was hij des daags ijverig in de weer, maar hij trachtte ook des avonds als mu-

zikant wat te verdienen door bij gelegenheid van verjaar- of danspartijen op den hoorn te blazen. Hij muntte hierin zoozeer uit, dat hij algemeen, zoowel in de stad als op de plantages, gezocht was. Reeds in de verte werd men aan de krachtige tonen, die hij aan zijn instrument wist te ontlokken, zijn tegenwoordigheid gewaar, wat bij allen den lust tot dansen opwekte.

Thans verkeerde hij echter in een wanhopige stemming, want dienzelfden dag had hij zijn meester een gedeelte der vereischte som tot zijn vrijmaking aangeboden en deze had ze aangenomen met de voor hem verpletterende aanmerking: ‘Al wat de slaaf heeft, behoort den meester.’(*)

Mentor had bij dat gezegde zich gevoeld als de drenkeling, wien eensklaps de eenige reddingsplank ontrukt wordt. Een poos had hij versuft als aan den grond genageld gestaan. Weldra echter maakte deze gemoedsgesteldheid plaats voor een gloeienden haat. In dezen toestand liep hij nu hier op de markt rond, toen hij, Present ziende weenen, dezen naar de reden zijner droefheid vroeg.

‘Ik ben 6 centen van het ontvangen geld kwijt,’ antwoordde Present, ‘en ik durf niet naar huis gaan, daar ik zeker ben, dat ik een dracht slagen van *misie* oploop.’

‘Zes centen,’ herhaalde Mentor verachtelijk, de hand in zijn zak stekend. Doch hij haalde ze plotseling terug, als had hem een schorpioen gestoken: hij had niets meer. Zijn meester had alles tot zijn laatsten cent in bezit.

(*) Ook deze bijzonderheid, die noch in het vonnis noch in de beide verhalen van den brand door M.D. Teenstra: *Bijzonderheden betrekkelijk den brand te Paramaribo van 3 op 4 Sept. 1832* en *Negerslaven in de kolonie Suriname* etc., voorkomt, meenen wij als volkomen *historisch* hier te kunnen weergeven. Immers laatstgenoemd werk *Negerslaven* etc. bevat een lijst van boeken over Suriname en de recensie van deze door Teenstra, een ooggetuige van den brand. Op bladz. 339 nu is in *Negerslaven* etc. dit verhaal bijna woordelijk terug te vinden: de naam van den slaaf Mentor of Geluk komt overeen met dien van den hier genoemden historischen persoon, terwijl de eigenaar met naam en toenaam aangeduid, ontwijfelbaar dezelfde schijnt te zijn als die, welke in beide verhalen en in het vonnis genoemd wordt.

‘Kun je me niet helpen met zes centen?’ bad Present Mentor vragend aanziende, toen deze zoo plotseling de hand terugtrok.

‘Ik heb niets!’ roept Mentor met verbeten woede uit.

Present, die dit antwoord slechts aan hardvochtigheid toeschreef, begon hem te bidden en te smeeken zich over hem te erbarmen.

‘Maar ik heb niets,’ riep Mentor spijtig uit, ‘de baas heeft mij al mijn geld afgenomen. Slaven mogen geen geld bezitten, zegt hij.’ En hij vertelde aan Present de geheele toedracht der zaak: hoe hij van zijn spaarpenningen beroofd was. Mentor staarde in gedachte voor zich uit en scheen bij zichzelven te overleggen, wat hem in de gegeven omstandigheden te doen stond. Intusschen ging Present voort met weenen en snikken.

‘Schei toch uit, Present, met dat geween,’ riep Mentor wrevelig uit. ‘Je huilt, alsof je moeder gestorven is.’

‘Laat mij met rust,’ beet Present hem toe, ‘het kan jou immers bitter weinig schelen, dat mij een pak slaag te wachten staat.’

‘Waarom ga je er dan niet van door, zooals tegenwoordig zoovele anderen doen?’

‘Ben ik dan mal? Waar moet ik heengaan? Als ik gepakt word, brengt men mij naar het *Piket*, waar men mij al spoedig honderd slagen zal toedienen.’

‘Nou, zal je dan zooveel minder krijgen van je *misie*, als je nu thuis komt? Weet je wat, Present, ik ben niet langer genegen voor een meester te werken, die mij mishandelt en dan nog besteelt.’

Present zag hem verwonderd en nieuwsgierig aan.

‘Ik heb al genoeg litteekens op mijn lichaam van de wreede mishandelingen, die ik heb moeten ondergaan. Ik ben het nu moe: ik wil niet meer naar mijn meester terug,’ besloot Mentor.

Denk je er dan ook aan weg te loopen?, vroeg Present, terwijl zijn tranen met een verwonderlijke snelheid op-

droogden, zijn aangezicht ophelderde en hij zijn gewone levendigheid herkreeg.

'Ik heb er den geheelen dag reeds over nagedacht,' antwoordde Mentor.

'En waar denk je heen te gaan?' vroeg Present brandend van nieuwsgierigheid.

'Wel, dat weet ik zelf nog niet goed; maar in geen geval keer ik naar mijn meester terug. Kom, Present, laat ons heengaan. Geef mij intusschen een paar van de koekjes, die je nog over hebt.'

'Nu, neem maar op. Daar heb je er vier, ik zal de rest nemen.'

Zij stonden op en gingen heen. Na een poosje zeide Mentor: 'Present, je hebt nog geld bij je; laten we brood en bakkeljauw hier bij den "smokkelaar" (komenijswinkel) gaan koopen.' Zij gingen den winkel in, die naast de Luthersche kerk stond en deden er eenige inkoopen van levensmiddelen.

Het wegloopen der stadsslaven was zóó algemeen en geschiedde zóó dikwijls, dat men bijna geen courant van dien tijd kan inzien zonder twee en dikwijls meer advertentiën te lezen, waarin aangifte gedaan wordt, dat de slaaf N.N. zich heeft 'geabsenteerd,' en een belooning wordt uitgeloofd voor hem, die hem 'opvangt' en aan zijn wettigen eigenaar terugbezorgt. Men gaf daarbij een signalement van den 'geabsenteerden' slaaf, waarbij men met een den tijdgeest kenschetsend *sans gêne* wel eens tot in de intiemste bijzonderheden afdaalde. Hierom zagen deze twee jongens er niet veel bezwaar in het voorbeeld van anderen te volgen en te trachten hun vrijheid te verkrijgen. 'Laat ons naar de *savanne* gaan,' zeide Mentor, die bij het uitgaan van den winkel gretig zijn tanden in het brood met bakkeljauw zette.

Zij gingen langs de *Steenbakkersgracht* en waren op de hoogte van de *Boko-brug*, toen Mentor tot Present zeide:

'De bakkeljauw is erg zout: ik heb dorst. Kom, laat ons hier in de straat een *soopie* (slok) gaan nemen bij *masra* Lekkerbek.'

Present liet zich wederom overhalen en ging met hem de kroeg in, waar zij zich elk een *soopie* van dram (een distillatie uit suiker en slechts door de slaven, matrozen en soldaten gebruikt) lieten toedienen, ieder voor 4 cent.

Mentor smakte behagelijk met de tong, nadat hij het scherpe vocht in één teug ingenomen had. Present kon er minder goed mee overweg en hij moest zelfs een paar malen hoesten van het bijtende vocht, dat hem de keel scheen dicht te schroeien, waarop hij met een erbarmelijk gezicht op den grond begon te spuwen. Mentor zag dat half lachend aan en veegde zich voldaan den mond af met den rug van zijn hand.

'Ga toch buiten', snauwde hem de kroegbaas toe, terwijl hij de centen door een sleuf in de toonbank liet glijden, waaromheen half versleten centen gespijkerd waren.

'Wat sta je hier te spuwen. Ga maar naar buiten!' Hij zeide dit vooral, omdat hij aan slaven geen drank mocht tappen.

Present liet zich gezeggen en ging de straat op met Mentor, die wel niet geheel van den dorst bekomen, maar toch in een betere luim geraakt was.

'Weet je wat, Present', begon hij wederom onder het loopen, 'op de *savanne* kunnen wij misschien nog wat winnen met spelen. Laten wij maar gauw er heen gaan. Je hebt immers nog wat geld over?'

'Zeker,' hernam deze, 'ik heb nog wel 2 gulden bij me. Daarmee kunnen we nog eenige kansen wagen.'

Zij stapten haastig door en kwamen weldra op de *savanne* aan.

IV. Hoofdstuk. Op de Savanne.

Den morgen na den nacht, dien Codjo met Tom in het *Picornobosch* doorgebracht had, werd hij te 5 uur door het vallen van het morgenschot gewekt. Nu de slaap zijn afkeer en wrevel eenigszins bekoeld had, was hij volstrekt niet meer onbekommerd omtrent de gevolgen van zijn vlucht. Hij ging met tegen de kin opgetrokken beenen, terwijl hij het hoofd op de gekruiste armen liet rusten, zitten nadenken en mijmeren over zijn toestand, die hem thans volstrekt niet rooskleurig toescheen.

Hij wist, dat vandaag nog wellicht van zijn ontvluchting aangifte aan den Fiskaal (Procureur-Generaal) zou worden gedaan en dat niemand op straffe van een boete van twee honderd gulden hem zou mogen verbergen of aan de nasporingen zijner meesteres onttrekken. Bovendien kon hij door een ieder ‘opgevangen’ en aan zijn meesteres overgeleverd worden tegen een belooning, die wettelijk op 3 gulden gesteld was, doch dikwijls tot 25 gulden door den eigenaar opgevoerd werd.

Hoe zou hij in zijn onderhoud voorzien, hier in het bosch, dat hem hoogstens een schuilplaats kon aanbieden? De vrijheid, die hem gisterenavond zoo verleidelijk had toegelachen, scheen hem thans een zwaarder juk dan de slavernij!.. Wat al ontbering, wat al lijden stond hem te wachten! Ware het maar niet beter terug te keeren?.... Waarom had hij haar niet eerst met zijn voornemen in kennis gesteld?... Maar wat zou zij wel voor hem doen? ‘Dwaze, die ik ben,’ sprak hij halfluid tot zichzelven, en streek met de hand langs het gloeiende voorhoofd, als om alle gedachten aan haar uit zijn geest weg te vegen. ‘Weet ik dan, of zij voor mij iets gevoelt van de liefde, die ik voor haar heb?’ vroeg hij bijna hoorbaar.

‘Codjo,’ riep Tom hem toe, ‘je bent vroeg wakker; je hoeft vandaag niet aan den arbeid: je kunt nog blijven liggen. Een vrijman staat niet met het hanengekraai op.’

‘Ik kan toch niet meer slapen,’ antwoordde Codjo.

‘Kom, laat ons dan opstaan,’ zeide Tom, die den gemoedstoestand van Codjo scheen te raden en daarom hem een afleiding trachtte te geven. ‘Ziehier wat suiker voor *faja watra*(*). Laat ons nu eerst vuur maken.’

Weldra brandde een lustig vuurtje, waarop eenige bananen geroosterd werden, die zij met de bakkeljauw, door Figaro den vorigen avond ingeruild, smakelijk oppeuzelden.

Gaandeweg verdween Codjo's zwaarmoedige stemming, nadat Tom hem geheel op de hoogte gebracht had van het leven in het bosch en van zijn plannen voor de toekomst. Hij wilde zooveel wegloopers mogelijk vereenigen en elders een goed heenkomen zoeken, waar zij zich dan tegen iederen overval zouden kunnen te weer stellen. Met sluwe berekening wist de oude man de zucht naar vrijheid bij Codjo levendig te houden en den haat en den afkeer tegen de sla-

(*) *Faja watra*, eigenlijk heet water, dient als benaming voor alles, wat 's morgens gedronken wordt als koffie, thee en chocolade. In den slaventijd gebruikten de slaven 's morgens wat heet-water met suiker, stroop, *lika* of melasse in plaats van koffie; vandaar de benaming.

vernij aan te wakkeren. Gaandeweg geraakte Codjo als buiten zichzelven door den haat, dien de oude Tom in zijn licht ontvlambaar gemoed wist over te storten. Deze was dan ook onuitputtelijk in het verhalen van wreedheden, door de eigenaars aan slaven gepleegd, - die nu eens waar, dan weer overdreven - den haat van Codjo hevig deden opvlammen. Voor één zaak was Codjo echter beducht: men kon een patrouille uitzenden om hen op te sporen. Doch Tom stelde hem gerust;

'Denk je, dat men in de stad daartoe spoedig zal overgaan? Neen, daar is geen gevaar voor. De kosten van de patrouille zijn immers dadelijk hooger dan de waarde van een slaaf? De eigenaar kan toch beter een slaaf verliezen dan de onkosten der expeditie vergoeden; daarenboven heeft hij nog kans dat zijn slaaf bij tegenweer gedood wordt en hij dus voor zijn geld en moeite niets ontvangt.'

'Dat is ook zoo,' bevestigde Codjo. 'Maar toch is *Kopro Kanoe*,(*) (koperen kanon) drie jaren geleden opgespoord en doodgeschoten.'

'Dat gebeurde vooral' hernam Tom, omdat men bang was, dat hij zich met andere wegloopers vereenigen en de plantages aanvallen zou. Bovendien was het voor een groot gedeelte zijn eigen schuld, dat hij doodgeschoten werd. Langen tijd had men hem niet kunnen vinden; eindelijk werd zijn kamp ontdekt, waarop de soldaten door takken van het struikgewas kruipende, zijn hut naderden. Hij zou misschien nog ontsnapt zijn, als hij zijn vrouw niet bij zich gehad had. 'Vlucht' riep hij haar toe, 'daarginds is onraad.' Maar de vrouw kon niet zoo spoedig wegkomen en daar hij haar niet alléén wilde laten, draalde hij. Toen hij eindelijk vluchten wilde, was het te laat. Door een kogel doodelijk getroffen, stortte hij neder.

Codjo antwoordde niet en begon weer nadenkend en weemoedig te worden.

Tom, die dit bemerkte, beproefde zijn geest afleiding te

(*) Een befaam le weglooper.

geven, ‘Maar we zitten hier te praten, alsof we niets te doen hebben’ riep hij uit. ‘De hut hier op het zand is voor ons beiden te klein. We moeten verder het bosch in een grootere maken, waar wij vernachten kunnen, terwijl wij bij dag hier blijven.’

Zij gingen nu dieper het bosch in en bouwden tusschen het hooge en dichte struikgewas een ruime hut, die zij met palmbladeren dekten.

‘Wanneer wij later betere werktuigen hebben,’ zeide Tom onder het bouwen tot Codjo, ‘zullen wij een betere en mooiere maken?’

‘Ben je dan van plan een *bakra-hoso* (een heerenhuis) hier op te zetten?’ vroeg Codjo wat opgewekter.

‘Wie weet, hoe alles nog loopt,’ hernam de oude; *Sranam-kondre na hassie tere: tidei a de wai so, tamara so*(*), alles is in Suriname onbestendig. Misschien dat de blanken de *katibo* (slaven) van de wegloopers worden!

Codjo lachte bij dat schitterend vooruitzicht en zeide vergenoegd:

‘Dan zullen wij hen ook den “Spaanschen bok” laten voelen en goed ook!’

Zoo verliepen er eenige dagen, en ofschoon Codjo herhaaldelijk den wensch had te kennen gegeven het bosch eens te verlaten, weerhield Tom hem echter met de dringendste redenen. Na zijn vlucht toch zouden er ernstige pogingen in het werk gesteld worden hem ‘op te vangen,’ terwijl later de ijver door het nuttelooze dier pogingen verminderd en zijn persoonlijke vrijheid beter gewaarborgd zou worden.

‘Figaro had hem bovendien verteld,’ zoo loog de oude hem voor, ‘dat zijn meesteres overal naar hem had laten zoeken en verklaard had niet te zullen rusten, alvorens zij hem weder in haar macht had.’

Tom had Figaro volgzaam voor zijn plannen gemaakt

(*) Suriname is als de staart van een paard, vandaag waait het zus, morgen zóó.

door hem te zeggen, dat hij na eenigen tijd bij hem zou mogen komen; maar eerst moest hij hem genoegzaam van levensmiddelen voorzien, teneinde zich eenigen tijd na zijn vlucht te kunnen schuilhouden.

Daar Tom aan den jongen ook telkens van zijn overgespaard geld gaf, om levensmiddelen te koopen, liet hij zich gemakkelijker door Tom gebruiken en gezeggen. Codjo had door de goede zorgen van Tom aan niets gebrek; hij was met zijn nieuwe levenswijze geheel verzoend en smaakte de zoetste rust. Na eenigen tijd echter kon hij het niet langer in het bosch uithouden; hij verlangde nu eens uit te gaan. Daar Tom zich thans genoegzaam van hem verzekerd waande, had hij hiertegen niet veel bezwaar, doch raadde hem aan voorzichtig en op zijn hoede te zijn.

Codjo verliet dan tegen vijf uur het bosch en liep het voetpad langs de *Steenbakkersgracht* op naar de *savanne*: de opene vlakte tusschen de *Rust en Vredestraat* en het *Wanicapad*. Vroeger had deze vlakte reeds tot begraafplaats der slaven gediend, waarom men er hier en daar eenige zwarte palen aantrof. Nu echter werd er bijna niet meer begraven en diende de *savanne* tot algemeene weide, waarheen koeien, schapen en geiten onder de hoede van eenige slaven gevoerd werden.

Ofschoon deze plaats bij Publicatie als algemeene weide was aangewezen, teneinde het grazen van het vee op de openbare wegen en straten te voorkomen, had dit toch niet altijd het gewenscht gevolg, zoodat vaak schapen en geiten het gras langs de straten afgraasden, terwijl kippen en eenden overal vrij rondliepen.

Daar het vee hier niet anders dan onder behoorlijk toezicht mocht grazen, waren er altijd slaven, die elkander hier ontmoetten; en deze plaats werd een uitgezocht plekje, waar nietsdoeners en spelers hun *rendez-vous* hielden. Wegloopers hadden van de zijde der andere slaven geen verraad te duchten, zelfs niet al waren zij van denzelfden meester. Deze laatste omstandigheid vooral, die uit een ingeboren afkeer

voor hun meesters voortkwam, werkte het ‘wegloopen’ in de hand, daar de slaven nooit de verblijfplaats van de ‘wegloopers’ wilden ontdekken en met stalen voorhoofd de grootste onwetendheid bleven voorwenden. De gruwelijkste kastijdingen zelfs konden hen bijna nooit er toe brengen de waarheid te zeggen, maar drongen het geheim, door den wrok over de ondergane kastijding, nog dieper in hun hart terug.

Dit diene men bij dit verhaal wel in het oog te houden, daar anders het feit onverklaarbaar wordt, dat Codjo en zijn medeplichtigen zóó lang in de nabijheid der stad konden wonen en betrekkingen daarin blijven onderhouden, zonder verraden te worden.

- Codjo zag eens rond, of alles veilig was en vervoegde zich daarna bij een groepje slaven, die zich op zeer luidruchtige wijze met het spel vermaakten. Zij sloegen op hem nauwelijks acht, daar zij geheel ingenomen waren met den loop van het *awari*-spel. Dit spel, ter wille van de loodkleurige pitten, waarmede het gespeeld wordt, *awari*-spel genoemd, bestaat ongeveer hierin, dat men zijn tegenstander zoo spoedig mogelijk zijn eigen pitten in handen tracht te spelen. Ieder der twee spelers heeft 24 pitten, die eigenlijk *nickerie* heeten en groeien aan een roodachtige met een menigte doornen bezette rank, die roode, eveneens met stekels bezette, peulen draagt. Bij gebrek aan een bord, (*awari-bangi*) werden in den grond twaalf gaten in rijen van vier gemaakt, waarin men de pitten legde.

Iets verder zaten er eenigen te kaarten of iets anders te spelen, want het spel, vooral het hazardspel, was niet alleen onder de vrije bevolking, maar ook onder de slaven zeer in zwang.

Codjo had nog niet lang tusschen de spelers rondgeslenterd, toen Mentor en Present op de *savanne* kwamen en hun schreden richtten naar een groepje spelers, die onder luidruchtig geschreeuw hun spel voortzetten.

‘Zoo, Codjo,’ riep Present hem toe, ‘ben je hier op de

savanne koewachter geworden?'

'Koewachter!' zei Codjo, 'ik heb werk genoeg met op mijzelf te passen, dat ze mij niet pakken.'

Present lachte schalks en niet lettend op het waarschuwend teeken, dat Mentor hem gaf, vervolgde hij:

'Dan ben je in hetzelfde geval als wij; wij zijn ook weggeloopen.'

Codjo legde haastig den wijsvinger op den mond om hem het verder spreken te beletten, terwijl hij met de oogen op de spelers duidde.

'Laat ons maar verder gaan,' zeide Mentor tot Present, terwijl hij een blik van verstandhouding met Codjo wisselde. Deze gaf hun een teeken heen te gaan, waarop zij over de *savanne* hun schreden naar het eenzame *Wanicapad* richtten.

Nauwelijks waren zij eenige oogenblikken aan den kant eener greppel langs het *Wanicapad* gezeten, of Codjo voegde zich bij hen.

'Is Het je beiden inderdaad ernst met wegloopen?' vroeg hun Codjo, nu zij ongehinderd en vrij hier aan het afgelegen en eenzame pad bijeenzaten.

'Waarom zouden wij het anders gezegd hebben?' vroeg Mentor norsch.

'Nu ja, ik vroeg het zoo maar,' hernam Codjo, 'daar ik van je wilde weten of je ook een verblijfplaats hebt.'

Mentor wist hierop niets te antwoorden, daar zij nog niet wisten, wat hun te doen stond.

Doch Present kwam hem te hulp en zeide:

'Wij hebben nog geen schuilplaats en weten niet goed, waarheen onze schreden te richten.'

'Ah, zoo!' riep Codjo uit, alsof hij nu eerst hun toestand begreep.

'Maar als jij een schuilplaats hebt,' vervolgde Present, 'dan kon je ons ook wel medenemen, niet waar Mentor?'

'Dat zou misschien het beste zijn,' antwoordde Mentor wat voorzichtiger dan de praatzieke Present.

‘Wat mij betreft, ik wil wel,’ ging deze voort, ‘want ik ben niet van plan naar mijn *misie* terug te keeren. Er kan van komen, wat wil!’

‘Nu,’ begon Codjo weer, ik zou je voor dezen nacht wel een schuilplaats kunnen aanwijzen.

‘Mooi zoo!’ riep Present levendig uit, ‘en waar is die?’

Voor eenig antwoord wees Codjo op het tegenover hen liggend bosch. Dat scheen Mentor tc bevallen, want zijn gezicht helderde op en hij sprak tot Codjo:

‘Ook ik had er aan gedacht hier een schuilplaats te zoeken, daar wij dicht bij de stad zijn en ons gemakkelijk levensmiddelen kunnen verschaffen.’

Alvorens beiden jongens zijn schuilplaats aan te wijzen, wilde Codjo hen op de proef stellen om zich van de vastheid van hun voornemen te overtuigen. Bovendien durfde hij niet met de jongens aankomen, voordat hij Tom daarvan in kennis gesteld en diens goedkeuring verkregen had. Hij had nog bovendien op het oog zich van den beginne af een zeker overwicht op hen te verschaffen.

‘Weet je wat,’ zeide Codjo, ‘heb je wat geld?’

‘Zeker,’ hernam Present, ‘ik heb nog wel twee gulden bij me.’

‘Welnu,’ ging Codjo voort ‘gaat beiden naar de *Weidestraat* en koopt er wat *switi-moffo* en bananen; daarna kunt ge mij afwachten op den weg van *Kwatta* ter hoogte van *Bet-Haim* (de Israelietische begraafplaats). Daar vinden wij elkander later terug.’

Mentor had niet aanstonds ooren naar dit voorstel, dat hem wel wat verdacht voorkwam, maar Present was terstond bereid om aan de opdracht gevolg te geven.

‘Kom dan, Mentor, laat ons gaan,’ spoorde hij hem aan. ‘Kijk eens naar de zon: het is al bij zes.’

‘Ja,’ voegde Codjo er bij, wien de aarzeling van Mentor niet aanstond, ‘ga spoedig, anders wordt het donker. Ik zelf ga hier den weg op en zal daar blijven wachten. Vergeet ook niet *soopie* (drank) mee te brengen.’

Mentor ging thans met Present heen, maar nu en dan wendde hij het hoofd ongemerkt om, ten einde zich er van te overtuigen of Codjo werkelijk den weg naar *Kwatta* opging. Toen hij zag, dat deze zulks werkelijk deed, werd hij gerustgesteld.

Codjo liep, zoodra de jongens uit het gezicht waren, zoo snel mogelijk het bosch in en vond Tom in het kamp languit op den grond liggen.

'*Oomoe*,' begon Codjo, 'ik heb je iets te zeggen.'

'En wat zou dat wezen?' vroeg Tom zonder zich slechts even te verroeren.

'Ik heb op de *savanne* twee jongens ontmoet, die weggeloopen zijn: zij wilden met mij hier komen; ik heb hen echter uitgestuurd om levensmiddelen te koopen. Het was mij evenwel meer te doen om hen op de proef te stellen en je te komen waarschuwen.'

Tom ging bedaard rechtop zitten om over het geval eens ernstig na te denken. Hij vroeg naar de namen der jongens, van wie hij Present alléén kende en zeide eindelijk langzaam:

'Laat hen maar komen: *wan fienga no de driengi okrobrafoe*(1), vele handen maken licht werk.'

'Zoo dacht ik er ook over,' antwoordde Codjo, 'daarom heb ik er in toegestemd hen hier te brengen. Je moet hen maar onder je bescherming nemen, *Oomoe*.'

'Neen,' hernam Tom, 'dat niet: ik wil geheel onafhankelijk blijven. Neem jij hen onder je hoede: *pattoe foeloe, tappoe sa kisi hafoe*(2): gaat het jou goed, dan zal ik er ook deel aan hebben.'

'Wel, zooals je wilt, *Oomoe*,' hernam Codjo, heimelijk over de beschikking van Tom verblijd en ging weer terug naar den weg van *Kwatta*. Het was reeds bijna donker, toen

(1) Met éénen vinger drinkt men geen oker-soep; (oker, (Hibiscus esculentus L) is een zaadvrucht, die als groente in de soep gebruikt wordt.)

(2) Is de pot gevuld, dan zal het deksel wel een gedeelte er van mee krijgen.

hij Present met zijn bakje op het hoofd en Mentor met een bos bananen zag aankomen.

‘Zij hebben toch hun woord gehouden,’ mompelde hij vergenoegd.

Hij ging nu een eindje hun tegemoet en toen hij bij hen gekomen was, begon hij onder het voortgaan:

‘Nu je beiden woord gehouden hebt en teruggekomen zijt, zal ik je ook alles vertellen. Ik ben hier in het bosch met nog een anderen weglooper.’ Hij wees naar het bosch links van den weg, die behalve een smal voetpad in het midden, geheel met gras begroeid was. ‘Tom’ ging hij voort, ‘is een *gran-papa* (oude man), die niet veel meer kan uitvoeren en ook het liefst den ganschen dag ligt te slapen. Hij is van de plantage *Kokonassie* (La Tourtonne) gevlucht en sinds eenige maanden hier in het bosch. Hij is dus *waktiman* (wachter] van het kamp, dat wij bezitten. Nu wij met meerderen bij elkaar zijn, zullen wij ook beter in ons onderhoud kunnen voorzien, ofschoon wij tot nog toe geen gebrek leden. Hier moeten wij ingaan,’ besloot Codjo en kroop door een opening in het struikgewas.

‘We schijnen te moeten kruipen als konijnen,’ zeide Mentor, die den bos bananen van het hoofd nam en op den grond voor de opening plaatste om hem zoo er door te sleepen.

‘Juist zoo,’ bemoedigde Codjo. ‘Maar wij zijn dan ook zoo vrij als de konijnen. Dadelijk wordt het beter.’

Eindelijk kwamen zij aan de zandhoogte, waar Tom onberispelijk lui op den grond lag. Bij hun komst richtte hij zich op.

‘*Navoen Oomoe! Navoen Oomoe*!’ riepen Present en Mentor, ieder op zijn beurt.

‘*Navoen baja! Navoen baja*!’ (vrienden) hernam Tom, hun groet ook afzonderlijk beantwoordende.

‘Hoe maakt *Oomoe* het toch?’ vroeg Present levendig, ‘ik heb *Oomoe* in langen tijd niet meer gezien.’

‘Och, mijn jongen, hoe zou het gaan? *Mi na akansa*,

allatem mi de toe foe wan sren:[1] ik ben altijd nog dezelfde. Maar je moet goed weten, wat je doet,' ging hij waarschuwend voort, 'de vrijheid stelt je aan gevaren en ontberingen bloot.'

'Dat weten wij,' zeide Mentor, 'maar de grootste ellende in vrijheid is beter dan de |grootste overvloed in slavernij.' En hij vertelde hem zijn wedervaren.

'Zou *Oomoe* niet een *soopie* willen?' vroeg Present.

'*Ka, boi*! mijn jongen' riep Tom blijde uit, 'jij weet, wat een ouden man toekomt.'

Mentor nam een kalebas (de schaal van een boschvrucht) en deed er een weinig dram in.

'Ik verzoek *Oomoe* dit van ons te willen aannemen,' zeiden hij, Tom de kalebas toereikend.

Deze greep haar dankbaar aan en met een welgemeend *tangi*, dank je! dronk hij in een paar slokken den inhoud uit; hij wierp de weinige druppels, die er nog in mochten zijn, op den grond en terwijl hij den mond met den rug zijner linkerhand afveegde, gaf hij met een '*tangi, mi boi*, dank je mijn jongen,' de kalebas aan Mentor terug.

Mentor schonk nogmaals in en gaf de kalabas aan Codjo.

'*Ba*[2] Codjo,' zeide hij, 'Je zult toch ook wel wat willen gebruiken?'

'Dank je wel,' antwoordde deze, 'maar het is te veel voor mij in eens, ik zal er wat afdrinken en de rest voor jou laten.'

Hij dronk slechts de helft van het ingeschonkene daar hij het onthaal der beide nieuw-aangekomenen niet vertrouwde en dus besloten had goed toe te kijken, wat beide jongens in het schild mochten voeren.

(1) Ik ben als *akansa* (gekookt mais-meel, waarvan met bijvoeging van suiker en water een drank gemaakt wordt), altijd twee voor 8 centen.

(2) Broeder, vertrouwelijke aanspreking tusschen hen, die niet veel in leeftijd verschillen.

Hij gaf de helft terug, waarmede Mentor eerst wel een beetje verlegen was. Doch spoedig vroeg hij:

'Present, wil je ook niet wat hebben?'

Tom smakte met de lippen, alsof hij naar meer verlangde.

'Toe maar, *boi*,' zeide hij tot Present, 'de lucht hier in het bosch maakt iemand wat huiverig, zoodat hij wel een beetje dram mag hebben om zich te verwarmen.'

Present dronk nu het overgeblevene uit, waarop Mentor om allen schijn van achterdocht tegen zichzelven weg te nemen, ook een weinig nam.

'Ik voel, dat het goed doet aan mijn oude knoken,' zeide Tom vroolijk. 'Als je aan iets gewoon zijt, valt het zwaar het te moeten ontberen. *Bles mi boi*, dat was vroeger een leventje op de suikerplantages; daar kreeg je driemaal daags een *soopie*, behalve wat men er nog bij nam.'

'Waar ben je vroeger geweest, *Oomoe*?' vroeg Present, die languit voorover op den grond was gaan liggen, terwijl hij de kin op de gekruiste armen liet steunen.

'Op *Simplistè* (La Simplicité),' hernam de aangesprokene, 'in de *Boven-Suriname*. Nu is die plantage zoo groot niet meer; maar vroeger was zij belangrijk. Het was een zware arbeid op de plantages met waterwerken. Want met springtij moest dag en nacht gewerkt worden.'

'Hoelang ben je reeds in Suriname, *Oomoe*?' onderbrak hem Mentor.

'Lang reeds,' antwoordde deze, terwijl hij zich achter de ooren krabde, wijl hij den tijd niet kon opgeven, 'lange jaren al. Het was toen niet zoo goed als nu: men hoorde van niets anders dan van oorlog en de menschen waren bang, dat de Engelschen de kolonie zouden komen veroveren.'

'Liepen de slaven toen ook zooveel weg als nu?' vroeg Present.

'Neen, in het eerst ging het zoo goed niet; want het Gouvernement had vrede met de boschnegers gesloten en dezen leverden alle slaven, die hun in handen vielen, tegen betaling uit. Bovendien konden velen zoo dadelijk na hun

aankomst uit Afrika niet wegloopen, daar zij het land niet kenden.'

'Weet je nog iets van je land, *Oomoe*?' vroeg Mentor, die op zeer jeugdigen leeftijd ook uit Afrika naar Suriname was gebracht.

'Ik was reeds zóó groot,' antwoordde Tom, en beduidde met de hand boven den grond de grootte van een kind van 9 à 10 jaren.

'En wie heeft je hier gebracht, *Oomoe*?' vroeg Present.

'Wel de blanken, die ons opgevangen of gekocht hadden. Je moet weten,' begon hij, met levendigheid de herinneringen van zijn jeugd ophalende, 'ons land is zooals Suriname aan de zee gelegen. Sommigen wonen dieper het land in, anderen meer aan de kust. Schepen van alle landen kwamen er om slaven te halen. Wij kinderen nu speelden eens in de nabijheid van onze huizen, terwijl onze ouders op het veld aan den arbeid waren. De huizen stonden niet dicht aan elkander op een rij zooals in de stad, maar meer van elkander. Op eens zagen wij blanke mannen, die, zooals ik later geweten heb, matrozen waren, op ons afkomen. Wij schreeuwden het uit van vrees en gingen dadelijk op de vlucht, maar de blanken vervolgden ons en vingen drie van ons op, die bijna even groot waren. Daar wij huilden en schreeuwden, stopten zij ons een prop in den mond en duwden ons in een zak, waarin wij dachten te stikken. Na eenigen tijd maakten zij den zak los en wij waren in een sloep, waarmede wij naar een groot schip, dat voor anker lag, geroeid werden. Aan boord namen zij ons de prop uit den mond en brachten ons beneden in het schip, waar wij nog vele andere slaven, meest volwassenen, vonden. Daar wij niet ophielden te weenen, nam een der matrozen een eind touw en sloeg ons *bauw! bauw*! over de schouders, den rug en overal waar hij ons maar kon raken, zoodat wij van schrik en angst ineenkropen en ons stilhielden. Na langen tijd gevaren en niets dan water en lucht gezien te hebben, kwamen wij in Suriname aan en werden naar de plantages vervoerd.

Men bracht mij naar *Simplistè*, waar ik grootgebracht ben en man werd.'

Allen zwegen eenige oogenblikken onder den indruk van het verhaal.

'Maar *Oomoe*,' begon Present weer, 'je kent zeker ook *anansie-tories* (sprookjes.)?'

Ik ken ze bij menigte, *boi*: wij ouderen van dagen hielden er van ze op plantage aan elkander te verhalen.

Och, *Oomoe*, ik bid je, smeekte Present 'vertel ons eens een mooie.'

'Laten wij eerst wat vuur maken; het is al laat geworden. Dan zal ik er een vertellen,' hernam de oude gevleid.

Er werd nu een vuurtje aangelegd, waarbij Codjo en Mentor bananen begonnen te roosteren en bij de opflikkerende vlam van het houtvuur ving Tom in opgewekte stemming aan: *Iertentien mi mama ben de*,(*) er was eens een tijd, dat de tijger niet in het wild, maar in de nabijheid der menschen leefde en door hen om zijn kracht, sterkte en behendigheid algemeen geacht, zoo niet bemind was. Dit verdroot de spin: zij kon er maar niet overheen, dat de tijger zoo geacht en bij allen in aanzien was. De spin begon er dan ook ernstig over na te denken, hoe zij het wel zou aanleggen om den tijger bij allen in minachting te brengen.

Zij ging nu bij de menschen in en uit om een praatje te maken en bracht steeds ongemerkt het gesprek op den tijger, over wien zij steeds met de meeste minachting sprak tot niet geringe verbazing en verwondering der anderen.

'Maar ben je dan niet bang voor hem?', vroegen zij haar.

'Het mocht wat!', riep zij uit, haar neus verachtelijk ophalende.

'Wat denk je dan van zijn kracht?', vroeg men haar.

'Dat ik die niet te duchten heb. Ik heb hem geheel in mijn macht en kan met hem doen, wat ik verkies.'

(*) Deze is de aanhef van alle sprookjes, die het best met: 'er was eens' kan vertaald worden.

‘Wat een grootspraak’ riep men uit. ‘Wat zou jij kleine, nietige spin, vermogen tegen den tijger?’

‘Wat ik tegen hem vermag? Ik regeer hem, want hij laat zich door mij als rijdier gebruiken: hij is mijn paard!’

‘Je liegt, dat is onmogelijk.’

‘Nu,’ hernam de spin, ‘dan zal ik het je eens laten zien.’

Dit praatje ging van mond tot mond, maar allen beschouwden het als pocherij en weldra stond de spin bij allen bekend als een blufkous. Maar men wilde toch ook den tijger niet onkundig laten omtrent de grootspraak van de spin.

Toen de tijger eens voorbijkwam, riep iemand hem toe: ‘*odi, tata tigri*,’ (goeden dag, vader tijger).

Voor eenig antwoord liet de tijger een dof gebrom hooren, dat Tom tot groote vreugde van Present niet onaardig nabootste.

‘*Tata*, ik wil je iets vertellen,’ vervolgde de andere, ‘maar je moet niet boos op mij worden, hoor!’

De tijger antwoordde slechts met een herhaald: brrr!

‘Heb je niet gehoord, wat de spin van je te zeggen heeft?’

‘Brrr! brrr!’

‘Nu, dan zal ik je het wel vertellen, *mi tata*, als je maar niet boos op me wordt.’

‘Brrrr! brrr!’

‘Zij zegt, dat zij met je doet, wat zij wil. Zij geeft niets om je, want je bent haar rijdier, haar paard!’

De tijger werd toornig en liet een donderend gebrul hooren, dat wijd en zijd weerklonk.

‘Dat zeg *ik* niet,’ riep de zegsman doodelijk bevreesd uit, ‘maar het is de spin, die de brutaliteit heeft dit te beweren.’

‘Brrrr! brrrr!’ brulde de tijger opnieuw. ‘ik zal ze krijgen: ik ga er dadelijk heen.’

Onmiddellijk ging de tijger naar de woning van de spin om haar rekenschap te vragen en haar te noodzaken hem in de achting der menschen te herstellen. Bij de woning van

de spin gekomen, brulde hij zoo geweldig, dat de kinderen, die op de plaats speelden, uiteenstoven en van angst wegkropen. De spin was intusschen door dit gebrul gewaarschuwd.

'Nu moet je opletten,' aldus onderbrak Tom zijn verhaal, 'hoe de spin den tijger te pakken kreeg.'

Toen de tijger bij de spin kwam, begon hij te brullen, dat het huis er van schudde.

'Wat heb je gezegd van mij?' vroeg hij toornig aan de spin, die in een hoek gedoken lag en zich over de borst streek, welke houding ook door Tom werd aangenomen.

'Wat zou ik van je gezegd hebben, mijn beste?' antwoordde de spin kreunend van pijn.

'Brrr! Jij hebt gezegd, dat ik jou rijdier ben! brrr! Dat je met mij kunt doen, wat je wilt, brrr!'

'Och, wat is de wereld toch boos!' kreet de spin. 'Ik lig hier met de koorts en in pijnen en toch weten de menschen mij van allerlei kwaad te beschuldigen.' En de spin begon bitter te weenen, hetgeen door Tom vermakelijk werd nagebootst.

'Het helpt niet! Je moet met mij mee!' brulde de tijger. 'Je zult mij in de oogen der menschen in eere herstellen, brrr!'

'Ik bid je, mijn beste vader,' smeekte de spin met tranen, 'heb medelijden met mij. Ik kan mij niet bewegen, veel minder nog loopen.'

'Brrr!' hernam de tijger door haar tegenstreving al meer en meer gesard. 'Je moet en zult met mij mee!'

'Maar ik kan niet! Het is mij onmogelijk! Ik kan niet loopen. Zie maar!' En met moeite trachtte de spin zich op te richten, maar viel met een plof weer op den vloer.

'Je ziet nu zelf,' ging zij voort, 'dat ik niet eens staan kan: zoo heeft de koorts mijn krachten ondermijnd.'

'Brrr'! brulde de tijger. 'En toch moet je mee. Ik laat je niet met rust, voordat je mij in mijn eer hersteld hebt, brrr!'

'Maar ik kan immers niet mee: ik kan geen voet ver-

zetten..... Zou je mij echter niet willen dragen?' vroeg zij aarzelend.

'Brrr! Als het niet anders kan en als het moet, brrr!'

'Ik bid je, heb medelijden met mij,' bad de spin.

'Brrr! Nu kom dan maar, brrr!'

De spin richtte zich nu met moeite op en kreunde en kermde, dat zelfs de tijger medelijden met haar moest krijgen. Zij greep zich met moeite vast aan den tijger en ging op diens rug zitten, waarop de tijger met haar voortliep.

'Ik bid je, mijn beste,' smeekte de spin, 'loop toch niet zoo hard. Ik kan mij anders onmogelijk op je rug houden.'

De tijger liep nu langzamer. Na een poos zeide de spin:

'Ach, wat zijn de muskieten toch lastig vandaag. Ik bid je, mag ik een takje hier langs den weg afbreken om ze te verjagen?'

De tijger liet een brrr! hooren en ging met de spin langs een heg.

Deze rukte een takje af, waarmede zij heel bewegelijk om zich heenzwaaide.

Intusschen waren beiden in het gezicht der menschen gekomen, die uitliepen om te zien, wat de tijger met de spin zou aanvangen.

Deze richtte zich nu snel op als een ruiter te paard en gaf den tijger met het takje een fermen slag, zoodat deze het op een loopen zette onder het hoezee-geroep der toeschouwers, die de vindingrijkheid van de spin prezen en bewonderden.

Toen de spin genoegzaam van haar triomf genoten had, liet zij zich van den rug des tijgers afglijden. En deze beschaamd en vernederd door de overwinning van de kleine, verachtelijke spin, ging zijn schande verbergen in de wouden, vanwaar hij nooit meer in het gezelschap der menschen terugkeerde.

Present lachte hartelijk en riep herhaaldelijk: 'Zij heeft hem mooi te pakken gekregen! Mooi zoo! de spin had terecht gezegd, dat de tijger haar rijdier is!'

‘Jawel,’ zeide Tom, ‘zij had hem mooi beet. Maar terwijl ik aan het vertellen ben, hoe de spin den tijger beet nam, heeft de spin ook mij beetgenomen: *mi foetoe kisi anansie*.(*) “Ik voel een verdooving in mijn beenen,” vervolgde hij, *mi foetoe kom soewa*.’ Hij begon krachtig met de hand over zijn linkerbeen te wrijven onder allerlei geroep van ‘eh! oh! oei! au!’

‘Maar *Oomoe*,’ begon Codjo nu, ‘de bananen worden koud.’

‘Goed, begin jelui maar,’ antwoordde hij, terwijl hij met een prijnlijk gezicht voortging zijn been te wrijven.

Nadat zij de geroosterde bananen met bakkeljauw verorberd en den mond met water verfrischt hadden, strekten zij zich op een paar stukken oud linnen op het mulle zand ter ruste uit.

(*) De spin in den voet hebben, hetgeen beteekent: den slaap in de beenen gevoelen.

V. Hoofdstuk. Afie.

Daags na de aankomst van Mentor en Present in het Picornobosch, verliet Codjo tegen het vallen van den avond zijn schuilplaats en richtte zijn schreden naar *Böhmknie*. Onder dien naam werd de achterbuurt der stad aangeduid, gelegen aan gene zijde van den *Gemeenen Landsweg* tusschen de *Zwartenhovenbrugstraat* en de *Groote Dwarsstraat*, waar thans de *Commissarisstraat* juist op de helft doorloopt. Onder den naam van *Frimangron*, gronden der vrijlieden, stond bekend het gedeelte tusschen de *Drambrandersgracht* en den *Gemeenen Landsweg*, dat door de *Zwartenhovenbrugstraat* en het *Wanicapad* begrensd wordt. Hier hadden zeer vele vrijlieden, die vooral door veeteelt in hun onderhoud voorzagen, hun woonplaatsen. Codjo nam zijn weg door de *Rust en Vredestraat*, waar slechts eenige half bouwvallige huizen op verwaarloosde, met gras en onkruid bedekte erven stonden. Bij den *Gemeenen Landsweg* sloeg hij links af en weldra was hij op *Böhmknie*.

Het nachtschot was nog niet gevallen en Codjo spoedde

zich naar een laag huisje langs den weg, waar door het halfgeopend venster een lichtstraal naar buiten viel. Hij liep het open erf op en vóór de galerij, aan de achterzijde van het huisje staande, riep hij: '*Navoen, misie Akoeba*!', goeden avond, *misie* Akoeba!

'Wie is daar?' riep toen een jeugdige vrouwenstem van uit de kamer, die slechts spaarzaam door een kaars verlicht werd.

'Ik ben het,' hernam Codjo met blijkbare ontroering op het hooren van de stem van Afie.

'Oh, ben jij het, Codjo?' vroeg zij ten hoogste verwonderd, toen hij bij haar in de voorkamer kwam. 'Wat kom je nog zoo laat hier doen?'

Codjo wist niet zoo gauw te antwoorden en vroeg daarom ontwijkend:

'Is *misie Akoeba* niet thuis?'

'Mijn tante is juist uitgegaan met *Oomoe*,' zeide Afie. 'Maar zij zouden niet lang wegblijven, zoo hebben zij mij gezegd.'

Afie was een schoone, welgebouwde en slanke carboegerin(*) van ongeveer twintig jaren met fijne en innemende gelaatstrekken. Een paar gitzwarte oogen getuigden van levenslust en onbezorgdheid. Als de fijnbesneden mond zich tot een lach plooide, zag men een dubbele rij hagelwitte tanden blinken, terwijl de bronskleurige gelaatstint de regelmatige vormen van haar aangezicht meer tot hun recht deed komen. Zij droeg een paantje, dat haar van het middenlijf tot over de knieën hing, terwijl een jakje haar bovenlijf bedekte. Aan haar hals hing een dubbel snoer amberkleurige glaskralen, waarmede eveneens de polsen versierd waren, terwijl een paar koperen ringen aan de vingers van de kleine, bevallige handen staken. Onder de knieën en boven de enkels droeg zij eenige snoeren fijne koralen, die een band van een paar vingers breedte vormden. Op den grond gezeten bij een laag bankje, waarop een kaars stond te branden, was

(*) Dochter van een kleurling en een negerin.

zij bezig te naaien aan een jakje, dat haar over de knieën hing.

Het meisje, meestal naar haar dagnaam Afie of Afiba (Vrijdag) genoemd, was de achternicht van Fredrika van Puyman, een vrije negerin, die echter eveneens in de wandeling naar haar dagnaam, Akoeba (Woensdag) heette. Afie was door Akoeba na den dood van haar moeder opgenomen en woonde met haar in bij zekeren 'baas Willem.'

Afie scheen zeer verlegen door de komst van Codjo, te meer daar haar moei niet te huis was: zij besloot hem zoo spoedig mogelijk weg te zenden en vroeg hem dus:

'Je bent zeker bij *Oomoe* Willem gekomen voor een boodschap?'

'Ik ben juist niet om baas Willem gekomen,' antwoordde Codjo en bleef zwijgen, als konde hij niets meer uitbrengen.

Ook Afie wist niets meer te vragen of te zeggen en scheen minder goed met haar werk te kunnen opschieten.

'Wat naai je daar?', vroeg Codjo na eenige oogenblikken van pijnlijk stilzwijgen.

'Mijn zondagsche kleeren,' hernam zij zonder van haar werk op te zien.

'Is er dan een feest aanstaanden Zondag?', vroeg Codjo.

'Wel neen,' zeide zij ietwat ontevreden. 'Het is om naar de kerk te gaan.'

'Zoo, ga je dan 's Zondags naar de kerk? Ben je dan gedoopt?'

Deze vraag wekte bij Afie de bewustheid van haar vrijheid op en zij vroeg hem met een zekere fierheid:

'Ben ik dan een slaaf, dat ik als heiden moet leven en sterven? Ik ben gedoopt, ja; ik ben christin!'

Codjo zuchtte. Niet omdat hij het gemis aan godsdienstig onderricht besefte, maar omdat deze kennisgeving hem deed begrijpen, dat er een onoverkomelijke afgrond gaapte tusschen hem, den slaaf, en haar, de vrije.

Maar ook Afie scheen het scherpe van haar antwoord

te gevoelen; althans zij vroeg hem vriendelijk:

‘Codjo, zou jij ook niet willen gedoopt worden?’

Hij wilde haar hierop liever niet antwoorden, daar het verlangen naar godsdienst tot de minst levendige wenschen zijns harten behoorde; hij trachtte aan het gesprek een andere wending te geven en vroeg haar derhalve:

‘Afie, denk je dan, dat ik altijd slaaf zal willen zijn en blijven?’

Zij zag hem met haar levendige zwarte kijkers verrast aan, doch zeide niets. Nooit toch had zij aan de mogelijkheid gedacht, dat Codjo eens een vrij man zou worden.

Deze bemerkte haar verwondering en er ook de oorzaak van radende vervolgde hij:

‘Wat belet, dat ook ik de banden slake, die mij reeds van mijn jeugd af drukken en kwellen? Denk je, dat ik den smaad niet gevoel altijd aan een ander, nooit aan mijzelven toe te behooren? Denk je, dat ik niet dikwijls een vuur in mijn borst voel blaken, een vuur van machtelooze woede bij het zien van den onderworpen staat, waarin ik leven moet en sterven?’

Afie wierp een blik van bewondering op Codjo, wiens gevoelens voor vrijheid en onafhankelijkheid hem hooger in haar achting en genegenheid deden stijgen.

‘Neen, Afie,’ vervolgde Codjo zich opwindende, ‘daar moet een einde aan komen! Ik wil, ik zal, ik moet vrij zijn. Ik wil niet langer slaaf wezen: ik zal, ik moet vrij zijn. Hoor je mij wel, Afie?’

‘En hoe of wanneer zal dat kunnen gebeuren?’, vroeg zij schuchter.

Codjo twijfelde, of het wel geraden was haar zijn tegenwoordigen toestand zoo maar dadelijk bekend te maken en antwoordde dus ontwijkend:

‘Spoediger nog dan je wel kunt denken: het hangt maar van mij zelven af.’

Het meisje vond dit antwoord raadselachtig en zweeg. Ook Codjo zweeg voor een oogenblik, maar wijl hij thans

tot een verklaring wilde komen, begon hij weer:

‘Maar, Afie, als ik nu eens vrij man was; als ik geen slaaf, maar mijn eigen heer en meester was, zou je?’.... Hij bleef steken en zag haar smeekend aan.

Afie deed, alsof zij van die taal niets verstond en vroeg dus zoo bedaard mogelijk:

‘Wat zou ik dan moeten doen, Codjo?’

‘Mijn..... vrouw worden,’ bracht Codjo er haperend uit.

Het meisje boog zich nog dieper over haar werk en antwoordde niets, terwijl Codjo al haar bewegingen bespiedde.

‘Nu Afie, wat zeg je daarvan?’

‘Ik kan er nog niets op antwoorden,’ zeide zij eindelijk, ‘alvorens mijn moei daarover geraadpleegd te hebben. Zij, die mij van kindsbeen heeft verzorgd en opgevoed, zal moeten beslissen.’

‘Maar als zij er niet tegen zou zijn,’ vroeg hij verder, ‘als zij tevreden is wat,... wat zou jij dan zeggen, Afie?’

Zij zag hem slechts met één enkelen blik aan, waaruit hij de genegenheid haars harten las, die overigens voor hem geen geheim was. Daarna sloeg zij haar oogen neder op haar werk en vroeg zachtjes, als vreesde zij een onaangename tijding te zullen vernemen:

‘En wanneer denk je dan vrij te wezen, Codjo?’

Deze moest zich eerst wat bezinnen.

‘Afie,’ vroeg hij haar eindelijk, ‘kan ik je vertrouwen?’

Zij zag hem zacht verwijtend aan, waarop hij vervolgde:

‘Wees niet ontevreden, dat ik je dit vraag. Ik doe het slechts, opdat je mijn toestand zult geheim houden. Ik ben sinds eenigen tijd weggeloopen’.....

‘Ben je een weglooper geworden?’, vroeg hem het meisje met ietwat verachting in haar stem.

Deze wending van het gesprek had Codjo niet voorzien en in het eerst wist hij ook niet, wat te antwoorden; doch de vragende blik, dien het meisje op hem gevestigd hield, deed hem de oogen neerslaan en hij zeide zachtjes als vreesde hij ook een verwijt in zijn eigene stem te hooren:

‘Ja, sinds eenige dagen ben ik niet meer bij mijn meesteres.’

Afie leed zichtbaar onder deze openbaring en loosde een diepen zucht; doch de smart, die haar naar de keel drong bedwingend, zeide zij: ‘Codjo, jij een weglooper? Weet je dan niet, dat een weglooper een dief, een boosdoener, een slecht mensch is?’

Codjo antwoordde niet en zuchtte slechts bij dit verwijt van Afie, dat hem als een zwaard de ziel doorvlijmde. Het speet hem, haar met zijn tegenwoordigen toestand bekend te hebben gemaakt.

‘Maar ik kan het niet gelooven,’ ging Afie voort, terwijl zij hem smeekend aanzag, ‘dat je een weglooper geworden zijt. Het is toch niet waar, Codjo? Anders was je niet hier gekomen, daar je bang zoudt wezen van te worden opgevangen.’

‘Ik bang wezen, dat men mij hier zou opvangen?’ herhaalde Codjo, terwijl hij bij de gedachte aan het gevaar, waaraan hij zich blootstelde, zijn zelfbeheersching terugkreeg.

‘Ik was voor niets bang of bezorgd,’ ging hij voort. ‘Voor één zaak slechts had ik eenige vrees en daarom ben ik hier gekomen; daarom heb ik alle gevaren voor niets geteld.’

‘En dat is?’, vroeg zij nieuwsgierig, teneinde van hem een antwoord te vernemen, dat haar bekommering geheel zou kunnen wegnemen.

‘Om u, Afie, ben ik hier gekomen, omdat ik den twijfel niet meer dragen kon, die mij het gemoed verscheurde. Gekomen ben ik slechts om te weten, of Afie eenmaal aan mij zou willen toebehooren. Ik wilde weten, Afie, of gij mij zóó bemint, als ik u liefheb.’

Het meisje had eerst met genoegen naar die vurige taal der liefde geluisterd, doch was spoedig tot de droeve werkelijkheid teruggebracht en met tranen in de stem zeide zij:

‘Dat zal immers niet kunnen geschieden, als je....’ Zij durfde het woord ‘weglooper’ er niet meer uitbrengen en

haar stem stokte.....

'Als ik een weglooper ben,' vulde Codjo aan. 'Neen, Afie, weglooper wil ik alléén zijn, omdat ik vrij wil zijn en blijven; - weglooper wil ik zijn, omdat ik nooit meer bukken wil voor de luimen en nukken van een ander; - weglooper wil ik blijven, omdat nooit het vrije meisje de echtgenoote van den slaaf zou kunnen worden.'

Het meisje had met klimmende belangstelling naar zijn woorden geluisterd; doch zij bleef zwijgen.

'Afie,' ging Codjo met eenige hevigheid voort, 'op de eerste plaats wil ik vrij zijn om u, want nooit of nimmer zou je moei er in willen toestemmen, dat je de vrouw werdt van een slaaf. Waart ge een slavin, dan, ja dan zou dit mij niet moeilijk vallen, maar tot dien prijs zou ik u te duur gekocht achten. Doch het is ook niet meer noodig: ik ben vrij, ik ben vrij, ik heb mijn vrijheid gekregen, uw.....'

'Maar nu kun je toch ieder oogenblik opgepakt en aan je meesteres overgeleverd worden?', bracht zij in.

'Daar zal ik wel voor zorgen!', hernam hij spottend. 'Of denk je, dat ik mijn vrijheid, zoolang gewenscht, zoo vurig begeerd, niet in veiligheid zal weten te stellen?'

'En waartoe kan de vrijheid je thans dienen?', vroeg Afie, die meer aan het gevaar van opgepakt te worden dacht, dan aan de voordeelen, die voor hem uit de vrijheid voortvloeiden.

'Dat ik thans mijzelf en heer en meester van al mijn handelingen en niet het werktuig van een ander ben. Dat ik mij de middelen zal weten te verschaffen om niet alleen voor mijzelven, maar ook voor u te zorgen!'

'Zou ik dan met je naar het bosch moeten gaan?', vroeg zij verwonderd en teleurgesteld.

'Nu, wat zou dat?', vroeg hij op zijn beurt.

'Dat nooit!' zeide zij met een vastberadenheid in de stem, die hij bij haar niet verondersteld had. 'Ik wil wel de uwe zijn,' ging zij voort, 'maar nimmer tegen den wil in van mijn moei. En zij zal er zeker nooit in willen toestem-

men, dat ik een zwervend leven in de bosschen ga leiden met de marrons (wegloopers).'

'Dus je ziet onvoorwaardelijk van mij af, als ik een weglooper blijf?', vroeg hij bitter.

'Ik zou mij niet kunnen leenen tot een leven van roof, misdaad en schande,' antwoordde zij ontwijkend.

'Roof! Misdaad! Schande! Wie spreekt er van roof, misdaad en schande? Ik heb wel getracht mijn vrijheid te verkrijgen, maar aan misdaad heb ik niet gedacht. Ik heb mij aan de slavernij onttrokken, maar niet om ten koste van anderen te leven; ik heb mijn boeien en banden verbroken, doch niet om anderen ten ongeluk en schade te zijn!'

Afie wierp een dankbaren blik op Codjo: zijn woorden stelden haar gedeeltelijk gerust. Hij was weliswaar een weglooper, maar toch niet als zij, die ten koste van anderen leefden en zelfs niet voor een misdaad terugschrokken ter bereiking van hun oogmerken.... Maar toch was hij een weglooper!.....

'Maar,' vroeg zij twijfelend en als in gedachten, 'is het dan geen misdaad je te onttrekken aan je meesteres? Zij heeft je toch gekocht! Ben je niet haar eigendom?'

'Een misdaad weg te loopen!', riep Codjo met hevigheid uit. 'Het schijnt, dat gij vrijen ons slaven als een lager soort van menschen beschouwt, die slechts iets meer zijn dan het dier, dat voor zijn eigenaar werkt.'

'Neen, Codjo, neen,' smeekte het meisje met saamgevouwen handen, 'zóó heb ik het niet bedoeld. Geen verachting voor u legt mij deze woorden in den mond. Maar is het niet zoo? Zoolang je niet vrijgekocht zijt, ben je toch nog altijd het eigendom van je meesteres!'

'Ja, dat is zoo,' hernam hij verbitterd. 'Maar evengoed als men ons oplichtte om ons gewelddadig hierheen te voeren, evenzoo hebben wij ook het recht ons met geweld uit hun handen te bevrijden'..... 'Eigendom,' ging hij schamper lachend voort, 'eigendom! Hoe kan een mensch het eigendom zijn van een ander? Zijn wij dan niet allen ge-

lijk? En moet de een, omdat hij meer macht of geld bezit, dáárom alleen over den ander heerschen en hem onderdrukken?'

Het meisje zweeg, teneinde hem niet meer te verbitteren; doch zijn woorden deden haar het onrechtmatige der slavernij geenszins inzien. En geen wonder! De omstandigheden, waarin de mensch leeft en opgroeit, wijzigen zijn denkwijze maar al te dikwijls zóó, dat het onredelijke zijner handelingen, hoe sterk dit anderen ook in het oog moge springen, voor hemzelf verborgen blijft. Dit is de macht, dit de uitwerking van het vooroordeel.

'Wie geeft iemand het recht,' ging Codjo voort (in de meening, dat Afie het met hem eens was,) 'om mij in eigendom te bezitten? Wie heeft het recht, over mij in leven en dood als over zijn eigendom te beschikken? Heeft de koning dan niet sinds lang den invoer van slaven verboden (1818) en zou die invoer verboden zijn, als hij rechtvaardig was? En toch, niettegenstaande dat verbod, werden er jaarlijks nog velen uit Afrika hier ingevoerd, die stilletjes op de eene of andere afgelegen plantage aan wal gebracht en verkocht werden. Is dat rechtvaardig? Men dwingt ons met zweep en roede tot gehoorzaamheid; maar, als de koning niet wil, dat er slaven ingevoerd worden, zijn wij dan niet in ons recht om weg te loopen? Zegt men niet algemeen in de kolonie, dat de koning de slavernij wel zou willen afschaffen, maar dat de eigenaars van plantages en slaven er zich tegen verzetten?'

'Ja, zoo vertelt men overal,' beaamde Afie, blijde bij het vooruitzicht, dat de hinderpalen voor de vervulling van den wensch haars harten wellicht nog zouden worden opgeruimd.

'Juist dat wegloopen moet ons de vrijheid brengen,' vervolgde Codjo met klem.

Het meisje zag hem verrast aan.

'Begrijp je dan niet,' ging hij voort, 'dat als wij het slavenjuk niet afschudden, men zou gaan meenen, dat wij

het nog zoo kwaad niet hebben. De blanken vertellen immers aan al wie het hooren wil, dat de menschen in *bakra kondre* (Europa) dwaas zijn en zich geheel verkeerde voorstellingen van de slaven in Suriname maken. Men vertelt, dat wij het hier zelfs beter hebben dan de blanke arbeiders in *bakra kondre*! En toch hoort men iederen dag, dat slaven wegloopen! En is er laatst nog (Jan. 1832) niet een groot oproer geweest onder de slaven te Nickerie? Dit alles legt zeker getuigenis af, dat wij het goed hebben? Hebben de blanken geen vrede met de boschnegers moeten sluiten, omdat zij het tegen hen moesten afleggen? En zijn de boschnegers nu niet vrij, zij, die toch niets anders zijn dan wegloopers of kinderen van wegloopers?(*) Ja, Afie, alle vrijen zien met verachting op ons neer en het schijnt zelfs, dat sinds zij hun vrijheid verkregen, de haat en afschuw, die zij tegen hun eigen harde lot hadden, zich gekeerd heeft tegen ons, die dat juk nog moeten dragen.'

'Codjo,' zeide Afie weemoedig, 'heb ik je dan veracht?'

'Dat beweer ik ook niet, Afie. Ik spreek in het algemeen. Zie je dan niet, dat alle vrijgelatenen slaven hebben en zij hen even wreed behandelen als de blanken dat doen, als het niet erger is?..... Maar wat heb ik met je daarover te twisten?', onderbrak Codjo zichzelven. 'Jij hebt den slaaf toch niet versmaad, maar hem ondanks zijn diepe vernedering je liefde geschonken.'

'Neen,' bevestigde Afie, 'ik veracht je niet, omdat je slaaf zijt. Want indien ik je verachtte, dan zou ik ook ver-

(*) Men meene niet, dat wij hier woorden en denkbeelden aan Codjo toeschrijven, die geheel onhistorisch en fictie zijn. Het gistingsproces, dat de afschaffing der slavernij in het leven riep, was *toen* reeds begonnen. In het uitvoerig adres door 50 ingezetenen aan Z.M. den Koning in 1830 aangeboden, werd als 'voorname oorzaak der desertiën, de openbaarmaking door den druk, en *de wijze der redactie van het 117e artikel* van het *nieuwe regeerings-reglement* (aangegeven), waardoor verkeerd begrip en gisting bij vele negers was teweeggebracht, daar zij nu vermeenden, onderdrukt te worden en in den waan verkeerden, dat de Koning de afschaffing der slavernij wilde.' J. Wolbers *Gesch. van Suriname*, pag. 664. Zie ook M.D. Teenstra: *Negerslaven* etc.

achting moeten gevoelen voor de liefde, die ik je toedraag.'

Dank, dank!, Afie, hernam Codjo geheel opgetogen door deze gulle bekentenis, 'duizend maal dank ik je voor je liefde en goedheid. Ik hoop, dat ik mij harer waardig zal betoonen. Ik zweer het je.'.....

'Je moet niet zweren, Codjo, dat is niet goed. Wij christenen houden er niet van bij alles en ten allen tijde God tot getuige onzer woorden en daden te roepen; men leert ons, dat dit zondig is.'

'Nu, vergeef het mij dan, want ik ben een heiden: ik weet niet beter. En toch weet ik niet, of het niet beter is heiden dan zoogenaamd christen te zijn.'

'Beter is het zeker niet heiden dan christen te zijn. Want dan zou het beter moeten wezen een afgodendienaar dan een dienaar van den waren God, een vijand dan een vriend van God te zijn. Waarom zou bovendien de Zoon Gods op de aarde gekomen zijn en zou Hij gewild hebben, dat het Evangelie overal en aan alle menschen verkondigd werd?'

'Maar er zijn toch vele slechte christenen, die ons mishandelen erger nog dan de heidenen het misschien zouden doen,' bracht Codjo hiertegen in.

'Er zijn ook zoovele slechte menschen onder de wegloopers: dieven, moordenaars en allerhande kwaaddoeners! Codjo, nu heb ik je,' riep Afie dreigend uit.

'Het is waar,' betuigde Codjo, 'maar dat zijn toch niet allen.'

'Evenmin zijn alle christenen slecht; je hebt er ook zeer vele goede onder, die waarlijk christenen zijn. Maar het kwaad van enkele en ook vele christenen wordt nu eenmaal breed uitgemeten en op allen toegepast.'

'Afie, je bent bij de hand,' spotte Codjo. 'Wie leert je toch al deze dingen?'

'Daartoe heeft men zooveel onderricht toch niet noodig? Bovendien worden wij dikwijls genoeg gewaarschuwd tegen het kwade voorbeeld van slechte christenen.'

'Nu, 't is waar, wat je zegt, Afie, maar ik gevoel weinig

lust om christen te worden; ik zal maar blijven, wat mijn ouders geweest zijn.'

'Foei, Codjo, zou je geen christen willen worden? Zou je als heiden willen leven en sterven?'

'Nou, wat zou dat?'

'Je spreekt zoo, omdat je niets van God of godsdienst af weet. Als je beter wist, zou je zóó niet spreken.'

'Het kan wel,' was het onverschillige antwoord. 'Maar ik wil in mijn onwetendheid voortleven. Laat iedereen doen, wat hij wil. Wil je christen zijn, 't is mij goed. Ik zal heiden blijven.'

'Meen je dat werkelijk, Codjo?', vroeg Afie met weemoed.

'Nu ja, kan je dat dan zooveel schelen?'

'Zeker kan mij dat veel schelen, want de vrouw van een heiden zou ik niet willen zijn.'

'Meen je dat nu ook werkelijk?'

'Ja, ik zou zelfs niet anders kunnen spreken, daar ik dan tegen mijn overtuiging en tegen mijn plicht als christin zou spreken. Ik ben gedoopt, ik ben "aangenomen" en gevormd, ik heb alles in mijn Kerk gedaan: ik kan en mag geen heiden tot man nemen.'

'Leeren ze je zóó in je Kerk? Geen wonder, dat de christenen ons slaven, die heidenen zijn, verachten.'

'Dat komt niet daarvandaan,' hervatte Afie met vuur, 'want de christelijke godsdienst leert ons alle menschen, ook de slaven, te beminnen. Wat denk je wel? Zouden de christenen, zouden de "Vadri" zooveel moeite doen om arme slaven te onderwijzen en te leeren, als de christelijke godsdienst ons leerde de slaven te verachten? De Kerk wil alleen niet, dat een christen met een heiden trouwe. Als je gedoopt en kind der Kerk geworden zijt, kun je den huwelijkszegen van God in de kerk ontvangen.'

'Nu, ik heb ook niets van jelui Kerk te ontvangen,' antwoordde Codjo, teneinde zich van een onderwerp af te ma-. ken, dat hem niet aanstond.

‘Maar ik wel,’ hervatte Afie, ‘ik wil alles van haar ontvangen. Ik houd veel van mijn geloof en ik zal daaraan nooit ontrouw worden.’

‘Heb ik je dan niet gezegd,’ hernam Codjo ongeduldig, ‘dat ik er mij niet over bekommer, dat je christin blijft? Blijf jij christin, ik wil heiden blijven.’

‘En heb ik je dan ook niet gezegd,’ herhaalde het meisje met een levendigheid, die Codjo verbaasde, ‘dat ik mijn plicht, mijn overtuiging, mijn Kerk niet ontrouw wil worden? Ik kan en mag het niet.’

‘Je bedoelt dus dat, als ik heiden blijf, je nooit...’

‘Zoolang je heiden blijft; mijn moei zal anders niet willen, mijn “Vadri” en ik ook niet.’

‘Maar, Afie, blijf gij maar, wat ge zijt; zoo noodig zal ik bij den “Vadri” gaan om te trouwen.’

‘Maar, Codjo, weet je dan niet, dat dit niet kan! Als je ging trouwen, zou je dan den zegen en de toestemming vragen van je moeder of van een vreemdelinge?’

‘Wat een gekke vraag!’ Wel van mijn moeder en van haar alléén. Wat heb ik met een vreemdelinge te maken?

‘Is dat dan niet hetzelfde, daar je door het Doopsel kind van de Kerk wordt. Vraag je dan niet aan een, die vreemdelinge van je is, den zegen?’

‘Da's iets anders’, hervatte Codjo.

‘Neen, dat is juist hetzelfde. Hoe wil alles goed gaan bij ons, als je niets om God of godsdienst geeft, terwijl ik daarop grooten prijs stel?’

‘Denk je dan, Afie, dat ik geen liefde genoeg voor je heb, om je daarin te laten doen, wat je wilt?’

‘Aldus spreekt men van tevoren; doch eenmaal getrouwd dan komen eerst de moeilijkheden, daar de man er gewoonlijk niet in toestemt, dat de vrouw nauwgezet is in datgene, waarvoor hij zelf onverschillig is.’

‘Je beleedigt me’, riep Codjo een weinig toornig uit, daar hij tegen de redeneering van het meisje niet bestand was. ‘Als je van mij hieldt, zou je aldus niet spreken.’

‘Zie je wel, wij spreken er nu slechts over en je wordt reeds ontevreden. Wat moet dat geven als het op doen aankomt?’

‘Dan ga ik je toonen, dat ik woord kan houden.’

‘Zou ik dan tegen mijn gemoed spreken? Zou ik dan in de vaste overtuiging mijns harten anders kunnen handelen, God en mijn geweten afvallig moeten worden?’.....

‘Hoor eens, Codjo, je weet, dat mijn moei er niet in zal toestemmen mij aan iemand te geven, zonder dat ik met hem in de kerk verbonden word. Daaraan kan en wil ik niets veranderen.’

‘Is dat je laatste woord?’

Zij sloeg de oogen op haar werk en antwoordde zachtjes: ‘Ja.’

‘Je veracht mij dus,’ borst Codjo uit. ‘Ha, indien ik niet een slaaf, maar een vrijgeborene of vrijgegevene was, dan hadt je wel anders gesproken. Het is waar, jelui veracht ons, die in slavernij leven. Wat ik reeds lang door anderen wist, dat ondervind ik thans zelf.’

‘Wie heeft je gezegd, dat je veracht wordt en dit omdat je slaaf bent? Wie heeft je afgewezen, omdat je niet vrij zijt?’, vroeg Afie eenigszins bits.

‘Jij, Afie, jij, die je slechts verschuilt achter het voorwendsel van godsdienst, omdat je mij niet ronduit wilt zeggen: ik wil je niet, omdat je een slaaf bent.’

Het meisje sloeg de handen voor de oogen en weende; want de laatste woorden,. hartstochtelijk door Codjo uitgesproken, waren als pijlen, die haar het hart doorboorden.

‘*Ké, mi mama*! (goede hemel) Codjo, wat ben je wreed!’

‘Veracht den slaaf,’ ging Codjo met heftigheid voort. ‘Veracht hem, gelijk de blanken hem verachten. Verscheur zijn hart, gelijk de blanken het lichaam met geeselslagen verscheuren. Maar *heroe* (wee) jou ook, wanneer de slaaf, als de opgejaagde en getergde tijger, in een laatsten wanhopigen kamp zich op zijn vervolgers werpt en van bloed druipend

terneder stort, na eerst zijn aanvallers met zijn nagels het vleesch vaneen te hebben gereten.'

Codjo stond daar met vlammenden blik en met van bloed beloopen oogen; in de korte, maar krachtige gestalte gloeide slechts verbittering, haat en wraak.

Afie rilde onwillekeurig en dorst den blik niet meer tot Codjo opheffen, die door haar weigering in gramschap ontstoken was.

'*Ké, mi masra* (ach, mijn hemel!),' kreet zij. 'Codjo, laat mij met rust en maak mij niet zoo bevreesd met je gruwelijke uitdrukkingen. Ik bid je, ga nu heen!'

'Ga heen,' herhaalde hij met hartstocht. 'Je verjaagt me dus! Als een hond zet je mij de deur uit!'

'Foei, Codjo, jaag ik je de deur uit? Je bent opgewonden en weet niet meer, wat je zegt. Ik bid je,' ging zij voort, terwijl zij smeekend haar gevouwen handen tot hem oprichtte... 'Ik bid je, wees zoo goed om heen te gaan. Als je weer bedaard zijt, zul je alles anders inzien.'

'Ik zal gaan,' zeide hij een weinig bedaarder. Ik zal....

'Toe, Codjo, wind je niet langer op. Ik zal God bidden, dat Hij je hart moge raken en je tot beter inzicht brengen.'

'Dat ik, een slaaf, het oog niet moest laten vallen op jou, een vrije, niet waar?', vroeg hij schamper.

'Houd op, Codjo, ik kan je taal niet meer hooren. Spot niet met hetgeen je niet kent. De tijd zal wellicht komen, dat je er anders over zult oordeelen en de troost van den godsdienst je van groot nut zal zijn.'

'Denk je dat?', vroeg hij spottend. 'Dan zal er nog veel moeten gebeuren.'

'Ja, dat zal ook, maar mijn hart zegt het mij, dat je als christen zult sterven.'

'Nu, dat kan wel,' hervatte hij onverschillig, 'als dat mijn lot is, dan is het mij ook goed.'

'En mij nog veel meer, Codjo. Maar ga nu heen. Het is beter dat. mijn moei je niet bij mij aantreft. *Navoen*, Codjo!'

‘*Navoen*, Afie,’ herhaalde hij, terwijl hij half werktuigelijk heenging.

Het meisje nam haar werk wederom op, maar scheen niets meer te kunnen zien bij het spaarzame licht der kaars. Weldra verduisterden tranen haar oogen en, met het hoofd in de handen, begon Afie hevig te weenen.

Een strijd tusschen liefde en plicht woelde er in haar hart; doch zij herinnerde zich de laatste vermaningen harer moeder, vòòr haar dood: ‘Afie, mijn kind, dien God al de dagen van je leven. Luister naar de raadgevingen en vermaningen van je moei en God zal je blijven bewaken en beschermen. Hij’..... Toen kon zij niets meer uitbrengen en weldra had zij den laatsten adem uitgeblazen. ‘Zoo,’ had haar moei dikwijls herhaald, ‘heeft je moeder je verzocht en gebeden.’ En nu ook deed zij, wat haar moeder haar had aangeraden; zij beloofde haar raad te zullen opvolgen: zij bad om kracht en sterkte, teneinde God en haar plicht niet ontrouw te worden.

VI. Hoofdstuk. In druk en kommer.

Slechts weinige dagen waren er verloopen, sinds Mentor en Present zich bij Tom en Codjo gevoegd hadden en reeds begon het gebrek zich bij hen te doen gevoelen. Gewoon aan een geregeld leven, gevoelden zij het vlijmend gebrek nog erger dan Tom, die zich beter daartegen wist te verzetten. Zij hadden getracht zich eenig voedsel te verschaffen in den omtrek van het bosch en in de aan de overzijde gelegen rijstgronden, die vroeger *Magnusknie* en nu *Cocobiaco* (goedkoope winkel) genoemd werden. Doch veel was er niet te vinden, te meer daar zij bij gemis van een *matta* (grooten houten vijzel) de rijst niet konden pellen. Enkele malen waren zij gelukkiger en vonden jonge *karoe* (maïs), die onder de asch geroosterd, of in water met zout gekookt, den honger moest stillen. Bovendien waren op die gronden wachters, die tegen het stelen moesten waken. Het was eindelijk zeer gewaagd in de onmiddellijke nabijheid hunner schuilplaats te gaan stelen, daar allicht het vermoeden zou kunnen ontstaan, dat wegloopers zich in het bosch ophielden, die hier en daar levensbe-

hoeften trachtten machtig te worden.

Present werd al spoedig mismoedig; en hadden de beide anderen, vooral Tom, hem niet tot volharding aangespoord, dan ware hij reeds lang naar zijn meesteres teruggekeerd. Daar echter het luie, onbezorgde leven Tom uitmuntend beviel, was deze er slechts op uit de anderen aan te sporen, in hun genomen besluit te volharden. Hij voorzag voor zich ook niets anders dan gebrek en ontbering, indien de anderen weggingen en hem achterlieten: eigenbelang deed hem dus alles aanwenden om hen te doen volhouden.

Tom's bedoeling was echter voor Codjo te duidelijk. Hij luisterde dan ook nauwelijks naar de *anansi-tories* (sprookjes), die Tom den beiden jongelingen opdischte. Hij dacht er slechts aan zich werk te verschaffen, teneinde in hun aller nooddruft te voorzien; doch hoe hij er ook over nadacht, nergens bespeurde hij uitkomst. De vrijheid werd hem een last, die niet alleen zijn lichaam ondermijnde, maar ook een wolk van zwaarmoedigheid over zijn geest bracht.

'Hoe in het levensonderhoud te voorzien?' Die vraag had hij zich herhaalde malen gedaan; maar hij wist er geen antwoord op te vinden..... Nu hij reeds de vrijheid verkregen had, kon hij dan ook niet.....?

Hij schrok bij dat denkbeeld terug en het was hem, als hoorde hij 't nog in de ooren klinken: 'Een weglooper is een dief, een boosdoener.'

'Neen, zoolang ik nog werken kan, wil ik niet stelen, wil ik geen boosdoener worden'. Hij mijmerde intusschen voort; opeens riep hij luide uit: '*Ka*, (wel) nu heb ik het gevonden!'

'Wat heb je gevonden?', riepen allen.

'Och niets,' hernam Codjo ontwijkend. 'Maar daar viel mij in, dat wij mandjes van *wariembo*(*) kunnen maken en verkoopen.'

'Waar zullen we hier *wariembo* vinden?', vroeg Tom geeuwend. 'Daar is immers hier in de geheele buurt geen

(*) Een rietsoort. (*Phrynium Casupo Rose*.)

wariembo te vinden.'

'Dat moet toch wel,' ging Codjo voort, 'want baas Willem van *Böhmknie* heeft het mij altijd kunnen leveren, als ik er voor mijn *misie* om kwam vragen.'

'Het kan zijn, dat hij ze achter *Poeloepangnie* (een militaire post aan de brug over de Dominékreek) ging halen,' antwoordde Tom. 'Maar als je *wariembo* hadt, wat dan?'

'Wel, dan ging ik manden maken om ze te verkoopen!'

'Wat? Jij hier werken? Een vrije werkt niet. Werken hebben wij genoeg gedaan, toen we slaven waren; maar nu... Wie denkt er aan werken?' En Tom ging er nog luier bij liggen.

'Maar een vrije man moet toch eten, *Oomoe*. Wat helpt ons de vrijheid met een leegen buik?'

'Hoor eens hier, Codjo, je moet zulke gesprekken niet voeren: Wat helpt vrijheid? Vrijheid is alles; wat helpt voedsel? Vandaag eet ik, morgen moet ik immers weer eten! *Spanjolo fowloe taki: krei foe libi ma no krei foe wiwiri*,[1] wees bezorgd om het meerdere en niet om het mindere.'

'Jawel, maar bij het voedsel behoudt je toch het leven. Ik wou daarom wat *wariembo* hebben, dan kon ik nog wat verdienen.'

'Zoo, denk je dat? En aan wie wil je dan de manden verkoopen? Aan *misie* Peggie?'

'*Oomoe*,' hernam Codjo wrevelig, 'plaag me niet met mijn *misie*. Denk je dan, dat ik ooit weer naar haar terugga?'

'Het is immers maar kortswijl, dat ik zoo spreek,' vergoelijkte Tom. *Solanga hede no fadon, a sa weri hatti*,[2] zoolang men leeft, moet men het hoofd niet laten hangen.

'Maar met dat al moet er toch in voorzien worden, dat wij hier niet van honger en gebrek omkomen,' hernam Codjo.

(1) De Spaansche vogel zegt: schrei om je leven, maar niet om de veeren. (Deze vogel heeft eerst na zes maanden veeren.)

(2) Zoolang het hoofd nog niet gevallen is, zal het wel een hoed dragen.

‘Codjo heeft gelijk,’ bracht Present in. ‘We kunnen toch niet met al onze vrijheid den hongerdood in het bosch gaan sterven. Ik heb honger als een paard.’

‘Wel,’ hervatte Tom, ‘daar is nog één middel, om aan voedsel te komen.’

‘Ach, *Oomoe*, heb je voor mij nog wat te eten?’, smeekte Present. Ik bid je, geef me wat, ik kan het niet meer uithouden.

‘Hier heb ik wel niets, maar wij zijn dicht genoeg bij plaatsen, waar voedsel in overvloed te krijgen is.’

‘En waar zijn die plaatsen? Toe *Oomoe*, vertel het mij eens,’ ging Present al smeekende voort, daar hij werkelijk van den honger bijna verging.

Tom trok een heel gewichtig gezicht, als ging hij een nog nooit ontsluierd geheim openbaren, monsterde allen één voor één met de oogen en begon hierop met een aanloopje:

‘Ja, zie je?’ Hier krabde hij achter de ooren, als moest er de wijsheid vandaan gehaald worden..., ‘als wij niets te eten hebben, dan moeten wij trachten aan wat voedsel te komen.’

Hij zweeg een poos, terwijl Present hem de woorden uit den mond wilde halen.

‘Ja,’ vervolgde hij, ‘we konden weleens gaan.... nemen, wat we tekort komen.’ Dit laatste bracht hij niet zonder aarzelen eruit, terwijl hij Codjo aankeek, die strak voor zich uit staarde. Toen hij echter Tom niet onduidelijk den raad hoorde geven, om zich door diefstal het ontbrekende te verschaffen, voer een lichte schok hem door de leden. Het was hem, als hoorde hij Afie nog zeggen: ‘een weglooper is een dief.’ Hij sprak echter geen woord.

Tom vroeg hem nu op den man af: ‘Wat denk je er van, Codjo, we kunnen immers niets anders er op vinden en we moeten toch eten.’

‘Ik houd er niet van,’ veinsde Codjo, ‘zóó aan den kost te komen, en het is bovendien zeer gevaarlijk.’

‘Maar ik moet toch eten hebben,’ riep Present. ‘Mentor

wat denk jij er van? Moeten wij maar niet stelen, wat we tekort komen?'

Nu, Mentor had er sinds jaar en dag geen been in gevonden, om onrechtmatig het een en ander machtig te worden; maar om zoo dadelijk tot dief van beroep te worden gepromoveerd, daartoe gevoelde hij niet zoo spoedig neiging. Meer nog duchtte hij het gevaarlijke, dan wel het ongeoorloofde van dat beroep.

'Ja maar', antwoordde hij aarzelend, 'als men ons te pakken krijgt, wat dan?'

'Kom,' bemoedigde Tom, 'zoo gauw zal men ons niet snappen. Wat beteekenen die paar schouten, die meest bij de pakhuizen der kooplieden en bij de heerenhuizen de wacht houden? En,' voegde hij er wijsgeerig aan toe, ''t is immers ook niet om te stelen, dat je het noodige weghaalt; maar alleen om den honger te stillen.'

Codjo was in tweestrijd met zichzelven: het woord 'dief' uit Afie's mond klonk hem weer pijnlijk in de ooren.

'Kom, wat steekt er in,' besloot Tom, toen hij bemerkte, dat Codjo het nog niet geheel met hem eens was. 'Is het dan een misdaad iets weg te nemen, wanneer wij van gebrek dreigen om te komen? De blanken hebben ten koste van ons zwoegen rijkdom verworven; is het dan onbillijk, dat wij van hun overvloed nemen, teneinde aan ons gebrek tegemoet te komen? Hoe dikwijls heb ik niet in regen en zonneschijn het riet moeten kappen! Met ons tienen werden wij aan het rietkappen gezet en moesten behalve het riet ook nog de toppen wegdragen, daar de *stoelen* (de rietspruiten) er anders door benadeeld zouden worden. Hoe dikwijls hebben wij niet bij de watermolens onze nachtrust moeten opofferen en, nadat wij den geheelen dag riet gekapt hadden, 's nachts nog moeten doorwerken, opdat het riet niet gisten zou en er dan geen suiker meer van kon gekookt worden! Hoe dikwijls vielen wij niet onder dien onmatigen arbeid in slaap en gebeurde het zelfs, dat een der rietstekers met de hand onder de koningsrollers kwam en de geheele arm gebroken werd?

En dan, is het ons niet geoorloofd het noodige te nemen van hetgeen wij voor anderen met ons zweet en bloed gewonnen hebben?'

'*Oomoe* heeft gelijk,' beaamde Present. 'Wat kan het ons schelen, dat men ons voor dief scheldt, als wij maar geen honger lijden. Wat dunkt jou, Mentor?'

Mentor had de redeneering van den ouden Tom niet slecht gevonden; enkel had hij nog bezwaar om wille van 't gevaar van in handen der politie te geraken.

'Och wat,' sprak Tom geruststellend, die toch niet van plan was er op uit te gaan, maar dit liever aan jongere krachten overliet.

'Hoe dikwijls hebben wij niet het een en ander weggenomen, zonder dat wij gesnapt zijn! En al wordt je gesnapt, je kunt immers zeggen *mi no sabi* (ik weet van niets).'

'*Oomoe*,' hernam Present, 'weet je wat? Ik ga vanavond er op uit, om het een en ander te gaan halen. Je gaat toch met mij mee, nietwaar?'

Tom krabde zich achter de ooren en antwoordde weifelend:

'Ik heb er niets tegen, om mee te gaan, maar het zou mij moeilijk vallen snel uit de voeten te komen, als men mij op de hielen zat.'

Codjo wierp een ontevreden blik op Tom, als wilde hij te kennen geven: 'dat is juist als ik dacht; de oude wil ons jongeren gebruiken, om voor hem te werken.'

Mentor glimlachte om de sluwheid van den ouden man, die hen wilde gebruiken om voor hem de kastanjes uit het vuur te halen.

Tom begreep zeer goed, hoe zijn weigering door hen werd opgenomen en hervatte daarom het gesprek met een onderwerp, dat nooit zijn uitwerking miste:

'Denkt jelui misschien, dat ik, oude slaaf, grijs geworden onder de slagen en striemen van den bastiaan, - dat ik wellicht bevreesd ben voor straf? Ziet dan eens hier,' ging hij voort, terwijl hij opsprong met een vlugheid, die men van

hem niet zou verwachten en met de grootste *sans gêne* zijn rug ontblootte. ‘Ziet ge die litteekenen? Dat zijn de gedenkteekenen der mishandeling, die mij de directeur van “Simplisté” heeft doen ondergaan. Nadat ik een paar dagen mijn taak niet had afgemaakt, daar ik mij onwel gevoelde, werd de directeur in gramschap tegen mij ontstoken. Hij liet mij aan een manjaboom ophijschen en door den bastiaan geeselen, dat mij het bloed langs het lijf liep. Toen ik wederom een paar dagen later mijn taak niet had afgewerkt, beloofde hij mij eens voorgoed den lust tot luieren te zullen benemen. Hij liet mij nu aan de likkergoot(*) in het molenhuis ophalen en nogmaals door den bastiaan geeselen. Toen de touwen, waarmede ik gebonden was, losgemaakt waren, viel ik in mijn bloed op den grond. De bastiaan joeg mij naar de trens (kanaal), om mij te wasschen en smeerde daarna de open wonden met pekel en oranjesap in. Toen kon ik naar den arbeid terugkeeren. En dan mochten wij ons niet eens beklagen! Dan moesten wij het lijdelijk aanzien, dat men ons in ons leed bespotte! En nu zouden wij ons niets mogen toeëigenen van hetgeen met ons zweet, met ons bloed en onze tranen besproeid is!’

Tom sprak die woorden hartstochtelijk en met driftige gebaren uit, alsof hij iemand voor zich zag staan, die hem in de uitvoering zijner wraakzuchtige voornemens wilde belemmeren.

‘Zij hebben ons verguisd, vertrapt en vermorzeld onder hun slagen, laten zij dan nu ook de verpletterende macht onzer wraak gevoelen,’ kreet hij in woede uit. ‘En vallen wij in hun handen, laten zij dan tenminste weten, dat wij hun het ongelijk, ons aangedaan, vergolden hebben!’ Tom ging weer zitten, nadat hij de uitwerking van zijn woorden op aller aangezicht gelezen had.

Codjo had bij Tom's verhaal van toorn en woede getrild; nu kon hij zich niet langer weerhouden.

‘*Oomoe*, je hebt gelijk, ook ik voel een vuur in mijn bin-

(*) De goot, die het uitgeperste rietsap naar het kookhuis leidt en door stevige palen ondersteund wordt.

nenste gloeien, wanneer ik er aan denk wraak te nemen voor al het lijden ons aangedaan. Heb ik niet zulke wreede mishandelingen ondergaan als gij, gezien heb ik ze toch en ik wist, dat wat heden een ander overkwam, morgen mijn lot zou kunnen worden. Niet uit vrees, niet uit medelijden laat ik het stelen na; maar omdat ik niets, niets van hen wil hebben of genieten.'

Met deze laatste woorden wilde hij de eigenlijke drijfveer van zijn tegenstreven bemantelen, daar hij het woord van Afie weer telkens meende te hooren: 'Een weglooper is een dief' en hij haar zoo plechtig beloofd had, zich niet ten koste van anderen het noodige levensonderhoud te zullen verschaffen.

Tom bemerkte zeer goed, dat Codjo bijna tot zijn plannen was overgehaald; daarom voegde hij hem spottend toe:

'Zoo, wil jij niets van hen hebben of nemen en met dat al van honger en gebrek omkomen? - Wil jij in armoede en ellende je bestaan voortsleepen, terwijl de blanken zich in overvloed baden? - Wil jij niets van hen ontvreemden en dat wellicht om te beter je wraak aan hen te koelen? - Wil jij niets van hen bezitten, opdat zij je dankbaar zullen wezen hun geen leed berokkend te hebben door je machtelooze woede? - Wil jij?.....'

'*Oomoe*,' schreeuwde Codjo in woede als een gewonde tijger opspringend: '*Oomoe*, terg mij niet!'

Hij balde krampachtig de vuist en wierp zich toen weer als machteloos op den grond.

De beide jongens hadden in het eerst onverschillig toegeluisterd, doch de woede van Codjo had hun toch een zekeren eerbied ingeboezemd.

Tom echter was onder de uitbarsting van Codjo's gramschap even kalm gebleven, daar hij uit berekening diens toorn had opgewekt.

'Wie,' vroeg hij nu bedaard, 'wie heeft de meening gehad je te tergen? - Noem je dat tergen, als ik de waarheid

spreek? - Noem je dat tergen, wanneer ik beweer, dat je machtelooze woede den blanken niet schaden zal? - Is dat tergen, als ik je aanraad daarin onzen verdrukkers schade te berokkenen, waarin wij hen ten koste van ons zweet en bloed gediend hebben?' -

'Genoeg', beet Codjo hem toe, 'ik doe, wat ik wil en verkies.'

'En ik doe ook, wat ik wil,' riep Present in toorn uit, over Codjo's tegenstand verbitterd. 'Ik wil en ik zal mij verschaffen, wat ik voor mijn onderhoud noodig heb. Mentor, ga je met ons mee?'

Mentor kon zich moeielijk Codjo's afkeer verklaren voor iets, dat hij zeer natuurlijk vond.

'Als je niets te eten hebt,' zeide hij, 'dan moet je het maar nemen, waar je 't krijgen kunt. Dat heeft niets te beteekenen. Ik wilde daarom maar, dat wij wisten, waar wij iets kunnen vinden.'

'Wel, mijn jongen,' hervatte Tom goedig, 'overal waar je maar wilt. Maar wacht eens,' ging hij voort, als ging hem nu eerst een licht op, 'ik zal je een goeden voorslag doen. Ik ben goed op *Kokonassie* bekend: de 41 slaven, die nog op die half verlaten plantage zijn, zullen toch wel niet alle bananen opgegeten hebben, denk ik. Ik zal vannacht erheen gaan en met leege handen kom ik zeker niet terug, daar kun je staat op maken. Als je beiden nu voor de *switi moffo* (toespijs b.v. zoutevleesch) zorgt, dan zijn wij klaar.'

'Jawel,' zeide Mentor spijtig, daar Tom zich het minst gevaarlijke der onderneming had toegedeeld. 'Maar waar zullen wij gaan, om niet gesnapt te worden?'

'*Au, mi boi*, (wel, mijn jongen)' riep Tom spottend uit: '*djompo hatti foe sabakoe meki a no kan fattoe*'(*), vreesachtige lieden hebben zelden geluk.

'Wel,' sprak Present, 'we kunnen immers overal gaan: pakhuizen met levensmiddelen zijn er in de stad genoeg.'

(*) De vreesachtigheid van de sabakoe (een soort van *ibis*, watervogel) is oorzaak, dat zij niet vet kan worden.

‘Maar niet dadelijk bij de grooten gaan,’ vermaande Tom. ‘Je kunt immers eerst beginnen met de kleinere.’

‘Nu, het is goed,’ zei Mentor, ‘ik zal meegaan. Maar wanneer moeten wij er op uit?’

‘Vannacht, als allen ingeslapen zijn en heel stilletjes; want je moet den menschen niet tegelijkertijd hun goederen en den slaap ontnemen,’ antwoordde Tom spottend.

Met een stuk steen ging deze nu zijn houwer, dien hij van plantage had medegenomen, scherpen en bracht den dag en den avond in een behagelijk nietsdoen verder door. Het nachtschot was reeds lang gevallen, toen Tom de beide jongens, Mentor en Present, wakker stiet.

‘Het wordt tijd, om heen te gaan,’ zeide hij. ‘Ik ga hier op den weg van *Kwatta* het bosch uit, gaat jelui....’

‘We kunnen wel met je meeloopen,’ viel hem Present in de rede, die, nu het er op aankwam, wel een beetje bang werd en liever in het gezelschap bleef van zijn leermeester. ‘Mentor,’ vroeg hij, ‘is het zoo niet veel beter?’

‘Ik gevoel me niet goed,’ zeide deze. ‘Ik heb zoo'n pijn in 't lijf.’

‘*Krebihede jerepe sesei*,(*) er is altijd een geluk bij een ongeluk,’ mompelde Tom, die niet veel aan Mentor's ongesteldheid geloofde. ‘Welnu, blijf dan maar bij Codjo.’

‘Codjo is niet meer hier,’ hernam Mentor, ‘hij is al voor eenige uren weggegaan.’

‘Kijk, daar heb ik niets van bemerkt,’ hernam Tom verwonderd.

Hij wilde meer zeggen, doch bedacht zich en voegde er aan toe: ‘Dan gaan we met ons beiden, niet waar Present?’

Beiden gingen nu het voetpad op, dat naar de *Fiottebrug* leidde en sloegen daarna de *Soldatenstraat* in, waar hier en daar slechts eenige huisjes stonden. Bij het *Nieuwe Kerkhof* namen zij de *Swallenbergerstraat*, welke evenwel niets meer dan een voetpad was, dat eenzaam en verlaten langs de beide kerkhoven, den *Nieuwen Oranjetuin* en het *Nieuwe Kerk-*

(*) Kaalhoofdigheid is een hulpe voor de schaar.

hof, liep. Dit gedeelte der stad was schaars bewoond. Even voorbij het *Militair Hospitaal* werden de huizen in de *Gravenstraat* kleiner en stonden verder van elkander verwijderd, sommige in slecht, of in het geheel niet onderhouden tuinen. De oranjeboomen, die bij het sieraad hunner goudgele vruchten, een koele schaduw op deze straat wierpen, waren het eenige sieraad dezer stille buurt.

Bij *Wolfenbuttel* vonden de twee gezellen aan de overzijde der *Sommelsdijksche kreek* een pad, dat hen in de kostgronden van *La Tourtonne* voerde. Zij ontdekten na eenig zoeken een vruchtdragenden bananenstruik; doch na den stronk met één houwerslag op den grond geworpen te hebben, zeide Tom tot Present: ‘Zij zijn te klein en niet rijp genoeg.’

Eindelijk vonden zij, dank hun scherpen oogen, een paar mooie rijpe bossen, die nu spoedig afgekapt en medegenomen werden.

‘Zouden wij er niet een paar meer medenemen?’, vroeg Present, terwijl zij de bossen met bananenvezels aan elkander bonden, om ze gemakkelijker te kunnen dragen.

‘Neen,’ antwoordde Tom, ‘wij moeten nog voor wat *switi moffo* gaan zorgen.’

Zoo snel mogelijk gingen zij met hun last op het hoofd terug en waren na een anderhalf uur bij het *Nieuwe Kerkhof* terug.

‘Present,’ begon Tom nu weer, ‘je moest de bossen bananen maar zoo lang hier op het kerkhof leggen. De *jorka's* (spoken) stelen toch geen bananen. Mooi zoo, sprak hij, toen Present aan de lastgeving voldeed, hier achter het grafmonument. Ken je hier in de straat den smokkelaar?’

‘Jawel,’ bevestigde Present. ‘Je meent den winkel van *masra* Beaumont?’

‘O, heet hij zoo? Dat wist ik niet. Nu, daar moesten we zien, of we wat zoutevleesch en bakkeljauw konden stelen.’

‘Ik wil 't probeeren,’ hernam Present, moedig geworden door den welgeslaagden tocht op *Kokonassie*.

Zij gingen zachtjes naar het vervallen huisje, waarbij een open erf lag en slopen behoedzaam rond, teneinde zich te

vergewissen of alles in rust was.

Tom zette hierop de kling van den houwer in een opening van het venster en na eenig wringen ging dit open.

Hij stak de hand uit en tastte in het duister rond, maar vond niets.

'Present,' fluisterde hij stilletjes, 'ga in mijn handen staan en klim er in.'

Ruggelings tegen het venster geleund, hield hij de handen aaneengesloten, zoodat Present daarin een steunpunt voor de voeten had en over het venster met het bovenlijf in den winkel hing. Op den reuk afgaande, vond hij in een hoek bij het venster bakkeljauw, spek en zoutevleesch, dat hij achter zich op den grond wierp.

'Genoeg', zeide Tom zachtjes, daar hij moe begon te worden.

Begeerig greep Present echter zich uitrekkende naar een groot stuk gezouten vleesch, dat in de pekel lag; doch bij het ophalen daarvan viel het groote mes, dat dwars over het vat lag, op den grond.

'Vooruit!', fluisterde Tom, die bij het vallen van het mes de handen van schrik losliet en Present op den grond deed tuimelen.

'Vooruit!', herhaalde hij, terwijl hij de geroofde stukken bakkeljauw en zoutevleesch bij elkander raapte en met zijn houwer wegliep.

Present liep met het groote stuk zoutevleesch, dat hij bij zijn val goed vastgehouden had, zoo snel mogelijk naar het kerkhof, waar de bananen verborgen waren.

Met ingehouden adem lag hij hier te wachten op hetgeen verder zou gebeuren. Weldra echter maakte hij zich ongerust, dewijl Tom zich nog niet bij hem kwam vervoegen. Met bonzend hart lag hij achter een grafmonument naar het huisje te turen, vanwaar Tom komen moest.

Hij zag licht door het geopend venster schijnen, waaruit hij duidelijk een vrouwenstem hoorde roepen: 'Kom eens kij-

ken, hoe men ons bestolen heeft! *Ke, mi masra*! (och, hemel) wat zijn de menschen tegenwoordig slecht. Oh! oh! o! Zie eens, dat prachtig stuk zoutevleesch hebben zij meegenomen. *O mi mama*! die schurken! die dieven! die galgeboeven!'

Present kroop bij de gedachte, dat hij kon ontdekt worden, van angst ineen.

'Maar kom dan eens kijken,' schreeuwde de vrouw heviger. 'Ga de straat dan eens op! Hoor je dan niet? *Mi masra*, wat zijn die mannen toch weinig waard, als iemand in nood is! Wat sta je zoo verbouwereerd te kijken? Ga dan de straat op en zie of je de dieven te pakken kunt krijgen. *Ké*, wat zouden wij vrouwen te beklagen zijn, als wij onszelve niet wisten te redden.'

In een oogwenk vloog de deur open en bij het schijnsel van het licht, dat op straat viel, zag Present het grimmige wijf op den drempel verschijnen.

'Laat je me nu alleen in den nacht de straat opgaan, lamme kerel?', beet zij haar man toe. 'Ben je nog te bang, om met mij mede te gaan?'

'Ach, denk je, dat de dieven op ons blijven wachten, om gepakt te worden?', vroeg haar de man ongeduldig.

'Wat!' kreet zij in woede uit. 'Zou jij je laten bestelen en nog geen moeite willen doen, om de dieven op het spoor te komen? Ik geloof, dat je niet wijs bent.'

De man ging nu mee, terwijl zij de deur van den winkel lieten openstaan.

'Waar wil je nu de dieven zoeken?', vroeg de man spottend.

'Dezen kant op,' riep het wijf, naar de *Gravenstraat* wijzende, 'ze zullen wel naar den stadskant gevlucht zijn.'

'Dat geloof ik niet,' hernam de man, 'ze zullen naar *Kwatta* gevlucht zijn.'

'*San*! Wat hoor ik?', schreeuwde zij. 'Je bent mal, *matie* (vriend). Wil jij,' vroeg zij, met de eene hand op de heup en met den wijsvinger der andere op haar borst wij-

zende. ‘Wil jij mij in den nacht naar de *kapoewerie* (struikgewas) brengen? Ik dank je - ik ga niet - laten wij dezen kant opgaan.’

‘Zou ik geen lantaarn medenemen?’, vroeg hij aarzelend.

‘Dwaze kerel, die je bent! Wil je de dieven soms kennis geven, dat je ze komt pakken? Ik geloof, dat je gek of dronken zijt.’ *(joe lau, joe droengoe!)*.

‘*No kossi mi*,’ riep de man nu toornig. ‘Scheld mij niet!’

Ze greep haar rok in de linkerhand en trok hem een weinig op, terwijl zij een verachtelijk klappend geluid *(tjoeroe* of *tjoeri)* met de lippen maakte. Na een mokkend *óh*! voer zij met vernieuwde gramschap tegen haar bestelers uit.

Bij het *Nieuwe Kerkhof*, waar Present in duizend angsten achter den grafsteen lag, zeide de man tegen de vrouw:

‘Laat ons hier kijken, of zij wellicht zich op het kerkhof verborgen hebben.’ En hij richtte zijn schreden naar de graven.

Present dacht bij het hooren dezer woorden het van angst te zullen besterven; hij lag doodstil, durfde zich niet te verroeren en nauwelijks adem te halen.

‘Wil jij daar vandaan komen!’, schreeuwde angstig het wijf. ‘Gek, die je bent! Wil jij de *jorka's* gaan wakker maken? Het is toch al akelig genoeg hier met die kerkhoven.’

‘*Mi Gado* (mijn God)’, gilde zij opeens, terwijl zij het op een loopen zette: ‘*mi dede*’ (ik besterf het).

‘Nu, wat is er?’, vroeg de man, nadat zij een eind voortgehold waren.

‘Vraag je dàt nog?’, vroeg zij hijgend. ‘Heb je dat zwaar zuchtend geluid niet gehoord? Wat doe je ook 's nachts op een kerkhof?’

‘Is het wezenlijk waar? Ik heb niets gehoord.’

‘Jij hoort nooit iets!’ hernam zij spijtig. Jij hebt ook niet gehoord, dat er dieven in den winkel geweest zijn! Laten wij maar naar huis teruggaan.

‘Heb ik je niet gezegd?’.....

‘Jij hebt niks gezegd,’ onderbrak hem het toornig wijf.

‘Nu, laten wij dan weer teruggaan!’, zeide hij zich omkeerende.

‘Ben je mal!’, schreeuwde zij. ‘Denk je, dat ik weer langs het kerkhof ga? Nooit! Laten wij hier maar over *masra Hijmans djari*[*)] loopen en langs een omweg door de *Rust en Vredestraat* naar huis terugkeeren.’

Toen zij ver genoeg waren, kroop Present van achter den grafsteen te voorschijn, ongerust over de onverklaarbare afwezigheid van Tom. Spoedig zag hij dezen echter van uit de greppel langs de straat te voorschijn komen. Zij namen de bossen bananen wederom op het hoofd.

‘Heb je de vrouw niet hooren schreeuwen?,’ vroeg Tom.

‘Ja,’ antwoordde Present, ‘zij was bang voor *jorka's*.’

‘Neen,’ zeide Tom lachend over zijn welgeslaagde list, ‘dat was het niet. Ik lag daar in de greppel, wijl ik niet spoedig den weg kon oversteken. Terwijl ik daar lag, heb ik heel goed de vrouw, die in mijn onmiddellijke nabijheid stond, den man hooren waarschuwen voor *jorka's*. Wacht, dacht ik, ik zal jou krijgen. Juist toen zij zweeg, zuchtte ik met een holle grafstem, waarop de vrouw op den loop ging.’

Present schaterde het uit: ‘*Oomoe*, dat heb je mooi afgespeeld!’

‘Stil, *boi*, niet zoo lachen. Gauw voortmaken, dat we wegkomen.’

Zij stapten nu goed door en toen zij voorbij den openstaanden winkel kwamen, vroeg Present overmoedig:

‘*Oomoe*, zou ik niet wat tabak voor je halen?’

‘*Boi*, je bent brutaal geworden’, zeide Tom glimlachend.

Present had reeds zijn last afgeworpen en, den winkel binnentredende, nam hij eenige bladen tabak, die er voor de hand lagen.

Tom was over de stoutheid van Present ten hoogste

*) De latere *Stoclmanstraat*, toen slechts een erf met een huis aan de *Wagenwegstraat*.

voldaan en meende een zeer bruikbaar werktuig in hem gevonden te hebben.

‘Hierheen, mijn jongen,’ zeide Tom, toen zij ter hoogte van de *Rust en Vredestraat* gekomen waren. ‘Je moet nooit langs denzelfden weg terugkeeren als je gekomen bent, dat kan je ongeluk aanbrengen.’

Zij sloegen nu deze straat in en keerden langs het *Wanicapad* en het *Galgenveld* in het *Picornobosch* terug.

VII. Hoofdstuk. Het Eedgespan.

Codjo was, nadat de avond gevallen was, ongemerkt uit het kamp geslopen, terwijl de anderen sliepen. Mentor allèèn had de verwijdering van Codjo bemerkt, maar er in het eerst niet veel aandacht aan geschonken. Later evenwel begon hij te denken, dat Codjo zich verwijderd had, teneinde niet in eenige gevaarlijke onderneming betrokken te worden. Zijn achterdocht gaf hem nu het besluit in, om ziekte voor te wenden, teneinde zich van de afspraak met Tom af te maken.

Door het voorstel van Tom, om door diefstal in hun onderhoud te voorzien, was er in Codjo's binnenste een strijd ontstaan, die hem folterde. Geheel en al ingenomen met Tom's denkwijze, kon of wilde hij toch niet in diens voorstel treden, daar het verwijt van Afie hem steeds pijnigend in de ooren klonk. Het weinigje goeds, dat nog in hem was, streed tegen het kwade, waartoe hij zich voelde aangetrokken, nog te meer daar Tom zijn trots had geprikkeld, door zijn onwil aan een zwak medelijden voor hun verdrukkers of aan gebrek

aan moed toe te schrijven. Het besluit van Present, om Tom al dadelijk bij de eerste poging tot diefstal te vergezellen en zoo in aller behoeften te voorzien, hinderde hem geweldig; hij benijdde de vastberadenheid van Present, al wilde hij hem niet navolgen. Eén poging, één enkele nog, wilde hij beproeven, alvorens aan al de gevoelens van haat en wrok, die in zijn boezem woelden, den vrijen loop te laten. Hij zou, hij moest nog eens naar Afie!..... Hij wilde haar nog eens spreken..... Hij wilde haar vragen..... Ja, wat wilde hij dan vragen?..... Dat wist hij zelf niet!..... Maar toch..... Zij kon hem wellicht een goeden raad geven..... Misschien kon zij hem een middel aan de hand doen, om niet met schande in zijn onderhoud te voorzien..... 'Ja, vanavond nog ga ik naar haar toe,' besloot hij en wachtte ongeduldig het vallen van den avond af.

Niet zoodra was dan ook de duisternis ingevallen, of hij was reeds op weg naar *Böhmknie*. Zijn hart klopte hoorbaar, toen hij het huisje zag en een inwendige angst deed hem zijn schreden vertragen..... Hij bleef besluiteloos staan, niet wetende of hij zou voortgaan dan wel terugkeeren..... Maar wat moest hij haar vragen?..... Hij liep onwillekeurig verder en reeds zag hij het schijnsel van het licht door de reten van het planken huisje..... Wat zou hij zeggen? O, daar had hij het gevonden! Vreemd, dat hij er niet eerder aan gedacht had! Hij liep het erf open, aan de achtergalerij staande, riep hij: '*Navoen, basie* Willem!'

Wie roept daar 'goeden avond?', vroeg een vrouwenstem.

'Ik ben het, *misie* Akoeba,' antwoordde Codjo binnentredend. '*Navoen misie; navoen*, Afie! Ik kwam vragen of *basie* Willem thuis is?'

'Heb je hem dan voor iets noodig?', vroeg Akoeba, die met haar nicht Afie op den grond zat.

'Ja', hernam Codjo. 'Ik kwam hem vragen of ik *wariembo* van hem zou kunnen krijgen.'

'Zeker voor *misie* Peggie, om manden te maken?'

Eenigszins aarzelend antwoordde Codjo: ‘Ja.’

Afie keek hem vragend aan, daar zij meende, dat hij toch niet meer bij zijn meesteres was. Codjo wisselde met haar een blik van verstandhouding, die evenwel niet geheel aan haar moei ontging.

‘Nu, wacht dan maar een oogenblik,’ hervatte zij. ‘Ik denk, dat hij dadelijk komen zal. Daar hoor ik hem al aankomen...’

Baas Willem, een kleurling, van middelmatige gestalte en tamelijk forsch gebouwd, trad binnen.

‘Zoo, Codjo,’ riep hij verrast uit, toen hij dezen zag, ‘ben jij hier? Ik dacht, dat je weggeloopen waart van je meesteres.’

Codjo meende bij deze onverwachte toespraak van schrik door den grond te zinken; hij vreesde, dat men hem zou oppakken. Hij herstelde zich echter zoo goed mogelijk en vroeg brutaalweg:

‘Hoe weet je dat, *basie* Willem, dat ik weggeloopen ben?’

‘Nu, dat heb ik zoo hooren vertellen. Maar wees niet bezorgd, dat ik je zal “opvangen”; het kan mij weinig schelen of je weggeloopen zijt. Maar wat kwam je hier doen?’

‘Ik wilde *wariembo* van je hebben, om manden te maken.’

‘Zoo, wil je dus eerlijker aan den kost komen dan de andere wegloopers? Dat zal wel lang duren, denk ik. Maar hoe het ook zij, ik kan je niet aan *wariembo* helpen; ik heb er sinds lang geen meer in huis gehad.’

‘Nu, da's maar goed ook,’ viel Akoeba hem in de rede. ‘Ik vind het niet goed, dat jij je met wegloopers ophoudt.’

Afie wisselde een blik met Codjo, die daar als aan den grond genageld stond.

‘Wij komen maar in ongelegenheden,’ vervolgde zij, ‘als men weet, dat wij met wegloopers in verstandhouding staan. Ik heb ook geen geld, om 200 gulden boete te betalen, als het uitlekt.’

Codjo hoorde met de grootste verslagenheid deze laatste woorden, waardoor hem niet alleen de toegang tot het huis, waarin Afie verbleef, werd ontzegd, maar ook de laatste straal van hoop op haar bezit voor hem verdween.

Het scheen toen voor goed nacht te worden in zijn ziel. Want, was de genegenheid voor het meisje nog het eenige licht, dat voor hem het goede pad bescheen, nu ook dit werd uitgedoofd, kwam slechts verbittering jegens de menschen en wrok over de ondergane beleediging zijn hart bestormen. Met kwalijk verbeten woede voegde hij dan ook Akoeba toe:

'Denk je, dat ik een dief ben, omdat je mij hier als een hond de deur uitjaagt?'

'Dat kan me niet schelen,' zeide zij heftig; 'wegloopers zijn of worden dieven.'

Onwillekeurig richtte Codjo den blik op Afie, die strak voor zich uit staarde, als gold haar het gesprek geenszins; doch bij deze laatste woorden hief zij het hoofd op, om de uitwerking daarvan op het gelaat van Codjo te bespieden.

Deze verbeet zich van woede, te meer daar Akoeba's stem hem vlijmend in de ooren klonk. De smeekende blik van Afie hield hem eenigszins in toom.

'*Misie* Akoeba,' hernam Codjo, terwijl hij den toon zijner stem zoo bedaard mogelijk deed klinken, 'ik ben zoo dikwijls in je huis gekomen en nog nooit heb je mij een beleedigend woord toegevoegd. Het grieft mij derhalve ten zeerste, dat je mij hedenavond uit je huis jaagt.'

'Codjo heeft gelijk,' onderbrak hem *basie* Willem. 'Ik heb nooit eenig geschil met hem gehad. Ik begrijp niet, wat je vanavond tegen hem hebt.'

'Wel, ik heb niets tegen hem,' hervatte Akoeba zoo bedaard mogelijk, maar inwendig verstoord. 'Maar ik heb ook geen verplichting tegenover hem, om hem in mijn huis te ontvangen, als ik het niet wil.'

'Nu, voor mijn part kan hij hier zoo dikwijls komen, als hij wil,' riep *basie* Willem driftig uit.

‘En ik wil niet, dat hij komt en als hij komt, dan zal ik het hem wel afleeren!’, schreeuwde zij toornig er tegen in. ‘We zullen eens zien, wie hier de baas is!’

Afie keek angstig nu eens naar haar oom, dan naar haar tante, die bevende van toorn met een vloed van woorden haar recht tegenover haar man wilde verdedigen, terwijl zij smalend afgaf op ‘den neger, den weglooper enz.’

Codjo bedwong zich, teneinde niet geheel en al het terrein te verliezen en zoo vleiend, als hij maar kon, sprak hij: ‘Ik bid u, *misie*, word niet boos; je hebt gelijk; ik zou je in ongelegenheid kunnen brengen. Als *misie* het daarom niet goedvindt, zal ik nooit meer terugkeeren; maar wat er ook moge gebeuren, nimmer zal ik bekennen, dat gij mij opgehouden hebt. Ik verzoek *misie* derhalve’, ging hij voort, terwijl hij nu eens den linker- dan den rechtervoet ten teeken van eerbied en onderdanigheid langs den vloer streek, ‘niet boos op mij te willen worden. Omdat ik echter *misie* onwillens boos op mij heb doen worden, bid ik haar spoedig te mogen terugkomen, teneinde haar een stuk *makà* (Osnabrugsch linnen en veel in gebruik) als een bewijs van hulde te mogen aanbieden, om dan niet meer terug te keeren.’

Akoeba had zich bij de eerbiedige woorden en de onderdanige houding van Codjo geheel hersteld: men kan toch nooit weten, wat die wegloopers in het schild voeren; zij weten bovendien zoo goed met *wisi* (vergiften) om te gaan! Zij koos dus eieren voor haar geld en antwoordde zoet-lief:

‘'t Is waar, ik heb in toorn gesproken. Maar *basie* Willem kent me en toch legt hij het altijd er op aan om mij te treiteren.’

Basie Willem wilde wat daartegen inbrengen, doch Akoeba voorkwam hem:

‘Het is goed hoor, Codjo! Ik zal je niet verraden, hoor! Als je iets noodig hebt, kom dan maar, hoor! Als ik kan, zal ik je altijd helpen, hoor! Wees niet boos op mij, hoor! *Mi goedoe*, mijn schat!’

Nu het onweer afgedreven was, vond Codjo het gera-

den heen te gaan. Na nogmaals zijn goede bedoelingen betuigd en eenige strijkages, ten genoege van Akoeba, gemaakt te hebben, wenschte hij volgens de gewoonte der negers ieder afzonderlijk goedenavond:

Navoen, misie! Navoen, masra! Navoen, Afie! Dat door ieder met een '*Navoen*, Codjo!' beantwoord werd. 'Leef wel! Wees niet meer boos op me! Ik kon het niet helpen!' En met nog eenige andere uitroepen van verontschuldiging ging hij heen, na nog een laatsten blik op Afie geworpen te hebben. Doch deze zag niet op en bleef voor zich uit staren.

Buiten gekomen liep Codjo snel het huis om, drukte zijn oor tegen het beschot en hoorde nu Akoeba luide tot *basie* Willem zeggen:

'Je weet nooit iemand fatsoenlijk te behandelen. Je hebt minder fatsoen dan de slaaf, die daar weggaat. Jij moest je schamen om in het bijzijn van vreemden zoo tegen mij uit te vallen. Je bent een trotsche kerel en je denkt mij te behandelen als jou slavin, hé! Dan ben je niet bij de rechte thuis, hoor!'

Na eenige oogenblikken stilte hernam Akoeba op gedempten toon, maar toch zoo, dat Codjo haar volgen kon:

'Je moet oppassen met dien weglooper. Die kerel staat mij niet goed aan. Ik vertrouw hem niet, ik paaide hem later wel, maar dat was alleen, omdat ik bang was, dat hij mij vandaag of morgen kwaad zou berokkenen. Die wegloopers hebben allerlei soorten *wisi* tot hun beschikking. Als hij de *makà* brengt, zal ik het wel aannemen, maar aan mijn lijf komt dat ding niet'.

Zij hield plotseling op, als hoorde zij eenig geritsel; doch hoe scherp zij ook toeluisterde, zij kon geen enkel geluid meer opvangen.

Codjo was bij de laatste woorden stilletjes weggeslopen. De gebalde vuist tegen het huisje opheffende bromde hij:

'*Joe bongopita* (jij galgenaas)! Ik zal jou even zoo goed ls de overigen in mijn wraak verdelgen.'

Hij ging heen, maar de verbittering, die zijn hart doorgloeide en die hij slechts voor een oogenblik onderdrukt had, begon met vernieuwde kracht op te vlammen.

'Ellendige,' riep hij uit, toen hij ver genoeg was om niet meer gehoord te kunnen worden. 'Mij voor neger, voor slaaf, voor weglooper te schelden? Vervloekt wijf, ik zal jou geschenken geven! Ik zal jou een houten rok aantrekken.'(*)

Codjo wond zich hoe langer zoo meer op; zijn hoofd gloeide van verontwaardiging en hardop tot zichzelven sprekende, gaf hij aan zijn verbittering lucht. Nu en dan stond hij stil, keerde zich om, balde wederom de vuist en riep uit:

'*Joe gongosà-oema* (jij verraadster), denk je mij misschien in de val te lokken?'

Hij bleef staan en met de rechterhand tegen de borst slaande, vroeg hij met veel emphase: 'Mij in de val lokken? Mij, Codjo? *Ka*! dan weet je niet, wien je voor hebt! Ik een dief, ik een...'

'Wien scheldt je toch, Codjo,' riep plotseling een stem achter hem.

'Wie roept mij daar?', vroeg deze, terwijl hij met zijn blik de duisternis trachtte te boorboren, daar hij een bekende stem meende te vernemen.

'Ik ben het, Winst,' antwoordde de aangesprokene. 'Wat kom je hier doen?'

Dat wist Codjo zelf niet, daar hij, in plaats van den *Gemeene Landsweg* in te slaan, de *Zwartenhovenbrugstraat* was opgeloopen tot bij de *Pontewerfstraat*. Hier was in een afgelegen tuin een sociëteit met kegelbaan, *De Harmonie* geheeten, die vooral door vreemdelingen en scheepskapiteins ijverig bezocht werd.

Na een oogenblik nadenkens antwoordde Codjo:

'Ik ben een boodschap gaan doen voor mijn *misie*.'

'Zoo!', vroeg de ander spottend. 'Vandaag nog hoorde

(*) Deze bedreiging gold bij de bevolking als een doodsbedreiging, daar de zin ervan was: ik zal je een houten rok (een doodkist) bezorgen.

ik Lindor van *masra* Monsanto zeggen, dat *misie* Peggie overal naar jou had laten zoeken.'

'Kijk!', hernam Codjo. 'Dan liet zij niet zoeken, waar ik was, anders hadden zij mij wel gevonden. Want, om het je rechtuit te zeggen, Winst, nog lang kunnen zij op mijn terugkeer wachten.'

'Of je gelijk hebt, Codjo, ik wou wel, dat ik ook een goed heenkomen kon vinden. Ik ben zoo dikwijls weggeloopen; maar honger en gebrek dwongen mij telkens terug te keeren.'

'Als je wilt, zal ik je een onderkomen bezorgen: wij zijn reeds met ons vieren in een kamp achter de *savanne*. Als je wilt, kun je met me meegaan.'

'Vanavond nog niet,' hervatte Winst. 'Ik moet toch iets meebrengen, als ik wegloop? Morgen zal ik komen. Waar zal ik je vinden?'

'Kom morgenmiddag op den weg van *Kwatta*, daar zal ik je afwachten,' hernam Codjo, 'Maar heb je geen geld bij je om wat te koopen? Want ik verga van den honger.'

'Ja,' zeide Winst, 'ik heb nog een *drie sren* (kwartje) bij me, die ik van morgen bij mijn meester gevonden heb.'

'Je bent wel gelukkig,' spotte Codjo, 'dat je zoo vroeg in den morgen geld vindt! Maar nu heb je ook genoeg om voor mij een *soopie* te koopen.'

Hoewel het verboden was den slaven zonder permissiebiljet van hun meester (Publ. 1828 no. 3), sterken drank te tappen en in 1830 het aantal herbergiers en tappers op 2 voor iedere wijk of 8 in het geheel bepaald was, bestonden er overal smokkelkroegen, waar heimelijk aan slaven drank getapt werd.

Zij gingen een huisje binnen in de *Pontewerfstraat* en kregen voor *drie tibri* (4 centen) ieder een maatje dram.(*)

(*) Onder den naam van *dram* verstaat men den spiritus, die gemaakt werd van het schuim, dat bij het koken van rietsap (*tika*) tot suiker naar boven dreef. Wat nog na de overhaling van de dram overbleef (loowijn) gaf bij vernieuwde overhaling *voorloop*, die *kelduivel* of beter *kill devil* (des duivels dood) genoemd werd, welke benaming veelvuldig bij de oudere schrijvers over Suriname voorkomt.

Na hun drinklust bevredigd en een broodje met bakkeljauw gekocht te hebben, scheidden zij na vernieuwde afspraak, elkander den volgenden middag op den weg naar *Kwatta* te ontmoeten.

'Winst,' riep Codjo, toen deze reeds een eindje weg was, 'breng wat dram mee, als je komt.'

'Ja, als ik wat geld vind,' antwoordde Winst spottend.

Codjo, wiens gemoed door de ontmoeting met Winst een weinig tot bedaren was gekomen, voelde al de verbittering in zijn hart herleven, nu hij weer alléén was. Onder de werking van den drank nam zij zelfs grooter afmetingen aan. Hij liep langs de huisjes in de *Rust en Vredestraat*, die eenzaam en verlaten verspreid stonden en zon op wraak.

'Ha!', grijnsde hij, 'ik moet haar nog een stuk *makà* bezorgen. Zij zal het hebben! Maar daarmede krijgt zij ook het onderpand van mijn wraak!'

Codjo sloeg reeds den weg in naar het bosch, doch op zijn schreden terugkeerend, bromde hij:

'Neen, Tom mag niet meenen, dat ik bang ben om te stelen. Vannacht nog zal ik hem het bewijs daarvan geven.'

Hij ging nu de gracht langs onder de tamarindeboomen en bij de *Boko-brug* liep hij een erf op, waar hij eenige kleedingstukken zag hangen. Spoedig had hij alles bijeen gebonden. Daar de keukendeur op het erf aanstond, ging hij de keuken in en vond er een bos bananen, die naast den haard lag. Met zijn buit was hij spoedig de straat op en keerde naar het bosch terug. Daar aangekomen, vroeg hij Mentor, die onder het voorwendsel van buikpijn in het kamp achtergebleven was:

'Is Tom met Present nog niet terug?'

'Neen,' antwoordde deze, 'zij zijn ook nog zoo lang niet geleden weggegaan.'

'Nu, laat ons maar wat vuur maken: ik heb hier bana-

nen en bakkeljauw. Heb je de tondeldoos? Geef ze mij dan.'

Mentor reikte hem deze over en spoedig brandde er een lustig vuurtje, waarop de bananen geroosterd en de bakkeljauw een weinig *gebarbakot* (gerookt) werd.

Mentor voelde bij het gezicht van de geroosterde bananen en de bakkeljauw zijn buikpijn verminderen en toen Codjo hem vroeg: 'Mentor, wil je ook wat hebben?'; was hij met één sprong op de been.

Gulzig viel hij op het hem aangeboden stuk brood aan en borg met smaak nog eenige bananen met bakkeljauw achter zijn kiezen.

'*Masra ningre* (goede Hemel!)', zeide Codjo schertsend, 'je buikpijn schijnt slechts honger geweest te zijn.'

'Om je de waarheid te zeggen, zoo is het ook,' zeide Mentor. 'Maar ik bleef toch ook hier, omdat ik dien *gran papa* (ouden man) niet vertrouwde. Ik dacht, dat hij ons wilde uitsturen als de blinde slang de mieren,(*) om terwijl hij hier zijn rust geniet, ons te vermoeien en gevaren te laten trotseeren tot zijn voordeel.'

'Zoo had ik het mij ook voorgesteld,' hervatte Codjo. 'Maar nu hij er zelf op uit gaat, vertrouw ik hem weer geheel en al. Ik zal nochtans zien, wat hij meebrengt.'

'Ik vind het veel beter, dat ieder voor zich er op uit gaat,' hernam Mentor. 'We moeten niet allen tegelijk uitgaan: ik ga liever alléén.'

'Maar als je alleen uitgaat, loop je ook meer gevaar, indien je ontdekt wordt. We moesten alles eens onder elkander regelen.'

'Mij goed,' antwoordde Mentor. 'Ik zal je in alles bij-

(*) De zwarte mier, die groote nesten onder den grond maakt en met zand ophoogt tot heuveltjes van 2 voeten dikwijls, is de meest verwoestende van alle, daar zij de boomen van al hun bladeren berooft, die ze naar haar nest sleept. Deze bladeren dienen dan, zegt men, tot voedsel van de blinde slang (*Cecula*), die zich zoowel met den staart als met den kop voortbewegen kan, donkerblauw en 2 voeten lang is.

staan, als de oude maar wil. Wat Present betreft, die gaat toch met den hoop mee.'

Codjo antwoordde slechts: 'Morgen zullen wij er nog een bij krijgen.'

'Wien dan?', vroeg Mentor.

'Winst van *masra* Richiardi. Ik heb hem vanavond op *Frimangron* gesproken. Morgen zal ik hem hier brengen.'

Het werd met dat al reeds laat en het was lang na middernacht, toen Tom met Present in het kamp terugkwam.

Present viel uitgehongerd op de bananen en de bakkeljauw aan, die Codjo voor hen bewaard had en met een vollen mond voegde hij dezen toe:

'Nou, *Ba* Codjo, je zoudt eerst niet uitgaan en nu zet je ons zelfs eten voor bij onze terugkomst.'

'*Libi soema bere na liba*'[1] ('s menschen hart is ondoorgrondelijk) zeide de oude Tom heel wijsgeerig, daar hij om den goeden uitslag zijner onderneming en om het gedrag van Codjo in een goede luim verkeerde.

'Mentor was ziek en hongerig, toen ik heen ging,' meesmuilde de oude, 'en nu is hij gezond en verzadigd. Codjo wou niet gaan stelen en ook niet uitgaan en nu is hij ons in beide vóór geweest.'

Codjo liet Tom maar meesmuilen en ging liggen. Tom had als een oude liefhebber met zijn fijnen neus iets geroken en zeide stilletjes tot Present: 'Hij heeft *apankrà*[2] gedronken. Zou hij ook iets meegebracht hebben?', vroeg hij op het bundeltje wijzend, dat bij Codjo op den grond lag.

Present was er niet erg nieuwsgierig naar; want nu hij verzadigd was, gevoelde hij behoefte tot slapen. Hij nam een paar slokjes water, poetste met den wijsvinger even de tanden, zooals dit na den eten gebruikelijk is, spoelde een paar malen met veel geraas den mond en ging liggen.

Toen Tom uit het ronken der anderen begreep, dat zij vast ingeslapen waren, kon hij niet nalaten om nog eens

(1) 's Menschen hart (buik eigenlijk) is als de rivier (de zee).
(2) Afrikaansch woord voor dram.

eventjes den bundel, dien Codjo bij zich had, te betasten, teneinde zich te vergewissen of er wellicht dram in verborgen was. Doch hoe hij ook er in woelde, hij vond niets dan kleeren....

Teleurgesteld legde ook Tom zich eindelijk ter ruste en sliep weldra in.

Het was reeds laat op den dag, toen Tom wakker werd en de overigen geeuwend van den grond opstonden. Codjo ging dadelijk den buit van den vorigen avond onderzoeken: hij bestond uit twee hemden, drie broeken en een paantje van *makà*. Zijn gelaat vertrok zich tot een akeligen grijns, toen hij het *makà*, dat nog nieuw leek, beschouwde.

'Ik heb mijn cadeau voor haar al,' bromde hij tusschen de tanden en vouwde het stuk linnen netjes weder op.

In den namiddag ging hij heen en op den weg van *Kwatta* vond hij Winst, die volgens afspraak hem daar reeds wachtte; beiden gingen nu naar het kamp terug, waar zij een goed maal bereid vonden van hetgeen den vorigen nacht gestolen was.

'Codjo,' sprak Present na de eerste begroetingen van Winst, 'vandaag hebben we iets beters dan *jagi man na doro*.'(1)

'*Wan jari foe sabakoe, wan jari foe tjotjo*(2), elk zijn beurt,' mompelde Tom, terwijl hij smakelijk het eene beetje na het andere met de vingers naar den mond bracht.

Tom kruidde de spijzen met pikante zetten en geschiedenisjes uit het slavenleven. De dram, die Winst had medegebracht, werd rondgeschonken en miste haar uitwerking niet.

Codjo vooral was heftiger dan de anderen bij de verhalen van slavenmishandelingen en Winst, een weglooper van beroep, wist uit eigen ervaring in de meest schrille kleuren

(1) *Jagi man na doro* is een eenvoudige soep van bananen en wordt aldus genoemd: de-deur-uitjager van den man, omdat deze niets beters van zijn vrouw kunnende krijgen, het huis verlaat, om elders den honger te gaan stillen.

(2) Het eene jaar is gunstig voor de sabakoe (watervogel), het andere weer voor de tjotjo (een huisvogeltje).

het ondragelijke der slavernij te schilderen. De gemoederen, door den drank verhit, werden door die verhalen tot verbittering geprikkeld.

'Hoort eens!', riep Codjo opgewonden uit. 'Wij zijn zoo wreed mishandeld, dat dit niet ongewroken mag blijven! Ik verklaar u dan ook vandaag, dat het bij mij vaststaat wraak te nemen. Hier,' ging hij voort en sloeg met kracht op de borst, 'hier brandt een vuur en het zal niet gebluscht worden, voordat ik mij zal gewroken hebben.'

'*Bless mi boi*,' riep Tom uit, 'zoo hoor ik het graag!'

'Ik weet ook niet, waarom men ons zoo moet vervolgen, wanneer wij wegloopen,' vervolgde Codjo. 'Is het rechtvaardig, dat men de boschnegers, die niets anders zijn dan wegloopers of kinderen van wegloopers, met vrede laat en iederen weggeloopen slaaf vervolgt en als een hond neerschiet? Het gouvernement geeft geschenken aan de *djoeka's*, (boschnegers) die vrij in de stad mogen komen; maar als wij wegloopen, zendt de Fiskaal de soldaten en de *redi moesoe*(*) op ons af, teneinde ons op te vangen of te dooden.'

'Codjo, je spreekt als een wijs man: je hebt een helder hoofd, *boi*,' onderbrak hem Tom, die hem nog meer trachtte op te hitsen.

'Maar nu is ook mijn besluit genomen,' ging Codjo voort, 'ik wil en zal vrij wezen en vrij blijven, er kome wat wil!'

'Volkomen in je recht!' beaamde Tom.

'Niet uit vrees weigerde ik gisteren te gaan stelen,' ging hij hartstochtelijk voort. 'Neen! Maar ik wou... ik wou... Laat dat maar blijven,' riep hij, aarzelend zijn geheime gedachten mede te deelen. 'Doch de beleediging van Akoeba heeft den brand van wraakzucht in mijn gemoed ontstoken en deze kan niet meer gebluscht worden, tenzij in haar bloed!'

Hij was vreeselijk opgewonden; bij het uiten dezer woorden spraken haat en wraakzucht uit zijn vurige met bloed

(*) De uit de slavernij gekochte negersoldaten werden aldus genoemd naar de roode muts, die zij weleer ten teeken van hun vrijheid droegen.

beloopen oogen.

‘Ha! de blanken, zij moesten zwichten voor de *djoeka's*, ook voor mij zullen zij moeten zwichten. Met zweet en bloed hebben dezen hun vrijheid bevochten, met zweet en bloed zal de mijne verdedigen.’

‘*Di soema habi nem foe kau, a moe habi toetoe*[1], die moedig heet, moet zich ook moedig toonen,’ bemerkte Tom.

‘Wat hebben de blanken tegen de *djoeka's* kunnen uitrichten?’, vroeg Codjo. ‘Niets hebben zij tegen hen uitgewerkt en de vrede, dien zij met hen sloten, was die niet een bewijs van hun zwakheid en van de kracht der anderen?’

‘Zoo is het ook,’ viel Winst hem bij. ‘Als men maar wilde, zou men al de blanken gemakkelijk kunnen ombrengen of zich aan hun vervolgingen onttrekken.’

‘Wat heeft men tegen Pasop kunnen doen?’, vroeg Tom. ‘Is hij nu niet vrij en doet hij niet, wat hij wil?’

‘Wie is Pasop, *Oomoe*,’ vroeg Present, die met gretigheid deze gesprekken opving.

‘Een weglooper,’ hernam de aangesprokene, ‘Vóór eenigen tijd heeft hij op *Frimangron* twist gekregen met een vrije en dezen in drift doodgestoken. Hierop is hij gevlucht naar een oude plantage aan de Boven-Suriname, links in het opvaren, een beetje voordat je bij *Beergi* (Berg en Dal) komt.’[2]

‘Hoe weet je dat alles zoo goed, *Oomoe*?’ vroeg Present nieuwsgierig.

‘Ik heb Pasop eenigen tijd geleden aan den *Waterkant* gesproken.’

‘Wat! durft hij in de stad komen?’ riep Present uit.

‘Och, mijn jongen,’ hervatte Tom, ‘denk je, dat de schouten niets anders te doen hebben dan op de wegloopers te letten? De blanken dreigen ons wel met de vreeselijkste straffen, als we wegloopen; maar als we het toch doen, dan denken ze ook weer: voor één man kunnen wij toch niet zooveel onkosten gaan maken. Vroeger sneden zij den wegloo-

(1) Die den naam van koe heeft, moet ook de horens hebben.
(2) Bedoeld werd de verlatén plantage Reynesberg.

pers den hiel (archilles-pees) door; dat was vrij wat gemakkelijker om hen het wegloopen af te leeren dan hen in de bosschen te gaan opvangen.'

'Maar was het dan ook niet de schuld van de slaven zelve, dat men hen zoo mishandelde?', vroeg nu Codjo: 'Zijn er dan niet veel meer slaven in de stad en in het land dan vrije lieden?'(1)

'Codjo heeft gelijk,' riep Present uit, 'ik doe in alles met hem mee.'

'En ik ook,' riepen Mentor en Winst tegelijk.

'Meent jelui ook niet,' ging Codjo bemoedigd voort, 'dat als wij eenmaal iets gewonnen hebben, de overigen, die het juk der slavernij dragen, eveneens tegen hun meesters zullen opstaan? Denkt je niet, dat wanneer wij met stoutmoedigheid optreden, ook de anderen ons zullen bijvallen?'

'Zoo is het ook,' bevestigde Tom. 'De groote hoop volgt het klein getal stoutmoedigen: *nanai sa hali tetei en tetei sa hali nanai*,(2) de een zal den ander meetrekken.'

'Maar wij moeten niet als de boschnegers de blanken op de plantages gaan verontrusten. Neen, we moeten hier bij de stad blijven: de plantages worden geholpen door de stad, maar als de stad zelve valt, zullen de plantages haar dan kunnen te hulp snellen?' riep Codjo triomfantelijk uit.

'Dat is waar ook!', riepen Winst en Present verrukt uit.

'Wij moeten ook niet doen als de boschnegers,' vervolgde hij 'die, nadat zij de plantages verwoest hadden, zelve hun gronden bebouwen, om te kunnen eten en leven. Neen, we moeten de blanken eerst van alles berooven, wat wij noodig hebben, en dan ontvluchten.'

'Er is gelegenheid genoeg om naar de Boven-Suriname

(1) Dit was maar al te waar. Volgens de officieele opgaven toch van de wijkmeesters, voor het eerst in 1831 gedaan, bedroeg de bevolking te Paramaribo: blanken 2043; vrijlieden 4642; slaven 8580 = 15265 zielen. Op de plantages bevonden zich nog ruim 40.000 slaven. Zie Teenstra, *Landbouw I D*.

(2) De naald trekt het garen, het garen de naald vooruit.

te ontkomen', zeide Tom, 'en ons bij de overigen van Pasop aan te sluiten.'

'Maar,' hervatte Codjo met een grijns, 'wij moeten hen niet zoo dadelijk onze nagels laten voelen! De tijger slaat dadelijk de nagels in het vleesch van zijn slachtoffer en doodt het, omdat hij er de kracht toe heeft: wij moeten echter eerst sterker worden, alvorens het te kunnen treffen.'

'Mooi zoo!', riep Tom. '*Tigri- habi hem tranga, adjidja habi hem koni*: de tijger bezit de kracht, de egel echter de slimheid.'

'We mogen dus eerst overal, waar wij kunnen, stelen voor het levensonderhoud van ons en van de anderen, die zich bij ons zullen aansluiten, teneinde hen niet door gebrek te verliezen.'

'Stelen is wel gemakkelijk,' bracht Mentor hiertegen in, 'maar ook gevaarlijk.'

'Daarom moeten wij brandstichten,' hervatte Codjo, 'dan kunnen wij in de verwarring alles bemachtigen, zonder gevaar te loopen van de aandacht op ons te vestigen.'

'*Boen so*, goed zoo!' riepen allen tegelijk.

'Wanneer wij, genoegzaam van wapens en levensmiddelen voorzien, ons met de andere wegloopers vereenigen, dan zullen wij de blanken en de vrijlieden, die ons nu verachten, dan zullen wij hen bevechten, verpletteren, vernietigen. Dan zullen ook wij eens de baas worden, na zoolang de slaven van anderen geweest te zijn. Dan zullen wij de meesters en zij de slaven zijn, en zij zullen zich krommen onder de verwoede slagen van onzen haat en onze verachting!'

'*Bless mi boi*!', riep Tom opgetogen uit, '*den broko makà na joe hai*(*), je bent me een stoutmoedige kerel.'

'Dan zullen wij heer en meester zijn van het land, dat wij met ons zweet en bloed vruchtbaar gemaakt hebben. Dan zullen ook wij eens geníeten van de vruchten van onzen arbeid! Dan zullen ook wij eens rusten, terwijl zij voor ons ar-

(*) Men heeft doornen in je oog gebroken: je bent door het stoutmoedige heen.

beiden en zelf gevoelen, hoe bitter ons lot geweest is!'

'*Nanga reti*, terecht zoo!', riepen allen.

'Dan zullen wij den grond onder elkaar verdeelen en dan zullen wij evenals zij een *granman* (gouverneur) bezitten, die macht heeft en over allen gebiedt!'

'*Ba* Codjo, *na granman* (Codjo zal de gouverneur zijn)', riep Tom.

'*Ba* Codjo, *na granman*!', riepen allen met geestdrift uit.

De oude Tom sprong opgetogen van den grond en terwijl hij begon te dansen, improviseerde hij een liedje, op dezelfde eentonige wijze waarop alle negerliederen gezongen worden.

'Codjo tron wi granman, eh! eh! eeh!(*)
A sabi san a man, oh! oh! ooh!
Ningre tron granman, eh! eh! eeh!
Kondre broko pan, oh! oh! ooh!
Bakra de go foe wrokko gron, eh! eh! eeh!
Codjo senni den na krodon, oh! oh! ooh!'

De anderen mengden hun stemmen in het gezang en sprongen als gekken met Tom in het rond.

'De trom klinkt niet meer,' riep Tom uit, nadat hij eenigen tijd gezongen had, 'zij moet gesmeerd worden. Winst, heb je nog wat?'

'Wacht eens!', zeide Codjo op bevelenden toon. 'Wacht eens! Laten wij met elkander den eed-dronk *(driengi-sweeri)* doen, dat wij nooit elkander zullen verraden.'

Tom goot het overschot van de dram, die Winst meegebracht had, in een kalabas en reikte haar aan Codjo over, die eenige druppels daarvan als een offer op den grond plengde. Hierop sprak hij:

(*) 'Codjo is onze gouverneur geworden,
Hij weet wel wat hij doet.
Een neger is gouverneur geworden,
Alles ligt tegen den grond.
De blanken gaan nu veldarbeid verrichten,
Codjo heeft hen naar het cordon gezonden.'
Het cordon was de verdedigingslinie, waaraan de veroordeelden moesten arbeiden.

‘Wij zweren: overal en alles te stelen, wat wij krijgen kunnen.’

‘*Nasò*, zoo zweren wij,’ riepen allen.

‘Wij zweren: overal brand te stichten, waar wij het kunnen.’

‘*Nasò*,’ riepen allen in koor.

‘Wij zweren, dat wij ons tegen de blanken zullen verzetten.’

‘*Nasò*,’ herhaalden de anderen.

‘Wij zweren, dat wij elkander nooit zullen verraden.’

‘*Nasò*,’ antwoordden wederom allen.

Hierop dronk Tom als de oudste het eerst, waarna de overigen op hun beurt een teug uit de kalebas namen.

Zóó werd tusschen hen het eedgespan gesloten, dat de treurigste gevolgen voor de eedgenooten en hun slachtoffers na zich zou sleepen.

VIII. Hoofdstuk. Het stuk makà.

Den volgenden dag, terwijl de overigen behalve Tom afwezig waren, zat Codjo peinzend in het vuur te staren, terwijl nu en dan een grijnslach over zijn gelaat vloog.

‘Wel, Codjo,’ vroeg Tom, die hem een tijdje aandachtig beschouwd had, ‘ben je vandaag mismoedig gestemd?’

Deze loosde een zucht, keek zijn ondervrager wezenloos aan en richtte zijn blik wederom naar het vuur, als zag hij daarin het voorwerp, dat zijn geest boeide.

‘Codjo’, begon Tom wederom, ‘scheelt je iets? Ben je misschien niet wel vandaag?’

Het duurde eenige minuten, alvorens Codjo antwoordde: ‘Mij scheelt niets anders dan dat het hier van binnen,’ en hij wees op zijn borst, ‘brandt en gloeit.... Akoeba haat ik uit den grond mijns harten.’

‘Wie is Akoeba?’, vroeg Tom nieuwsgierig.

‘Ach,’ hervatte hij, ongenegen zijn geheim volkomen aan den ouden man te openbaren, ‘een vrije negerin, die

mij diep beleedigd heeft..... Iemand, die mij bovendien in den weg staat bij het streven naar mijn doel.'

Tom antwoordde slechts met een ''m h'm'. Maar een oogenblik later vroeg hij weer:

'Wat kan jou die vrouw schelen?'

'Die kan mij veel schelen,' riep Codjo driftig uit. 'Zij veracht mij even diep in haar hart, als ik haar haat in het mijne.'

'*Broko-hai foe todo no de kili sneki na holo, ma watramofo foe poespoesi de gi bohén;*(*) lach om haar verachting, jongen, haar haat kan jou immers niet deren.'

'Kun je mij misschien helpen?' vroeg Codjo, zonder op zijn gezegde te letten.

'En waarin moet ik je helpen?', vroeg Tom, als begreep hij niet, waar de ander heen wilde.

'Zij moet uit den weg geruimd worden,' bracht Codjo aarzelend uit.

'*Ka, boi*!', riep de oude uit met geveinsde verwondering. 'Zie je mij dan aan voor een *wisiman* (giftmenger)?'

'Nu, als je 't niet kunt, dan heb ik niets gezegd. Laat het dan maar zóó blijven.'

'Hoor eens hier, Codjo, als het noodig is, zal ik je wel helpen; maar je moet me beloven den anderen er niets van te zeggen.'

'Wat hebben zij er ook mede te maken? Heb ik je dit dan ook in hun bijzijn gevraagd?', sprak Codjo.

'Dat is ook zoo. Maar wat wil je dan hebben? Wil je haar dooden of haar alleen een langdurig lijden overzenden?'

'Het een en het ander. Want voordat zij sterft, moet zij veel lijden. Ik moet mij eerst in haar lijden verheugen, alvorens haar dood mijn hart tot ruste brengt.'

'Goed,' zeide Tom, niet in het minst geschokt door de ijselijke wraakzucht, die uit deze woorden sprak. 'Maar ik

(*) Wanneer de pad de slang stuursch aankijkt, is dat niet doodelijk; maar het speeksel der kat geeft de tering, (en dat is doodelijk).

kan niets voor je doen, voordat ik dram heb: *apankra de wiki akrà*, de dram wekt den geest op. Bovendien moet ik een kleedingstuk of een vlokje haren of iets, dat haar toebehoort, van je ontvangen.'

'Je zult alles hebben,' beloofde Codjo. 'En wanneer kan ik het gevraagde van je krijgen?'

'Wanneer je de dram gebracht hebt. Maar wat wildet ge haar geven? Een kleedingstuk of iets anders?'

Ik heb haar een stuk *makà* beloofd. Is dat goed?

'Het kan niet beter! Breng me een stoop dram en ik zal je geven, wat je vraagt.'

'Dit is nu het eerste oogenblik van vreugde, dat ik sinds eergisteren beleef,' riep Codjo. 'Ik voel mijn hart tot rust komen bij de gedachte, dat ik mij zal kunnen wreken.'

Tom hoorde met genoegen toe, en achtte nu ook het oogenblik gekomen, om Codjo over iets te onderhouden, dat hem na aan het harte lag.

Op half onverschilligen toon, als viel hem dit nu eerst in, begon hij:

'Ik zal Figaro nu toch ook bij ons moeten laten komen.'

'Ik geloof niet, dat de jongen het bij ons zal uithouden,' antwoordde Codjo met een schuinschen blik op Tom, die zich van hem wilde verzekeren, om een nog gemakkelijker leventje te leiden, dan hij het nu reeds genoot.

'Ik meen toch,' hernam de oude, 'dat ik hem lang genoeg op de proef gesteld heb. Het moet er eenmaal toch van komen; want ik heb hem reeds zoolang uitgesteld, dat hij den moed zou verliezen.'

'Nu, mij goed,' zeide Codjo, die nu vooral den oude niet wilde tegenstreven. 'Het ware anders wel gewenscht iemand in de stad te hebben, die ons van alles goed op de hoogte hield,' voegde hij er bij.

'Zou Winst dat niet kunnen doen?', vroeg Tom, die Winst niet veel vertrouwde.

'Dat kan wei wezen,' antwoordde Codjo zonder zich geraakt te toonen. 'Maar hoe het ook zij, wij moeten zor-

gen èn Winst èn Figaro spoedig in de eene of andere onderneming te steken, opdat zij ons niet kunnen verraden, zonder zichzelven in het verderf te storten.'

'Niet kwaad overlegd,' beaamde de oude nadenkend, 'je hebt gelijk. Ik zal zien, dat ik hem vanavond nog te spreken krijg.'

Codjo dacht nu na hoe hij het zou aanleggen, om den oude de beloofde stoop dram te bezorgen. Maar dit was juist niet zijn grootste zorg, wel om aan iets te geraken, dat aan Akoeba toebehoorde. Als hij eens bij haar ging stelen? Doch neen; als Afie dit zag of te weten kwam, dan zou zij hem verachten. En hoe licht kon hij bovendien niet iets medenemen, dat aan haar in plaats van aan haar moei toebehoorde? Eindelijk meende hij het gevonden te hebben: onder een of ander voorwendsel zou hij haar gaan bezoeken en dan het verlangde zien te bemachtigen.....

Tegen den avond ging Tom er op uit, om Figaro op te zoeken, dien hij hoopte bij de *savanne* te zullen aantreffen. Hij was echter hiervan volstrekt niet zeker, daar hij hem sinds eenige dagen niet gezien had en er ook geen afspraak bestond voor een ontmoeting op dien avond.

Figaro, een slungel van 18 jaren, was slaaf van een vendumeester in de *Gravenstraat*, bij wien hij alles, wat onder zijn bereik viel, inpalmde. Hij wilde ontvluchten, niet omdat de slavernij hem hard viel, maar wijl hij zich nu eenmaal voorgesteld had, dat het leven van een vrij man gemakkelijker zou zijn dan dat van een slaaf.

'Heb ik eenmaal het meerdere, de vrijheid,' zoo redeneerde hij bij zichzelven, 'dan zal ik ook wel het mindere, het voedsel, vinden.' Hij rekende daarbij ook op zijn geoefenden en sterk ontwikkelden tastzin, die hem herhaaldelijk in het bezit van het goed van anderen had gesteld.

Terwijl Tom nu in de duisternis naar Figaro uitzag, hoorde hij een slavin zingen. Hij schrok een weinig, daar hij meende een hem bekende stem, die van Betsy van *Ma Retraite*, te hooren. Hij ging naar de slavin toe en zeide:

‘Ben jij het, Betsy?’

‘Wat hoor ik?’, riep deze verwonderd uit. ‘Ben jij het, *Ba Tom*? Waar ben je toch sinds je vlucht van *Ma Retraite* gebleven?’

‘Ja ik ben het, Betsy! En ik bevind mij heel goed ook; de vrijheid geeft voedsel, gezondheid en geluk!’

‘Goddank, dat ik je van avond ontmoet heb,’ vervolgde zij. ‘Ik ben juist in een groote geldverlegenheid. Heb je niet wat geld voor me? Geef mij maar mijn aandeel in de koffie, die je sinds een paar maanden al verkocht hebt.’

‘Ik heb de koffie wel verkocht,’ antwoordde Tom aarzelend, ongenegen Betsy iets te geven van het weinige geld, dat hij over had. ‘Maar de menschen geven er weinig voor. Ze zeggen zelfs, dat ik blij moet wezen, dat zij er nog iets voor geven willen, daar zij de koffie houden en mij over leveren konden.’

‘Och wat!’, hernam Betsy. ‘Je praat maar zoo, omdat je het mij toekomende geld niet geven wilt. Neen, Tom, je moet het mij geven, daar ik het nu hard noodig heb. Je hebt het me beloofd, voordat je van de plantage weggeloopen zijt?’

‘Ik heb niet veel geld, Betsy,’ stribbelde de oude nog tegen. ‘Je begrijpt toch, dat ik nu niemand meer heb, om het een en ander voor mij te verkoopen.’

‘Dat geloof ik: je lijdt gebrek! Zooeven heb je gezegd, dat een vrijman alles heeft en nu draai je weer om. Als je iemand noodig hadt, om iets voor je te verkoopen, hadt je mij al lang opgezocht. Maar sinds je weggeloopen zijt, heb ik je niet meer gezien.’

‘Ik dorst niet goed in de stad te komen,’ verontschuldigde zich Tom. ‘Maar ik kan je toch nog iets geven,’ voegde hij er bij bedenkende, dat hij zich van Betsy zoude kunnen bedienen, om het gestolene te verkoopen voor het geval, dat hij Figaro moest missen. Hij gaf haar dus eenig geld, dat zij dankbaar aannam.

‘Waar blijf je nu, *Ba*?’

‘Och, ik heb geen vaste verblijfplaats: ik ben nu eens hier dan weer daar. Maar waar woon jij nu toch wel,’ vervolgde Tom, om het gesprek af te leiden.

‘Ik woon thans in de *tiengi-fowloe-djari*’(*) (stinkvogeltuin).

‘Ik weet het al,’ zeide Tom. ‘En sinds wanneer woon je daar?’

Sedert ik van plantage ben weggegaan, nadat mijn huurtijd verstreken was.

Nu, daar ik weet waar je woont en dit nie juist het drukste gedeelte der stad is, zal ik, als je wilt, wederom gebruik van je diensten maken.

‘Heel goed,’ hervatte Betsy, ‘dan kan ik nog wat verdienen. Nu, *navoen Ba* Tom, tot later. Ik moet nu weg.’

‘*Navoen*,’ herhaalde deze, toen Betsy heenging.

Nadat Tom nog eenigen tijd tevergeefs gewacht had, keerde hij naar het kamp terug, waar hij niemand aantrof.

Mentor en Present toonden hem den volgenden morgen niet alleen de levensmiddelen, die zij bemachtigd hadden, maar ook een *koekoeroe* met gevogelte.

‘Wat heb je daar in de *koekoeroe*?’, vroeg Tom.

‘Twee kippen en een haan,’ antwoordde Present, trotsch op zijn buit.

‘*Boi*,’ hervatte de oude, ‘je moet geen *gongosà-man* (verklikker) hier brengen.’

‘Hoe zoo?’, vroeg deze nieuwsgierig.

‘Wel, die haan zal kraaien en ons verraden. Daarom hebben de wegloopers nooit hanen, daar deze door hun gekraai aan de patrouilles den weg wijzen naar hun schuilplaatsen.’

‘Je hebt gelijk, *Oomoe*,’ hernam Present, ‘daar had ik niet aan gedacht.’

‘Daarom zeg ik het je,’ hervatte de oude. ‘Bovendien

(*) Deze benaming is bij de bevolking waarschijnlijk ontstaan, wijl de stinkvogels 's nachts op de tamarindeboomen, die hier bij het hoekhuis links in de Prinsen- en Groote Dwarsstraat stonden, hun verblijf namen.

hebben we hier geen wekkers noodig, daar wij den tijd aan ons hebben.'

Codjo was intusschen bezig een nauwkeurig onderzoek in te stellen naar hetgeen hij dien nacht hier en daar gestolen had: twee witte broeken, drie hemden en twee mooie zakdoeken met keurig bewerkte randen.

'Dat zal Akoeba wel lijken!', dacht hij bij zichzelven. '*Oomoe*,' vroeg hij Tom, 'heb je Figaro gisterenavond niet gezien?'

'Ik heb hem overal gezocht,' hernam deze, 'maar ik heb hem niet kunnen vinden. Ik zal trachten vanavond bij hem aan huis te komen.'

'Het hoeft niet meer,' zeide Codjo. 'Ik heb vannacht baas Keesje, een vriend van mij, gezegd, dat hij Figaro moest waarschuwen, om van avond op de *savanne* te komen.'

'Mooi zoo!', riep Tom. '*Joe boro holo, mi sa fom spikri*,'(*) doe jij het eene, ik zal het andere doen. Vanavond nog breng ik hem mee.

Codjo kon nauwelijks het oogenblik afwachten, dat hij veilig in de duisternis naar *Böhmknie* zou gaan. De schemering was dan ook niet begonnen, of hij was reeds op weg naar Akoeba.

'*Navoen misie*,' riep hij, terwijl hij aan den achterkant van het huisje staan bleef.

'Ben jij het, Codjo?', vroeg Akoeba van binnen met iets angstigs in de stem.

'Ja *misie*,' hernam deze, binnentredende. Hij vond haar alléén thuis. 'Des te beter,' dacht hij. 'Want als Afie er was, zou zij wellicht niets van mij willen koopen of aannemen.'

Akoeba echter was minder op haar gemak, nu zij alléén tegenover Codjo stond, dien zij nog kortelings beleedigd had.

'Hoe maakt *misie* het,' vroeg Codjo beleefd.

'*Hafoe hafoe so* (het gaat redelijk wel)', hervatte zij eenigszins gerustgesteld door de houding van Codjo, die haar deed

(*) Boor gij het gat, ik zal den spijker er in slaan.

denken, dat alles vergeven en vergeten was. ‘En hoe maakt jij het zelf?’

‘Ach, *misie*, hoe zou het gaan met mij, *broko-broko*, het gaat nogal. Ik heb het beloofde stuk *makà* niet kunnen krijgen, maar ik hoop toch spoedig klaar te komen.’

‘Nu, als je 't niet krijgen kunt, dan behoef je 't ook niet te geven.’

‘Wil *misie* het dan niet meer van mij hebben?’

‘Gaarne, *mati*,’ hernam zij gejaagd, vreezende door haar weigering den toorn van Codjo op te wekken. ‘Zeer gaarne zelfs. En ik dacht al, dat je er mij vanavond mede kwam verrassen’, voegde zij er bij op het pakje wijzende, dat hij onder den arm hield.

‘O! meent *misie* dit? Dat is iets, wat ik van iemand gekregen heb, om te verkoopen.’

‘Nu laat mij eens zien, wat het is.’

Codjo haalde de broeken, hemden en zakdoeken voor den dag. Akoeba vond deze laatste zóó mooi, dat zij, ofschoon wetend, dat alles van diefstal afkomstig was, toch vroeg:

‘Voor hoeveel wil je ze verkoopen?’

‘Vijf *sren* (40 centen) per stuk,’ zeide Codjo.

‘*Masra ningre*, wat ben je duur!’

‘Nu, wat wil *misie* er dan voor geven?’

‘Vijf *sren* voor beide zakdoeken is goed betaald.’

‘Nu, omdat *misie* ze hebben wil, zal ik ze haar voor dien prijs afstaan. Wil *misie* het andere ook niet koopen?’

‘Ik heb geen geld. Hoeveel vraag je er anders voor?’

‘*Drie karta*’ (7.50 oud-Surinaamsch of 2.40 Ned. courant).

‘Dat is niet te duur; maar toch kan ik het niet koopen, ik heb geen geld.’

‘Dat beteekent niets; *misie* kan alles koopen, later zal ik het geld wel ontvangen.’

‘Wel, da's goed,’ besloot Akoeba, ‘Maar je wilt nu zeker het geld voor de zakdoeken hebben?’

'Als *mìsie* het nu geven wilde, zou dit mij zeer aangenaam wezen, daar ik het noodig heb.'

Akoeba stond op, liep naar een kastje, zocht in eenige kopjes, die er bovenop stonden en waarin de mindere bevolking gewoon is eenig geld te bewaren. Zij vond echter de verlangde som niet, weshalve zij in de slaapkamer ging, om het ontbrekende uit haar koffer te halen.

Codjo zag onderwijl ijverig rond, teneinde iets te vinden, dat haar in persoon toebehoorde. Hij zag een *anjisa* (hoofddoek) die naast haar zitplaats lag, nam hem snel op en stopte hem tusschen zijn boezeroen.

Met een herhaald 'Dank je, *misie*', nam Codjo het geld aan, dat zij hem in de geopende hand voortelde.

'Nu *misie* tot later. Ik hoop spoedig terug te komen, om aan mijn belofte te voldoen,' voegde hij er met gemaakte vriendelijkheid bij.

Akoeba, blijde van hem ontslagen te zijn, wenschte hem een goeden avond, waarna hij heenging.

Een helsche vreugde drong Codjo een glimlach naar de lippen, toen hij het huis verliet en, buiten gekomen, liep hij op de teenen het huis om, om door de reten der planken naar binnen te gluren.

'Die *boi* heeft zeker alles gestolen,' sprak zij tot zichzelve. 'Maar wat kan mij dat schelen? De broeken en de hemden lijken nog nieuw. En de zakdoeken?..... Die kan ik gerust gebruiken, daar hij niet kon weten, dat ik ze koopen zou. Ik zal alles maar zoolang opbergen in de kast; baas Willem behoeft niet te weten, hoe ik er aan gekomen ben. 't Is een koopje.!... Maar waar is de *anjisa*, die ik zooeven hier bij mij had?... Ik heb hem zeker in de kamer gelaten.' Zij ging eens kijken en, daar zij hem niet vond, riep zij uit: 'Wel, dan moet die *boi* den doek gestolen hebben! Nu, ik zal hem dien laten betalen! Ik heb hem nu toch in mijn macht.'

Codjo grijnsde van genoegen, nu hij verzekerd was iets van haar te bezitten, waardoor hij haar in het verderf kon storten. Hij ging nu stilletjes heen, liep de *Werfbrug* over

en kwam in de *Saramaccastraat*. Deze straat was toen reeds een der drukste en meest bevolkte der stad, waar door de vele winkels veel vertier en handel heerschte.

Vlak over de *Logebrug* stond rechts de Loge *Concordia*, waarvan de groote benedenzaal voor vergaderingen van verschillende vereenigingen en genootschappen diende. Daar tegenover was de *Pontenwerf*, ter plaatse waar thans de steiger is der koloniale vaartuigen. Naast de *Logebrug* links was een der drie toenmaals bestaande sociëteiten, waar de middelklasse der burgerij haar bijeenkomsten hield. Daar alle winkels, met uitzondering van die der smokkelaars 's avonds gesloten waren, was het vrij eenzaam in de anders zoo drukke straat. Van afstand tot afstand zag men het licht van een lantaarn, die door een *voeteboi*(*) zijn heer bij zijn gang naar vrienden of naar de societeit werd vooruitgedragen. Codjo sloop dicht aan den huizenkant behoedzaam voort, teneinde hier of daar de gelegenheid te vinden zich in een of ander dramwinkeltje een stoop te verschaffen. Hij was reeds bij de Loge gekomen en wilde de brug overtrekken, toen een heer vergezeld van zijn *voeteboi* met een lantaarn de brug overkwam. Codjo meende bij het twijfelachtig licht der lantaarn den ongen toch te herkennen. Hij wachtte dus een poos bij de brug.

'Ziezoo, *boi*,' hoorde hij den heer tot den jongen zeggen, 'blaas het licht maar uit en blijf hier wachten.' Na het bevestigend antwoord van den jongen, ging de heer de sociëteit in, terwijl de jongen zich bij de anderen, die daar op de stoep hun meesters afwachten, neerzette.

Een biljart stond in het midden der gelagkamer, die door eenige patentolie-lampen, welke van de zoldering afhingen, verlicht werd en waarvan het schijnsel door de wijdgeopende deur en de vensterluiken op de straat viel.

Eenige heeren zaten aan tafeltjes in druk gesprek gewikkeld of speelden *ombre*, terwijl anderen kalmpjes hun pijp of sigaar rookten en nu en dan een teug namen uit het bij hen

(*) Jonge slaaf.

staand glas grog. Aan het einde der zaal stond de tapkast, waarbij eenige bedienden stonden.

Weldra hoorde Codjo, dat Figaro, want deze was het, in een druk gesprek gewikkeld was met de andere slaven, die heel wijsgeerig hun toestand en de voordeelen der vrijheid bespraken en de goede hoedanigheden van hun meesters prezen maar vooral hun kwade eigenschappen aan een scherpe critiek onderwierpen.

Toen hij zich genoegzaam verzekerd had, dat het inderdaad Figaro was, die daar sprak, kwam hij wat korter bij en riep hem bij zijn naam.

'Wie roept mij daar?'

'*Kom jere*, kom eens wat hooren,' antwoordde Codjo, zonder naderbij te komen.

Figaro ging kijken, wie hem riep en herkende Codjo, die hem in weinige woorden op de hoogte bracht van het verlangen van Tom, dat hij nu bij hen zou komen. Figaro was dadelijk daartoe bereid, doch Codjo vond het beter, dat hij eerst zijn meester terug naar huis begeleidde, opdat hij het weinige, dat hem in eigendom toebehoorde, zou kunnen meebrengen. Hij verzocht hem hierna een stoop dram voor hem te koopen in de sociëteit, hetgeen Figaro deed en weldra met het gevraagde terugkwam. Codjo ging blijde heen, na beloofd te hebben Figaro bij de *savanne* tegen middernacht te zullen opwachten. Hij slenterde de *Saramaccastraat* wederom in en over de *Werfbrug*, waar alles reeds in diepe rust was, gekomen, ging hij het erf van *Ma Josie* het eerste huis aan de linkerhand, op. Overal zocht hij rond, of er iets van zijn gading te vinden was. Spoedig kreeg hij een kippenhok in het oog, dat hij stilletjes opende; maar toen hij de hand uitstak begonnen de kippen met de vleugels te slaan, zoodat hij er slechts één kon grijpen, die hij dadelijk heel handig den nek omdraaide.

'Zie zoo,' mompelde hij, 'nu kun je niet meer om hulp roepen.' Eenige taijers(*) lagen in de open gaanderij en ook

(*) *Arum Esculentum L.*

deze werden medegenomen. Langs het voetpad aan de *Drambrandersgracht* ging Codjo naar de *savanne*, waar hij met Tom de komst van Figaro bleef afwachten.

Na een geruimen tijd kwam deze aan en met hun drieën richtten zij hun schreden naar het *Picornobosch*.

Bij den grooten overvloed van alles, vond Figaro in de eerste dagen het vrije leven geheel en al naar zijn zin. Het duurde nochtans niet lang, of Figaro vond het toch nog beter bij zijn meester in de stad dan in het eenzame bosch te blijven. Hij wilde evenwel de overigen niet verraden, noch ook zich geheel terugtrekken van hun nachtelijke ondernemingen, of ook zonder hun goedkeuring maar heengaan. Hij deed derhalve het voorstel naar zijn meester terug te keeren, daar hij hen aldus op de hoogte zou kunnen houden van hetgeen er in de stad omging. De anderen waren eveneens van oordeel, dat Figaro hun van meer dienst kon wezen, indien hij naar zijn meester terugkeerde. Hij moest echter beloven iederen avond, als hij kon, bij Tom op de *savanne* te komen en hun nu en dan bij hun nachtelijke roofpartijen ter zijde staan.

Denzelfden dag reeds, nadat Codjo hem de dram en den hoofddoek van Akoeba gegeven had, ging Tom er op uit, teneinde eenige hem bekende kruiden op te sporen ter bereiking van hun misdadig doel. Des nachts, toen de overigen op diefstal uit waren, nam Tom de stoop met zich mede, daar, zooals hij voorgaf, de zaak nu haar beslag zou krijgen. Den volgenden middag gaf hij aan Codjo het stuk *makà* terug, dat deze hem gegeven en als geschenk voor Akoeba bestemd had.

‘Wees onbekommerd voor je zelf,’ zeide hij, toen Codjo een weinig huiverig was het goed aan te raken. ‘Maar je moet het niet openmaken of van binnen aanraken.’

Codjo ging in de schemering met het stuk *makà* naar Akoeba, die hij ditmaal niet alléén, maar in gezelschap van Afie thuis trof.

‘*Navoen misie*,’ begon hij zoo vriendelijk mogelijk. ‘Hoe

maakt *misie* het?'

'Ik ben wel,' hernam Akoeba, die ditmaal niet zoo vriendelijk meer was als de vorige maal; hetgeen Codjo toeschreef aan den door hem gepleegden diefstal van den hoofddoek. Spoedig veranderde zij echter van houding, waarschijnlijk uit vrees voor de gramschap van Codjo en vroeg een weinig vriendelijker:

'En hoe maakt jij het zelf?'

'Ach, hoe zou iemand het maken, die steeds in vrees en angst moet leven?'

Afie sloeg onwillekeurig bij deze woorden de oogen op en zag Codjo weemoedig aan. De blik van het meisje deed Codjo's arm verlammen en het stuk linnen viel op den grond.

Akoeba, aan wie zijn verlegenheid volstrekt niet ontgaan was, deed als hadde hij daar niets van bemerkt, raapte snel het linnen op, teneinde iets te hebben om hem van diefstal te kunnen betichtigen en zeide:

'O, ik zie al, dat jij je woord gehouden hebt.'

'Ja,' hervatte Codjo, nu weer een weinig hersteld, 'ik ben gekomen om *misie* het stuk *makà* te brengen, dat ik haar beloofd heb.'

Codjo wist zelf niet waarom, maar een angstig gevoel maakte zich van hem meester; het speet hem zelfs, dat hij haar het linnen gegeven had, daar het hem toescheen, dat het geschenk hun beider ongeluk na zich zou sleepen.

'Wat ben je toch goed, Codjo,' zeide Akoeba gemaakt. 'Je bent toch een man van je woord. Wat een mooi stuk *maka*', ging zij voort, toen zij het linnen beschouwde en tusschen de vingers nam, om er het maaksel en de dikte van te onderzoeken.

Codjo voelde zich hoe langer hoe minder op zijn gemak: het werd hem zelfs bang om het hart.

'Maar, Codjo,' vroeg Akoeba zoo lief mogelijk, 'mag ik ook weten, waar je dit stuk goed gekocht heb?'

Codjo voelde bij deze vraag al den haat tegen haar in zijn hart herleven, daar hij er uit opmaakte, dat zij hem te

kennen wilde geven, dat het zeker van diefstal afkomstig was.

Hij hield zich echter in en antwoordde onverschillig: ‘Ik heb het van iemand anders, want zelf heb ik het niet gekocht.’

Afie zag hem aan en Codjo werd een weinig verlegen; doch de grijnslach, die om Akoeba's lippen speelde, toen zij zijn verlegenheid bemerkte, deed hem zijn gewonen overmoed herkrijgen,

‘Heeft dezelfde persoon je wellicht ook niet mijn hoofddoek gegeven?’, vroeg zij, hem tergend in het gelaat beschouwende.

Codjo voelde bij deze onverwachte beschuldiging het bloed in zijn aderen koken, maar wist in het eerst niet wat daarop te antwoorden, daar hij bemerkte, dat ook Afie het hoofd opgericht had en hem vorschend aanzag. Hij redde zich echter uit de verlegenheid door met geveinsde verwondering uit te roepen:

‘Ik *misie*? Zou ik weten, waar uw hoofddoek gebleven is? Het spijt mij, dat *misie* zoo iets van mij durft denken!’

‘Wil jij het nog ontkennen?’, beet Akoeba hem toe. ‘Jij hebt hem hier weggenomen; ik weet het zeker.’

Afie sloeg de oogen neer en loosde een diepen zucht, Codjo wierp echter de beschuldiging brutaal van zich af:

‘Ik heb hier niets weggenomen! *Misie* heeft het recht niet mij voor een dief uit te maken!’

‘Wat!’, kreet Akoeba, terwijl zij toornig opsprong en met de handen op de heupen hem dreigend aanzag. ‘Heb ik het recht niet, om jou voor een dief uit te maken? Wie durft mij dat recht ontzeggen hier in mijn eigen huis? Ik weet zeker, dat je mijn hoofddoek gestolen hebt! Nu weet ik ook, dat je niet alleen een weglooper, maar ook een dief zijt!’

Codjo balde de vuisten en in zijn gramschap hadde hij haar waarschijnlijk geslagen, indien Afie niet tusschen beiden ware gesprongen.

‘Ach tante, bedaar toch’.....

‘Weg,’ riep deze in toorn uit, ‘ik wil eens zien of die

neger mij zal slaan!'

'Ik bid u, tante, bedaar, Codjo wil je niet slaan!'

'Laat mij los,' schreeuwde Akoeba, terwijl zij Afie ruw van zich afstiet. 'Ga heen, je hebt hier niets te maken.'

Afie ging weeklagende de slaapkamer in, terwijl haar tante zich dreigend tegenover Codjo plaatste.

De droefheid van het meisje deed Codjo's toorn bedaren en hoezeer hij de vrouw ook haatte, zeide hij zoo bedaard mogelijk: '*Misie* Akoeba, waarom beleedigt gij mij? Ik wil u niet slaan.'

Zij wilde echter niet naar reden luisteren en ging voort hem voor 'dief, weglooper' en dergelijke te schelden.

'Dief,' herhaalde Codjo, van woede trillende, 'dat mag jij wel zeggen. Jij bent er immers zelf eene.... Wacht, hier uit de kast zal ik het beste bewijs halen, dat jij een bedriegster zijt en mij mijn geld wilt onthouden.'

Hij liep naar de kast, waar zij alles geborgen had, wat zij van hem had gekregen. Dit bracht haar tot bedaren; want zij schaamde zich tegenover Afie van heling van gestolen goederen overtuigd te worden.

'Doe het niet,' bad zij fluisterend. 'Ik zal je nooit meer beleedigen. Ik zal je betalen en je kunt ook voor het vervolg op mijn hulp rekenen, als je iets te verkoopen hebt. Ik zal je nu je geld geven,' ging zij voort, terwijl zij tusschen de kopjes en schoteltjes op de kast het geld bijeenzocht.

'Hier, mijn beste, neem het aan, als je blieft.'

Om Codjo's lippen zweefde een wreede lach van voldoening.

'Ga nu heen, laat mij nu met rust,' besloot zij smeekende.

Codjo liet zich verbidden en ging heen, terwijl Akoeba haar verkropte woede 'en schaamte in een stroom van tranen lucht gaf.

IX. Hoofdstuk. Samenwerking.

Het was op een namiddag in het begin der maand September, dat Codjo het *Picornobosch* verliet en zijn schreden richtte naar *Kauknie*.

Onder deze benaming stond de vlakte bekend, die zich van de *Steenbakkersgracht* tot het einde der *Nieuwe Dominèstraat* uitstrekte en door de *Fredericistraat* en het *Wanicapad* ingesloten werd. Deze vlakte diende tot weiland. Daar zij evenwel zeer moerassig was en de koeien, die er onder de hoede van eenige jongens graasden, op sommige plaatsen tot over de knieën in het slijk zakten, had die plaats den naam van *Kauknie* verkregen. Onder de manjaboomen, die er hier en daar stonden, lagen de koewachters languit op den grond, bijaldien zij zich niet met het spel bezig hielden.

Toen Codjo hier voorbijkwam, zag hij Lindor, een slaaf van den heer M. Nunes Monsanto, alléén onder een manjaboom zitten. ‘Wel, Lindor,’ zeide Codjo, ‘wat doe jij hier?’

De aangesprokene was een flinke, ontwikkelde jongen van 20 jaar, dien Codjo reeds geruimen tijd kende.

‘Hé, Codjo, ben jij het!’ riep hij uit. ‘Ik ben hier koewachter van Mama Tia. Maar waar ben jij nu, dat ik je in zoo langen tijd niet meer ontmoet heb?’

‘Waar ik nu ben?’, herhaalde Codjo lachend. ‘Ik ben vrijman geworden en geen *katibo* (slaaf) meer.’

‘Wie heeft je dan vrijgegeven?’, vroeg Lindor. ‘Je meesteres toch niet? Zij zal het nooit doen!’

‘Daarom heb ik het zelf maar gedaan,’ antwoordde Codjo spottend. ‘Ik ben nu al een paar maanden vrij en het gaat mij nog zoo slecht niet. Wil jij niet met mij mee?’

‘Ik ben bang,’ zeide Lindor, ‘opgepakt te worden en een bezoek aan het binnenfort te moeten brengen. Ik heb derhalve weinig lust, om weg te loopen; het kost mij een bloedig pak slaag en mijn meester f 2.50: te veel moeite voor mij en te groote onkosten voor hem. Bovendien ben ik in den laatsten tijd sukkelend.’

‘Wat scheelt je?’, vroeg Codjo.

‘Ik heb de *jas* (yaws)[1],’ zeide hij, terwijl hij op zijn armen, beenen en aangezicht wees. ‘Daarom wilde meneer mij niet langer in huis houden, wijl hij bang was, dat de jongeheer door mij zou besmet worden.’

‘En waar ben je nu?’

‘Ik ben bij mama Tia over baas Danki, waar een amandelboom voor de deur staat, in een negerhospitaal.’[2]

‘Wel dan ben jij zoo wat bij mij in de buurt,’ hernam Codjo.

(1) De yaws is een zeer algemeene, besmettelijke huidziekte, die vooral onder de kinderen de meeste lijders telt. Dezen krijgen vaak bijna over het geheele lichaam verzweringen ter grootte van een gulden die hardnekkig aanhouden, ‘rijp’ zijnde er als spek uitzien en langzaam genezen.

(2) Eigenaardig is de wijze waarop de mindere bevolking haar woonplaats aanduidt door de nabijheid van een boom, etc. De bedoelde woning lag in de Hofstraat.
Men had destijds hier en daar in de stad ‘negerhospitalen’, waar de slaven met goedkeuring van 's Lands Bestuur door particulieren met inlandsche geneesmiddelen behandeld werden. In het Reglement voor het *Collegium Medicum* van het jaar 1828 was de behandeling van de yaws nog aan particulieren toegelaten. Later werd zij echter den geneesheeren alleen voorbehouden.

‘Waar verblijf je dan?’, vroeg Lindor.

‘Ik ben in het Picornobosch bij *Cocobiaco*; wil je niet met mij meegaan? Wij hebben daar alles, en wij zijn er met ons vijven. Bovendien hebben wij er een kamp, waar wij volkomen veilig zijn.’

‘Tot zoolang, dat de Fiskaal de *redi-moesoe* op jelui afstuurt. Want dan is jelui's vrijheid ook weg.’

‘Dat gaat nog zoo gemakkelijk niet,’ hernam Codjo, ‘Zoolang wij nog hulp in de stad hebben, zullen wij ongestoord onze vrijheid genieten. Want als er een patrouille op ons afgestuurd wordt, zullen wij dat gauw genoeg te weten komen. Bovendien is het geenszins ons plan altijd in de nabijheid der stad te blijven, daar wij slechts de gelegenheid zoeken om ons van levensmiddelen en wapenen te voorzien, teneinde elders een goed heenkomen te zoeken.’

‘Nu, als het zoover is, dan wil ik wel mee,’ spotte Lindor. ‘Want ik geloof wel, dat ik dan al lang genezen zal zijn.’

‘Spot er niet mee,’ hervatte Codjo. ‘We zijn niet van plan, om zoolang daarmede te wachten: hoe spoediger wij aan ons voornemen gevolg geven, des te beter. Maar wij moeten ons van genoegzame hulp verzekeren.’

‘Als het zóó is als je zegt, dan wil ik wel meedoen. Maar ik begrijp niet goed, hoe je dat zult aanleggen.’

Codjo staarde eenigen tijd naar de lucht en vroeg met nauw bedwongen vreugde over zijn inval: ‘Hoelang denk je bij Mama Tia te blijven?’

‘Dat weet ik niet,’ hernam Lindor. ‘Maar waarom vraag je dat zoo?’

‘Kun je 's nachts of beter 's avonds het hospitaal verlaten, zonder gezien te worden?’, ging Codjo al vragende voort, zonder op de wedervraag van Lindor acht te geven.

‘'s Avonds kan ik niet weg, voordat men in slaap is, maar dat is zoo laat niet. Maar wat wil’.....

‘Goed zoo,’ viel hem Codjo in de rede. ‘Maar kun je ook 's nachts in het huis van je meester komen, zonder gezien te worden?’

‘Dat zou ik wel kunnen,’ antwoordde Lindor, die niets van Codjo's bedoeling begreep.

‘Dan is alles in orde,’ ging deze met vreugde voort. ‘Hoor nu eens Lindor, wat ik je te zeggen heb. Je meester heeft een grooten winkel met allerhande levensbehoeften. Daar zullen wij dus nogal iets kunnen vinden, wat ons te pas komt. Zou jij ons daar in het huis den weg niet kunnen wijzen?’

‘Hm’, bromde Lindor. ‘Ons den weg wijzen. Aan wie?’

‘Aan mij en de anderen, die met mij zullen komen.’

‘Veel te gevaarlijk,’ riep Lindor uit. ‘*Foeloe famili, foeloe jorka*,(*) veel helpers, veel verraders.’

‘Je hebt gelijk’, zeide Codjo. ‘Maar zou je er dan tegen hebben mij alléén den weg te wijzen?’

‘Volstrekt niet. Maar ik wil niet, dat je mij aan de anderen bekend maakt. Men kan niemand vertrouwen.’

‘Welnu, ik zal zorgen, dat de anderen je niet kennen of zien. Wacht mij dus Maandagavond af op de stoep van *masra* Stuger aan den Waterkant.’

‘Om hoe laat dan?’

‘Een paar uren na het vallen van het nachtschot.’

Zij bleven nog een tijdje praten en Codjo liet zich door Lindor volkomen op de hoogte brengen van de inrichting van het huis en beiden troffen eenige schikkingen omtrent de verdeeling van den buit.

Geheel tevreden ging Codjo eindelijk heen, bij zichzelven alles nog eens overwegende, alvorens zijn voornemen aan de anderen kenbaar te maken.

Den volgenden dag, toen allen bij elkander waren en de dram, die Winst van de opbrengst der gestolen goederen gekocht had, haar werking begon te doen gevoelen, begon Codjo:

‘We moeten nu eens een goeden slag slaan, anders komen wij nooit tot ons doel. Wij zijn nu al zoolang hier bij elkaar en hebben nog weinig uitgevoerd..... Het wordt eindelijk eens tijd, om de handen uit de mouw te steken.’

(*) Veel familie, veel spoken (last).

‘Da's goed,’ riep Present dadelijk uit... ‘En wanneer zal dat zijn?’

‘Luistert eens hier,’ ging Codjo langzaam voort... ‘Ik heb een vriend, wiens naam ik niet noemen wil, daar hij liever heeft, dat ik hem geheim houd. Deze is in dienst geweest van een winkelier, die een grooten winkel met levensbehoeften er op na houdt. Ik heb nu met hem afgesproken, om Maandagnacht bij zijn meester te gaan stelen, waartoe hij mij den weg zal wijzen.’

‘Kun je hem wel vertrouwen?’, vroeg Mentor. ‘En ben je er wel zeker van, dat hij ons niet verraden zal?’

‘Wees daarover onbezorgd,’ was Codjo's antwoord. ‘Ik ken hem reeds lang. Ik heb hem gezegd, dat hij ons een uur of wat na het vallen van het nachtschot op de stoep van *masra* Stuger zou afwachten. Maar wat ik hem niet wilde zeggen, tenminste nog niet, is dit: ik wilde daar brandstichten, om des te beter de gelegenheid te vinden tot stelen.’

‘*Ai boi, joe man*,’ (wel mijn jonge, je durft), riep Tom, die tot hiertoe gezwegen had, in bewondering uit. ‘Dat is goed van je overdacht, Codjo. Jij hebt toch maar een helder hoofd, hoor!’

‘Ja,’ hervatte deze gestreeld, ‘zóó goed is het overdacht, dat ik nu ook mijn plan tot uitvoering zal brengen: de blanken te straffen voor al het onrecht ons aangedaan.’

‘Maar’, begon Mentor een weinig aarzelend, ‘waarom sticht je niet liever brand bij je eigen meesteres?’

‘Dat kan ik niet,’ hernam Codjo. ‘In de loods tegenover de bakkerij wordt 's nachts de wacht gehouden. Bovendien kan er allicht 's nachts iemand in de bakkerij wezen, zoodat wij moeilijk iets tegen haar zullen kunnen ondernemen. Maar als het eenmaal goed en wel aan het branden is bij de markt, zal de wind de vlam wel verder brengen.’(*)

‘Goed gedacht,’ riep Tom uit: ‘*Faja teki barba, a sa teki hede-wiwiri*, als de brand in den baard is, zal hij ook wel in het hoofdhaar geraken. Wat dunkt jelui er van?,’ vroeg

(*) Historisch.

hij aan Mentor en Present.

Met het gemeenzame '*ai*,' dat hetzelfde als ja beteekent, stemden beiden er in toe.

'En jij, Winst, wil je ook niet meedoen?'

Winst krabde spijtig het hoofd en antwoordde ontwijkend: 'Ik ben bang voor vuur!'

'*Sneki beti joe, joe sie worom foe frede*,'[1] zeıde Tom lachend, op het brandmerk wijzend, dat Winst op den rug had. 'Hij is al zelf in het vuur geweest; geen wonder, dat hij bang is voor het vuur.'

Allen, maar vooral Present, schaterden het uit van het lachen. Winst was echter alles behalve ingenomen met de ruwe scherts van Tom; doch uit eerbied voor zijn jaren durfde hij niet tegen hem uitvallen en daarom deed hij het tegen Present:

'Zal je ophouden je over mij vroolijk te maken, *joe dama koekoe* (jij uilskuiken), daar je bent!'

En daar Present niet zoo dadelijk ophield met lachen, sprong Winst toornig op, om hem te lijf te gaan. Mentor weerhield hem echter: 'Laat af van hem,' riep hij Winst gebiedend toe, 'hij heeft je immers niet beleedigd! Waarom wil je je gramschap aan hem koelen?'

'*Oomoe*,' vervolgde hij, zich tot Tom wendende, 'je moet geen hatelijke toespelingen op Winst maken. Dat is niet mooi van je.'

'Nu,' antwoordde Tom, 'daarmede heb ik toch zooveel niet miszegd. Daarenboven, wat heb jij je daarmee in te laten? Het spreekwoord zégt terecht: *Joe kossi tiengifouloe, a hatti krakoen*[2]; scheldt ge den dief, het hindert den diefjesmaat.'

Mentor wierp den ouden man een grammen blik toe, daar ook hij verschillende brandmerken op zijn lichaam droeg.

(1) Ben je door een slang gebeten, ge zijt al bevreesd als ge een worm ziet.
(2) Beleedig je den stinkvogel, het hindert den kalkoen (beiden zijn kaalhoofdig).

'*Oomoe*,' schreeuwde hij hem toe, 'houd op met je hatelijkheden. Je hebt het recht niet ons te bespotten en te verachten!'

'*Oomoe*,' zeide nu Codjo op zijn beurt 'de drank is je naar het hoofd geslagen. Je zult nog tweedracht tusschen ons stichten. Verleden week heb je al eens woorden gehad met Present, nadat wij drank hier gebracht hadden. Als het zoo voortgaat, dan brengen wij nooit meer dram hier.'

'Dat kan mij ook niet schelen,' beet Tom hem toe. 'Ik heb geen dram van jelui als gunst aan te nemen, want als ik er hebben wil, dan zal ik ze wel weten te vinden.' En hij stond op en ging ontevreden mopperend het bosch in.

'Laat hem maar gaan,' zeide Codjo. 'Hij moet niet gaan meenen, dat hij als de oudste alles zeggen kan, wat hij verkiest. Zoo goed de oude moge zijn, als hij nuchter is, zoo lastig wordt hij, zoodra hij maar gedronken heeft.'

'Hoor eens, Winst', sprak nu Present, 'ik kon het niet helpen, dat ik zoo moest lachen. *Oomoe* zeide dat zoo koddig, dat ik mij niet kon inhouden.'

Winst was maar half tevreden met de verontschuldiging van Present.

'Laten wij er nu maar verder over zwijgen,' besloot Codjo en, om aan het gesprek een wending te geven, vroeg hij:

'*Ba* Winst, wil je ook wat tabak hebben, om te rooken?'

Deze nam stilzwijgend het hem aangeboden blad tabak aan en, na het in stukjes gesneden te hebben, stopte hij er zijn pijpje mede en was weldra in een wolk van geurige(?) Amerikaansche tabak gehuld. Codjo wachtte eenige oogenblikken overtuigd, dat met het optrekken van den rook ook zijn slecht humeur zou verdwijnen.

'Nu, *Ba* Winst,' dus begon hij weer, 'ik reken op je voor Maandagnacht, hoor! Als wij ditmaal de handen in elkander slaan, zullen wij een goed eind nader tot ons doel gebracht worden.'

'Zoo meen ik het ook,' zeide Mentor. 'Ik heb reeds

nachten achtereen gestolen en alles hier tot gemeenschappelijk gebruik gebracht. Maar wat helpt dat, als wij slechts aanvoeren, wat tot ons dagelijksch gebruik voldoende is?'

'Bovendien,' ging Codjo ontevreden voort, 'brengen wij hier van de opbrengst van het gestolene juist datgene, wat slechts twist en tweedracht onder ons kan verwekken.'

'Het doet mij genoegen, dat jij er van spreekt, Codjo,' viel hem Mentor bij. 'Alles wordt hier gebracht, wat noodig is voor ons levensonderhoud en datgene, wat verkocht wordt, dient slechts om dram te koopen, waaraan de oude man zich bedrinkt en ons daarna beleedigt. Als hij dram wil drinken, dat hij dan zelf moeite doe, om er aan te komen. Ik weet wel, wat ik in het vervolg doen zal.'

'En wat zou dat wezen?', vroeg Codjo, die zeer goed begreep, wat er op volgen moest.

'Dat zul je wel op zijn tijd zıen,' antwoordde Mentor ontwijkend.

'Ik voor mij,' flapte Present er weer uit, 'ik breng hier wat noodig is voor ons onderhoud; maar al wat ik over heb, zal ik wel zoolang elders weten te bergen. En dram breng ik hier niet meer voor *Oomoe*.'

'Zoo erg moeten jelui het nu niet nemen met *Oomoe*,' zeide Codjo vergoelijkend, die omtrent dit punt wel hetzelfde gevoelen was toegedaan, maar het liever niet kenkaar maakte.

'Het blijft dus afgesproken: Maandagnacht zullen wij er eens voor goed op uit gaan,' besloot Codjo, daar het meer dan tijd werd het gesprek af te breken. 'Wij hebben nu eenmaal den eed "gedronken" en niemand kan dus zijn woord terugnemen, niet waar *Ba* Winst?'

'*Nasò* (zoo is het ook),' bevestigde deze, gedwongen door den eed, dien Codjo hun behendig in herinnering bracht.

Eenige dagen waren sedert dit gesprek verloopen. Codjo had met Lindor, dien hij eenige malen op *Kauknie* opgezocht had, alles vastgesteld. Lindor had echter een onbestemd gevoel van angst, toen Codjo hem van zijn plannen op de

hoogte bracht en van zijn voornemen sprak, om bij zijn meester brand te stichten. Hij had Codjo daarom dringend verzocht hem bij de overigen niet bekend te maken en had daarvan zelfs zijn hulp afhankelijk gesteld. Figaro, die mede in al de plannen was ingewijd en herhaaldelijk bij hen in het kamp kwam, toonde zich eveneens bereid in alles de behulpzame hand te bieden.

Tom was evenwel niet genegen met hen mede te gaan. Wel keurde hij hun plan goed en spoorde hij tot de volvoering daarvan aan; maar hij was zeer ontevreden, wijl zij geen dram meer medebrachten. Hij had zich daarom Figaro aangetrokken, opdat deze hem beter van dienst zou wezen. Daar deze bij den voorgevallen twist niet tegenwoordig was geweest, kon hij hem gemakkelijk overhalen niet met de anderen mede te doen. Op aanraden van Tom had Figaro aan Codjo dan ook slechts beloofd, dat wanneer alles in brand stond, hij wel bij hen zou komen en ook, om bij zijn meester het een en ander weg te kapen.

Op Maandag, den derden September nu verlieten Codjo, Mentor, Present en Winst ongeveer te tien uur 's avonds hun kamp in het *Picornobosch*, teneinde aan hun gekoesterde en zorgvuldig voorbereide plannen uitvoering te geven. Zij namen hun weg door de *Keizerstraat*. Slechts eenige huizen ver waren zij in die straat voortgeloopen, toen Present voor een open negerpoort bleef staan en het voorstel deed hier eenige kippen te stelen.

‘Neen,’ zeide Mentor ongeduldig, ‘laten wij verder gaan. Wat zullen we met die kippen doen?’

‘We kunnen ze toch hier of daar verbergen, totdat wij terugkomen’, hervatte Present en hij liep reeds het erf op.

‘Och wat’, zeide Codjo, ‘we kunnen des noods hier evengoed brand stichten als elders en hier in de buurt kan alles reeds afgebrand zijn, voordat er hulp komt opdagen.’

‘Laat ons verder gaan,’ onderbrak hem Winst. ‘Wat wil je hier brand stichten! Komt, laat ons heengaan.’

‘Ga maar heen, als je wilt,’ hernam Codjo. Maar ik wil

nu eenmaal hier brand stichten: ik doe het toch, of jelui het verkiest of niet.

Hij haalde zijn vuurslag voor den dag, sloeg vuur en ging het erf op, waar hem Present reeds was voorgegaan. Zij slopen eerst naar de keuken. Daar deze gesloten was, wilden zij naar de achtergaanderij van het huis gaan, maar werden tegengehouden door het heftig geblaf van een hond, die op hen toeschoot. Beiden vlogen snel de straat op en liepen zoo hard hun beenen het toelieten verder.

'Heb ik je 't niet gezegd,' zeide Winst, toen zij een eind verder voortgegaan waren. Ik ben volstrekt niet gerust over dat brand stichten.

'Gekheid,' beet Codjo hem toe. 'Denk je, dat het niet altijd kan gebeuren, dat de een of andere hond ons door zijn blaffen in het ten uitvoer leggen van ons plan verhindert? En wat geeft het ook,' ging hij voort, 'is het hier niet, dan ergens anders.'

Bij de Portugeesche synagoge gekomen, vervolgde hij:

'Ik heb toch nog veel zin *misie* Peggie een poets te bakken. Zij heeft mij zóó dikwijls warm gemaakt, dat ik veel lust gevoel het haar ook eens lekker warm te maken.'

'Neen,' bracht Present daartegen in, 'dat is veel te gevaarlijk. Je hebt immers zelf gezegd, dat de slaven aan den overkant in de loods 's nachts de wacht houden. Het is bovendien al laat, er mocht eens iemand in de bakkerij wezen.'

'Nu laat ons dan maar heengaan, als je bang bent. Komt maar mee naar het huis van *masra* Monsanto over de markt. Daar hebben we geen gevaar te vreezen. Ik ken de inrichting van het huis zeer goed.'

'Ben je daar dan vroeger ook in huis geweest?', vroeg Mentor.

'Jawel', zeide Codjo, 'en mijn vriend heeft mij alles nauwkeurig aangeduid, zoodat ik weet, waar alles ligt en staat. Laten wij voortmaken; want mijn vriend wacht mij zeker reeds lang.'

Na een poosje voortgeloopen te zijn, voegde hij er

bij: ‘Het zou mij niet verwonderen, als die Figaro zich niet liet zien. Ik voor mij geloof stellig, dat hij bang is, om brand te stichten.’

Intusschen waren zij bij den *Spanhoek* gekomen en gingen nu den *Heiligeweg* op langs het plein, dat sinds den brand van het jaar 1821 onbebouwd was gebleven en kwamen zoo op *Joboprisiri*, zooals de markt aan de *Knuffelsgracht* genoemd werd, waar vóór 1821 een rij huizen stond.

‘Weet je wat,’ zeide Codjo, ‘wacht een oogenblikje hier onder de tamarindeboomen, totdat ik terugkom. Ik moet eerst eens omzien naar mijn vriend, of hij zijn woord gehouden heeft.’

Hij ging nu langs de huizen voort en liet bij den *Waterkant* een zacht gefluit hooren, dat dadelijk beantwoord werd.

‘Ben jij daar, Lindor?’, vroeg Codjo.

‘Ja,’ antwoordde deze. ‘Ik wacht je reeds geruimen tijd: je komt laat. Maar je treft het goed; mijnheer is niet thuis.’

‘Waar is hij dan heen?’

‘Dat weet ik niet; maar vóór acht uur was ik op de plaats en toen heeft Amimba mij gezegd, dat meneer afwezig en zij met den jongenheer allèèn boven was. Ik ben daarna weggegaan; doch hier in de nabijheid gebleven, om je op te wachten. Maar, wil je nu werkelijk brand stichten, Codjo?’, vroeg hij angstig.

‘Wel wis en zeker!’, antwoordde deze. ‘En vooral nu zich zulk een goede gelegenheid aanbiedt. Kom, Lindor, ga maar eens met mij mee: de anderen wachten reeds.’

‘Dat doe ik niet! Ik wil niet hebben, dat zij mij zien.’

‘Hoe wil je het dan hebben?’, vroeg Codjo spijtig.

‘Ik zal eerst met jou allèèn naar binnen gaan; daarna kun je de anderen gaan halen. Zoo zullen zij mij niet te zien krijgen. Maar waar zijn zij gebleven?’

‘Hier tegenover op de markt,’ hernam Codjo, met zijn vinger in die richting wijzend.

‘Laat hen zoolang wachten,’ hervatte Lindor ‘en ga nu maar met mij mede.’

Zij gingen naar het huis van den heer Monsanto, waarin beneden een winkelzaak gedreven werd, terwijl de bovenverdieping tot woning diende.

Naast elk heerenhuis was een poort, die toegang tot het erf gaf en waardoor het den slaven vergund was in huis te komen: de deur des huizes was hun als toegang ontzegd. Bij de 'negerpoort' ging Lindor met den rug tegen de schutting staan, teneinde Codjo gelegenheid te geven over de poort te klimmen en haar van binnen te openen. In een oogwenk was Codjo er over en lichtte hij den boom, waarmede de poort gesloten was, uit de klampen en liet Lindor binnen. Samen gingen zij naar de keuken en zagen bij het schijnsel van hun vuurslag rond, of er iets te vinden was. Zij vonden een groote met een bord bedekte kom, waarin eenige gekookte bananen met zoutvleesch. Zij verdeelden dit onder elkander en lieten het zich goed smaken.

'Maar ben je er zeker van, Lindor,' fluisterde Codjo, 'dat je meneer vooreerst niet thuis zal komen?'

'Zoo heeft Amimba mij gezegd,' antwoordde de aangesprokene. 'Meer weet ik er niet van. Maar kijk eens! hier zijn nog bananen met bakkeljauw en makreel.'

'Neem er dan wat van,' zeide Codjo.

Ik wil er niets van hebben: makreel is mijn treef.(*)

'Nu dan is het goed voor Mentor en Present. Ik zal hen nu maar gaan roepen, dunkt je ook niet?'

'Dat is goed, maar laat ze nog even achter den ezelsstal wachten, totdat ik gegeten heb,' zeide Lindor.

Codjo ging de anderen halen, die hem reeds ongeduldig onder de tamarindeboomen op de markt verbeidden.

'Ik heb alles afgesproken met mijn vriend,' zeide hij hun. 'Maar jelui moet nog een oogenblik wachten achter den ezelsstal, totdat ik alles met hem geregeld heb.'

(*) Treef is een zekere vrees voor het gebruik van sommige spijzen waaruit, volgens een uit Afrika afkomstige meening, huidziekten en andere kwalen ontstaan. Het schijnt proefondervindelijk bewezen te zijn, dat het gebruik van zulke verboden spijzen (treef) ziekten doet geboren worden, die bij de onthouding daarvan geheel verdwijnen.

Mentor en Present gingen nu met hem mede, doch Winst wilde zich verwijderen. Dit ziende, vroeg Codjo hem:

'Winst, ga je niet met ons mee?'

'Neen' antwoordde deze, 'ik ben bang en zal hierover bij de gracht gaan staan, om je zoo noodig te waarschuwen.'

'Doe maar, zooals je wilt,' hernam Codjo ontevreden. 'Als het er op aan komt, zijn bijna allen bang.'

'Wij kunnen het alleen ook wel af,' zeide Present gemelijk.

'Nu, laten wij dan maar gaan,' hervatte Codjo en ging de anderen voor, om hen achter den ezelsstal te verbergen.

Winst ging de brug over, *Meti-broki* genoemd, omdat daar door de slagers vleesch gevent werd. Hij bleef op den hoek der gracht staan, om te zien of de overigen aan hun voornemen uitvoering zouden geven.

Nadat Codjo de anderen achter den ezelsstal gebracht had, keerde hij naar Lindor terug.

'Ben je nog niet klaar, Lindor?', vroeg Codjo, toen hij hem nog etende aantrof. 'Je schijnt in je hospitaal ook niet veel te krijgen?'

'Mama Tia zegt,' antwoordde Lindor, 'dat zieken niet veel moeten eten en daarom geeft zij mij veel te weinig.'

Eindelijk waren de laatste stukjes bananen verdwenen.

'Laten de anderen nu maar komen eten,' zeide Lindor. 'Ik zal intusschen heengaan.'

Mentor en Present zaten gehurkt te rooken, toen Codjo bij hen terugkeerde en hun verzocht met hem mede te gaan.

'Eerst nog een paar trekjes', zeide Mentor, 'en dan gaan wij aan het werk.'

In een kringetje zaten zij nu gerust te rooken, zonder den minsten angst te gevoelen voor den gruwel, dien zij op het punt stonden te gaan voltrekken.(*)

'Wil jelui nog eerst wat eten?', vroeg Codjo. 'In de keuken heb ik bananen en *switi moffo* gevonden.'

'We zullen het liever medenemen en het later opeten,'

(*) Historisch.

hernam Mentor. ‘Als hun huis verbrand is,’ voegde hij er sarcastisch bij, ‘dan zullen zij wel begrijpen, dat de bananen ook verbrand zijn.’

‘Goed, laten wij dan aan het werk gaan,’ zeide Codjo, terwijl hij zijn pijpje uitdoofde en opborg.

De anderen gingen met hem in de keuken en namen de bananen, welke zij vonden, in beslag. Codjo had intusschen een hoeveelheid waschgoed, dat op de plaats te drogen hing, bijeengepakt en bij de negerpoort gelegd. Nadat Mentor vuur geslagen had, gingen zij naar het woonhuis.

De achterdeur was niet gesloten, doch slechts dichtgeduwd, zooals Lindor aan Codjo gezegd had. Zij stieten haar zachtjes open en nu waren zij in een soort van gang, die gedeeltelijk, ter rechterzijde, werd ingenomen door de ‘bottelarij’ of de spijskamer, waar meestal een groote weelde aan borden die in rekken stonden, werd tentoongespreid. Een ‘vliegenkast’, een houten geraamte met linnen bespannen, hing aan een touw van de zoldering, om de spijzen tegen insekten te beschermen. Ter linkerzijde was de trap, die naar boven leidde. Een traliedeur vormde de afscheiding van de gang met den winkel, die op de straat uitzag.

Voorzichtig klommen zij de trap op, terwijl Codjo hun voorging; bovengekomen ging hij de slaapkamer in, die achter de bovenkamer lag.

Stilletjes sloop hij op de teenen de slaapkamer in, door welker openstaande deur het zwakke schijnsel eener lamp in de bovenkamer viel. De beide anderen bleven op de trap staan.

Ter linkerzijde stond een prachtig mahoniehouten ledikant, rijkelijk met koperen banden, ringen en ballen versierd. Het bed zelf bestond uit paardenharen matrassen, met veeren kussens hoog opgemaakt en omgeven van luchtige in strikken en lussen hangende kanten gordijnen. Rechts stond een eeuvoudige kanapé met een kleurig katoenen overtreksel, waarop een jongetje van ongeveer zeven jaren lag te slapen. Op den grond daarneven sliep een kleurling-slavin, die Lindor aan Codjo als Amimba had aangeduid en iets verder bij een

koffer in den hoek sliep eveneens een jonge slaaf, George genaamd.

Met een enkelen oogslag had Codjo alles overzien. Hij nam een zwavelstok uit zijn haren en wilde dien aansteken, doch nu bemerkte hij, dat zijn tondel uitgebrand was.

Hij wilde naar de lamp op het nachttafeltje grijpen, maar bedacht zich en sloop zachtjes naar de trap terug.

Mentor en Present volgden met spanning Codjo's bewegingen en zagen hem tot hun groote verwondering terugkeeren, zonder iets uitgericht te hebben.

Present wilde hem reeds opheldering vragen, maar Codjo legde den vinger op den mond, teneinde hem het spreken te beletten terwijl hij hun met vragenden blik zijn uitgebrande tondel toonde.

Zij gingen derhalve naar beneden; bij den ezelsstal sloeg. Codjo wederom vuur en nam bovendien een weinig stroo en andere licht ontvlambare stoffen, die hij er vond liggen en ging door de beide anderen gevolgd, weer de trap op.

Terwijl Mentor en Present andermaal op de bovenste trede der trap bleven staan, ging Codjo naar de slaapkamer, legde het stroo en de andere ontvlambare stoffen op het bed en stak met een zwavelstokje den brand in de gordijnen.

Hierop rukte hij de brandende gordijnen af en wierp deze op het bed, waarna hij den beiden anderen een teeken gaf naar beneden te gaan. Een oogenblik bleef Codjo met een helschen lach om de lippen het snel om zich heen grijpend vuur beschouwen en verwijderde zich toen ijlings.

Beneden gekomen vond hij de beide anderen reeds bezig het een en ander uit den winkel, dien zij opengebroken hadden, te dragen. De koelbloedigheid echter, waarmede zij tot nu toe gehandeld hadden, scheen hun te begeven en ofschoon zij in de gelegenheid waren, zooveel te nemen als zij verkozen, namen zij slechts eenig katoen mede.

Een geheime angst, de prikkel van het schuldig geweten, dreef hen met onweerstaanbaar geweld aan, om de plaats der misdaad te verlaten.

De vrees voor ontdekking groeide thans aan, naarmate de overmoed in de tenuitvoerlegging van hun gruwelstuk grooter geweest was.

Codjo greep eenige stukken linnen en katoen, die voor de hand op de toonbank lagen en snelde toen met de beide anderen gejaagd den winkel uit de straat op. Hij riep Lindor, doch deze was reeds naar de *Hofstraat* teruggekeerd en lag reeds in het negerhospitaal schijnbaar rustig te slapen. Van Winst zagen zij zelfs geen spoor.

Codjo wierp met duivelschen wellust een blik naar de kamer, waar het vuur intusschen woedend om zich heen greep en weldra alles in lichte laaie zetten zou. Hierop ging ieder van hen, na een eindje samen geloopen te hebben, zijns weegs.

Middelerwijl begon de brand grootere verhoudingen aan te nemen. Een verstikkende rook vulde weldra de slaapkamer en baande zich door de openstaande deur een uitweg naar de voorkamer.

Amimba schrok als uit een benauwden droom wakker en liet bij den aanblijk van het brandende bed een kreet van ontzetting hooren, waardoor de beide kinderen gewekt werden.

Hun angstgeschrei bracht haar eenigszins tot haar zelve terug en het gevoel van zelfbehoud dreef haar onbewust aan tot de vlucht. Zij greep het zoontje van haar meester bij den arm en stoof met hem door den dikken rook, die de kamer vulde, het slaapvertrek uit en de trap af, waar de slavenjongen haar reeds was vooruitgesneld.

Op straat gekomen liet zij angstkreten en het geroep van ‘brand!’ hooren, waarna zij bezwijmde en aldus eenigen tijd later door de toegesnelde menigte gevonden werd.

De wind, deed den brand met grootere hevigheid uitslaan en de slaapkamer stond spoedig geheel in vuur, dat zich aan het gansche gebouw mededeelde.

X. Hoofdstuk. Brand.

Omstreeks half elf in den avond van den derden op den vierden September weeklonk langs den *Waterkant* en vervolgens in alle straten de akelige kreet ‘brand! brand!’ In allerijl liep men onder het onophoudelijk geroep van ‘brand! brand!’ naar de militaire hoofdwacht in het fort Zeelandia, teneinde den wachthebbenden officier van het ongeval in kennis te stellen. Eenigen tijd nadien vielen van het fort snel achter elkander twee schoten, een minuut later gevolgd door twee andere, die de ingezetenen uit hun slaap wekten, om hulp te bieden bij de bezwering van de vuurramp.

Akelig klonk door de nachtelijke stilte het geroffel der trom, eerst van de hoofdwacht der schutterij bij de Weeskamer in de *Wagewegstraat*, daarna van dat der andere tamboers op de verschillende punten der stad.

De menschen, uit hun eersten slaap gewekt, sprongen halfgekleed het bed uit, openden de luiken hunner woningen en keken angstig door de straat, daarna naar de lucht en vroegen den voorbijgangers, waar de brand was. Men gaf elkan-

der de meest tegenstrijdige berichten, daar men niet zeker wist, waar het vuur woedde. Een roode gloed aan den hemel duidde weldra de richting aan van het tooneel van den brand.

Al meer en meer nam het leven en de bedrijvigheid op de straten toe, hier en daar vermengd met het gerinkel van de bellen der brandspuiten, die met zenuwachtige haast en onder geschreeuw naar de plaats des onheils vervoerd werden. Op het fort Zeelandia werden dadelijk twee patrouilles geformeerd, waarvan de een zich naar het Gouvernementshotel begaf, teneinde den Gouverneur van geleide te dienen, indien deze zich naar den brand wilde begeven. De andere ging onmiddellijk op weg, om de orde te handhaven bij den brand.

Van de hoofdwacht der schutterij bij de Weeskamer, zag men reeds vier en twintig schutters, één sergeant en vier korporaals onder geleide van een officier aanrukken, voorzien van touwen en haken, om bij de blussching de behulpzame hand te bieden.

Van Landsgrond *Boniface* kwamen de Gouvernementsslaven onder toezicht van den directeur eveneens hun diensten beschikbaar stellen.

Bij ieder huis stonden spoedig een brandende lantaren, een brandspuit en twee lederen brandemmers, voorzien van de letter der wijk en het nummer des huizes, dat ze ten gebruike moest stellen.

Op de rivier was niet minder bedrijvigheid en drukte, daar de kapiteins der geankerde sehepen bij het eerste teeken van brand, de helft van hun equipage aan wal moesten zenden en die onder de bevelen van den opperbrandmeester stellen.

Van het ter reede liggend oorlogsschip werden eveneens de mariniers ter hulpe gezonden. Slaven eindelijk voorzien van koperen penningen met het nummer van hun eigenaren, liepen en renden naar den *Waterkant*, waar het gewoel, het gejoel, de bedrijvigheid en het geschreeuw der menigte reeds groot was.

Een hevige brand sloeg uit het huis van den heer Nunes

Monsanto, tusschen den *Waterkant* en de *Maagdenstraat* gelegen, terwijl van de achtergebouwen de vlam reeds op de belendende huizen oversloeg. Tengevolge der droogte, stond alles reeds in lichte laaie, zonder dat de spuiten, die in ontredderden toestand verkeerden, maar iets vermochten, om aan de woest om zich heen slaande vlammen het hoofd te bieden.

Met ongeloofelijke snelheid sloeg de brand over in het magazijn van de gebroeders Stuger op den hoek van den *Waterkant*, waar een groote voorraad olie, pik, teer, terpentijn en sterke dranken en andere licht ontbrandbare artikelen opgesteld waren.

Met inspanning van alle krachten werkte men, teneinde te behouden wat nog te redden viel en de goederen, met moeite aan de vlammen ontrukt, te bergen. Maar reeds had het vuur zich van het dak meester gemaakt, het beschot aangetast en vielen de vonken in het magazijn, waar onder een aanhoudend geplof van springende vaten en flesschen het woedende element steeds nieuw voedsel vond.

Op eens weerklonk een ontzettende knal; de grond dreunde onder de voeten der angstige toeschouwers en het dak storte met de gebinten ploffend in het vuur: eenige vaatjes buskruit, in het magazijn aanwezig, waren gesprongen.

De menigte stond op eenigen afstand kermende en weeklagende den voortgang van den brand te beschouwen, waartegen elke poging tot blussching schipbreuk leed.

Dichte rookwolken stegen tot een verbazende hoogte uit den vuurgloed op, onder het akelig gedruisch der knetterende vlammen en het hartbrekend noodgeschrei dergenen, die op het onverwachts van have en goed beroofd werden, zonder dat iets kon gedaan worden om hun bezittingen te redden of den voortgang van het vuur te stuiten.

De lucht was als met een rouwfloers overtogen, onder hetwelk een ijselijke vuurgloed blaakte, die nu eens met zijn purperkleurige vlammen de lucht zelve in lichte laaie scheen te willen zetten, dan wederom als versmoord onder de kronke-

lend opstijgende rookkolommen, zijn gruwelijke verwoestingen voor de angstige blikken eener radelooze menigte scheen te verbergen.

Als slangen liepen de vlammen kronkelend langs de gebinten en de brandende singels (houten plankjes, waarmede de huizen gedekt waren) der daken voort, hier en daar haar vurige tongen tusschen de naden en gaten van het beschot uitstekende, als om de vruchtelooze pogingen der menigte te bespotten.

Wijd en zijd verspreidde zich een vuurregen van lichtende vonken, die de meest stoutmoedigen zelfs op een eerbiedigen afstand terugdrong.

Met ieder oogenblik werd de kracht van den brand heviger; zijn verwoestingen ontzettender; de uitgebreidheid zijner heerschappij omvangrijker; terwijl de blakerende gloed van het vuur iedere poging, die zijn kracht wilde breidelen, tot machteloosheid doemde.

Reeds sloegen de vlammen uit het Amerikaansch pakhuis van M.A. Wittering, dat het tweede huis was aan den *Waterkant*, terwijl van het huis van Monsanto, waar de brand ontstond, het vuur door een ander pakhuis aan den *Heiligenweg* heen, zich een toegang gebaand had naar de *Maagdenstraat*, zoodat al de zes gebouwen van den *Waterkant* af naar genoemde straat in brand stonden.

De pogingen tot blussching waren bij dezen toestand van zaken niet alleen vruchteloos, maar de uitgebreidheid der ramp sloeg de meest energieke pogingen met lamheid. Spoediger dan men het had kunnen voorzien, zag men zich den toegang afgesloten naar den *Waterkant* en de *Maagdenstraat* tengevolge van de verbazende hitte, die er uit de brandende gebouwen opsteeg.

Op de met singels gedekte daken der huizen in den omtrek vielen vonken, die vuur vatten en slechts met de uiterste krachtsinspanning en stoutmoedigheid konden gebluscht worden. Knappend en loeiend namen de vlammen hand over hand toe en de wind, die tot overmaat van ramp niet was

gaan liggen, blies dien helschen gloed tot grootere kracht en meerdere verwoesting aan en voerde de vonken tot op afgelegen plaatsen, zoodat de geheele stad met ondergang en vernietiging bedreigd werd.

Te midden van het gedruisch der vlammen; het geroep en geschreeuw der blusschers en het meewarig gesteen der menigte klonken wederom eenige alarmschoten van het fort Zeelandia, die nogmaals allen opriepen ter hulp.

De scheepskapiteins zonden nogmaals de helft der aan boord gebleven equipage aan wal en met het hun nog ten dienste staande gedeelte, trachtten zij hun schepen, die in de 'laag' bij het tooneel van den brand geankerd lagen, op de reede te gieren. Het werd dan ook meer dan tijd zich te verwijderen, daar de vonken hier en daar reeds op de schepen en het zeilwerk vielen en een begin van brand veroorzaakten. De verwarring, die reeds onbeschrijfelijk groot was, werd nu nog vermeerderd door het geschreeuw op de schepen, die men in allerijl naar het midden der rivier en later verder de rivier op trachtte te doen drijven, teneinde zich buiten gevaar te stellen.

Met haken, enterbouten en koevoeten beproefde men toen de verder op gelegen huizen omver te halen, om het vuur in zijn loop tegen te houden. Maar de verbazende hitte maakte ook deze pogingen ijdel, terwijl de verwarring, die door het onvoldoende en gebrekkige der brandbluschmiddelen ontstond, iedere ernstige onderneming mislukken deed.

Bovendien kon men bij den zoo vaardigen voortgang van het vuur weinig uitrichten, daar de stevigheid der gebouwen, ofschoon geheel van hout, het omverhalen ervan, ten hoogste moeilijk, zoo niet onmogelijk maakte.

Van de elf gebouwen aan den *Waterkant* tot aan de *Jodenbreestraat* waren niet minder dan acht pakhuizen en winkels, waarin het vuur ieder oogenblik nieuw voedsel vond tot grootere kracht en woede.

Nu eens hier dan wederom daar trachtte men aan den *Waterkant* den brand meester te worden, die zich snel naar

de *Jodenbreestraat* uitbreidde, zoodat dit gedeelte der stad, dat nauwelijks elf jaren geleden een prooi der vlammen was geworden, nogmaals tot aan den grond toe in de asch werd gelegd. Men koesterde nog de hoop de ramp te kunnen bepalen bij dat gedeelte der stad, dat door den *Heiligenweg*, den *Waterkant*, de *Maagdenstraat* en de *Jodenbreestraat* begrensd werd.

Het was intusschen één uur geworden en bijna drie uren lang had men een schouwspel van verwoesting beleefd, dat de verschrikkelijke vuurramp van het jaar 1821 wederom helder voor den geest bracht.

In allerijl trok men thans naar de *Jodenbreestraat*, waar slechts vier huizen, waaronder de houtloods van Codjo's meesteres, stonden. Hier, zoo meende men, zou het vuur bij gebrek aan voedsel in kracht en hevigheid verliezen; doch spoedig moest men ook die hoop laten varen en de straat verlaten, niettegenstaande het angstig bidden en smeeken der bewoners van de overzijde der straat, wier huizen thans met ondergang bedreigd werden.

De wind toch, die den brand steeds bleef aanwakkeren, joeg den toegesnelden spuitgasten en waterdragers èn rook èn hitte èn vonken in het aangezicht, zoodat een langer toeven hun leven zelfs in gevaar zoude brengen. Men verdeelde zich nu in twee partijen: de eene trok naar den *Waterkant*, de andere naar de *Maagdenstraat*. De paniek, die zich echter nu van de menigte meester maakte, was ontzettend en spot met iedere beschrijving.

Al nader en nader kwam de vuurmassa aangesneld evenals de golven bij een plotselinge doorbraak der dijken, alles op zijn weg verwoestend en vernielend, aangestaard door een van schrik bevangen en verlamde menigte.

Onder het hartverscheurend angstgeschrei van vrouwen en kinderen trachtte men nog eenige goederen en lijfsieraden te redden. Maar in de algemeene verwarring wist men niet recht, waarheen de goederen te vervoeren, daar men vreesde ze slechts uit den brand gered te hebben, om ze door dief-

stal te verliezen.

Het huisraad lag in de verder gelegen straten hier en daar verspreid tusschen winkelgoederen, terwijl de eigenaren met over elkander geslagen armen, weeklagend en met vertwijfelende gebaren erbij stonden.

Plotseling rees een angstig gegil uit de menigte op, gevolgd door een verwarde vlucht der menigte: de brand was, ondanks de inspanning van alle krachten, over de 88 voet breede *Jodenbreestraat* geslagen en tastte nu ook het tweede gedeelte van den *Waterkant* aan, dat een dertigtal hoofdgebouwen bevatte, waaronder de Luthersche kerk.

Van den eenen hoek der straat naar den anderen overslaande, vond het vuur al dadelijk voedsel in de twee magazijnen, die neven elkander aan den *Waterkant* stonden, terwijl het eveneens de negen woningen in de *Jodenbreestraat*, waaronder die van *misie* Peggie, de meesteres van Codjo, met kracht aangreep en vernielde.

Men beproefde met het in emmers aangevoerde water de huizen aan de teugellooze woede van het vernielend element te onttrekken, doch de hitte en de rook verijdelden ook deze pogingen.

Met ieder oogenblik werd het gevaar dreigender, de nood grooter, de verwarring ontzettender en de wanhoop der menigte verschikkelijker.

Reeds woedde het vuur met ongebreidelde kracht langs de *Jodenbreestraat* en drong met reuzenschreden voort. Met de kracht der wanboop werkte en zwoegde men, om door het omverhalen der huizen den voortgang van het vuur te stuiten en daar dit aan den *Waterkant*, waar de brand met groote hevigheid woedde, onmogelijk scheen, beproefde men zulks in de *Maagdenstraat*. Het Luthersche diaconiehuis, tot een hospitaal voor slaven ingericht en waarin eenige slaven werden verpleegd, werd omvergehaald.

Bij al de ellende door den vuurgloed beschenen, behoorde ook de vlucht der zieke slaven, die onder zuchten en tranen een goed heenkomen zochten.

Intusschen was het vier uur in den morgen van den vierden September geworden en gedurende zes uren had men tevergeefs tegen het vuur geworsteld, dat alles scheen te willen vernietigen en in de asch te leggen.

Reeds stond de woning van Ds. D.J. Eijken Sluijters neven de Luthersche kerk in brand en het vuur tastte weldra ook het in 1747 voltooid steenen kerkgebouw aan, benevens een winkel der gemeente, naast de kerk gelegen. Nog slechts één huis en het vuur had reeds de *Steenbakkerijstraat* bereikt en zou naar de volkrijke *Saramaccastraat* kunnen overslaan.

Daar men ten slotte ingezien had, dat er niets te doen viel, om den voortgang van het vuur aan de huizen langs den *Waterkant* te beletten, beproefde men, en thans met beter resultaat, het overslaan der vlammen tegen te gaan in de huizen aan gene zijde der *Steenbakkerijstraat*.

Van het tegenwoordige ijsfabriek af gerekend, tot aan de *Maagdenstraat* stonden zes huizen, waaronder een winkel.

Met inspanning van alle krachten werden deze afgebroken en omvergehaald. In de *Maagdenstraat* was het Luthersche diaconiehuis reeds op den grond geworpen, evenals het laatste gebouw op den hoek van de *Steenbakkerijstraat*. Spoedig werd een ‘brandpad’ gemaakt door alle brandbare stoffen als de planken en de singels van de afbraak van daar weg te dragen, waarna men den grond zelfs van de geringste stukjes hout zuiverde. De brandspuiten, die machteloos tegen het vuur geweest waren, werden nu gebruikt om de omvergehaalde huizen nat te houden.

Een rij menschen van allerlei stand en kleur gaven elkander de gevulde emmers met water over, die na op de afbraak uitgestort te zijn, van hand tot hand langs een tweede rij naar de *Steenbakkersgracht* teruggingen.

Was de vertwijfeling groot van hen, die door het vuur alles verloren hadden, niet minder wanhopig waren de klachten en kreten van hen, wier huizen om het algemeen welzijn onder de bijslagen der matrozen en de brandhaken der burgers vielen.

Doch bij het stijgen van het gevaar voor verwoestingen van nog grooteren omvang, sloeg men geen acht op hun smeekingen of bedreigingen.

Met bijlen werden de beschotten uiteengeslagen, de daken vernield en naar beneden gerukt en onder wanhopige krachtsinspanning werd de opstal neergehaald.

Hoe akelig het neerploffen der balken en gebinten ook in de ooren mocht klinken van hen, die hun woningen en wellicht hun geheele bezitting vernield zagen; - bij iederen plof ging er een juichkreet op, die de hoop op de beteugeling van het vernielend vuur aan aller mond ontlokte en den moed der arbeiders aanwakkerde.

De morgenzon, die reeds in het oosten begon te gloren en wier glans nauwelijks dien van het nog woedende element vermocht te verbleeken, wierp nochtans een straal van hoop in de bedrukte harten.

Bij de eerste stralen der opgaande zon werd er dan ook met meer orde en regelmaat gearbeid en de zekere verwachting het vuur in zijn loop te hebben gestuit, deed de gemoederen en de hoofden tot kalmte komen, hetgeen ten zeerste de laatste pogingen tot blussching bevorderde, die eindelijk met den gewenschten uitslag bekroond werden.

Maar toen de zon ter kimme was gerezen, bescheen zij een tooneel van verwoesting en ellende, dat slechts door den jammer en de vernieling der stad bij den brand van 1821 overtroffen kon worden.

Uit de brandende puinhoopen sloeg nu en dan de vlam nog met drift omhoog evenals een reus, die zich tot het laatst wanhopig verzet tegen de breideling zijner macht en nogeens de boeien verbreekt, die zijn belagers hem aanleggen en den juichkreet van overwinning in hun hijgenden boezem versmoort.

Over dit gedeelte der stad hing een floers van rook, dien de zwakke adem van het morgenwindje niet verzocht te verdrijven: het rouwkleed der natuur over den weedom, de ellende en de wanhoop der berooide ingezetenen.

De zon verborg haar licht, haar pracht en haar glans

achter rosse rookkolommen, die nog opstegen uit het smeulende puin en het azuren uitspansel bezwadderden; - de waterstralen, die uit de spuiten omhoog rezen, vielen, door de werking van het vuur, den rook en het zonnelicht rood gekleurd, als bloedige tranen op de smorende asch der huizen; - de verkoolde, half verbrande en rookende gebinten der huizen waren als even zoovele geraamten, die in deze woestenij van asch en vuur hun magere armen als schreiend ten hemel hieven; - de tamarindeboomen langs den *Waterkant* lieten als een treurig beeld van de droefgeestigheid en moedeloosheid der ingezeten, hun verschrompelde takken hangen en hun verschroeide blaadjes op den adem van het morgenwindje vallen; - de stomme smart van die honderden van have en goed beroofden, voor wie de morgenzon het gordijn, waarachter de nacht hun verlies, hun ellende en hun armoede verborgen hield, oplichtte; - dit alles maakte den morgen van den vierden September 1832 tot een der treurigste, die ooit over de stad Paramaribo hadden aangelicht!

Was de omvang der verwoesting tot de huizen van den *Heiligenweg* en den *Waterkant* tot aan de *Steenbakkerijstraat* en van hier door de *Maagdenstraat* rechts naar den *Heiligenweg* terug, beperkt geworden, de arbeid was hiermede nog niet afgeloopen. Van Dinsdag 4 September tot Woensdag 5 September moesten de spuiten nog steeds bediend worden, om altijd door water op het smeulende puin te werpen.

Niet minder dan 46 woonhuizen waren verbrand en 13 afgebroken of zwaar beschadigd; daar echter al die woningen verschillende zij- en achtergebouwen bezaten, werd het aantal verwoeste huizen op 177 gerekend.

Wel waren bij dezen brand geen menschenlevens te betreuren, maar de schade aan roerende en onroerende goederen was zeer groot en werd op niet minder dan 800.000 gulden geschat.

De brand van het jaar 1821 was ongetwijfeld grooter, belangrijker en aan verliezen gevoeliger daar niet minder dan-

1200 gebouwen, waaronder 400 woningen, een prooi der vlammen werden en het verlies van vier menschenlevens te betreuren viel.

Ook was de omvang van dien brand veel uitgebreider, daar van het *Plein* af alle huizen aan den *Waterkant* tot aan de *Jodenbreestraat* afbrandden. Van hier door de *Maagdenstraat* rechts, langs den *Heiligenweg* ter linkerzijde tot aan de brug in de *Dominéstraat*; van den *Spanhoek* in de *Keizerstraat* rechts tot aan de *Malibatrumstraat* en de *Wagenwegstraat* tot aan de *Klipsteenstraat* en vandaar door de *Heerenstraat* en *Noorderkerkstraat* rechts de *Gravenstraat* in naar het *Plein* terug, was alles één puinhoop geworden.

'Sedert den grooten brand in Januari 1821... kan zich Paramaribo niet meer op vele fraaie en groote huizen beroemen. Moeilijk zal men er van dezelve nog twaalf kunnen optellen, die dezen naam eenigermate verdienen..... Daar benevens vindt men misschien nog 80 tot 100 dragelijke woningen: doch de overigen zijn weinig meer dan barakken, welke, wanneer zij geene openingen voor deuren en vensters hadden, en hier en daar niet met olieverf beschilderd waren, met de houten kramen in onze groote steden, waarin gedurende de kermis allerlei voorwerpen te zien zijn, veel overeenkomst zouden hebben.'(1) Aldus het oordeel van een schrijver, die zijn bevindingen kort na den brand te boek stelde.

'De stad vertoont, zegt Teenstra(2), nog eene menigte onbebouwde erven, in welker wied en ruigte overal de puinhopen en fundamenten van huizen, die door deze schrikbarende verwoesting in asch gelegd werden, zigtbaar zijn.'

De brand van 1832 was derhalve dubbel gevoelig voor de ingezetenen, wijl de stad, die nauwelijks begonnen was zich uit de puinhoopen op te heffen, wederom een van haar schoonste en rijkste gedeelten door het vuur vernield zag....

(1) Suriname in deszelfs tegenwoordigen toestand door een Inwowoner aldaar. Amst. 1823 pag. 62.

(2) Landbouw in de kol. Suriname, Deel II pag. 103.

Toen het werk der verwoesting een aanvang genomen had, snelde Codjo, na zich van de anderen afgescheiden te hebben, met zijn buit naar Akoeba, die hij volstrekt niet afkeerig meende, om de gestolen goederen voor hem van de hand te doen.

Maar Akoeba was hoe langer zoo meer tegen hem ingenomen. Een voorgevoel zeide haar, dat zij vroeg of laat door hem in onaangenaamheden zou gewikkeld worden.

Zij besloot dan ook bij de eerste gelegenheid de beste er een eind aan te maken, doch zoo, dat zij zich voor ontdekking of verraad kon vrijwaren.

Codjo kwam even over elf aan het bekende huisje op *Böhmknie*, terwijl baas Willem tengevolge van den brand afwezig was.

'*Misie* Akoeba', riep Codjo in de zekere veronderstelling, dat zij door de brandschoten gewekt was.

'Wie roept mij daar,' antwoordde zij; en de stem van Codjo herkennende, voegde zij er dadelijk aan toe:

'Wacht een oogenblikje: ik ben dadelijk bij je.'

Zij stond stilletjes op, teneinde Afie, die echter veinsde te slapen, niet te wekken en in de gaanderij gekomen, vroeg zij:

'Wat is er Codjo, dat je zoo laat hierheen voert?'

'Wel, ik dacht, dat je op waart. Liggen jelui dan te slapen met zoo'n brand, die er aan den *Waterkant* woedt?'

'Baas Willem is er heen. Wat moet ik daar doen?'

'Dat is ook zoo. Ik heb hier echter een paar stukken katoen. Zou je ze niet voor mij kunnen bewaren of wellicht verkoopen?'

'Laat mij het goed eens zien,' hernam Akoeba, terwijl zij het van hem afnam en het binnen in de kamer opborg.

'Zeg eens,' ging zij teruggekeerd voort, 'ik heb toch niet gaarne, dat je nog hier komt. Je tegenwoordigheid in mijn huis kan mij slechts in moeielijkheden met het gerecht en de politie wikkelen.'

'Nu je het goed binnen gebracht hebt, maak je bezwaar, he? Geef het mij maar terug,' zeide Codjo geraakt.

‘Dat kun je denken’ riep Akoeba spottend uit. ‘Vandaag of morgen heb ik misschien een bewijsstuk tegen jou noodig. En dan zou ik nu je goed teruggeven! Dat nooit!’

‘Je bent een dievegge,’ hernam Codjo kwaad wordende.

‘Jij moogt mij wel een dievegge schelden!’ hervatte Akoeba sarrend. ‘Jij, die slechts van roof en diefstal leeft! Kom, maak dat je van mijn erf afkomt, anders roep ik om hulp en je wordt aan de politie overgeleverd!’

Codjo bromde tusschen de van woede trillende lippen een verwensching tegen haar en de vuist dreigend opheffende, zeide hij:

‘Wacht maar! Ik zal jou wel krijgen!’

‘En als jij ook maar iets meer zegt, zal ik jou aan de politie doen overleveren, schurk daar je bent,’ riep Akoeba in drift uit. ‘Vooruit en nu van mijn erf af!’

Van spijt en woede brommend, ging Codjo heen. Hij was bedrogen: hij had gemeend Akoeba geheel in zijn macht te krijgen, door haar in zijn diefstallen te betrekken, maar zijn toeleg had door haar schranderheid gefaald. Immers bij een aanklacht kon zij hardnekkig ontkennen ooit iets van hem te hebben aangenomen met de zekere kennis, dat het van diefstal afkomstig was, wijl er geen getuigen waren.

‘Maar het stuk *makà* dan, dat hij haar gegeven had?’, mompelde hij en een glans van duivelsche vreugde vloog over zijn aangezicht in de hoop, dat zijn wraak daardoor te eenigertijd aan haar zou gekoeld worden.

‘En was Afie niet bij de aanneming daarvan tegenwoordig geweest? Maar had hij toen zelf niet gezegd, dat het gekocht was?’

Zoo redeneerde en dacht hij bij zichzelven na, terwijl hij de *Zwartenhovenbrugstraat* inging. Nu en dan bleef hij staan en hief de gebalde vuist op tegen het huis, waarin zijn vijandin woonde. Hoe meer hij de stad naderde des te grooter werd het gedruisch en de beweging der menigte, die naar het tooneel van den brand heensnelde. Dit gaf hem eenige afleiding en een blik werpend op den rossen gloed, die den

hemel kleurde, grijnsde hij van haat en bevredigde wraaklust.

O! konde hij ook haar in dien verterenden gloed verdelgen! . . . . Maar neen . . . Zijn wraak zou volmaakter zijn en eerst na hevig lijden wilde hij haar zien bezwijken.

Deze gedachten hielden zijn geest bezig, toen hij genoemde straat tot bij de *Bocobrug* doorliep en op eens den inval kreeg een ouden vriend, in de wandeling baas Keesje geheeten en bij een slager in dienst, op te zoeken en hem te verzoeken het gestolene voor hem van de hand te doen.

Hij vernam echter, dat deze niet thuis was, maar sedert eenige dagen met de pont van zijn meester naar plantage was vertrokken. Nu wilde ook hij naar den brand gaan zien, doch een heimelijke vrees hield hem hiervan terug; bovendien was hij bang naar zijn penning gevraagd te zullen worden, zonder welken geen slaaf zich gedurende den brand op straat mocht vertoonen.

Codjo sloeg derhalve den weg in naar het kamp, waar hij ongeveer te één uur aankwam en Tom alleen slapende op den grond aantrof.

'*Oomoe*!' riep hij, terwijl hij hem wakker schudde, '*Oomoe*!'

'Wat is er?', vroeg deze nog slaapdronken.

'Sta eens op en zie, wat wij gedaan hebben. Het huis van *masra* Monsanto staat in brand.'

Hij bracht Tom naar den uitgang van het bosch, waar deze den rossen gloed van het vuur akelig tegen den door rookkolommen verduisterden hemel zag spelen.

'*Bless mi boi!*', riep de oude vol bewondering en wreef zich de oogen uit, om te beter te kunnen zien. 'Heb jij dan aangestoken, Codjo?'

'Zooals ik je zeg,' bevestigde deze met trots. 'Denk je dan, dat ik niet durf volvoeren, hetgeen ik mij voorgenomen heb. Dit is nu nog maar het begin,' voegde hij er overmoedig aan toe.

'Jij bent een man, Codjo,' riep Tom uit met verbazing: 'Terecht zegt het spreekwoord: "*Pikien aksi falla bigi bom:* (*)

(*) 'Kleine bijlen vellen groote boomen.'

klien maar dapper. Je praat niet alleen, maar durft ook doen, wat je zegt.'

Tom bleef nog een poos zwijgend naar het spel der vlammen staren; het scheen, alsof de verwoesting, die daar plaats greep, hem met eerbiedige vrees vervulde voor dengene, die er de bewerker van was.

Codjo zag met welgevallen naar de stomme verbazing van den oude. Na eenigen tijd keerden zij naar het kamp terug, waar zij Mentor en Present aantroffen, die er langs verschillende wegen aangekomen waren.

'Kom je nu pas terug, Codjo?', vroeg Present.

'Ik ben met *Oomoe* eventjes naar den brand gaan kijken, daar hij het van hier uit niet zoo goed kon zien,' antwoordde Codjo.

'Waar is Winst gebleven?', vroeg Present. 'Ik heb hem niet meer teruggezien, sinds hij ons verlaten had.'

'Is hij dan niet met jelui mee gegaan?', vroeg Tom op zijn beurt.

'Jawel,' hernam Codjo. 'Maar toen het er op aankwam, trok hij terug. Ik geloof, dat hij bang was, om aan brandstichting deel te nemen.'

'Zijn conscientie zal hem er wel van teruggehouden hebben,' zeide Tom spottend. 'Dat zegt hij immers, als hij na een paar dagen weggeloopen te zijn, naar zijn meester wederkeert. Als die jongen ons maar niet verraadt,' voegde hij er het hoofd bedenkelijk schuddend.

'Hij zal het niet durven,' meende Present. 'Hij heeft immers zelf te veel meegedaan, om ons te kunnen verraden.'

'Je spreekt zoo, omdat je niet weet, dat de blanken maar al te dikwijls gebruik gemaakt hebben van het verraad van wegloopers, om de schuilplaatsen der anderen op te sporen,' meende Tom.

'Nu, wat er ook van zij,' hernam Codjo, wien het gegesprek een weinig verdroot, daar hij Winst aangebracht had, 'we behoeven ons nog niet ongerust te maken, voordat wij er zeker van zijn, dat hij niet meer terugkomt.'

‘Maar wij hebben Figaro ook niet gezien,’ zeide Mentor niet zonder de bijbedoeling den oude onaangenaam te zijn. ‘Hij had immers beloofd te zullen komen: hij heeft al even slecht woord gehouden als Winst.’

De oude antwoordde hierop niets, daar hij met vreugde uit dit gezegde begreep, dat Figaro zich meer door zijn raadgevingen dan door eigen belofte aan de anderen liet leiden.

‘Ik geloof niet, dat wij bij den brand zullen behoeven te helpen,’ sprak hij spottend, ‘weshalve ik maar weer zal gaan slapen’....

Er vielen juist eenige alarmschoten.

‘Het schijnt er goed te branden,’ vervolgde Tom. ‘Maar het zal nog wel wat duren, voordat het naar hier overslaat en tegen dien tijd zal ik wel een beetje opschuiven.’

Daarop ging hij wederom op den grond liggen.

‘Ik ga er nog op uit,’ zeide Codjo. ‘Ik moet dien brand nog eens goed opnemen. Misschien ontmoet ik Winst. Mentor, ga je met mij mee?’

‘Neen, ik heb mijn werk voor vannacht gedaan en vind het daarom beter te gaan rusten.’

‘En jij, Present?’

‘Ik heb geen lust, om uit te gaan en daarenboven te veel slaap,’ antwoordde deze geeuwend.

‘Het ware nu anders den tijd uit de geredde goederen onzen buit te maken,’ zeide Codjo spijtig. ‘Nu wij het zoo gemakkelijk zouden kunnen doen, gaan jelui slapen.’

Zij lieten hem echter praten en verroerden zich zelfs niet.

Codjo ging dus alleen uit, teneinde zich te verlustigen in het schouwspel van verwoestingen en in de wanhopige en nuttelooze pogingen, die aangewend werden, om het vuur meester te worden.

Tegen het aanbreken van den dag kwam Winst in het kamp terug. Hij bracht als buit een kalkoen en eenige stukken katoen mede.

XI. Hoofdstuk. Nieuwe misdadigers.

Eenige dagen na den brand zaten de vier hoofdpersonen van ons verhaal in het kamp bijeen; een zekere gedruktheid was op aller gelaat en vooral op dat van Codjo te lezen.

Winst was sedert den avond na den brand verdwenen: hoogstwaarschijnlijk opgepakt en naar zijn meester teruggebracht.

De neerslachtigheid, die zich van hen had meester gemaakt, was niet zoozeer om het verlies van Winst, die hen toch op het beslissend oogenblik in den steek had gelaten, maar omdat zij bevreesd waren, dat bij een van rechtswege mogelijk onderzoek hun tegenwoordige schuilplaats bekend gemaakt en zij aan het gevaar konden blootstaan opgevangen te worden.

‘Winst was toch een laffe vent,’ onderbrak Codjo de zwaarmoedige stilte. ‘Hij was altijd bang datgene te doen, wat juist in ons aller voordeel is. Het heeft mij dan ook geweldig gehinderd, dat hij op den avond van den brand stil-

letjes weggeloopen en eerst den volgenden morgen is teruggekeerd.'

'Hij heeft zeker de verwijtingen niet kunnen verdragen, die je hem er over gemaakt hebt,' zeide Present.

'Maar had ik dan geen recht van spreken, nadat hij zich zoo lafhartig gedragen had?', vroeg Codjo ongeduldig.

'Dat is waar,' zeide Mentor. 'Maar heeft Figaro zich beter gedragen: sinds een paar dagen heeft hij zich hier niet meer laten zien.'

'Maar dien vertrouw ik nog veel minder', viel Codjo in, een blik op Tom werpend.

'Die jongen komt hier en gaat weg, wanneer hij het verkiest: hij stoort zich niet aan ons.'

'Het heeft mij ook niet aangestaan,' hernam Mentor, 'dat hij op den avond van den brand niet bij ons was.'

'Hij schijnt meer naar den raad van anderen te luisteren dan zich aan onze afspraak te houden', hervatte Codjo aarzelend, terwijl hij Tom veelbeteekenend aanzag.

'Je meent, dat ik hem tot raadsman ben; dat ik hem er van afhoud mee uit te gaan of hier bij ons te blijven?', vroeg Tom een weinig geraakt.

'Dat zeg ik niet,' antwoordde Codjo ontwijkend.

'Maar dat bedoel je toch wel', viel Tom heftig in. 'Sinds wij den laatsten keer woorden met elkander gehad hebben, schijnen jelui alle drie een zekere terughoudendheid tegenover mij in acht te nemen. Behalve hetgeen tot ons dagelijksch onderhoud dient, brengt niemand meer iets hier. Jelui schijnt het dus elders in bewaring te geven, totdat het jelui gelegen komt het te verkoopen. Is het dan te verwonderen, dat elke toeleg mislukt is en niet veel tot het beoogde doel bijgedragen heeft?'

'*Oomoe*,' begon Codjo weer op vertrouwelijken toon, 'hebben wij dan ongelijk met niets meer hier te brengen, dat twist en tweedracht kan verwekken? Was het niet de schuld van den drank, dat wij reeds tweemalen verschil gehad hebben? Was dat niet de oorzaak, dat ge Winst beleedigd hebt?'

‘Jawel,’ hernam Tom op gemelijken toon, ‘zoo is het altijd: *soema wanni nakki dagoe, a de finni tiki;* (*) ik ben nu eenmaal de zondebok hier....’

‘Kijk!’, riep Present uit, ‘daar komt Figaro aan.’

Deze kwam naderbij, groette allen beurtelings en vroeg, terwijl hij op den grond ging zitten:

‘Hebt jelui het nieuws al gehoord omtrent Winst?’

‘Neen,’ riepen allen nieuwsgierig. ‘Wat is er dan met hem gebeurd?’

‘Hij is gisteren naar het binnenfort gebracht, waar hij een Spaanschen bok gekregen heeft. Vanmorgen is zijn meester bij mijn meneer gekomen, om hem op de veiling te brengen.’

‘Maar heeft hij ons ook verraden?’, vroeg Codjo gejaagd.

‘Dat weet ik niet; ik heb er niets van gehoord!’

‘Heb je hem ook gezien?’, vroegen allen.

‘Nadat ik gehoord had,’ ging Figaro voort, ‘dat zijn meester hem wilde verkoopen, ben ik naar hem toe willen gaan. Maar ik dorst niet goed, daar ik vreesde, dat men mij voor zijn medeplichtige mocht houden.’

‘Wanneer zal hij nu verkocht worden?’, vroeg Codjo.

‘Dat weet ik niet, misschien is hij reeds verkocht; want mijn meester is dadelijk uitgegaan naar den *granmasra* van *Snou* (plantage Goosen in de Matapicca), die al vroeger om een slaaf gevraagd had.’

‘Waar ben je nu al dien tijd gebleven?’, vroeg hem Tom.

‘Wel, bij mijn meester,’ gaf hij onverschillig ten antwoord. ‘Was dat dan zoo verkeerd?’

‘Dat juist niet,’ zeide Codjo eenigszins driftig, ‘maar wel, dat je ons in den steek gelaten hebt bij den brand. Waarom ben je toen niet gekomen, zooals je ons beloofd hadt?’

‘De brandschoten waren nauwelijks gevallen,’ debiteerde Figaro, ‘of mijn meester liep in angst het huis rond en dwong mij bij hem te blijven, daar hij vreesde, dat ook zijn huis zou afbranden.’

(*) Die een hond wil slaan, zal licht een stok vinden.

‘Gekheid!’, riep Present uit, ‘hoe kon het vuur daar bij hem doordringen?’

‘Dat begrijp ik ook niet; maar dit weet ik, dat ik niet komen kon, daar hij mij gedwongen heeft bij hem te blijven. Maar nu blijf ik weder eenige dagen hier.’

‘Heb je weer voor een paar dagen vrijaf gevraagd?’, vroeg Codjo spottend.

‘Vraagt men er dan om?’, vroeg hij op zijn beurt half spottend. ‘Men neemt het immers altijd ongevraagd?’

‘Maar,’ begon Codjo ernstiger, ‘waar schrijft men den brand van laatstleden Maandagnacht aan toe?’

‘Algemeen denkt men,’ ving Figaro aan, ‘dat de brand aan onvoorzichtigheid moet toegeschreven worden. Men vertelt, dat bij het opmaken van het bed door Amimba, de gordijnen in brand gevlogen zijn.’

‘En wie heeft dit vertelseltje uitgestrooid?’, vroeg Codjo nieuwsgierig.

‘Dat weet ik niet; maar zoo heb ik het hooren zeggen. Misschien heeft Amimba dat zelf zoo verteld. De politie heeft haar en al de andere slaven van *masra* Monsanto ondervraagd. Allen zeggen evenwel er niets van te weten en, daar Amimba alleen thuis was, blijft zij bij haar getuigenis volharden.’

‘Zooveel te beter,’ hernam Codjo met een zucht van verlichting, ‘dan kunnen wij ongestoord verder werken. Doch we moesten veel meer hulp hebben, wij zijn nog niet talrijk genoeg, om iets met goeden uitslag te ondernemen. Wij moeten trachten anderen nog te lokken.’

‘En toch, als het er op aankomt,’ voegde hij er niet zonder bedoeling op Figaro, aan toe, ‘iets te ondernemen, trekken de meesten zich terug. Allen willen wel de slavernij ontvluchten, zoo zeggen zij althans; maar als hun de gelegenheid daartoe wordt aangeboden, vinden zij de onderneming te gevaarlijk. Zij keeren terug naar hun meesters en likken als voorheen de hand van hen, wien zij ontvluchten wilden.’

‘Spreek niet zoo,’ bemoedigde hem Tom, ‘als de zaken eenmaal goed aan het loopen zijn, zullen er genoeg ge-

vonden worden, die zich bij ons aansluiten. Waar toch zijn de meeste weglooopers? Is het hier niet in de stad? Welnu, *ouroe fajatiki no de plei foe teki faja*(1){problem}: de gewoonte is hun reeds een tweede natuur geworden.'

'Dat is ook zoo,' hernam Codjo. 'Maar toch is het noodzakelijk, dat wij er eenigen nog bij hebben, alvorens onze onderneming voort te zetten.'

'Och wat!' riep Present onberaden als altijd uit, 'hebben we alléén niet reeds een groot gedeelte der stad in de asch gelegd? Wat wij met zoo goeden uitslag met ons drieën deden, zou dat geen aanmoediging zijn voor het vervolg?'

'Zacht wat, *boi*, zacht wat!', vermaande Tom. 'Denk er aan, dat je tengevolge van al de gepleegde diefstallen en van den brand ook voorzichtiger moet zijn. *Boen njam njam kiri kauflei* (2): voorspoed baart zorgeloosheid.'

'*Oomoe* heeft volkomen gelijk,' beaamde Codjo, 'daarom dan ook moeten wij met meerderen zijn, om in geval van nood ons zelven te kunnen verdedigen.'

'Kom, ik ga naar de *savanne*,' zeide Present, die over alles even luchthartig dacht en nergens moeilijkheid in de volvoering van zijn snel opduikende plannen zag.

'Oppassen, *boi*!', vermaande Tom. 'Je moet zoo niet altijd bij dag op de *savanne* rondzwerven: je wordt nog eens opgepakt.'

'Dat zal zoo gauw niet gebeuren; kom, ik ga, het verveelt mij hier in het bosch.'

Present ging heen en kwam langs een voetpad door het struikgewas op den *Wanicaweg* uit, ongeveer ter hoogte van het Justitiehuisje op het *Galgenveld*. Van hier ging hij den dam over en de *savanne* op. Het was ongeveer vijf uur en een menigte jongens lagen op het gras bij elkander te praten, of hielden zich met het spel onledig. Hij slenterde van het eene groepje naar het andere, toen op eens hun aller aandacht getrokken werd door de zonderlinge lijkstatie (van een slaaf),

(1){problem} Oude brandstokken dralen niet vuur te vatten.
(2) Goede kost is de dood van de koevlieg (eene wesp).

die door de *Rust en Vredestraat* aankwam en zich naar de *savanne* scheen te richten. Twee slaven droegen op het hoofd een ruwe, witte, platte kist, de een aan het hoofd-, de ander aan het voeteneinde, terwijl een schop op de kist lag.

Behalve de dragers was niemand er bij: het was dus een slaaf, die begraven moest worden.

Vroeger werden de slaven 's nachts begraven, waardoor het den anderen slaven mogelijk was hun lotgenoot ter laatste ruste te begeleiden. Daar dit echter aanleiding gaf tot allerlei uitspattingen en bijgeloovige praktijken, werd het in het jaar 1817(*) verboden; bovendien mocht er bij die gelegenheid niet meer gedanst of de vlag(!) uitgestoken worden.

Op de *savanne* gekomen, zochten de dragers een plekje uit, waar zij gemakkelijk een gat konden graven, en terwijl de lijkkist zoolang in hun nabijheid op den grond stond, togen zij aan den arbeid.

Present was met de andere jongens nieuwsgierig naderbij gekomen, om den dragers het gebruikelijke aantal vragen naar den persoon, den ouderdom, enz. van den overledene te stellen.

'Ik dacht, dat hier niet meer mocht begraven worden,' zeide een der jongens tot de grafdelvers.

'Je kunt denken, wat je wilt,' beet een hunner hem toe. 'Jij hebt er niets mede te maken. Het is jou zaak niet.'

'Je bent te lui, om verder te loopen, daarom breng je het lijk op de *savanne*,' antwoordde hem de jongen.

Terwijl hij den blik van zijn arbeid ophief, om den jongen te beschouwen, die hem van luiheid durfde beschuldigen, viel zijn oog op Present, dien hij kende.

'Neem het werk een beetje van mij over,' zeide hij, terwijl hij den ander de schop toewierp. De jongen, zijn bedoeling radende, ging nu aan den haal, terwijl de anderen hem naoogden. Hij sprong echter op Present toe, die met den rug naar hem gekeerd stond, terwijl hij uitriep:

'Mooi zoo! daar heb ik je, weglooper! *Misie* Gracia

(*) Zie Publicatie in het Gouv. Blad van het jaar 1817 no. 13.

heeft je al lang gezocht. Ik had niet gedacht vanmiddag zoo gauw drie gulden "vanggeld" te zullen verdienen.'

'Laat mij los,' schreeuwde Present, terwijl hij zich trachtte los te rukken. 'Ik ben niet weggeloopen. Ik ben door mijn meesteres uitgestuurd, om een boodschap te doen en ik stond hier slechts naar de begrafenis te kijken.'

'Laat hem los!', riepen nu ook de anderen, die zelf te dikwijls wegliepen, om het onpleizierige van Present's toestand niet te beseffen.

'Ik laat hem niet los,' zeide de ander, 'hij liegt: hij is weggeloopen.'

'Laat mij los!', schreeuwde Present, terwijl hij alle krachten inspande, om aan den ijzeren greep van zijn belager te ontkomen.

'Laat hem los!', herhaalden de jongens in koor. 'Wat heb je met hem te maken: je bent immers geen schout?'

'Maar daarom kan ik hem toch wel opvangen,' riep de ander, worstelend met Present, hun toe. 'Ik laat hem niet los.'

Eenige jongens grepen Present nu vast en begonnen hem aan de krachtige knuisten van den neger te ontrukken, die het voor hun vereenigde krachten zou moeten afleggen.

'Kwassie, help mij eens gauw,' riep hij den ander toe, die de schop in het gat liet steken en zijn makker te hulp snelde.

Terwijl zij nu met de jongens worstelden, die Present aan hun handen trachtten te ontrukken, liep een jongen naar het gat, nam de schop daaruit weg en ging er mede van door.

'Hoera!', riepen de jongens, die met de beide mannen worstelden, toen zij zagen, wat de jongen gedaan had.

'*Oomoe*,' schreeuwden eenigen hem toe, 'zie Frederik eens wegloopen met je schop!'

Kwassie wierp een blik in het gat en, zijn verlies bemerkend, liet hij Present los en zette den jongen na, die vlugger dan zijn vervolger, daarenboven een grooten voorsprong op hem had.

Ook de ander, die het nuttelooze van Kwassie's pogin-

gen zag, liet Present los, daar hij het beter achtte hem te laten gaan, dan zonder schop thuis te komen.

Terwijl Present het nu op een loopen zette, riepen de anderen den jongen toe de schop terug te geven. Deze, ziende dat Present vrij was, wierp zijn vervolger de schop toe, die deze onder een vloed van scheldwoorden en bedreigingen opnam. Present liep daarna op zijn bevrijder toe:

'Je hebt er mij mooi uit gered, hoor! Ik was bijna in de val geweest.'

'Ben je dan werkelijk weggeloopen?', vroeg de ander, die Frederik heette, mager en rank van gestalte was en niet meer dan zestien jaren kon tellen.

'Ik ben al sinds een paar maanden weg,' bevestigde Present. 'En de vrijheid bevalt mij beter dan de slavernij.'

'Om je de waarheid te zeggen, heb ik niet veel lust naar huis terug te keeren; want ik heb vier schellingen(*) verloren en ik was juist op de *savanne* gekomen, om te trachten met dobbelen het ontbrekende aan te vullen. Ik durf niet naar huis terugkeeren, zonder die acht ontbrekende centen terug te hebben.'

'Ga dan maar met mij mee. Wij hebben in het bosch een kamp,' zeide Present en hij wees er met den vinger heen. 'Wat voor werk deedt je bij je *misie*?'

'Ik moest 's morgens eerst allerlei huiswerk doen en later werd ik uitgestuurd, om koekjes langs de straat te venten.'

'Je zult nu noch het een noch het ander meer behoeven te doen,' hernam Present. 'Kom, ga nu maar met mij mee.'

In het kamp gekomen vonden zij allen bijeen, behalve Tom, die onder een voorwendsel zich verwijderd had.

'Jawel,' zeide Codjo, 'ik heb het al begrepen. Hij gaat elders de dram halen, die hij hier niet krijgen kan.'

Zoo was het ook. Tom had tot zijn groote spijt ondervonden, dat de anderen in hun voornemen bleven volharden en geen dram meer in het kamp brachten. Dit verbitterde

(*) Vier schelling (acht centen). Zie Teenstra '*Negerslaven*', pag. 223

hem, want drinken en nietsdoen waren de geliefkoosde idealen zijns levens. Reeds eenige malen was hij er op uit geweest, om door diefstal in het bezit daarvan te komen; doch telkens te vergeefs.

Reeds veertien dagen was het geleden, sinds hij den laatsten druppel geproefd had en de lust had hem thans tot uitgaan gedwongen.

Toen de duisternis begon te vallen, verliet hij het bosch en kwam langs de *savanne*, waar Present zooeven bijna was opgevangen. Hij slenterde de *Weidestraat* in, teneinde daar alles goed op te nemen, om in den nacht beter zijn slag te kunnen slaan. Het was al ongeveer acht uur geworden, toen Tom in de *Zwartenhovenbrugstraat* tegenover de *boesie-ningre-kamra* kwam.

Sinds de vredesverdragen met de Aukaners gesloten waren, hadden dezen verlof bekomen, om in gering aantal van tijd tot tijd in de stad te komen, teneinde hun waren aan den man te brengen. Om echter alle moeielijkheden te voorkomen, waartoe hun verkeer met de slaven aanleiding zou geven, was het aan een iegelijk verboden hun niet alleen kruit, geweren of dram te verkoopen, maar ook hen in zijn woning op te nemen.

Dienvolgens waren hun eenige negerwoningen aan de *Zwartenhovenbrugstraat* van Gouvernementswege tot woonplaats aangewezen. Deze woningen, in lateren tijd verbouwd, stonden ter plaatse van het tegenwoordige politie-station en waren bekend onder den naam van *boesie-ningre-kamra*, boschnegers-woningen.

Aan de Saramaccaners werd later eveneens een verblijf geschonken in het hoekhuis tegenover de nu nog bestaande Kwong-ngie-thong, Chineesche sociëteit.

Tom nu ging naar een dezer woningen met een stuk katoen, dat van diefstal afkomstig was en bood het een boschneger, die op den drempel zijner woning zat, ten verkoop aan.

‘Neen’, zeide de *djoeka* (boschneger), ‘ik wil het niet; maar misschien wil de ander hierneven het wel koopen.’

Tom ging daar binnen, doch de bewoner was er niet. Hij wierp een blik om zich heen en bij het schijnsel der maan zag hij een flesch, die waarschijnlijk dram bevatte. Snel nam hij haar weg, verborg haar in het stuk katoen en ging heen.

Maar de boschneger, bij wien hij het eerst geweest was, kreeg achterdocht en had door de reten van de planken geloerd. Toen Tom nu met zijn buit de deur uit wilde, hield de boschneger hem op den drempel staande.

'Ziet eens hier!', schreeuwde hij; 'een dief is hier komen indringen, om te stelen.'

Tom wilde hem op zij duwen, teneinde te ontsnappen, doch de boschneger, een gespierde kerel, greep hem bij den pols, die nu als in een schroef vast zat. Middelerwijl kwamen ook andere boschnegers toegesneld en onder vreeselijk lawaai werd Tom vastgebonden en naar het *Piket*, het politie-bureau, op het *Kerkplein*, gebracht. Daar hij op heeterdaad betrapt en de flesch dram, door den eigenaar als de zijne herkend, in zijn bezit gevonden was, werd zijn ontkenning niet geloofd en hij zelf opgesloten.

Den volgenden dag werd Tom op verlangen zijner meesteres, op het binnenfort een geduchte 'spaansche bok' toegediend, waarna hij in de gevangenis werd gezet.

De overigen waren ten zeerste verwonderd, dat Tom den volgenden dag niet terugkwam, doch Codjo meende, dat hij hen uit weerzin verlaten had. De komst van Figaro helderde de zaak wel voor hen op, maar deed ook de vrees voor verraad en ontdekking toenemen.

Deze wist hun te vertellen, dat Tom in het fort te 'drogen' lag, zooals de geijkte term het uitdrukte. Tengevolge van de verschrikkelijke mishandeling van den 'spaanschen bok' waren de lijders in de eerste paar weken onbekwaam tot den arbeid, daar zij zich nauwelijks verroeren of bewegen konden. Deze mededeeling maakte op Codjo een mismoedigenden indruk, want ofschoon er eenige verwijdering tusschen hen ontstaan was, voelde hij zich gehecht aan den ouden man, die hem zoo dikwijls geholpen had.

De aanwinst van een jongen als Frederik kon dan ook geenszins het verlies vergoeden van dezen ondervindingrijken medehelper. Hij meende nochtans zich geheel te mogen verlaten op de geheimhouding van Tom, die hen niet zou verraden en koesterde tevens de hoop, dat hij na zijn ontslag uit de gevangenis, zich wederom bij hen voegen zou. Intusschen gingen zij iederen nacht op roof uit, bij welke gelegenheden zij niet zelden slechts door middel van braak en inklimming zich in het bezit van den buit konden stellen. Frederik werd op die nachtelijke rooftochten medegenomen, teneinde op wacht te staan en den buit te helpen vervoeren.

Codjo bleef nu hoe langer zoo meer naar helpers uitzien en zoo vinden wij hem eenigen tijd na den brand bij zijn vriend Keesje, zooals hij in de wandeling genoemd werd, ofschoon hij eigenlijk Henry heette. Hij was de slaaf van den slachter Kok in de *Zwartenhovenbrugstraat*, voor wien hij dikwijls met een pont de plantages moest afreizen, om het noodige slachtvee te koopen en naar de stad te vervoeren.

Weleer leverde de veeteelt op de plantages groote voordeelen op, die met geringe moeite gewonnen werden. Want wijl er altijd oude en gebrekkige, voor den veldarbeid ongeschikte lieden, op de plantages waren, werden deze gebruikt, om het vee te hoeden. Bovendien mochten de directeurs bij hun jaarlijksch inkomen van 1000 tot 1500 gulden op vele plantages ten eigen bate vee houden en hadden zij behalve kippen ook koeien, schapen, geiten en varkens. De slachters voeren met hun ponten de plantages langs, teneinde het slachtvee op te koopen. De prijzen van het geslacht werden bij besluit van Burgemeester en Raad bepaald. Zoo waren b.v. in de publicatie van 10 November 1828 de prijzen als volgt bepaald: Voor een pond (half kilo) rundvleesch f 0.40; voor kalfsvleesch f 0.40; voor schapenvleesch f 0.40; voor varkensvleesch f 0.25.

Ofschoon Codjo baas Keesje reeds van jaren her kende, had hij hem nooit in zijn vertrouwen opgenomen en hem nooit zijn geheime plannen toevertrouwd. Hij vond het beter in hem een

tusschenpersoon te bezitten, bij wien hij zonder gevaar het gestolene kon verbergen en nu en dan den nacht doorbrengen, zoo hij geen lust gevoelde na zijn nachtelijke rooftochten naar het bosch terug te keeren. Sinds eenigen tijd had hij hem niet meer gezien, daar baas Keesje eenige dagen vóór den brand naar de katoenplantage *Klein Lunenburg* in de Warappakreek gezonden was, om vee te halen. Het was na acht uur, toen Codjo stilletjes over de erven aan de *Steenbakkersgracht* bij hem binnensloop.

'Zoo Codjo,' vroeg hij, 'heb je mij alweer wat ter bewaring te geven?'

'Ja,' antwoordde deze. 'Maar niet alleen had ik gaarne, dat je het voor mij bewaardet; ik wilde nog liever, dat je het ook voor mij verkocht.'

'Dat is nog zoo gemakkelijk niet; ik kan de goederen, die je mij zoo al brengt, nog maar aan Gracia kwijtraken. En zij wil er zich nog niet altijd mede belasten.'

'Zij acht zich veel te eerlijk, om gestolen goederen te koopen,' hervatte Codjo spottend. 'Evenals jij het wegloopersleven veel te moeilijk vindt, om daarvoor de vrijheid te koopen.'

'Spot maar niet met mij,' hernam Henry. 'Je ziet zelf, dat ik een *malinger* (gebrekkige) ben. Hoe zal ik ook met zulk een been in het bosch kunnen wonen en mijzelven verzorgen?', vroeg hij, terwijl hij met de hand over zijn linkerbeen streek, dat door beenroos zeer dik en opgezet was.

'Dat zou ook wat!', antwoordde Codjo. 'Denk je, dat het zóó erg met je is, al heb je dan ook een *mattabiemba* (een dik been)?'

'Het is, omdat je 't niet bij eigen ondervinding weet: *wan soro no de hatti toe soema*,(*) men heeft geen verdriet van een anders leed.'

'Nu, laat het dan maar zoo wezen,' besloot Codjo. 'Kan ik voor het vervolg geregeld hier komen slapen?'

'Heb je er nu al genoeg van, in het bosch te overnach-

(*) Eén wonde pijnigt geen twee menschen.

ten?', vroeg Henry spottend. 'En zoo juist wilde je mij overhalen in het bosch te gaan leven!'

'Dat wel niet,' antwoordde Codjo ontwijkend. 'Maar het is wat ver en zoo kan ik nog altij d wat nieuws van je hooren.'

'Nu, mij goed, als je maar zorgt, dat je hier nooit door de negerpoort aan de straat binnenkomt. Je moet je weg nemen over de erven langs de gracht.'

De ware reden van Codjo's verzoek was echter, dat hij vreesde langer nog bij nacht in het kamp te verblijven, daar hij sedert de verdwijning van Winst en de gevangenneming van Tom hun schuilplaats niet meer veilig geloofde. Om echter zijn geheime gedachten niet te verraden en den overigen den moed niet te benemen, bleef hij nu en dan in het kamp vernachten of vond hij aftijd een voorwendsel, om zijn terugkomst in den ochtendstond te bewimpelen.

Sedert de hevige woordenwisseling, die hij met Akoeba had gehad, durfde hij niet meer bij haar komen. Bovendien had hij, onbewust, een steeds toenemende vrees voor verraad en ontdekking gevoeld.

Mentor, van nature wantrouwend en achterdochtig, had weldra de geheime drijfveeren van Codjo's handelwijze doorgrond en dienvolgens had hij Present van zijn handelwijze in kennis gesteld.

Sinds geruimen tijd reeds stond Mentor in betrekking tot Gracia, dezelfde slavin, aan wie baas Keesje de goederen bezorgde, die hij van Codjo ten verkoop ontving. Gracia zorgde er echter voor, dat Mentor hiervan niets wist of bemerkte, teneinde bij verraad geen getuigen van haar misdrijf in hen te ontmoeten.

Present bad tot hiertoe steeds al datgene, wat hij bezat, zelf van de hand gedaan; daar het nochtans raadzaam was iets meer op zijn hoede te wezen, besloot hij naar iemand om te zien, wien hij alles zou kunnen toevertrouwen.

Door middel van Tom was Present te weten gekomen, dat Betsy kort 'na den brand in dienst was gekomen van een administrateur van plantages in de *Gravenstraat*, ofschoon

Tom hem gezegd had haar woonplaats niet juist te weten. Dit was slechts een verzinsel geweest, daar hij zeer goed wist, waar zij woonde, doch het raadzamer oordeelde dit voor Present geheim te houden, teneinde hun beiden iedere onaangenaamheid te besparen, welke uit de bezoeken van Present voortvloeien kon.

Van Figaro, die niets van Tom's redenen tot geheimhouding wist, was Present de woonplaats van Betsy te weten gekomen. Hij besloot dus haar op te zoeken en, zonder haar met de gevangenneming van Tom of met hun verhouding tot elkander in kennis te stellen, wilde hij beproeven haar over te halen, om het gestolene voor hem te verkoopen.

Op een avond ging hij dan naar de *Gravenstraat*, liep naast de woning van Betsy's meester het erf op, klom op de schutting, en tikte op het schuifje aan den achterkant der kamer, waarin hij wist, dat Betsy verblijf hield: Dit schuifje is, behalve de deur aan de voorzijde, de eenige toegang voor licht en lucht in een negerwoning en is niets dan een plankje van een voet lengte en driekwart voet breedte, dat zich tusschen twee latjes beweegt.

'Wie klopt daar?', riep iemand in de kamer daarnaast en meteen werd het plankje weggeschoven.

'Ik ben het', zeide Present, toen hij de stem van Betsy herkende.

'Wie is die ik?', vroeg zij opnieuw.

'Wel, Betsy, ken je mij dan niet meer?', sprak Present half fluisterend.

'*Masra-ningre*!' riep zij verbaasd uit. 'Ben jij het Present? Wat komt je hier zoo laat doen? Wat moet je hebben? Het is gelukkig, dat George met meneer is uitgegaan, anders was je reeds verraden en je bracht mij in groote onaangenaamheden'.

'Dat was toch mijn bedoeling niet,' hernam Present. 'Maar omdat ik je van vroeger kende, wilde ik je iets komen verzoeken.'

'En wat zou dat dan wel wezen?'

‘Wil je eenige goederen voor mij bewaren en verkoopen?’

‘Neen’, hernam zij beslist, ‘want ik wil niet, dat je hier op de plaats gezien wordt. In dat geval toch zou ik door meneer zwaar gestraft worden. Hij wil volstrekt niet hebben, dat iemand behalve zijn slaven, hier op de plaats komt. Maar hoe weet je, dat ik hier woon?’

‘Figaro heeft het mij verteld,’ antwoordde Present.

‘Die jongen vertelt ook alles, wat hij weet: hij kan niets verzwijgen,’ mopperde Betsy, bevreesd, dat Present weten zou in welke betrekking zij tot Tom stond.

‘Hoor eens, Betsy. Je behoeft niet te vreezen voor verraad. Ik zal nooit hier bij je overdag of des avonds op de plaats komen.’

‘Het is niet juist, omdat ik je niet helpen wil,’ hervatte zij toen geruststellend. ‘Maar meneer wil niemand hier toegelaten zien.’

‘Heel goed,’ ging Present voort. ‘Ik zal niet binnenkomen, maar je kunt me toch helpen. Ik zal alles, wat ik je breng, hier op dit erf bij de kreek leggen onder den mammieboom.(*) Daar kun je het zonder gevaar voor ontdekking gaan weghalen.’

‘Zoo heb ik er niet veel tegen,’ antwoordde Betsy nadenkende; ‘maar hoe zal ik kunnen weten, dat je daar goederen neergelegd hebt?’

‘Ik zal je wel waarschuwen. Als je 's morgens eenige mammiebladeren over de schutting vindt geworpen, kun je gaan zoeken.’

‘Nu, 't is goed zoo. Als het verkocht is, vindt je het geld daar ook; doch de belooning voor mijn moeite zal ik er van afhouden. Is het zoo goed?’

‘Opperbest. Ik ga nu weer heen. *Navoen*, Betsy.’

‘*Navoen*,’ herhaalde zij, het luikje toeschuivend.

Present bracht voortaan geregeld het gestolene, dat hij te gelde wilde maken, naar het onbewoonde erf in de *Gravenstraat* voorbij het Hospitaal, waarvan hij telkens door eeni-

(*) *Mammea Americana*. L.

ge mammiebladeren Betsy in kennis stelde.

Eenige dagen nadien kwam Mentor, die elken nacht met een houwer gewapend op diefstal uitging, met een jongen terug, die nauwelijks meer dan veertien jaren kon tellen en een zeer ongunstig uiterlijk had. Diefachtig en lui van natuur, was Christiaan, zoo heette de jongen, herhaaldelijk reeds gestraft, doch alles scheen vruchteloos.

Mentor meende in hem een willig werktuig bij zijn nachtelijke rooftochten gevonden te hebben. Codjo was echter op de tegenwoordigheid van den jongen minder gesteld, doch hij liet niets blijken, teneinde den ander niet te ontstemmen.

Meermalen gingen zij met hun vijven er op uit. De beide jongens, Frederik en Christiaan, werden dan meestal als wachters op post gezet, terwijl de anderen, Codjo, Mentor en Present, nu eens door braak, dan wederom door inklimming zich in korten tijd aan zestien diefstallen schuldig maakten.

Vooral was bij deze gelegenheden het gevogelte een zeer begeerlijke buit, daar de kippen en de kalkoenen zeer gezocht en met zes gulden betaald werden.

XII. Hoofdstuk. Mislukte pogingen.

Nog slechts twee weken zijn er sinds den brand verloopen, en wij vinden Codjo, Mentor en Present, met de beide jongens Frederik en Christiaan in het *Picornobosch* in een levendig gesprek gewikkeld over nieuwe plannen tot brandstichting. De herhaaldelijk gepleegde diefstallen, die steeds met den besten uitslag waren bekroond en tot nu toe nog geen onderzoek door het gerecht hadden uitgelokt; niet het minst de omstandigheid, dat de brandstichting ondanks alle onderzoek tot geen vermoeden van gewelddadig opzet had aanleiding gegeven, maar zelfs volgens het rapport van den 'Baljuw en Luitenant van policie' aan onvoorzichtigheid der huisslaven bij het opmaken van het bed moest geweten worden; - dit alles maakte hen overmoedig en vermetel in hun ondernemingen.

Zij hadden in zooverre slechts de voorzichtigheid in acht genomen, dat zij op ver van elkander verwijderde plaatsen der stad diefstal pleegden, teneinde de aandacht van hun schuilplaats af te leiden. Daar zij op de geheimhouding der

slaven mochten rekenen, konden zij zich met eenige voorzorgen tamelijk vrij in de stad bewegen. Daarenboven bestond de politiemacht uit slechts 17 agenten, meestal oud-gedienden of Europeanen, die behalve met de handhaving der openbare orde en rust belast, gedurende den dag aan de *Platte Brug* een wakend oog op het laden en lossen houden en ook den douanen-dienst moesten verrichten. Verder nog werden hun plannen niet minder begunstigd door de algeheele duisternis, waarin de stad des nachts gehuld was, wanneer de maan haar licht niet op de eenzame en verlaten straten wierp, naardien zelfs de ter reede liggende schepen na acht uur geen licht meer mochten op hebben, tenzij in de kajuit van den kapitein. De moeilijkheden eindelijk en vooral de groote kosten waren oorzaak, dat men er niet spoedig toe overging een patrouille, die dan op aanvrage van den Raad-Fiscaal uit de bezetting van het fort Zeelandia moest worden samengesteld, ter opsporing van weggeloopen slaven uit te zenden.

Volgens de Publicatie toch van 5 Dec. 1828 moest voor iederen slaaf ‘die in een bende of kamp werd opgevangen 100 gulden en de kosten’ ten laste van den eigenaar betaald worden. Ingeval van verzet werden zij met den dood gestraft ‘of met de naast daaraan komende straf,’ zoodat zij òf voor altijd òf voor vele jaren aan de eigenaren onttrokken werden, die toch de kosten moesten voldoen.

Dit alles geeft de verklaring voor het feit, dat de schuldigen noch ontdekt, noch in de uitvoering van hun misdadige pogingen gestuit werden.

‘Zouden wij vannacht niet wederom brandstichten, Codjo?’, vroeg Present. ‘We moeten niet werkeloos blijven, nu de aandacht nog niet op ons gevallen is.’

‘Zoo heb ik er ook over gedacht,’ antwoordde de aangesprokene. ‘Een goed gedeelte der stad ligt reeds in asch; we moesten ńu dit met een ander gedeelte beproeven.’

‘En waar zouden wij het dan dezen keer moeten doen?’, vroeg Present opnieuw.

‘Mij dunkt, dat we meer naar den kant van het fort moe-

ten beginnen. Als het daar goed aan het branden is, zal de wind de vlam wel verder brengen,' meende Codjo.

'Goed zoo!', riep Present uit. 'Maar bij wien zullen we brand stichten?'

'Ken je *misie* Bocco?', vroeg Codjo na een weinig nadenken.

'Bedoel je die *misie*, die in het huis woont naast den winkel van *masra* van Bommel?'

'Dezelfde. Zij woont kort bij de Koffiewaag.'

'Ik ken haar zeer goed,' vervolgde Present. Ik ben er dikwijls geweest, om drank en tabak te koopen.

'Daar moesten we brand stichten, omdat we dan ook gelegenheid vinden, om het een en ander te stelen.'

Lang reeds was het nachtschot gevallen, toen de wegloopers met hun vijven het bosch verlieten en in twee groepjes, langs de *Keizerstraat* en door de *Gravenstraat* naar het aangewezen huis togen.

Codjo, Mentor en Christiaan gingen naar de *Wagestraat*, zooals dat gedeelte der *Keizerstraat* van de Waag tot aan de *Klipsteenstraat* genoemd werd. Present met Frederik had zijn weg door de *Gravenstraat* genomen, daar hij Figaro wilde overhalen met hem mede te gaan. Bij dezen gekomen, vond hij hem echter weinig genegen aan de onderneming deel te nemen en toen Present bleef aandringen, gaf hij voor, zich niet wel te gevoelen.

'Maar waar wil je dan brand stichten?', vroeg hij.

'Bij *misie* Bocco bij de Koffiewaag,' antwoordde Present.

'Bij *misie* Bocco?', herhaalde Figaro verwonderd.

'Nu, wat zou dat?', vroeg Present onverschillig. 'Is zij beter dan een ander?'

'Dat zeg ik niet,' hervatte Figaro. 'Maar het spijt mij voor Betsy, die sinds eenige dagen daar met Sophietje blijft, wijl haar meester naar plantage vertrokken is.'

'Dat wist ik niet,' hernam Present. 'Nu, als je toch niet mee wilt gaan, zal ik je maar verlaten,' voegde hij er bij,

terwijl hij wegging.

Stilzwijgend liep hij met Frederik, dien hij op straat had laten wachten, verder, bij zichzelven overleggend hoe hij zijn gezellen van brandstichting in dat huis zou terughouden.

'Frederik', zeide hij eindelijk tot dezen, 'je moet vannacht niet meedoen, hoor! Ik heb een voorgevoel, dat het niet goed zal afloopen.' In de *Wagewegstraat* vond hij de drie anderen, die hem reeds met ongeduld wachtten.

'Codjo,' begon hij, 'we moesten hier maar geen brand stichten.'

'En waarom dan niet?', vroeg deze ontevreden.

'Ik heb zoo'n medelijden met de *misie*, van wie ik vroeger wel eens tabak en drank gekocht heb. Kom, laten we die arme weduwe met rust. Mijn hart zegt mij bovendien, dat het niet goed met ons zal afloopen.'

'Gekheid!' zeide Codjo toornig. 'Ik wil en ik zal vannacht hier brand stichten, Frederik,' ging hij voort, 'ga jij daar bij de Koffiewaag op wacht staan.'

'Ik ga er niet heen,' zeide deze beslist, 'als Present niet meedoet.'

Voor hun drieën alleen scheen de onderneming Codjo te gewaagd toe en onder den voortdurenden aandrang van Present liet hij zich, ofschoon met den grootsten tegenzin, er van afbrengen, daar brand te stichten. - Zij keerden onverrichter zake naar hun schuilplaats terug. Nauwelijks daar aangekomen, kon Codjo zijn wrevel tegen Present niet langer bedwingen en hij barstte in drift uit:

'Jou, malle kwajongen! Waarom heb je er mij van afgehouden vannacht brand te stichten? Het is de laatste maal hoor! dat je mij in den steek laat, anders zal je kennis maken met mijn knuisten.'

'Dat zal je wel laten,' beet hem Present beleedigd toe. 'Als jij mij aanraakt, sla ik jou terug.'

'Wil jij je mond eens houden, onnoozele kwajongen,' schreeuwde Codjo, in woede ontstoken.

'Ik houd mijn mond niet,' ging Present opgewonden

voort. ‘Ik zeg, wat ik wil. Je hebt geen recht mij het spreken te beletten.’

‘Dat zal ik je wel leeren,’ riep Codjo uit, terwijl hij ziedend van toorn opstoud, een stuk hout nam en op Present wilde instormen.

Mentor, die tot hiertoe tamelijk onverschillig den twist had bijgewoond, sprong echter nu tusschen beiden en, terwijl hij den arm van Codjo vastgreep, riep hij dezen toe:

‘Bedaar, Codjo, bedaar toch. Je hebt gelijk met ontevreden te zijn op Present; doch doe hem geen leed.’

‘Laat mij los, Mentor,’ riep Codjo. ‘Laat mij dien kwajongen eens toonen, dat ik hem kan vernietigen, als ik wil.’

Daar Mentor hem evenwel niet losliet, wierp hij eindelijk het stuk hout naar Present, die het echter behendig ontweek.

‘Twist nu niet langer met elkander,’ ging Mentor voort. ‘Het is nu eenmaal voorbij. Het kan immers wezen, dat Present vannacht werkelijk een voorgevoel had, dat ons een ongeluk kon overkomen.’

‘Ja,’ hernam Codjo spottend. ‘Kwajongens zijn altijd bang. Maar ik zal mij in het vervolg niet meer door zijn vrees of voorgevoel laten weerhouden om te doen, hetgeen ik mij eenmaal voorgenomen heb.....’

Codjo mopperde nog een geruimen tijd; wijl Present hem echter op aandringen van Mentor niet meer tegensprak, en hem eindelijk zelfs onvoorwaardelijk voor het vervolg zijn hulp toezegde, bleef het er bij.

Eenige dagen later, toen de vrees bij Present geweken was, dat Betsy, de heelster zijner gestolen goederen, in het huis van *misie* Bocco zou zijn, gingen zij wederom 's nachts er heen, teneinde dit maal uitvoering te geven aan hun plan.

Ter hoogte van bedoeld huis, dat op eenigen afstand rechts van de Waag gelegen was, gekomen, werd Frederik door Present op den hoek van de *Watermolenstraat* en Christiaan in de nabijheid van het Waaggebouw op post gezet met de lastgeving van bij onraad door een driemaal snel opeen-

volgend gefluit de drie overigen te waarschuwen.

Codjo toog nu aan den arbeid, terwijl Mentor met het vuurslag zijn tondel aanstak. Spoedig waren eenige kokosnotenschillen, oude lappen, maïsbladeren en zwam bijeengeraapt en op de stoep onder den dorpel van den ingang des huizes gelegd. Hierop trachtte Codjo den brand er in te steken, maar het zwam wilde geen vuur vatten. Hij ging er op de knieën bij liggen, om door blazen alles te doen ontvlammen; de prikkelende rook echter vulde zijn oogen met tranen, zoodat hij van zijn voornemen moest afzien.

Present liep hierop naar de overzijde der straat, waar een keuken gebouwd werd bij het huis van de dochter van Codjo's meesteres, in de wandeling *misie* Kettie Peggie genoemd.

Hier vond hij eenige stukjes droog hout en wat krullen, die hij aanbracht en op de rookende kokosnotenschillen wierp.

Codjo blies er met kracht in en weldra sloeg de vlam er uit op. Nadat de krullen echter uitgebrand waren, zagen zij het nuttelooze hunner pogingen in, om het harde hout van den dorpel met zulk een weinig beduidende vlam in brand te steken.

Over hun pogingen ontevreden en, vreezende bij langer aanhouden ontdekt te worden, gingen zij heen, zonder zich zelfs de moeite te geven de brandstoffen weg te nemen. Op weg naar het kamp vond Mentor nog gelegenheid eenige kippen op een open erf aan de *Keizerstraat* weg te nemen.

Nauwelijks was het vijftal echter vertrokken, of het vuur begon te smeulen en spoedig daarna sloeg de vlam er wederom uit op. Toevallig was de wacht aan de *Platte brug* in den omtrek van de Waag de ronde komen doen en zag de opflikkerende vlam, die haar licht in de straat wierp. Dadelijk liep hij er heen en zag er brandstoffen liggen, die blijkbaar opzettelijk daar waren gebracht.

Na het vuur uitgedoofd te hebben, klopte hij de bewoners van het huis op, teneinde hen van de poging tot brandstichting ten hunnent in kennis te stellen. Spoedig was dit gedeelte der straat in beweging en de schrik sloeg allen

om het hart bij de gedachte aan een mogelijke herhaling van de ramp, die elk nog zoo versch in het geheugen lag.

De huisslaven, op wie bij alle rampen en misdaden het eerst het vermoeden viel, werden den volgenden dag aan een streng verhoor onderworpen. Doch niets kon het vermoeden bevestigen, dat zij op eenige wijze pogingen tot brandstichting in het werk hadden gesteld. Men zocht en vond verklaringen, hoe ongerijmd dan ook, volgens welke de aanwezigheid der brandstoffen op de stoep zou te wijten zijn aan onvoorzichtigheid.

Nauwelijks waren eenige dagen na deze mislukte pogingen tot brandstichting verloopen, of het vijftal toog nogmaals er op uit naar dezelfde straat.

Dit maal hadden zij gekozen den winkel van den heer van Bommel, naast het huis van *missie* Bocco gelegen. Codjo had er bij allen op aangedrongen te zorgen, dat dezen keer het kostte wat het wilde, het andere gedeelte der stad in de asch gelegd werd. Bovendien moesten allen alles, wat men maar grijpen en dragen kon, medenemen.

Frederik werd wederom aan de *Watermolenstraat* en Christiaan bij het Waaggebouw op wacht gezet. Codjo had uit voorzorg wat droog hout, krullen en andere lichtontvlambare stoffen medegenomen, teneinde hun toeleg te zekerder te doen slagen.

Hij legde nu alles voor een der twee deuren van den winkel en met het door Mentor geslagen vuur werd alles in brand gestoken. Maar ofschoon het vuur hoog opvlamde, bleef het hout der deur, tengevolge van zijn hardheid, onaangetast. Codjo beproefde nu eenige stukjes hout en krullen door de reet onder de deur naar binnen te schuiven, doch ook hierin kon hij niet naar wensch slagen.

Ziende, dat hun pogingen vruchteloos bleven, beproefden zij door de negerpoort op de binnenplaats te komen.

Deze vonden zij gesloten en daarom stak Codjo zijn stok door den naad der deur en wist hij haar zoo behendig open te wringen, dat-Mentor den bout, waarmede zij van binnen

afgesloten was, uit de klampen lichten en de deur openen kon. Beiden gingen de binnenplaats op, terwijl Present twee jongens door een schel gefluit tot zich riep, waaraan dezen haastig gevolg gaven.

Codjo en Mentor maakten eenige kippen, die op de schutting zaten te slapen, buit. Door het schreeuwen van een der kippen, die zoo onverwachts in haar rust gestoord waren, werd de hond, die in de keuken lag, wakker.

Geweldig blaffend vloog hij op hen toe, en door schrik bevangen sloegen allen op de vlucht, terwijl zij nog achter zich het venster van het bovenhuis hoorden openen en den bewoner des huizes om hulp schreeuwen. Spoedig kwamen de buren toegesneld, en op de stellige verklaring van den heer des huizes twee kerels te hebben zien wegloopen, zette men hen in de aangewezen richting na. Het was echter vergeefsch, daar het vijftal zich verspreid had en langs verschillende wegen naar het bosch terugvlood.

Intusschen had zich een menigte bij de deur verzameld, waar men het nog smeulende vuur vóór den winkel had uitgedoofd. Daarna nam men met de grootste nauwkeurigheid alles op en verzekerde er zich van, dat pogingen tot brandstichting gedaan waren.

‘Het is dwaasheid,’ meende een oude heer, die er in zijn slaapkostuum bijstond, ‘de verschillende pogingen tot brandstichting niet aan opzet toe te schrijven. Ik heb altijd wel gedacht, dat de laatste brand moedwillig aangestoken was.’

‘En al zou men dit in het eerst niet gemeend hebben,’ zeide een tweede, ‘dan nog moet men nu wel tot andere gedachten komen.’

‘Goede Hemel! Zou het waar wezen, dat de menschen slecht genoeg zijn om moedwillig brand te stichten?’, klaagde een oude dame, die met haar shawl om, meer van angst dan van koude stond te bibberen. ‘In mijn jeugd heb ik nooit van zoo iets gehoord.’

‘Heb ik niet hooren vertellen,’ vroeg iemand, ‘dat er pas een goede acht dagen geleden, een begin van brand ge-

weest is in de *Heerenstraat*?'

'Dat weet ik niet', hernam de oude heer, die als een inspecteur van politie alles zorgvuldig bleef opnemen. 'Wel is hierneven onlangs brand geweest en waarschijnlijk door dezelfde brutale vegels, die het hier weer beproefd hebben. Maar waar is dan het ander geval geweest, waarvan u spreekt?'

'Wel, bij de schutting van de synagoge. De koster vond 's morgens de overblijfselen van het vuur, dat men aangestoken had.'

'Dat zijn nu de vruchten van de milde behandeling, die wij sinds de Reglementen van den Commissaris-Generaal van den Bosch, in toepassing zien gebracht,' begon een der heeren, die zich zeker veel met politiek bezig hield. 'Wij zijn immers geen meesters meer van de slaven; de humaniteit heeft ons de roede uit de hand gerukt. Na de afschaffing van den slavenhandel hebben die Reglementen den tweede nekslag gegeven aan de welvaart der kolonie. Men hoort toch in den laatsten tijd van niets anders dan van het wegloopen der slaven; nu ondervinden wij bovendien welk gebruik zij van hun vrijheid maken. Als het te laat is, dan zal men tranen schreien over de rampen en het verlies onzer welvaart, waarin de philanthropie, de humaniteit, de beschaving en de milde behandeling der slaven ons gestort hebben.'

'Juist gesproken, mijnheer,' zeide de oude heer. 'Het is jammer, dat men hier tegen het kwaad steeds maatregelen neemt, als het té laat is. Kan de politie dan niet waken, dat wij niet moedwillig van have en goed beroofd worden? t Is een schande, daar!'

Lang nog werd door de heeren, in half négligé, over 'den tegenwoordigen toéstand, die iemand wanhopig maakt,' uitgewijd en geredetwist, ook nadat een agent was verschenen om alles op te nemen en de verwijten aan te hooren, dat de politie er nooit bij is, als er iets aan het handje is.

Op diens aanbod de wacht te houden, ofschoon de misdadigers wel niet zouden terugkeeren, ging men eenigszins gerustgesteld heen. De oude heer maakte nog de afspraak met

den meneer, ‘die zoo gezond over den toestand wist te redeneeren,’ den volgenden morgen elkaar in de sociëteit te ontmoeten, teneinde den vrijen loop te laten aan hun critiek over het algemeen en bijzonder belang.

Den volgenden dag was deze mislukte poging tot brandstichting het onderwerp van aller gesprekken en er werd besloten een wacht bij het Waaggebouw te plaatsen.

Door Figaro, die steeds voeling met het vijftal hield, waren dezen van de genomen maatregelen op de hoogte gesteld.

‘Welnu,’ zeide Codjo, ‘hoe jammer het ook is, dit gedeelte der stad niet in brand te kunnen steken, zullen wij hen daar maar met rust laten.’

‘Waar is Present?’, vroeg hem nu Figaro.

‘Hij zal wel op de *savanne* wezen,’ antwoordde Codjo. ‘Hij is reeds eenmaal bijna gepakt en toch laat hij niet af er telkens heen te gaan. Hij neemt ook in den laatsten tijd de jongens overal met zich mede.’

‘Ik zal hem daar opzoeken,’ hervatte Figaro. ‘Ik heb hem wat te vertellen.’ Hij groette en ging heen.

‘Zeg, Codjo, ik geloof niet, dat de tegenwoordigheid van die jongens ons juist gunstig is,’ begon Mentor, toen Figaro weg was.

‘Hoe meen je dat?’, vroeg Codjo, als begreep hij hem niet.

‘Vraag maar niet naar den bekenden weg,’ bromde Mentor ontevreden. ‘Sinds de jongens hier zijn, schijnt het ons overal tegen te loopen.’

‘Dat is ook zoo,’ hernam Codjo. ‘Bovendien gaat Present iederen nacht er op uit en toch brengt hij weinig thuis.’

‘Zooveel te meer brengt hij naar Betsy,’ zeide Mentor lachend.

‘Wie is die Betsy?’, vroeg Codjo, ‘ik ken haar niet.’

‘Zij is een *masra-ningre*(*) van Tom’, antwoordde Mentor, ‘die haar vroeger het een en ander gaf om te verkoopen. Later heeft hij haar aan Present aangeduid. Zoo is deze

(*) Slaaf of slavin van denzelfden meester.

met haar in betrekking gekomen.'

'Wil ik je eens wat zeggen, Mentor,' zeide Codjo, 'laten wij het eens afzonderlijk beproeven brand te stichten. Wellicht zullen wij dan beter slagen.'

'Mij is het zoo veel aangenamer,' hervatte deze. 'Ik heb zoo'n voorgevoel, dat die jongens ons eens tot ongeluk zullen dienen.'

'Nu jij het zegt,' vervolgde Codjo, 'wil ik het je niet ontveinzen, dat ik dien Frederik voor een ongeluksvogel aanzie. Het spijt mij, dat Present hem hier gebracht heeft.'

'En mij spijt het, dat ik Christiaan hier gebracht heb. Ik wilde hen beiden wel kwijt zijn.'

'En toch is er niets anders aan te doen dan hen bij ons te houden,' meende Codjo. 'Zij weten reeds te veel. Het beste zal intusschen wezen, ons tegenover hen meer terughoudend te gedragen.'

'Zoo denk ik er ook over,' beaamde Mentor, 'maar dat baat toch niets: Present vertelt hun immers alles.'

'In ieder geval kunnen wij onze plannen ter wille van die jongens niet opgeven,' ging Codjo voort. 'We moeten doorgaan, nu wij zoo goed begonnen zijn. Mij dunkt, dat we Figaro meer aan ons moesten verbinden.'

'Figaro?', vroeg Mentor, bedenkelijk het hoofd schuddende. 'Ik geloof niet, dat hij bij ons zal willen blijven: hij wil wel meedoen, maar voor zoolang en voor zooveel hij het zelf verkiest.'....

'Maar wat dunkt je ervan, als wij vannacht er op uit gingen?', onderbrak hem Codjo.

'Ik heb er niets tegen,' antwoordde Mentor. 'Waarheen zullen we echter gaan?'

'Luister, *Ba*, ik zal je wat vertellen, dat mij juist in de gedachte schiet.'

Codjo ging wat meer op zijn gemak zitten, terwijl Mentor voorover op den grond uitgestrekt, het hoofd op de handen steunend, naar hem luisterde.

'Ik heb vroeger de kleine trom gespeeld in het muziek-

corps van *masra* de Léon.'

'*Ai* (ja)', bevestigde Mentor.

'Eens dat een van de kinderen van den zoon van *misie* Abrahams; - je kent haar toch wel, nietwaar?'

''N, 'N,' gaf Mentor door een eigenaardig keelgeluid als ontkenning te verstaan.

Ka! ken je niet dat groote huis, waar die sterappelboom op de plaats staat? Niet ver van het huis van *masra Blakka-djakti*?[1]

'O!', riep Mentor uit, ''n h'm,' en dit gold als bevestiging.

'Nu, eens dat het oudste meisje jarig was; - de *misie* scheen zeer veel van dat kind te houden. Versta je me, *Ba*?'

'*Ai*,' klonk het ten antwoord.

'Eens gaf zij aan de kinderen een danspartij; - je weet wel zooals de blanken dat gewoon zijn, als hun kind jarig is, bij welke gelegenheid zij de andere kinderen van vrienden en buren verzoeken.'

'*Ai*', klonk het weer.

'Het huis heeft een groot bovenhuis, waarheen een trap toegang geeft. Versta je me, *Ba*?'

''N h'm.'

'Nu weet ik niet waarvoor, maar Kwassiba; - je kent haar toch wel?'

''N, 'N.'

'Wel, de dochter van Mofina van *Roosoe-djari*.'[2]

'*Ai*!'

'Nu, Kwassiba, kwam wat geld vragen en toen nam *misie* Abrahams een kleine blikken trommel; - je kent toch wel die kleine blikken trommels, waarin men geld bewaart?'

'*Ai*.'

'Daar was veel geld in. Ik speelde de kleine trom; maar ik zag ook goed naar alles uit; - begrijp je mij, *Ba*?'

'*Ai*.'

(1) 'Meneer Zwarte jas,' een typische bijnaam, zooals de bevolking er zoovele heeft.

(2) Het huis aan de *Fiotteburg*, waarin de Surinaamsche dichter Roos gestorven is.

‘Nu, die trommel zette zij in de slaapkamer, bij het binnenkomen aan de rechterhand: aan deze zijde.’ Codjo verschoof zich eens en wees met de hand naar de rechterzijde.

Met een ‘'n h'm’ wisselde Mentor zijn laconiek ‘*ai*’ af.

‘Als we nu daar brand stichtten, konden we in de verwarring de trommel met geld stelen. Vindt je niet, *Ba*?’

Mentor was er dit maal niet zoo gauw met zijn ‘*ai*’ bij; doch vroeg eerst heel voorzichtig:

‘Maar ken je de inrichting van het huis dan zoo goed van dien enkelen keer, dat je er geweest zijt?’

‘*Ka*!’ riep Codjo uit. ‘Als ik eenmaal ergens geweest ben, dan weet ik nog jaren daarna, hoe alles er uitziet. Maar wacht eens, ik zal je nog meer vertellen: ken je *masra Wanjas*?’[1]

‘'N, n,’ gaf Mentor tot Codjo's bevreemding ten antwoord.

‘Och, dien meneer, die vroeger vendu hield in het huis tegenover *misie Soekroe-fienga*.’[2]

‘Ah!’ riep Mentor geeuwend uit, ‘meen je dien meneer, die altijd met die lange jas over straat liep en met een *brouwroe* (hoogen hoed) op?’

‘Precies dezelfde,’ bevestigde Codjo.

‘Maar waarom noemen ze hem toch *masra Wanjas*?’, vroeg Mentor.

‘Dat weet ik niet, maar zoo heb ik hem altijd hooren noemen. Misschien was het hierom, omdat hij altijd met dezelfde jas voor den dag kwam. Doch dat daargelaten, laat mij je verder vertellen. Verleden jaar stond ik bij *masra Wanjas* op de vendu te kijken, toen *masra* Abrahams, - ik geloof, dat hij nu dood is, - een koffer kocht. Hoor je, *Ba*?’

‘*Ai*,’ begon Mentor wederom.

‘Wat die meneer met dien koffer doen moest, weet ik niet, maar het was zoo'n koffer van *Bakra-kondre* (Europa), met leer overtrokken en overal met die spijkertjes er in. Ken je ze, *Ba*?’

‘*Ai*.’

Toen hij mij zag, vroeg hij: *boi*, zou jij mij dien koffer

(1) Meneer Eenjas, een bijnaam.
(2) Mevrouw Suikervinger, eveneens een bijnaam.

naar huis willen brengen voor *wan drie sren*? (kwartje)

'Ik antwoordde: jawel, meneer. *Ba*, hoor je me wel?'

'*Ai*.'

'Ik nam den koffer op het hoofd, hij was niet zwaar, daar er niets in was. De meneer liep vooruit en ik achter hem aan met den koffer. Begrijp je me, *Ba*?'

'*Ai*.'

'Bij zijn huis gekomen, riep hij mij toe: "*boi*, ga met den koffer door de negerpoort naar binnen," Hij zelf ging de voordeur in.'

''N h'm,' beaamde Mentor ter variatie van zijn 'ai.'

'Ik ging de negerpoort door en kwam op de binnenplaats;... een mooie binnenplaats, *Ba*! Ik zeide: *odi gran misie*, tegen een oude dame, die in een soort van achtergalerij van het huis zat.'

''N. h'm.'

'*Odi boi*,' antwoordde zij en ik bleef met den koffer staan wachten of ik hem verder moest brengen. Meneer zeide tegen de oude dame iets op zijn Hollandsch. Ik geloof, dat hij vroeg, waar ik den koffer moest neerzetten.

''N h'm.'

'Zet hem maar hier neer,' zeide de *gran misie*. Maar meneer zeide weer iets tegen haar, wat ik niet verstond. Ik geloof dat zij niet wilde hebben, dat ik naar boven ging, begrijp je mij, *Ba*?

''N h'm.'

'Meneer zeide eindelijk tegen mij: "breng den koffer maar naar boven." Hij ging mij voor de trap op en ik met den koffer hem achterna. Plam! plam! plam! zoo stampte hij met zijn schoenen op de trap.'

Dit klank-nabootsend geluid ging vergezeld van armenen handenbewegingen, waarmede Codjo het trappenklimmen nadeed.

'*Ai*,' riep nu Mentor, terwijl dit maal zijn '*ai*' van een langen geeuw vergezeld ging. Dit geschiedde wel niet uit verveling, doch wellicht bij wijze van verlichting voor den in-

spannenden arbeid zijner hersenen: zoo ongeveer als de stoomklep, die bij te veel stoom nu en dan eens open gezet wordt. Codjo liet zich hierdoor niet van zijn verhaal afbrengen en vervolgde: ‘Boven gekomen, ging ik de kamer in, waarvan ik reeds gesproken heb.’

‘'N h'm.’

‘Het was een slaapkamer met een mooi bed er in; achter de deur stond een smalle trap, die naar de *kriboi* (vliering) leidde.’

‘'N h'm.’

‘Ik wilde den koffer daar al neerzetten; maar meneer zeide: “neen, *boi*, breng hem naar de *kriboi*.”’

‘N h'm.’

‘Zoo'n mooie koffer op *kriboi*’, dacht ik, ‘dat is jammer. Maar wat moest ik doen? Het was toch mijn koffer niet. Met moeite ging ik er mee de trap op, heel voorzichtig, want als ik den koffer deukte’, dacht ik, ‘krijg ik mijn geld niet.’

‘*Ai*,’ varieerde Mentor.

‘Ik kwam op een grooten zolder: een paar pakkisten stonden hier bij elkaar. Ik keek nog eens of er wat in was, doch ik kon niet goed zien. Ik geloof, dat er oude kleeren in waren.’

‘*Ai*.’

‘Zet hem maar neer, *boi*,’ ‘riep de meneer van beneden.’ ‘En kom maar gauw weer naar beneden.’ ‘Zie je, *Ba*?’

‘*Ai*.’

‘Ik schoof den koffer bij de andere kisten en ging de trap af. Meneer nam *drie sren* uit zijn zak en gaf ze mij. Ik zei “dankje meneer,” terwijl ik met de voeten over den grond streek. Ik keek nog eens goed rond in de voorkamer, ging toen de trap af en zeide: *odi gran misie* en verliet het huis.’

‘'N h'm,’ besloot Mentor en begrijpende, dat het verhaal nu wel uit zou zijn, voegde hij er bij: ‘Wildet ge daar nu brand stichten!’

‘'N h'm,’ zeide Codjo op zijn beurt. ‘We kunnen niet

meer bij de Waag gaan, daar houdt men nu de wacht.'

't Is goed, hernam Mentor, 'dan gaan we er vannacht heen.'

Onder het voorwendsel zich niet wel te voelen, bleven Codjo en Mentor in het kamp, toen de overigen neengingen; doch nauwelijks waren Present en de beide jongens weg, of zij verlieten het bosch langs den *Kwattaweg*. Bij het huis in de *Keizerstraat* gekomen, plaatste zich Mentor ruggelings tegen de schutting en Codjo ging op zijn schouders staan en klom er zoo over. Wijl het slot niet behoorlijk gesloten was, had hij het spoedig opengemaakt en den bout uit de klampen genomen, waarna de poort openging en Mentor binnenkwam.

De deur der achtergalerij vonden zij dicht, maar niet gesloten. Door een zachten duw ging zij gemakkelijk open.

Door Codjo voorafgegaan, klom Mentor, die reeds vuur in zijn tondel had geslagen, de trap op naar het bovenhuis, waarbij zij zoo zachtjes liepen, dat de treden niet eens kraakten. Boven gekomen, zagen zij eenige vrouwen, die op *papajas*(*) lagen te slapen.

Codjo nam een zwavelstokje en trachtte dit aan het zwam van zijn tondel aan te steken, teneinde de gordijnen van het ledikant in den brand te zetten; doch tevergeefs. Een nieuw plan vloog hem plotseling voor den geest.

Als een kat liep hij zachtjes de trap op, achter de deur, die naar den zolder leidde. Hij zag hier den hem bekenden koffer staan. Hij lichtte het deksel op en vond er vuil goed in.

Mentor sloeg vuur en met een zwavelstok werd de brand in het waschgoed gestoken; waarna zij wederom stilletjes naar beneden gingen. Codjo zag overal uit naar de zoo begeerde blikken trommel, die volgens zijn meening achter de deur der slaapkamer moest wezen; maar hij kon haar nergens in het oog krijgen. Zij gingen daarom eindelijk weer heen.

Intusschen was het waschgoed aan het smeulen geraakt

(*) Matten, die op den grond uitgespreid worden, om er op te rusten.

en de rook drong reeds door de opening der trap naar de slaapkamer, waar de vrouwen in de diepste rust verzonken lagen.

Al meer en meer drong de benauwende lucht der brandende kleeren van den zolder in de kamer door. De *gran misie*, zooals Codjo haar noemde, werd het eerst door een beklemming in de ademhaling wakker en toen zij de kamer in rook zag en de benauwende brandlucht haar in den neus drong, sprong zij met een gil op, schreeuwende: 'Brand! brand! staat op! het huis staat in brand!'

Allen schrokken wakker en stormden huilend en schreeuwend de trap af, en de binnenplaats op, waar de slaven door het rumoer eveneens wakker geworden, reeds hun woningen waren uitgeloopen.

Met een paar slaapdronken kinderen aan de hand, was ook de dochter des huizes, die in de benedenwoning vernachtte, op het noodgeschrei boven haar slaapkamer op de plaats gevlucht.

In het eerst wist men niet wat aan te vangen, want zij, die boven sliepen, hadden wel de brandlucht geroken, maar geen vlammen gezien. Daar men nu nergens de vlam uit het huis zag slaan, besloot men iemand naar boven te zenden.

Eenige slaven gingen naar boven, terwijl de vrouwen met geklaag en geween hun terugkomst op de plaats verbeidden.

Boven gekomen, zagen zij wel rook en ademden zij een verdachte lucht van brandende kleederen in; doch men kon niet ontdekken, waar de brand was. De rook, die uit de slaapkamer scheen te komen, bracht hen echter op het spoor.

'Kijk!, de rook komt door het luik van den zolder!', riep een der slaven. Men ging nu naar boven en vond de kleedingstukken in den bekenden koffer aan het smeulen. Door het deksel op den koffer te werpen, was alles spoedig uitgedoofd en de ongerustheid weggenomen.

'Wie is gisteren op zolder geweest?', vroeg de *gran misie* den slaven op strengen toon. Maar niemand van de slaven was op zolder geweest.

Niemand kon ook vermoeden, dat men de stoutheid zou gehad hebben, 's nachts het huis binnen te dringen om op den zolder brand te stichten. In de verwarring en den angst had men er geen acht op geslagen, dat de achterdeur open stond. Toen de slaven echter bij nader onderzoek de negerpoort open vonden en het waschgoed, dat op het achtererf ter bleek hing, alsook eenige kippen verdwenen waren, bleek het zonneklaar, dat men met een stoutmoedige poging tot brandstichting te doen had.

Het vermoeden begon dan ook algemeen meer en meer veld te winnen, dat de brand van den vierden September eveneens moedwillig was aangestoken en een herhaling der zoo noodlottige ramp ook dit maal in de bedoeling der misdadigers gelegen had.

XIII. Hoofdstuk. In angst en vrees.

Het was in de eerste dagen van October, dat Codjo en Mentor des avonds laat hun kamp verlieten en, zonder een bepaald doel, hun schreden langs de *Steenbakkersgracht* stadwaarts richtten. Toen zij het terrein voor zich zagen, waar de door hen gestichte brand een tooneel van verwoesting en ellende aanbood, zeide Codjo spijtig:

‘Ha! wat waren we goed begonnen en we zouden reeds ons doel bereikt hebben, als....’ Doch hij stokte.

‘Nu,’ vroeg Mentor, ‘als...? Wat wildet je zeggen?’

‘Ik heb je het al eens gezegd: die beide jongens schijnen ons ongeluk aan te brengen. Ik weet niet juist waarom; maar ik heb een heimelijken afkeer van hen.’

‘Je hebt gelijk,’ hervatte Mentor. ‘Ik wou, dat wij ze al lang kwijt waren. Maar daarom geen moed verloren, Codjo. Laat ons beproeven of het ons vannacht beter gelukt, om een stuk van de stad af te branden.’

‘We moeten voorzichtig wezen,’ maande Codjo, ‘mén zal overal op zijn hoede zijn.’

‘Hier toch minder dan overal elders,’ meende Mentor. ‘Men zal bij de afgebrande huizen geen wacht houden.’

‘Dat geloof ik ook niet,’ antwoordde Codjo spottend, ‘of het moest wezen om het stelen van de doovekolen te beletten.’

Zij slopen nu verder langs de huizen aan de overzijde der *Maagdenstraat*, toen ook *Kerkstraat* genoemd. Bij de *Jodebreestraat* stond een huis op eenigen afstand van de straat, waarvan het door een vervallen schutting gescheiden was. Door het verschuiven van eenige planken, die nauwelijks nog aan de roestige spijkers hingen, hadden zij toegang tot het terrein. Tegenover het woonhuis lag de keuken en op eenigen afstand een rij negerwoningen. Hier besloten zij brand te stichten, wijl hun pogingen dit maal met goeden uitslag beloofden bekroond te worden.

Daar het dak der houten keuken met singels gedekt was, besloten zij dit in brand te steken.

Zij gingen de keuken in en na de levensmiddelen, die er lagen, buitengezet te hebben, klom Codjo op den haard, waarna Mentor hem wat krullen en droge spaanders toereikte, die hij onder de opening van het dak, welke hier als schoorsteen dienst doet, bij elkander legde. Hij wierp eenige stukjes brandend zwam op de krullen, blies deze aan en weldra sloeg de vlam op, die het oude dak in vuur zette.

Codjo en Mentor gingen met hun buit en tevreden over hun werk zoo spoedig mogelijk heen.

Eenige oogenblikken later kwam er een agent, die de ronde deed, voorbij en klopte bij het zien der opstijgende vlammen de bewoners op. Uit hun slaap opgeschrikt, liepen deze in de grootste opgewondenheid naar buiten. Met emmers en tobben werd water aangedragen, om den brand te bedwingen.

Inderdaad werden de pogingen tot blussching met goeden uitslag bekroond en de brand tot het dak der keuken beperkt. Dit belette evenwel niet, dat de alarmschoten de heele stad in rep en roer brachten en de brandspuiten zonder één

uitzondering weldra ter plaatse waren.

Terwijl men ijverig in de weer was, om den voortgang van het vuur te beletten en alles uit de woningen te dragen, wat een voorwerp van vernieling kon worden en voedsel aan de vlammen geven, sloop een jongen van zestien jaren tusschen de menigte rond, die van de algemeene verwarring gebruik wilde maken om te stelen.

Toen de waterdragers hem voorbij waren, greep hij rond in den hoop goederen, die onbeheerd lagen.

Juist wilde hij eenige kleedingstukken, die hij bij elkander had gebonden, wegbrengen, toen hij zich van achteren hoorde toeroepen: ‘Daar heb ik je, schurk,’ en een stevige vuist hem bij den schouder vastgreep.

De jongen deed wanhopige pogingen om zich uit den ijzeren greep van zijn belager los te werken; - doch vergeefs. Spoedig was er een menigte volks om hen heen, die allerlei verwenschingen tegen den jongen uitschreeuwde.

‘Jou dief! schurk! jou brandstichter! daar hebben we je nou.’

De vrouwen, wier goederen daar bijeenlagen, kwamen nu ook onder veel geschreeuw en misbaar aandringen.

‘O mijn God,’ schreeuwde er een boven de anderen uit. ‘Is het niet genoeg, dat de boel in brand gestoken wordt, dat je ons nog moet bestelen?’

‘Dat is niet alles, wat hij gestolen heeft,’ riep een tweede. ‘Hij heeft al veel meer weggehaald.’

‘Wie is hij?’, vroeg een derde.

‘Wie ben je?’, vroeg de spuitgast, die hem gegrepen had.

‘Webster Spencer,’ gaf hij ten antwoord, inziende, dat verdere tegenstand nutteloos was. ‘Maar het was mijn bedoeling niet om te stelen: ik keek er slechts naar.’

‘Zie eens, hoe zijn kleeren zwart zijn,’ riep een vrouw naderbij komende. ‘Hij heeft brand gesticht.’

‘Neen,’ kreet de jongen ontzet uit, ‘ik heb geen brand gesticht. Ik weet er niets van.’

‘Jij hebt geen brand gesticht en ook niet gestolen, is 't niet?’, vroeg hem een agent, die er bij gehaald was. ‘Dat zullen we morgen eens op ons gemak onderzoeken. Kom jij intusschen maar voorloopig met mij mee naar het Piket.’

Den volgenden dag werd de jongen na een voorloopig verhoor in het Binnenfort opgesloten.

Op denzelfden morgen vinden wij Codjo, Mentor, Present en de beide jongens bijeen in het bosch op een zandhoogte niet verre van den *Nieuwen Rijweg*, die dwars er doorheen liep.

‘Gisteren nacht heb ik twee kippen in den korf medegebracht’, zeide Mentor ontevreden. ‘Waar is de tweede gebleven? Daar is er nu maar één meer in.’

‘Kijk, dat is nu voor het eerst, dat ik van die kippen hoor spreken,’ bemerkte hierop Present.

‘Ik heb vanmorgen den korf half open gevonden,’ hernam Frederik. ‘Misschien is zij er uitgevlogen,’ voegde hij er bij.

‘Zoo,’ vervolgde Mentor wantrouwend. ‘En wellicht is zij ook verder naar de markt gevlogen, hé?’

‘Ik heb geen kip van je weggenomen,’ antwoordde de jongen bits, de bedoeling van Mentor begrijpende.

‘De jongen is altijd bij me geweest,’ voegde Present er aan toe. ‘Ik weet zeker, dat hij hier niet vandaan geweest is.’

‘Dat kan wel zijn,’ hervatte Mentor. ‘Maar zeker is het ook, dat ik twee kippen gehad heb en er nu slechts één is.’

‘Maar kan dat beest dan niet zijn weggevlogen?’, vroeg Codjo ongeduldig. ‘Frederik!’, beval hij, ‘kijk eens hier en daar rond, of de kip niet te vinden is.’

De jongen deed wat hem gezegd werd, doch ondanks alle nasporingen kwam de kip niet terecht. Mentor kon evenwel de gedachte niet van zich afzetten, dat men hem een kip afhandig gemaakt had.

Daags daarna zaten zij bij een smeulend vuur, terwijl

Christiaan bezig was een haan te plukken. Het was juist een maand geleden, sinds hun eerste aanslag met zulke ontzettende gevolgen was bekroond en het scheen wel, dat zij feest wilden vieren, omdat zij nog steeds ongestoord in het bezit van hun vrijheid waren gebleven.

'Heb je dien anderen haan al den nek omgedraaid, Christiaan?', vroeg Codjo. 'Die beesten zijn verklikkers. Maak hem maar gauw dood, opdat hij ons niet door zijn gekraai verraadt.'

'Aan wien zou hij ons verraden?', vroeg Present op zijn beurt. 'Daar is toch niemand hier in de buurt.'

'Wel,' zeide Mentor, 'aan dengene, door wien ik mijn kip verloren heb.'

'Begin je alweer?', morde Codjo. 'Jij schijnt 't maar niet te kunnen vergeten, dat je de kip verloren hebt en je schijnt bovendien een van ons van diefstal te verdenken.'

'Het beest kan toch niet vanzelf verdwijnen,' bromde Mentor.

'Dus iemand van ons moet haar genomen hebben,' wil je zeggen. - 'Als je meent, dat je goed hier niet meer veilig is,' zeide Codjo niet zonder bitterheid, dan moet je 't maar elders zien in bewaring te geven. Niemand....

'Sst! sst!' riep Present, terwijl hij zijn ooren spitste.

'Wat is er?', vroeg Codjo zachtjes.

'Hoor je niet, alsof iets daar ginder door de takken breekt?'

'Weg van hier!' riep Codjo, nadat hij een oogenblik toegeluisterd had. 'Naar den weg van *Kwatta*! Gauw!'

Allen snelden zoo vlug mogelijk weg. Codjo, ofschoon niet zonder vrees, wilde toch zien, wat er ging gebeuren. Hij legde zich op eenigen afstand achter een boom op de loer.

Het duurde niet lang, of hij zag eenige landsslaven onder aanvoering van een blanke op de zandhoogte aankomen, die alles nauwkeurig onderzochten. Codjo wist genoeg: hij spoedde stilletjes tusschen het geboomte heen en op den weg van *Kwatta* vond hij de anderen, die hem daar reeds vóór waren.

‘Wij zijn verraden,’ zeide Codjo. ‘Ik heb een heer met de slaven van *'s Landsgrond* gezien.’

‘Hoe is men onze schuilplaats te weten gekomen?’, vroeg Present.

‘Dat weet ik niet,’ her nam Codjo. ‘Er zijn personen genoeg in de stad, die met onze schuilplaats bekend zijn en ons verraden kunnen. Maar wee hem, die een verrader wordt,’ riep hij dreigend tegen de anderen.

‘Waar moeten we blijven?’, vroeg Mentor bezorgd. ‘We zijn in het bosch niet meer veilig.’

‘Ze zullen later nog eens terugkomen,’ meende Codjo, om te beproeven ons gevangen te nemen. Vannacht moet ieder onzer maar zien, dat hij een onderkomen vindt. Maar....

‘Wat wildet je zeggen?’, vroeg Present, toen hij stokte.

‘Maar Figaro zal ons toch niet verraden hebben!’, ging Codjo voort. ‘We hebben hem sinds eenigen tijd niet meer bij ons gezien.’

‘Ik weet het niet,’ antwoordde Mentor weifelend, ‘maar toch zou het niet te verwonderen zijn, daar hij altoos reden vond om zich van ons te verwijderen, als het hem beliefde.’

‘Nu ja,’ hernam Present, ‘omdat hij niet altijd bij ons was, is er nog geen reden hem van verraad te verdenken.’

‘Weet je wat,’ besloot Codjo na een poosje nagedacht te hebben, ‘verbergt jij je hier in de buurt. Ik moet toch zien meer omtrent den afloop der zaak te weten te komen. Mentor, ga jij naar de *savanne*; - maar voorzichtig, hoor! en let goed op, of ge geen menschen uit het bosch ziet komen. Kom in ieder geval na het middagschot hier terug. Ik zal intusschen naar *Cocobiaco* gaan om op te letten, of zij uit het bosch terugkeeren.’

‘En waar moet ik dan heen met de jongens?’, vroeg Present.

‘Wel, blijft hier in de keuken op het kerkhof,’ en Codjo wees op een vervallen keuken op de Israëlietische begraafplaats. ‘Als er onraad is, kun je nog wel wegsluipen.’

Ieder ging nu naar de hem aangeduide plaats: Mentor naar de *savanne*, waar hij het raadzamer en vooral gemakkelijker oordeelde in een greppel te gaan liggen, om alles op te nemen.

Present ging met de beide jongens in de keuken, die hun was aangewezen, waar het hem echter spoedig begon te vervelen; - doch de vrees, ontdekt te worden, deed hem er blijven.

Codjo drong even voorbij den *Nieuwen Rijweg* door het bosch en ging plat op den grond liggen zóó nochtans, dat hij een tamelijk vrij uitzicht op den weg had. Hij lag er nog niet lang of hij zag de slaven uit het bosch terugkeeren, die de voorwerpen, welke zij bij hun overhaaste vlucht hadden laten liggen, bij zich hadden. Codjo luisterde scherp toe, teneinde iets van hun gesprekken op te vangen.

Doch hij vernam niets anders dan een verward gesprek der slaven, die allerlei gissingen omtrent de herkomst der gevonden voorwerpen opperden.

Hij zag echter scherper toe, toen de heer, die bij hen was, heel nauwkeurig het terrein bij het bruggetje in oogenschouw nam en besluiteloos scheen of hij in het bosch aan de overzijde van den weg, waar Codjo op de loer lag, zou doordringen. Hij bedacht zich echter en liet de slaven voor zich uit gaan, terwijl hij hen volgde op den terugweg naar *'s Landsgrond Boniface*.

‘Hij heeft zeker nog een ander plan in zijn hoofd,’ dacht Codjo, terwijl hij opstond om zijn gezellen op te zoeken.

Frederik werd nu uitgestuurd om Mentor te zeggen terug te komen. Zij bleven het verdere gedeelte van den dag in het bosch, nochtans niet in de nabijheid der plaats, waar zij 's morgens bijna overvallen waren, en er werd besloten voor den komenden nacht naar een ander verblijf om te zien.

's Middags tegen vijf uur zeide Codjo tot Christiaan:

‘Ga jij voor ons in de *Weidestraat* wat suikerriet koopen; dan kan je meteen hooren, wat er zooal in de stad verteld wordt.’

‘Ik durf niet,’ antwoordde deze schuchter.

‘Ga jij dan Frederik,’ hernam Codjo. ‘We zullen met je meegaan tot bij *Bongopita* (Galgenveld.)’

Frederik liet zich overhalen en allen gingen tot aan den rand van het bosch mede; terwijl Frederik alleen wegging, bleven de anderen hem daar wachten.

Nauwelijks was Frederik een eindje over het Galgenveld voortgeloopen, of Codjo, die hem in het oog had gehouden, zag den jongen plotseling achter het ‘justitiehuisje,’ het gebouwtje, waarin de rechters bij de tenuitvoerlegging der vonnissen plaats namen, de vlucht nemen. Hij keek nu oplettender toe en bemerkte op het *Wanicapad* vijf personen, waarvan de een zoo snel mogelijk naar het huisje liep, waarachter Frederik zich verborgen had.

Met ingehouden adem en in de grootste ontroering volgde Codjo de bewegingen van den persoon, die op Frederik's schuilplaats toeliep.

‘Mijn God!’, riep hij ontsteld uit. ‘Men heeft Frederik opgepakt. Weg van hier! Men zou ook ons kunnen ontdekken!’

De overigen liepen heen, terwijl Codjo naar den afloop bleef kijken en, daar de afstand niet zeer groot was, kon hij bovendien zeer goed verstaan, wat er gesproken werd.

Ondanks alle betuigingen van onschuld, werd Frederik geboeid weggevoerd en dezelfde heer, dien hij 's morgens met de landsslaven uit het bosch had zien komen, volgde nu met een ander zijn weg naar *Boniface*.

‘O,’ mompelde Codjo onder het heengaan. ‘Hij laat ons niet met rust. Hij heeft nog andere plannen.’

Toen hij bij de anderen, wien de onverwachte gevangenneming van Frederik zeer veel vrees had ingeboezemd, terugkeerde, raadde hij hun dringend aan den nacht niet in het bosch door te brengen, daar hij zich overtuigd hield, dat men hun strikken spande. Hij achtte het volkomen zeker, dat de heer, die 's morgens hen reeds bijna verrast had, wellicht in den nacht zou beproeven, wat des morgens mislukt was. Daar

Frederik nu opgevangen was, moesten zij bovendien dubbel waakzaam en op hun hoede wezen.

Mentor gaf zijn voornemen te kennen den nacht in de keuken op het kerkhof door te brengen, en Present besloot bij hem te blijven.

'Blijf jij dan niet bij ons?', vroeg Present aan Codjo.

'Neen,' antwoordde deze, 'ik heb vannacht nog wel wat anders te doen dan rustig hier te blijven zitten.'

'Heb je zooveel met baas Keesje af te spreken?', vroeg Mentor spottend, daar hij meende, dat Codjo bij hem een onderkomen zou zoeken.

'Volstrekt niet,' hernam Codjo, ontevreden over Mentor's achterdocht. 'Maar ik wilde wel iets omtrent Figaro vernemen, alvorens wij besluiten op het kerkhof te vernachten.'

Christiaan gaf onder voorwendsel, dat hij bang was, zijn verlangen te kennen een verblijfplaats in de stad te gaan zoeken.

De eigenlijke reden echter was, dat hij besloten had naar zijn meester terug te keeren, waar hij zich nu veiliger waande. Hij zeide echter hiervan niets, doch Codjo had zijn toeleg doorschouwd, en wijl hij zich in de gegeven omstandigheden liever van hem bevrijd zag, keurde hij zijn voornemen goed.

Christiaan keerde dus na het vallen van den avond naar zijn meester terug, wien hij op de vraag, waar hij al den tijd sinds zijn vlucht gebleven was, voorloog, dat hij in den verlaten *Hortus Botanicus* aan den *Kwattaweg* vertoefd en slechts van guaves(*) en andere boschvruchten geleefd had.

Een strenge lijfskastijding werd hem opgelegd, maar zijn meester was in den grond des harten blijde zoo goedkoop wederom in het bezit van zijn slaaf te zijn geraakt.

Codjo, zeer nieuwsgierig het een en ander van Figaro te vernemen, ging eveneens tegen het vallen van den avond naar het huis in de *Gravenstraat*, waar deze woonde.

Hij durfde echter niet rechtstreeks zich aanmelden, ten-

(*) *Psidium Guava*. Radd.

einde de aandacht niet op zijn persoon te vestigen. Hij sloop dus het erf op achter de negerwoningen van Figaro's meester. Hier bleef hij staan en luisterde toe, of hij iets omtrent Figaro kon opvangen. Nog niet lang stond hij daar, toen hij de stem eener oude vrouw hoorde, die met een andere in gesprek was.

'*Ka*!', hoorde hij de oude zeggen. 'Figaro is vandaag wel ziek. Maar ik geloof nooit, dat het pluis is met hem.'

'Wat bedoel je daarmede?', vroeg een andere vrouw, die naar de stem te oordeelen veel jonger was.

'Hm,' zuchtte de oude geheimzinnig. 'Ik weet het niet. Maar heb je gisterennacht niet gehoord, hoe hij herhaaldelijk iemand bij den naam riep?'

'Neen,' antwoordde de andere. 'Ik heb den geheelen nacht door geslapen, zonder zelfs één oogenblik wakker geweest te zijn.'

'Nu, ik ben van zijn geschreeuw herhaaldelijk wakker geworden. Het schijnt, dat iemand hem "kwaad" gedaan heeft. Hoe zou hij anders zoo dikwijls roepen: Codjo! Codjo!'

Codjo schrok en rilde over al zijn ledematen bij het hooren noemen van zijn naam; hij herstelde zich spoedig en drukte zijn oor nog vaster tegen het beschot der woning aan, waar de beide vrouwen met elkander in gesprek waren.

'Codjo?', vroeg de andere nieuwsgierig. 'Riep hij dien naam? Wat zou dat moeten beduiden?'

'Ik weet het niet,' zeide de oude. 'Maar goed is het in geen geval. Het is, zooals ik reeds gezegd heb, niet pluis met hem: er steekt bepaald veel achter.'

Wat denk jij er dan wel van *ninne*?,(*) vroeg de andere nieuwsgierig.

'Nu je het vraagt,' hervatte de oude, klaarblijkelijk blijde zich door die vraag in de gelegenheid gesteld te zien haar meening omtrent de zaak te luchten, 'zal ik het je wel vertellen. Wij menschen van den ouden stempel zien er heel wat anders in. Ik voor mij geloof,' en hier werd haar

(*) Titel voor oude vrouwen, eigenlijk echter voedster of min.

stem geheimzinniger, ‘dat het vast en zeker *bakroe*(1) is. - Onthoud, wat ik zeg,’ voegde de oude er met nadruk bij.

‘*Masra ningre*!’, riep de andere ontzet uit. ‘Zou het werkelijk *bakroe* wezen?’

‘Er is geen twijfel aan, geloof me’, bevestigde de oude met aandrang. ‘Een kwade geest is in den jongen gevaren. En het schijnt, dat het Codjo is, die het hem gedaan heeft.’

Deze kon bij het hooren van deze woorden een lichten glimlach niet onderdrukken.

‘Maar wie is die Codjo?’, vroeg de andere.

‘Weet ik het?’, hernam de oude. ‘Het zal wel de een of andere kameraad van hem wezen, met wien hij twist gekregen heeft.’

Er volgde een kort stilzwijgen, waarop de jonge vrouw weer begon:

‘Zou het dan toch *bakroe* zijn, *ninne*?’

‘Zeker, dat doet de *bakroe* altijd: als hij in den mensch is, verraadt hij, wie hem gezonden heeft. Luister eens, ik zal je wat vertellen. In mijn jeugd heb ik 't bijgewoond, dat de *bakroe* niet wilde zeggen, wie hem gezonden had. Men bracht den zieke naar een ouden neger, die veel verstand van die zaken had, - ik geloof, dat hij Kwakoe heette, - 'n zeer knappe en handige kerel. Nadat deze hem een tijd lang met *prasara-sisibie*(2) geslagen had, begon hij te schreeuwen en ook den naam te noemen van den persoon, die hem gezonden had.’

‘Maar dat zou nu toch niet meer noodig zijn met Figaro, nietwaar, *ninne*? Hij heeft immers al den naam genoemd.’

‘Vertrouw er niet te veel op,’ maande de oude. Als

(1) Onder den naam van *bakroe* verstaat men een kwaden geest, die iemand wordt overgezonden door zijn vijand en die de oorzaak wordt van zijn ziekte en meestal van zijn dood.

(2) Bezems van den bloemtros van den pinapalm. *Euterpe Oleracea L.*

hij met *prasara-sisibie* behandeld werd, zou hij wellicht nog wel wat anders zeggen.

'Ik heb vandaag gehoord, dat meneer den dokter wil roepen.'

'Den dokter roepen?' herhaalde de oude met een verachtelijk en smakkend geluid der lippen. 'Wat weet die er van! De jongen heeft *ningre-siki*.(*) Daartegen helpen de geneesmiddelen der blanken niet.'

Codjo ging stilletjes heen: hij had voorloopig genoeg gehoord. Hij wist in het eerst niet, waarheen zijn schreden te richten; het verblijf in de stad kwam hem te gevaarlijk voor, dan dat hij het wilde wagen bij zijn vriend Keesje om een nachtverblijf te gaan vragen. Naar de anderen terugkeeren, daartoe voelde hij ook niet veel lust, wijl hij zich er van overtuigd hield, dat men dien nacht pogingen in het werk zou stellen, om hen te vangen.

Hij was intusschen het erf, waar hij het gesprek omtrent Figaro's ziekte had afgeluisterd, verder afgeloopen naar de *Sommelsdijksche kreek*. Hij ging langs deze kreek het voetpad op en kwam bij de brug van den grooten *Combéweg*.

'Frederik opgepakt,' mompelde hij bij zichzelven, 'en de andere jongen bijna zeker naar zijn meester terug. Tom zit nu reeds twee weken in de gevangenis... Winst naar plantage weggevoerd.... Figaro zwaar ziek.... En wie weet, of hij ons nog in zijn droomen verraden zal.... Waar moet ik heen?.... In de stad is het voor ons niet veilig meer... De tegenwoordigheid van den blanke in het bosch voorspelt niet veel goeds: men is ons op het spoor gekomen.'....

Hij was de brug overgegaan en een eindje den grooten *Combéweg* opgeloopen, toen hij eensklaps in diep nadenken bleef staan: een nieuw plan was voor zijn geest opgerezen.

'Dat is nog het beste, wat ik doen kan,' mompelde hij. 'Vreemd toch, dat ik er niet eerder aan gedacht heb.'

(*) Een ziekte den negers daarom alleen bekend, wijl zij niet zoozeer uit de ongesteldheid des lichaams dan wel volgens hun zeggen, uit het inwonen van een boozen geest voortspruit.

Hij verhaastte zijn schreden en was weldra aan den oever der *Surinamerivier*, waar een verlaten huisje stond, dat als tijdelijk onderkomen gebruikt werd. Codjo zocht ijverig naar een of ander vaartuig, dat hem bij de volvoering van zijn nieuw plan behulpzaam zou kunnen zijn.

Eindelijk vond hij een corjaal, met een stuk liaan aan een stok in de rivier gebonden.

'Ha,' riep hij blijde uit, 'ik dacht het wel. Da's goed getroffen. Als er nu nog maar een pagaai in is.' Na zijn broek opgestroopt te hebben, ging hij te water: het was juist vloed en weldra was hij in de corjaal, maar een pagaai vond hij niet.

'*Ka*!' riep hij verdrietig uit. Op eens trok hij den stok, waaraan de corjaal met de liaan was vastgemaakt, uit de modder en beproefde daarmede het ranke vaartuigje te besturen. Hij staakte echter weldra zijn nuttelooze pogingen. De onderneming was dan ook zeer gewaagd om, bij den opkomenden vloed, met een stok de corjaal veilig langs de stad en de hoofdwacht te laten drijven.

Codjo legde de corjaal dus wederom aan den stok vast, dien hij in de modder plantte, en wilde reeds door het water den oever bereiken, toen hij zich plotseling bedacht.

'Kijk, ik kan hier goed den nacht doorbrengen: hier zal men mij wel niet komen zoeken.'

Op zijn gemak ging hij in het vaartuig liggen, nadenkende hoe hij zichzelven en de anderen het best aan de nasporingen der politie zou onttrekken.

Het meest uitvoerbaar kwam hem het denkbeeld voor, naar de eene of andere verlaten plantage te ontvluchten.

Maar waarheen dan? Hij kende geen enkele verlaten plantage, daar hij steeds in de stad gewoond had.

'Naar de plantage vluchten, waarvan Tom hem reeds gesproken had en die in de Boven Suriname moet liggen?..... Maar had Tom niet zelf gezegd, dat men op de rivier goed moest bekend wezen, om veilig langs den militairen post op de Joden-Savanne voorbij te komen?... En wat zou hij al-

leen op een verlaten plantage zonder hulp van anderen kunnen doen?... Bovendien zou hij bij een mogelijke ontdekking hulpeloos staan, zoodat het beter was de beide anderen eerst tot zijn plan over te halen: met vereenigde pogingen ware ook meer resultaat te verkrijgen..... Als zij nu maar aan eenige pagaaien konden komen!.... Maar zij zouden ook een paar pagaaien kunnen laten maken, als zij wat hout en geld hadden.... Maar, wanneer hij een paar pagaaien zou bestellen, kon men dan geen vermoedens tegen hem opvatten'?...

Lang nog zat hij te mijmeren en vele plannen drongen zich aan zijn geest op, maar het een na het ander werd als onuitvoerbaar verworpen.

Codjo besloot eindelijk bij het eerst opgevatte denkbeeld te blijven, om zich door de vlucht naar een verlaten plantage voor goed aan alle nasporingen te onttrekken. En daar hij de anderen niet aan hun lot wilde overlaten, zou hij dezen eerst van zijn plan op de hoogte stellen en hen overhalen hem te volgen. Mochten zij er niet in bewilligen, dan stond het hem vrij alleen te gaan.

Met onweerstaanbaren aandrang drong zich nu echter een ander beeld aan zijn denkenden geest op; een beeld, dat door de gebeurtenissen der laatste weken geheel op den achtergrond was gedrongen,

'Neen,' mompelde hij. 'Neen, ik wil en ik zal niet vertrekken, alvorens Afie gezien en gesproken te hebben. Al heeft haar tante mij ook den toegang tot haar huis voor goed ontzegd, toch zal ik er heen gaan. Maar'..... hier deed een andere herinnering Codjo onwillekeurig sidderen.

'Wat is de uitwerking geweest van zijn geschenk aan Akoeba?'.....

'Is zij werkelijk vergiftigd?... Of heeft de oude Tom hem bedrogen?'...

Codjo peinsde over alles zóólang, tot de slaap zijn vermoeide oogleden sloot; doch zijn geest bleef nog steeds bezig met de overpeinzingen, die hem in wakenden toestand

zoo zeer geboeid hadden. Hij droomde van een groot dorp, dat hij ver de Surinamerivier op in het bosch gesticht had en waar hij zich nu omringd zag van een groot aantal trouwe volgelingen, die hem als hun hoofd en gebieder beschouwden.

Niets kon zijn plannen meer in den weg staan, daar hij zich machtig genoeg voelde, om de blanken te bevechten en te overwinnen, wijl hij ook van wapenen, kruit en lood tuim voorzien was. Verwarde geruchten waren nochtans sinds eenigen tijd tot hem doorgedrongen, dat militaire patrouilles tegen hen werden uitgerust, daar men zijn schuilplaats verraden had.

En er was daarover thans geen twijfel meer: men kwam hem aanzeggen, dat hij in groot gevaar verkeerde. Zijn dorp was reeds door de soldaten omsingeld, duidelijk hoorde hij de schoten, die tusschen de militairen en zijn verkenners gewisseld werden. Hij wil opspringen om de zijnen te hulp te snellen, maar een onbekende macht heeft hem met lamheid geslagen en vruchteloos worstelt hij om zich daaraan te onttrekken. Hij hoort het akelig fluiten der kogels door de bladeren en de takken der boomen. Op eens dreunt een zware slag: de hut, waar hij nog even te voren vreugdedronken terneder zat, schudt en beeft op haar grondslagen. Nog een zware slag, heviger dan de eerste, doet de hut als een rietje buigen en sidderen,.....,.....

Een verward gedruisch voert zijn angst ten top....

Voor de derde maal dreunt een slag, maar zoo hevig, als werd daardoor alles vernietigd... en met een rauwen gil werd Codjo, badende in zijn zweet, wakker.

De zware deining, die bij het opkomen van den vloed in den morgenstond het vaartuigje had geschud en geslingerd, verklaarde de hevige schuddingen van de hut, waarvan hij droomde. Het morgenschot had hem eindelijk ruw uit den slaap gewekt en aan het werkelijke leven teruggegeven.

Spoedig ging hij door het water naar den oever terug, vanwaar hij langs de *Sommelsdijksche* kreek en de *Gravenstraat* den terugweg nam naar het *Picornobosch*.

XIV. Hoofdstuk. Een ontdekking.

De herhaalde pogingen tot brandstichting hadden onder de bewoners der stad een zeer verklaarbare opschudding teweeggebracht, die bij elken nieuwen aanslag, waarvan het getal zeer overdreven werd, met den dag steeg. De angst, die zich van de gemoederen had meester gemaakt, was daarom vooral te grooter, wijl men ondanks alle onderzoekingen en de scherpste verhooren, die men de huisslaven deed ondergaan, niet het minste spoor der misdadigers kon ontdekken.

De meest onzinnige vermoedens werden geopperd, met een macht van redenen verdedigd len tegen beter weten in volgehouden.

Dezen wilden aan onvoorzichtigheid der huisslaven het laatste begin van brand toeschrijven, zooals men dit ook vrij algemeen aannam van den brand op den vierden September(*)

Anderen beweerden, met evenveel waarschijnlijkheid, dat de poging tot brandstichting op de stoep in de *Wagestraat* slechts aan moedwil denken deed.

(*) Aldus de *Surinaamsche Courant* van 6 Sept. no. 72.

De tegenstanders van de afschaffing der slavernij meenden in dit alles het onomstootelijk bewijs te vinden van de boosheid der slaven, die slechts met strenge tucht moesten geregeerd worden; terwijl de voorstanders van haar afschaffing daarin juist een niet te ontzenuwen bewijs vonden, dat de harde behandeling der slaven hen ten slotte tot de meest wanhopige misdrijven voeren zou.

Allen sloeg de schrik om het hart bij de gedachte aan een herhaling van den laatsten brand, waardoor het 'rijkste en schoonste' gedeelte der stad in de asch gelegd werd, terwijl men zich nauwelijks van de gevolgen van den grooten brand van 1821 begon te herstellen. Dit deed een groote ontevredenheid geboren worden omtrent de ongenoegzaamheid der voorzorgsmaatregelen, waarvan de noodzakelijkheid wel door allen werd ingezien en erkend, doch door niemand met juistheid kon worden opgegeven, waarin zij bestaan moesten.

Een maatregel van voorziening in de toekomst werd nochtans getroffen door een Publicatie van het Gemeentebestuur van den 27n September, waarbij bepaald werd, 'dat alle huizen en woningen, waaronder begrepen alle pakhuizen, negerhuizen en andere gebouwen, zonder onderscheid, welke na de uitvaarding der tegenwoordige Publicatie te *Paramaribo* nieuw zullen worden opgebouwd, met niets anders mogen worden gedekt dan met pannen, tigchels, leyen, of andere onbrandbare stoffen.' Bovendien werd bij art. 2 bepaald, dat ingeval van 'verdekking' der bestaande huizen enz. deze slechts zou mogen geschieden met boven aangegevene onbrandbare stoffen.

Ter aanmoediging werd nog bepaald, dat alle vernielde en nieuw op te bouwen huizen voor den tijd van *zes* jaren en bijaldien zij 'geheel van steen of klei' werden opgetrokken, voor den tijd van *vijf en twintig jaren* van belasting werden vrijgesteld.

Bij Publicatie van den 28n daaraanvolgende werd het verboden 'huizen, pakhuizen of andere gebouwen of getimmerten van welken aard ook te plaatsen of op te richten op de er-

ven, bekend onder L.D No. 328*a*, 328*b*, 325, 327 en 326, als zullende niet mogen worden opgebouwd, maar integendeel tot een plein worden geformeerd en met boomen beplant.' Dit plein, waarop thans het ijsfabriek staat, was weleer bij de bevolking bekend onder den naam '*Loksie-bom*.'

Niet minder baarde het ongerustheid, dat er in den laatsten tijd herhaaldelijk geklaagd werd over nachtelijke diefstallen, die meestal van inbraak vergezeld gingen. De huisslaven werden zorgvuldiger in het oog gehouden en ieder vergrijp met strengheid gestraft.

Tengevolge van de verdubbelde waakzaamheid van politie en burgers, durfden Codjo en zijn gezellen, zooals reeds gezegd is, zich niet meer in het middelpunt der stad wagen en daarom werden meer de achterbuurten der stad met een nachtelijk bezoek vereerd. Nu eens werden op *Combé* kippen gestolen; dan waren levensmiddelen ontvreemd in de *Soldatenstraat*. Was er van nacht op *Frimangron* diefstal gepleegd, eenige dagen later hoorde men verhalen van ontvreemdingen in de *Buren-* of *Weidestraat*.

Zoo stonden de zaken in het begin der maand October, toen op een Dinsdagmiddag, den 2n dier maand, twee heeren, waarvan de een belast was met het beheer der wegen, bruggen en kanalen(*) een rijtoertje langs het *Wanicapad* maakten. Het was dien dag brandend heet geweest: zoo heet als het in October kan zijn, wanneer de zeebries de hitte der zon en de uitstralende warmte der straten nauwelijks temperen kan.

Het liep al tegen vijf uur, toen zij met het rijtuig, door een *voeteboi* bestuurd, hun weg namen naar 's Landsgrond *Boniface*. Stil en eenzaam liep het pad langs weilanden en bosschen naar den militairen post *Poelepantje*.

Bij 's Landsgrond werd het wat levendiger, waar men voorbij de woning van den directeur op den hoek van de *Pontewerfstraat* de woningen in het oog kreeg van de landsslaven, die onder het toezicht van bastiaans aan het onder-

(*) De bekende schrijver M.D. Teenstra.

houd der straten arbeidden. Zij waren echter geen slaven in den eigenlijken zin des woords, daar de slavenhandel in 1818 reeds afgeschaft was en men hen als ‘vrije arbeiders’ in dienst van het Gouvernement had te beschouwen. Immers in het jaar 1824 was de Fransche brik *La Légère*, die 353 slaven vervoerde, door den Engelschen kapitein Thomas Cochrane naar Paramaribo opgebracht en aan den Gouverneur A. de Veer overgeleverd. Bij Besluit van Z.M. Koning Willem I werden zij na allerlei wisselvalligheden uit de slavernij ontslagen, voor ‘vrije arbeiders’ verklaard, en als zoodanig onder het Gouvernement gesteld.

De vrijheid, die zij genoten, schijnt echter een zeer beperkte geweest te zijn, naardien een alleszins bevoegd ooggetuige schreef: ‘Wij wilden de slaven voor een behoorlijk dagloon als vrije arbeiders laten werken, niet *in naam*, zooals het heet te geschieden met de vrije arbeiders op 's Landsgrond *Boniface*, maar inderdaad vrij.’[(1)]

Bij de bevolking stonden zij bekend als ‘*Prijs-ningre*.’ Zij woonden afzonderlijk in huisjes, waarbij een stukje grond ter bebouwing na volbrachte dagtaak. Behalve voor het onderhoud der straten en wegen, werden zij gebezigd voor het ophalen van het vuil en den afval, waartoe zij met ezelswagens door de stad trokken.

De spreekwoordelijke zindelijkheid der Hollanders was door dezen bij de inbezitname van Suriname naar hier overgebracht en werd door wettelijke bepalingen hoog in eere gehouden. De straten en wegen waren dan ook rein en netjes, zoodat in dit opzicht geen enkele stad in West-Indië den toets der vergelijking met Paramaribo kon doorstaan.[(2)]

Bij de *Pontewerfstraat* was ook de ‘schutpen’, de plaats namelijk waar het vee, dat zonder toezicht op straat rondliep,

(1) Teenstra: *Negerslaven* pag. 369. Zie ook J.G. Ringeling. *Requesten aan Z.M.*, en J. Wolbers. *Gesch. van Suriname* pag. 620 en vlg.

(2) M. Leschenault de la Tour, *Extrait d'un voyage à Surinam*; zegt: ‘Quand on arrive dans la colonie hollandaise on est frappé de l'ordre et de la propreté qui y règnent;’ etc. Zie ook S.J. Benoit, *Voyage à Surinam* e.a.

gebracht werd, en tegen betaling der boete door den eigenaar kon worden opgeëischt. Langs de slavenhuisjes liep de weg naar *Cocobiaco*, een rijstveld, dat door den *Nieuwen Rijweg* met den weg naar *Kwatta* verbonden was.

De beide heeren reden stapvoets verder en ademden met volle teugen de frissche lucht in, die hun hier vrij toewaaide.

'Wat is het vandaag toch schrikkelijk heet geweest,' zeide de inspecteur der straten en wegen tot zijn gezel.

'Ja,' antwoordde deze, een apotheker. 'Tegen twee uur was het bijna niet uit tē houden. Ik dacht bepaald, dat er onweer zou komen, zóó benauwd vond ik het.'

'Neen,' hervatte de eerste, 'van onweer is er geen sprake, de lucht is helderblauw zonder dat er één wolkje aan te bespeuren is. Bovendien staat de barometer nog te hoog en er is geen neiging tot dalen aan te bespeuren.'

'Ik mocht anders wel lijden, dat er wat regen kwam: het droogt schrikkelijk en het stof der straten dringt overal door.'

Zij waren nu gekomen op den rijweg bij het lage geddeelte, dat midden door het Picornobosch naar den hoogeren schulpweg van *Kwatta* liep. Een bruggetje lag hier over de Picorno-kreek en in de nabijheid waren twee groote moerassen.

Plotseling begonnen de honden der beide heeren te blaffen en snuffelend liepen zij naar den kant van den weg in de nabijheid van het bruggetje.

De heeren hielden even stil en volgden verrast de bewegingen der honden, wijl er niets was, dat hun opmerkzaamheid had gaande gemaakt.

Terwijl de honden nog snuffelend in het gras langs den weg voortliepen, riep de jongen, die het rijtuig bestuurde:

'Zie eens, mijnheer, daar is een kip in het gras.'

'Een kip?', riepen beide heeren verwonderd uit. 'Hoe komt die hier zoo ver van de stad verwaaid?'

'Ik begrijp er niets van,' zeide de apotheker.

'Ja,' antwoordde de andere, 'vreemd is het, want men vindt hier in den omtrek nergens menschen en huizen.'

De honden joegen de kip op, zoodat de jongen haar spoedig bemachtigde en met goedvinden der heeren werd zij in het rijtuig medegenomen.

Zij reden verder en schonken geen verdere aandacht meer aan het gebeurde.

Een paar dagen later, juist een maand na den brand, werd er des nachts ingebroken in een lief huisje, op den hoek van de *Buren-* en *Hofstraat* gelegen, *Nabij en Buiten* geheeten en bewoond door den bovengenoemden inspecteur der wegen. Uit de keuken werd een ossetong en uit de achtergalerij zes flesschen tamarindestroop ontvreemd. Toen de buren des morgens vernamen, dat er bij den inspecteur was ingebroken, kwamen zij dezen verhalen van al de diefstallen die er bij hen hadden plaats gevonden en dat niet alleen kleedingstukken en levensmiddelen waren ontvreemd, maar ook kippen.

'Kippen?', vroeg de inspecteur met een bijzonderen nadruk. 'Heeft men kippen bij je gestolen?', en als een lichtstraal kwam hem het avontuur met de kip aan den *Nieuwen Rijweg* voor den geest.

'Vast!', riep hij uit. Hij bedwong zich echter, daar hij het vermoeden, dat thans in zijn geest opkwam, niet wilde openbaren.

Hij zond de menschen zoo spoedig mogelijk weg en begaf zich naar 's Landsgrond *Boniface*. Daar hij met het toezicht op de wegen belast was, kon hij, na kennisgeving aan den directeur, steeds over eenige slaven beschikken.

Teneinde niets te verraden van wat er in hem omging, gaf hij voor, hen te willen gebruiken voor het kappen van *praloe*, een soort van wilden banaanstruik, waarvan de stam toen veel gebruikt werd om de gaten in de openbare wegen te vullen.

Vergezeld van een zestal flinke slaven ging de inspecteur naar den *Nieuwen Rijweg*. Naast het bruggetje, waar hij eenige dagen tevoren de kip gezien had, drong hij het bosch in. Spoedig bemerkten zij een nauw en smal voetpad, dat

slechts zelden scheen beloopen en waar men op enkele plaatsen slechts gebukt doorheen kon komen.

Gaandeweg werd het terrein hooger en het pad richtte zich naar het noorden, naar den weg van *Kwatta*. Na een half kwartier gaans kwamen zij aan een zandhoogte, waarop hier en daar sporen van menschenvoeten duidelijk zichtbaar waren.

'Zie eens, mijnheer,' riepen de slaven verwonderd uit, terwijl zij op de sporen van menschelijke voeten wezen.

'Maar kijk eens hier!', riep er een, terwijl hij een geplukten haan, die nog warm was, opraapte.

Verder zagen zij een houtvuur, dat nog smeulde. Hier en daar lagen allerlei voorwerpen verspreid, die blijkbaar van diefstal afkomstig waren, als: keukengerief, ledige flesschen, kleedingstukken, een korf met een dooden haan, een bos touw en twee stoopen tamarindestroop, die de inspecteur als zijn eigendom herkende.

Dit alles gaf den inspecteur, tot zijn niet geringe voldoening, de overtuiging, dat zich daar 'schuilers' ophielden, die bij zijn aankomst de vlucht hadden genomen.

De mannen zochten nu hier en daar in het bosch, teneinde verder eenig spoor der vluchtelingen te ontdekken, doch tevergeefs: door de groote droogte waren geene indrukken der voeten in den verharden grond opgenomen. Met de gevonden voorwerpen verlieten zij dus weer het bosch en thuis gekomen liet de inspecteur al zijn buren bij zich komen, teneinde zich te overtuigen, of de meegebrachte voorwerpen en kleedingstukken van diefstal afkomstig waren. Nauwelijks had een oude vrouw daaronder een paantje in het oog gekregen, of ze riep schreiende uit:

'Ké! meneer, dat is mijn eigendom. Verleden week heb ik het 's avonds op de *iengisopo*(*) achter mijn woning laten hangen, en 's morgens was het verdwenen. Ach! hoe kan iemand toch zoo slecht wezen om een kleedingstuk van

(*) Een agavesoort, waarvan de bladeren, tot schuren gebruikt, een zeepachtig schuim afgeven.

een arm mensch te stelen? Ke-e-e-e-é!'

'Ik verzoek, meneer,' ging zij voort, terwijl zij een *kossi*(*) maakte, 'mijn eigendom weer terug te mogen hebben.'

'Neen, vrouwtje, dat gaat niet,' antwoordde de inspecteur. 'Je zult je goed later terugkrijgen, maar voorloopig moet dit alles naar de politie gestuurd worden voor het onderzoek.'

'*Mi mama*!', kreet zij, 'oh! oh! oh! Zal ik dan nog voor het gerecht moeten verschijnen? *Mi dede*! Ik bestierf het nog..... Ké, meneer, noem mijn naam maar niet, hoor! Ik bid je, *mi bakra*, mijn meester, mijn beste papa, hoor!' En zij bleef maar aan het knikken met de knieën, en breidde de armen smeekend naar hem uit, terwijl dikke tranen haar langs het gelaat liepen.

'Wees maar niet bevreesd, moedertje,' hernam de inspecteur goedig. 'U zal toch geen leed geschieden en ik zal bij de heeren van het hof wel een goed woordje voor je doen.'

'*Tangi, mi masra*, heb dank, mijn beste heer,' riep zij dankbaar uit, terwijl zij bij iedere dankbetuiging diep op haar knieën doorboog, *tangi, mi tata*, dank, mijn vader! *tangi, mi goedoe*, heb dank, mijn schat! Dank je hoor, meneer!...

'Ha!' zeide zij met een zucht van verlichting, terwijl zij zich verwijderde en haar tranen met eene ongelooflijke snelheid opdroogden, 'wat zou er van mij worden, *mofina* (arme), als ik voor het gerecht moest verschijnen? Ha! a! a! a! a! wat kan een mensch het een ander toch lastig maken op aarde! H'm! H'm!'m!'m!' Zij bleef peinzend staan.

'Maar wat heb ik toch de menschen gedaan, dat zij juist mij er bij moeten halen?' Hier zette zij de armen in de zijde en voer eenig szins heftig voort, als had zij het tegen een voor haar alleen zichtbaren tegenstander.

'Wat heb ik toch gedaan?', herhaalde zij dreigend, ter-

(*) Een doorzakken der knieën als teeken van eer.

wijl zij haar bovenlijf schudde, dat vrijwel den vorm van een vraagteeken had aangenomen... ‘Ik voor het gerecht gedaagd worden? Ik, Kwassiba? Sinds ik geboren ben, heb ik het binnenfort niet gezien! Ik heb niemand bestolen! Ik heb van niemand kwaad verteld! Ik heb niemand bij een ander overgebracht! En ze zouden mij voor het gerecht dagen?’ Met een kort afgebroken ‘ôh!’, ten teeken van diepe ontevredenheid, besloot zij voor een oogenblik haar alleenspraak.

De linkerhand ging nu van de heup naar de kin, die een poosje onbeweeglijk werd vastgehouden. - Dan loosde zij een diepen zucht; en als had deze haren toorn aangeblazen, begon zij, toen zij bemerkte, dat hier en daar menschen naar haar stonden te luisteren, met hartstocht te schreeuwen:

‘Die dieven! die schurken! die galgebrokken! Ze moesten hun een spaanschen bok geven! Ze moesten hen ophangen! Ze moesten hen roosteren!.... Dan eerst zou mijn hart bevredigd wezen! Dan eerst zou mijn toorn bedaren!’ En heftig gesticuleerend met beide handen, zette zij met gebaren klem bij aan haar verwenschingen en vervloekingen.

‘Wat is er dan toch gebeurd?’, vroeg haar een bekende, die zij op straat ontmoette.

‘Men wil mij voor het gerecht dagen, nadat men mij bestolen heeft.’

‘*Ka*!’, mompelde de andere met verbazing.

‘Meneer de inspeeteur heeft het paantje gevonden, dat mij verleden week Donderdagnacht ontstolen is. Je weet wel!’....

‘Jawel’ viel de andere in, ‘dat *makà*-paantje.’

‘Ach neen,’ antwoordde zij. ‘Draag ik nooit iets anders dan *makà*? Tj'm!... Het was een mooi paantje, zoo'n ouderwetsch met groote roode ruiten er in en overigens wit.’

‘Jawel, jawel,’ hernam de andere. ‘Juist zoo'n paantje als tante Abenie hier in de straat er een heeft.’

‘Precies hetzelfde. Nu, dat paantje was mij verleden week Donderdagnacht ontstolen. Ik heb er overal naar gezocht;

maar niemand wist er iets van. Ik had al vermoedens tegen iemand opgevat. Maar zoo zie je, dat men dikwijls een ander onschuldig verdenkt; want nu heb ik datzelfde paantje, - ik kan mij niet vergissen: groote roode ruiten met wit;- datzelfde paantje heb ik nu gezien bij meneer den inspeeteur. Noemen ze hem zoo niet?'

'Ja, ik geloof het wel: zoo hoor ik hem ook noemen door de menschen op straat!'

'Datzelfde paantje heeft hij in het bosch van *Cocobiaco* gevonden.'

'*San*! Wat zeg je?', hernam de andere, die aandachtig stond te luisteren.

'En nu heeft meneer de inspeeteur - dat die blanken toch zulke rare namen hebben! - mij van morgen geroepen om te komen getuigen, dat het paantje van mij was. Zoodra ik het zag, zei ik dadelijk: Meneer, het is van mij. Het is hetzelfde paantje, dat ik verleden week Donderdagnacht verloren en waarnaar ik overal gezocht heb.'

'Hoor toch eens aan,' voegde de andere er tusschen in.

'En nu dacht ik, mijn paantje terug te krijgen, maar die meneer zei van niet, hij moest het naar den Fiscaal sturen.'

'*Mi mama*, heb je van je leven,' riep de andere uit.

'Ja,' vervolgde de oude. 'de zaak moet voor het hof komen zegt hij. *Masra ningre*! sinds ik geboren ben, heb ik nog nooit het hof gezien! Deze twee oogen hebben nog nooit de heeren van de rechtbank gezien,' bij deze woorden trok zij met beide wijsvingers de onderste oogleden wat neer, om haar oogbollen voor haar toehoorster wat meer zichtbaar te maken.

'Ik weet niet van zus, ik weet niet van zoo van het hof,' ging zij voort, de handen plat tegen elkander leggend en ze nu eens naar rechts dan weer naar links open en dicht makend, waarbij het lichaam eveneens een weinig naar rechts en links voorover gebogen werd met een beweging als werd

het van een zwaren last bevrijd. ‘Wat heb ik met de *kroetoe* (rechtbank) te maken?’

‘Dat zeg je wel,’ viel haar de andere bij. ‘Het is treurig, dat een mensch door het toedoen van een ander er zoo inloopt.’ En daar zij toch niets nieuws meer te hooren kreeg, voegde zij er bij: ‘Hou je goed, hoor, *mi mama*! Ik ga heen, daar ik nog het een en ander te doen heb. Doe de groeten aan *basie Kwakoe, hoor! Bigi odi, oh*! vele complimenten, hoor!’

‘*Odi, bah*! Nu goeden dag dan,’ herhaalde de oude. Doch het gesprek had haar ontstemming geenszins weggenomen. Zij liep pruilende en mokkende verder. Bij haar woning gekomen, bleef zij staan en met denzelfden hartstocht van daareven begon zij wederom alles, wat haar op het harte lag, tegen den onzichtbaren vijand uit te kramen.

Een oude vrouw, die aan de overzijde der straat woonde en niet meer loopen kon, was nieuw sgierig naar de half openstaande deur van hare woning gekropen, om alles beter te verstaan. Het oudje ging intusschen voort met razen en tieren, onbekommerd of er al dan niet naar haar geluisterd werd, waarna zij eindelijk met een ontevreden ‘oh’ door de negerpoort in haar woning verdween.

Middelerwijl waren anderen bij den inspecteur gekomen, van wie de eene meer, de andere minder heftig tegen de ontsnapte dieven en wegloopers uitvoer. De oorzaak hunner gramschap was dan ook niet zoozeer hun tegenzin voor de dieven, dan wel de omstandigheid, dat men bij herkenning der goederen als zijn eigendom later als getuige voor de rechtbank zou opgeroepen worden, iets waarvan de mindere bevolking steeds een onoverwinnelijken afkeer heeft.

De een of ander bleef dan ook het antwoord schuldig op de vraag, of iets van de aanwezige voorwerpen aan hem toebehoorde, daar men zich gaarne het verlies daarvan getroostte, als men maar in geen moeielijkheden met het gerecht kwam. Nadat de herkomst der gestolen zaken vast-

gesteld was, werd daarvan een rapport opgemaakt en aan den ‘baljuw’ gezonden.

Lang nog hoorde men in de anders zoo rustige en stille straat praten en roepen, daar ieder het gehoorde op zijn manier aan anderen mededeelde en allerlei verhalen en gissingen er aan toevoegde.

Zoo kwam het gebeurde al verder ter sprake ook bij *mama* Tia, die tusschen de *Steenbakkersgracht* en de *Prinsenstraat* haar hospitaal van yawslijders had en bij wie Lindor nog steeds ter verpleging was uitbesteed.

Bij het hooren van het verhaal der ontdekking hield deze zich goed en liet niet blijken, dat hij in eenige verstandhouding tot de wegloopers stond. Trouwens sinds den brand had hij Codjo niet meer teruggezien, daar hij het raadzaam had geoordeeld allen verderen omgang met hem te vermijden, teneinde bij een mogelijke ontdekking elke verdenking van zich af te schuiven. Er kon dan ook moeilijk eenige gegronde verdenking op hem vallen, daar *mama* Tia hem slapende had gevonden in het hospitaal, toen zij op het geroep van ‘brand!’ was opgestaan en hem was gaan wekken om met haar mede te gaan, daar het huis van zijn meester in vuur stond.

Had Lindor gedurende de eerste dagen na den brand voor ontdekking gevreesd, nu er reeds een maand sedert dien was verloopen, had hij zich gerustgesteld bij de gedachte, dat de daders wel onbekend zouden blijven.

Tot zijn meerdere veiligheid had hij echter besloten, elke poging van Codjo om zich wederom met hem in gemeenschap te stellen, te verijdelen.

Mama Tia en haar zuster Abenie waren vrijgegevenen, die door de verzorging van yawslijders in haar onderhoud voorzagen.

Jammerend liep Tia door het huis bij het verhaal van de ontdekking.

‘*Ah!, mi masra*, (mijn hemel)! Wat zijn de tijden slecht! In mijn jeugd hoorde men niet van de dingen, waarvan je

thans iederen dag de ooren suizen! Waar moet het heen met ons, arme tobbers?'

Lindor, die zich tot hiertoe doodstil had gehouden, vond het minder aangenaam haar klachten, die hem als zoovele verwijtingen in de ooren klonken, te moeten aanhooren en begon een weinig te kreunen, teneinde afleiding te geven aan dat gejammer.

'Wat scheelt je, *boi*?', vroeg zij een weinig ontevreden.

'Ik heb koorts, geloof ik. Mijn lijf doet mij zeer.'

'Schei uit, *boi*! Je hebt de koorts, omdat je vandaag behandeld moet worden, is het niet? Nou, dat helpt je toch niets. Je meester heeft al gevraagd om je terug te nemen, daar hem na al de schade, die hij door den brand geleden heeft, de kosten van je genezing te zwaar vallen. Het is dan ook God geklaagd: men verwaarloost eerst de ziekte en later wil men, dat de zieke in een paar weken beter is. Maar wie kan yaws in vijf weken genezen?'

Mama Tia ging nu haar *karoe-tiki*(*) halen, waarmede zij onder het begeleidend moordgeschrei van Lindor over de rauwe wonden streek.

De inspecteur besloot terstond partij te trekken van zijn ontdekking, waardoor hij meende op het spoor te zijn gekomen van den dief of de dieven, voor wie in de buitenbuurten niets meer veilig was. Het kwam hem echter 't best voor, zoo weinig mogelijk ruchtbaarheid aan de zaak te geven en zelf een onderneming tegen hen op touw te zetten. Hij begaf zich daarom in den morgen naar de woning van een zekeren Milon, bij wien hij ook den 'veldwachter' en twee te zijnen dienste staande politie-agenten ontboden had. Zonder hen van zijn plan geheel op de hoogte te brengen, beval hij hun, ongewapend en in burgerkleeding hem in den namiddag naar 's Landsgrond te vergezellen.

's Middags tegen vijf uur trok het vijftal door de *Wei-*

(*) De kolf, waaraan de maïskorrels zitten en die heel oneigenlijk stok genoemd wordt.

destraat langs de *savanne* naar het *Wanicapad*. Nauwelijks waren zij hier op weg naar *Boniface*, of de aandacht van Milon werd getrokken door de verschijning van een jongen, die over het Galgenveld liep, maar toen hij het vijftal zag naderen, zich achter het justitiehuisje ging verbergen.

Milon, wien dit verdacht voorkwam, rende uit alle macht er heen en had het geluk den jongen te grijpen.

'Wat doe jij hier?', vroeg hij hem.

'Niets!', was het antwoord.

'Niets?', hernam de andere. 'En waarom ben jij je dan gaan verbergen, toen je ons zaagt aankomen?'

De arme jongen, dien de schrik reeds verlamde, wist hierop geene voldoende verklaring te geven en begon slechts te betuigen, dat hij onschuldig was en niets kwaads in het schild voerde.

Intusschen waren de anderen naderbij gekomen en de inspecteur vroeg hem:

'Wie ben je?'

'Ik heet Frederik, meneer,' antwoordde hij.

'Zoo, en wat moet je hier doen?'

'Niets, meneer.'

'Zoo, niets? Milon, sla hem in de boeien, breng hem naar je woning, waar je hem voorloopig kunt opsluiten; en kom dan weer gauw bij ons op 's Landsgrond. Wij zullen onderwijl verder wandelen.'

Toen Frederik zag, dat hem de handboeien werden aangelegd, begon hij te bidden en te smeeken en onder tranen zijn onschuld te betuigen; doch hoe meer hij beweerde onschuldig te zijn, des te meer wekte hij de achterdocht op.

'Ik geloof op het rechte spoor der dieven te zijn,' zeide de inspecteur, toen hij met den 'veldwachter' en de overigen zijn weg vervolgde.

'Dat geloof ik ook, meneer,' hernam deze. 'Want al beweert die jongen nog zoo onschuldig te zijn, hij heeft den schijn te veel tegen zich.'

Op 's Landsgrond aangekomen, zocht de inspecteur acht

van de vlugste slaven uit, teneinde hem bij zijn onderneming behulpzaam te zijn. Tegen het vallen van den avond trokken zij er op uit, in drie afdeelingen, onder aanvoering van den inspecteur, den 'veldwachter' en Milon. De eene afdeeling ging den weg op naar het Picornobosch langs den *Nieuwen Rijweg*; de andere moest voorbij het Galgenveld in het bosch dringen, terwijl de derde afdeeling dit zou doen van den weg naar *Kwatta* uit.

Alle afdeelingen moesten zoover het bosch indringen, dat men halverwege elkander wederom zou ontmoeten.

De inspecteur was met zijn troepje spoedig op de plaats, waar hij des morgens geweest was, doch niets werd gezien, noch eenige aanwijzing van het verblijf der wegloopers gevonden.

Nauwelijks was de bende van den 'veldwachter' bij de Israëlitische begraafplaats behoedzaam het bosch ingedrongen, of zij hoorden een gedempt geluid als van menschenstemmen. Men luisterde met de grootste inspanning in de richting, vanwaar men het geluid meende gehoord te hebben.

Op eens hoorden zij een gekraak, gevolgd door het vallen van een dorren tak, die in hun nabijheid op den grond viel, waarna men duidelijk de zware vlucht vernam van een vogel, die waarschijnlijk bij hun nadering in zijn rust opgeschrikt en weggevlogen was.

Een oogenblik hierop hoorden zij duidelijk het geluid van stemmen in de richting van het kerkhof.

'Wel,' zei de veldwachter, 'ik geloof bepaald, dat daar menschen zijn' en hij wees hun naar het kerkhof.

'Zeg, ga jij er eens heen,' zeide hij tot een der slaven, 'en zie eens, wat dat te beteekenen heeft.'

De aangesprokene voelde echter weinig lust, alléén een onderzoek op het verlaten kerkhof in te stellen en antwoordde:

'Ik geloof, dat meneer zich vergist heeft; want ik heb niets gehoord.'

'Hebben jullie ook niets gehoord?', vroeg hij de anderen.

Dezen, bevreesd op hun bevestigend antwoord er op uitgestuurd te zullen worden, antwoordden ontkennend.

'Wat, hoe heb ik het nu met jullie?', riep de veldwachter ontevreden uit. 'Eerst hebben jullie wat gehoord, maar nu het er op aankomt, te gaan zien wat het is, ontkennen jullie het weer. Komt, gaat dan met mij mee' riep hij harder dan het in de gegeven omstandigheden raadzaam was.

Zij gingen terug naar het kerkhof, waar zij de vervallen keuken zagen, waarbij vroeger het huisje van den doodgraver gestaan had. Na licht ontstoken te hebben, traden zij binnen, doch vonden niets.

Plotseling riep hij, die het eerst geweigerd had te gaan, uit:

'Zie eens, meneer, wat daar langs den grond kruipt,' terwijl hij op een duistere gedaante wees, die achter een grafmonument verdween.

'Nu, wat is het?', vroeg de veldwachter.

'Meneer, ga er niet heen.... Laten wij maar oppassen,' riep de kerel in de grootste ontsteltenis uit.

'Och kom, gekheid!', hervatte de veldwachter ongeduldig, terwijl hij er moedig heenging.

Hij had evenwel ternauwernood eenige passen gedaan, toen hij plotseling een gil gaf.

De slaven rilden van angst en ontzetting en klappertandend zeide de eerste tot de anderen:

'*Forkà teki hem*! Het spook heeft hem te pakken! Laat ons maar gauw weggaan.'

De schrik hield hen als aan den grond genageld en nam toe door het hulpgeschrei van den veldwachter.

Sidderend en bevend lieten zij het schijnsel van de lantaren vallen in de richting, vanwaar het geroep tot hen bleef doordringen, en zagen in het halfduister een gat, waarin het spook zijn slachtoffer hoogstwaarschijnlijk had medegesleept.

Eindelijk kwam de veldwachter uit het gat gekropen, waarin zijn gezellen hem voor goed verdwenen achtten.

‘Komt toch hier, ellendige lafaards!’, schreeuwde hij hun toe. ‘Een slang heeft mij gebeten!’

Dit gezegde deed de vrees verminderen en zij kwamen nu, hoewel schoorvoetend, naderbij. Bij het licht der lantaarn werd de wond in de dij onderzocht.

Een der slaven bracht dadelijk zijn mond aan de wonde, waarna hij zorgvuldig het bloed er uit zoog en uitspuwde.

Van eenige kruiden en gekneusde bladeren werd een pleister gemaakt en op de wonde gelegd.

Met dit alles was zeer veel tijd verloren gegaan, zoodat het reeds laat was, alvorens zij wederom het bosch konden indringen. De beide andere partijen hadden intusschen halverwege het bosch elkander ontmoet en wachtten slechts op de aankomst van de derde partij om heen te gaan, daar zij niets gezien hadden. Opeens hoorden zij een gil, spoedig gevolgd door een geschreeuw om hulp en in de meening, dat de anderen de wegloopers gevangen hadden, waren zij toegesneld. Zoo ontmoetten zij den veldwachter en zijn heldhaftigen troep en nu werd alles opgehelderd.

Onder een druk dispuut van de slaven over het avontuur met de slang, waarvan eenigen zeiden, dat het een *Cappassie-slang*, anderen daarentegen, dat het een *Ouroekoekoe-slang* moest wezen, ging men naar 's Landsgrond terug.

Den volgenden dag werd Frederik door Milon naar het *Piket* gebracht en vandaar naar het binnenfort, teneinde wegens ‘wegloopery’ terecht te staan.

Ofschoon de wonde van den veldwachter geen erge gevolgen voor hem had, waren de slaven van 's Landsgrond, door wie het avontuur nog dagen lang besproken werd, in den waan bevestigd, dat het nooit goed is 's nachts op een kerkhof te gaan.

XV. Hoofdstuk. De Arrestatie.

Met moeite hadden Present en Mentor zich aan de nasporing van den veldwachter op het Israëlietisch kerkhof kunnen onttrekken. Toen deze met de slaven in het bosch achter de begraafplaats gedrongen was, hadden zij, op geen gevaar bedacht, wat luid tegen elkander gesproken, hetgeen hen bijna in het ongeluk had gebracht.

Niet zoodra echter hadden zij bespeurd, dat de troep zijn schreden naar het kerkhof richtte, of zij kropen als slangen langs den grond uit de keuken om zich achter eenige grafmonumenten te verschuilen. Dit was niet onopgemerkt gebleven en bijna de oorzaak hunner gevangenneming geworden.

Op den *Kwatta*-weg gekomen, bleven zij nog een poosje staan luisteren, maar bij den gil, dien de veldwachter uitstiet, zetten zij het op een loopen over het gras, dat het geluid van hun voeten smoorde.

Bij de *Fiottebrug* bleven zij eindelijk stil staan, en snakkende naar adem zeide Mentor tot Present:

‘Kom, laten wij ons op de *savanna* verbergen, daar zal men ons wel niet komen zoeken.’

Zij sloegen het *Wanicapad* in en waren spoedig op de *savanna*, waar zij zich languit op het gras neerwierpen. Zij bleven nog een tijd lang liggen luisteren en toekijken, doch wijl alles stil bleef, dommelden zij na eenigen tijd in. Het was reeds lang na middernacht, toen zij nat van den dauw wakker werden.

‘Ik ben als verlamd,’ zeide Mentor, terwijl hij zich pijnlijk van den grond ophief. ‘Het is hier te koud in het gras, laat ons een goed heenkomen zoeken. Bovendien moeten we toch zorgen om morgen wat te eten te hebben.’

‘Maar waar zullen we dan heengaan?’, vroeg Present.

‘Laten we Gracia gaan vragen, of zij het goed, dat ik haar gegeven heb, verkocht heeft,’ hernam Mentor.

Zij verlieten de *savanna*, liepen onder de tamarindeboomen langs de *Steenbakkersgracht* en kwamen in de *Maagdenstraat*.

Zij slopen langs den huizenkant behoedzaam voort; plotseling bleven beiden staan.

‘Wat is dat?’, fluisterde Mentor Present toe.

‘Daar komt iemand aan,’ zeide deze zachtjes.

‘Gauw, laat ons hier bij de stoep tegen den grond gaan liggen,’ hervatte Mentor de daad bij het woord voegende.

Present vond dit echter ongeraden, doch wijl de nood drong, sprong hij op een negerpoort toe, waartegen hij zich aandrukte als om zich onzichtbaar te maken.

Een agent, die hier juist de ronde deed, had hen echter bemerkt en zeer goed gezien, dat Mentor zich op den grond had neergeworpen. Hij verhaastte zijn schreden niet en deed als hadde hij niets bespeurd, totdat hij in de onmiddellijke nabijheid van Mentor gekomen was.

Snel sprong hij nu op dezen toe, en er ontstond een hevige worsteling, die eindigde met de gevangenneming van Mentor, daar deze op den grond liggend zijn krachten niet kon ontwikkelen. Hij werd voorloopig naar het *Piket* en den volgenden morgen naar de gevangenis gebracht.

Present was op het hulpgeroep van den agent zoodanig door vrees bevangen, dat hij geen enkele poging aanwendde om Mentor te hulp te komen. Zoo gauw zijn beenen dit toelieten, nam hij de vlucht naar het huisje, dat bewoond werd door baas Keesje aan de *Boccobrug*.

Ontevreden mopperend deed Keesje op het herhaald geklop van Present open en nam hem in huis op, wijl hij vreesde, dat zijn weigering een woordenwisseling zou uitlokken, waardoor hij bij zijn meester zou verraden worden. Na het vallen van het morgenschot ging Present op aandrang van Keesje heen en kwam aan de *savanna*, vanwaar hij het Picorno-bosch wederom bereikte.

Het duurde niet lang of hij hoorde een licht gekraak in het bosch en beducht voor gevaar ging hij wederom op de vlucht in de richting van den *Nieuwen Rijweg*. Doch zich bedenkende, keerde hij op zijne schreden terug: het kon immers Codjo wezen. Hij schoof als een slang langs den grond voort en ging achter een boom op den loer liggen.

Weldra bespeurde hij Codjo, die omzichtig voortging en bij het minste geritsel even stil stond om te luisteren.

Present liet nu een bekend gefluit hooren, dat oogenblikkelijk door Codjo beantwoord werd, waarop zij bij elkander kwamen.

Dit wederzien had echter voor Codjo niet veel verblijdends, toen hij de gevangenneming van Mentor vernam; duidelijker nog zag hij de noodzakelijkheid in van een spoedige vlucht uit de stad. Present was echter minder met dit denkbeeld ingenomen. Van jongs af in de stad gewoon, meende hij het moeielijk op de plantage te zullen harden.

‘Wij zullen wel andere helpers vinden,’ bemoedigde hij. ‘En misschien komt Mentor er nog wel met een pak slaag af.’

Codjo was echter volstrekt niet zoo onbezorgd omtrent den afloop der gevangenneming van Mentor.

Hoe gemakkelijk toch kon deze zich een woord laten ontvallen, waardoor men achter het geheim hunner samenzwe-

ring zou geraken! En dan..... al bleef hij ongemoeid, de bezwaren om zich het noodige levensonderhoud te verschaffen waren vermeerderd door de verdubbelde waakzaamheid der politie en der burgers.

Waar bovendien te blijven, nu hun schuilplaats ontdekt en wellicht nog herhaaldelijk zou opgezocht worden?

Teneinde aan de sombere gedachten, die zijn geest overstelpten, eenige afleiding te geven, vroeg hij Present:

'Waar ben je van nacht verder gebleven?'

'Ik ben naar baas Keesje gegaan,' antwoordde deze.

'Ha!', riep Codjo verrast uit, daar hem een nieuw denkbeeld voor den geest kwam.

'Vindt je dat dan zoo vreemd?', vroeg Present verwonderd.

'Neen,' antwoordde Codjo ontwijkend, 'maar was hij dan thuis?'

'Ja, maar hij heeft mij lang laten wachten, voordat hij mij binnen liet en van morgen heeft hij mij dadelijk na het morgenschot aan de deur gezet..... Maar, heb je hier niets om te eten, want ik verga van honger: sinds gisterenavond heb ik niets gebruikt.'

'Er is hier nog genoeg te vinden. Ik kom zoo terug,' besloot Codjo, terwijl hij zich verwijderde.

Weldra kwam hij terug met rijst, zoutvleesch, bakkeljauw en eenige bananen, die hij ergens in het bosch verborgen had.

'Ha,' riep Present verrukt uit. '*Ba* Codjo, je bent toch wel verstandig geweest met iets voor den kwaden dag te bewaren.'

Er werd nu vuur gemaakt, waarbij de bananen geroosterd werden, maar bij gebrek aan een kookpot kon de rijst niet worden toebereid.

'Jammer dat men ons al ons kookgereedschap heeft ontnomen,' meende Codjo.

'Je behoeft er niet lang om te treuren,' zeide Present. 'Van nacht nog ga ik er Betsy een vragen: zij heeft nog

het een en ander van mij.'

'Dat is goed van je bedacht,' hervatte Codjo, blijde dat hij van Present ontslagen en vrijer in zijn bewegingen zou zijn bij het ten uitvoer leggen van een plan, waarvan hij vooralsnog aan Present geen mededeeling wilde doen.

De dag ging verder ongestoord voorbij en omstreeks elf uur in den nacht ging ieder zijns weegs. Present ging Betsy in de *Gravenstraat* opkloppen, van wie hij na eenig tegenstribbelen een ijzeren kookpot kreeg, waarmede hij naar zijn schuilplaats terugkeerde, na eerst nog in de *Weidestraat* uit een winkeltje wat bananen en bakkeljauw gestolen te hebben. Codjo ging naar de woning van zijn vriend Keesje, waar hij zachtjes tegen de deur klopte.

'Wie is daar?', hoorde hij van binnen.

'Ik ben het,' antwoordde Codjo met bijna fluisterende stem.

De deur ging open. Codjo trad binnen, maar werd door Keesje met verwijtingen overladen.

'Je zult mij nog bij den Fiscaal brengen,' barstte hij ontevreden uit. 'Ik had je nooit een schuilplaats in mijn huis moeten verleenen, wijl je misbruik maakt van mijn goedheid.'

'Maar wat heb ik dan toch gedaan, waardoor ik zoozeer je ontevredenheid kan hebben opgewekt?', vroeg Codjo verbaasd.

'Had ik je dan niet gezegd, nooit met de anderen hier bij mij te komen? En toch ben je een paar malen met Mentor hier geweest. Bovendien heb je ook aan Present mijn woning als een nachtverblijf aangewezen, zoodat hij gisteren nacht hier met veel lawaai is binnengekomen. Maar nu wil ik het niet langer verdragen. Ik heb ook trouwens niets te maken met de jongens. Vandaag of morgen kunnen zij mij nog in groote moeielijkheden met het gerecht wikkelen.'

'Hoor eens, *Ba* Keesje,' hernam Codjo vleiend, 'ik beloof je, dat het niet meer zal gebeuren en het zal misschien ook niet meer noodig zijn, dat iemand van ons bij je om nachtverblijf aanklopt.'

‘Mij zooveel te aangenamer,’ zeide Keesje nog steeds ontevreden, ‘hoe minder hoe liever.’

‘Ik heb een plan opgevat,’ ging Codjo voort, zonder veel op zijn gezegde acht te slaan, ‘dat ons beiden van alle zorg voor de toekomst zal bevrijden. Ik wil naar plantage vluchten en nu zou je mij wel kunnen helpen om het ten uitvoer te leggen.’

‘Hoe zou ik dat kunnen?’, vroeg Keesje.

‘Wel, je zoudt mij mede kunnen nemen, als je met de pont naar plantage gestuurd wordt om vee te halen.’

‘We gaan voorloopig niet naar plantage,’ gaf Keesje gemelijk ten antwoord, daar hij het plan nogal gewaagd vond. ‘Ik ben er pas voor een paar weken geweest.’

‘Nu,’ hervatte Codjo, die zich door deze halve weigering niet uit het veld liet slaan, ‘het hoeft ook niet zoo dadelijk te gebeuren. Ik bedoel maar: als je eens een volgenden keer gaat, dan kunt ge mij medenemen.’

‘Maar wat wil je dan op plantage gaan uitvoeren?’

Codjo wist het zelf niet al te best, maar antwoordde toch:

‘Wat anders dan mijn vrijheid in veiligheid stellen? Als ik eenmaal daar ben, zal ik mij wel verder helpen.’

‘Nu, Codjo, ik geloof niet, dat het zal meevallen,’ zeide Keesje. ‘Je wilt je toch niet als plantage-slaaf gaan verhuren?’

‘Je spot met mij, Keesje,’ hervatte Codjo. ‘Als ik van plantage spreek, dan bedoel ik hier of daar op een verlaten plantage te land te komen.’

‘Des te minder kan ik aannemen, dat het leven in het bosch voor je zoo aantrekkelijk zal zijn, als het lijkt. Bovendien ben je alléén en dienvolgens geheel hulpeloos. Is dat niet gewaagd?’

‘Maar ik ben immers niet alleen!’, riep Codjo uit, die hierdoor in de gelegenheid gesteld werd zijn plan verder te ontwikkelen.

‘O, je meent dus, dat ik Present ook zou moeten mede-

nemen?', vroeg Keesje met gemaakte verwondering, als hadde hij het in 't eerst niet zóó verstaan. 'Dan zal ik je niet kunnen helpen,' vervolgde hij bedenkelijk het hoofd schuddende. 'Het is al gevaarlijk genoeg jou alleen mede te nemen; door de tegenwoordigheid van Present wordt het gevaar verdubbeld.'

'Dus je wilt het eigenlijk in geen geval doen, is het zoo niet?', vroeg hem Codjo ontevreden.

'Nu je 't mij zoo recht op den man afvraagt,' zeide Keesje, 'neen, ik vind de onderneming veel te gevaarlijk, ook als je op de een of andere plantage belandt. Want als men je ziet, kon men mij naar het permissiebiljet van je meester vragen en als ik het niet kan overleggen, wordt jij opgepakt en kom ik in groote moeielijkheden en wellicht in de gevangenis.'

'Laten wij er dan maar niet verder over spreken,' besloot Codjo gebelgd, daar hij wel inzag, dat verder aandringen toch niet zou baten. 'Maar heb je alles verkocht, wat ik je laatst gegeven heb?'

'Eenige stukken katoen slechts; het overige is boven, onder het dak,' antwoordde Keesje. 'Hier heb je je geld,' ging hij voort, terwijl hij uit zijn pagaal(*) een ouden doek haalde, waarin eenig geld geknoopt was.

'Het is reeds laat,' hervatte Codjo, 'ik zou dus liever hier van nacht bij je blijven. Heb je daar niets tegen?'

'Ik heb je nooit den toegang tot mijn huis of een nachtverblijf daarin geweigerd,' hernam Keesje, die Codjo niet wilde stooten. 'Maar ik wil niet hebben, dat je met de anderen hier bij mij komt of hun mijn woning als schuilplaats aanwijst. Ik ben al genoeg bezorgd voor mijzelven, nu Mentor opgepakt is. Wie weet, of hij mij niet verraden zal!'

Zij spraken nog eenigen tijd met elkander, maar ofschoon Codjo het niet verheelde, dat hij overal stal, waar hij maar iets grijpen kon, toch liet hij zich tegenover zijn vriend

(*) Vierkante waterdichte in elkander sluitende korven, die meestal als kleerkist dienst doen.

geen woord ontvallen omtrent de gepleegde pogingen tot brandstichting.

Een zekere terughoudendheid, die den negers in den omgang eigen is hoe vertrouwd zij overigens met elkaar mogen schijnen, is een grondtrek van hun karakter. Zij meenen daarin een waarborg te vinden tegen verraad.

Tegen den morgen ging Codjo naar zijn schuilplaats terug, waar hij Present aantrof, die hem zijn buit liet zien.

Thans waren zij in de gelegenheid gesteld wat rijst met bakkeljauw te koken, hetwelk zij zich goed lieten smaken.

Codjo was het met zichzelven nog niet eens of hij het plan ter ontvluchting aan Present zoude mededeelen: hij besloot eindelijk hem alles eerst dan mede te deelen, wanneer de kans van slagen zekerder zou wezen. Overijling toch, die hij van den kant van Present te duchten had, zou in dit geval zijn plan geheel in duigen kunnen werpen.

Zoo ging er een week voorbij zonder dat in hun toestand verandering kwam. Op den 13n October verliet Codjo tegen het vallen van den avond het bosch en richtte zijn schreden naar het bekende huis op *Böhmknie*.

Herhaalde malen reeds was hij er in de laatste dagen geweest, doch telkens had de tegenwoordigheid van Akoeba hem afgeschrikt er binnen te gaan. Als een tijger, die zijn prooi belaagt, was hij verscheidene malen om het huis geslopen en had scherp toegeluisterd of hij de stem van Afie niet zou vernemen. Hij wilde van de afwezigheid der tante gebruik maken om er binnen te treden en haar te spreken. Doch tevergeefs. Het scheen, dat Akoeba telkens op geheimzinnige wijze van de nadering van Codjo werd verwittigd; want hij hoorde telkens haar stem, die hem onwillekeurig deed huiveren, daar hij zich maar al te wel bewust was, dat zij hem zoo mogelijk in het ongeluk zou storten.

De herhaalde teleurstellingen hadden hem echter niet ontmoedigd en zoo zien wij hem nu wederom om het huisje sluipen.

‘Waar blijft je tante toch?’, hoorde hij een mannenstem, die van baas Willem, vragen.

‘Zij is in de *Pontewerfstraat* bij tante Mofina gegaan,’ antwoordde Afie met een zachte, voor Codjo ongewone stem.

Hij ging nu naar de achtergalerij van het huisje en riep:

‘*Navoen*, baas Willem.’

‘Ben jij daar, Codjo,’ riep deze verwonderd uit, toen Codjo de kamer binnentrad. ‘Wat kom je nu weer hier doen? Je weet, dat Akoeba er zoo tegen is, je hier te zien. Breng me nu maar niet in onaangenaamheden met haar.’

‘Daarom kom ik ook binnen, omdat ik weet, dat zij niet hier is,’ zeide Codjo na beiden gegroet te hebben.

‘Maar wat scheelt je toch, Afie?’, vroeg hij eenigszins gejaagd, toen hij haar op den grond zag uitgestrekt.

‘Ik heb al sinds een paar weken de koorts,’ antwoordde zij met zacht gekreun. ‘Tante is nu naar *tanta*(*) Mofina om haar het een of ander geneesmiddel daartegen te vragen.’

Codjo keek haar meewarrig aan, terwijl een onverklaarbaar gevoel, dat hij de schuld van haar lijden was, zich van hem meester maakte. Het scheen, alsof in de tegenwoordigheid van het meisje zijn haat en wraakzucht verkoelden en voor betere gevoelens plaats maakten.

‘Ach, hoe spijt het mij dit te moeten hooren,’ hernam hij met zachte en deelnemende stem. ‘Ik hoop maar, dat je gauw beter moogt worden.’

‘Hoor eens hier, Codjo,’ viel baas Willem hem in de rede. ‘Doe mij een genoegen en ga heen; want als Akoeba terugkeert en je hier ziet, dan is zij weer niet tot bedaren te brengen. Hier heb je *wan sren* (8 cent), ga nu heen.’

Codjo liet zich gezeggen, vooral met het oog op den toestand van Afie en ging heen, na baas Willem bedankt en Afie nogmaals beterschap gewenscht te hebben.

(*) Titel voor ouderen, die geen familieleden zijn, anders heet het *mi tanta*.

‘Dank je wel,’ had zij geantwoord, terwijl zij een diepen zucht loosde en hem nog even naoogde.

Codjo voelde zich ongelukkig en bezwaard. Hij begreep zelf niet, hoe het kwam; maar het was hem, als hing een groot ongeluk boven zijn hoofd.

‘Afie ziek?’, mompelde hij bij zichzelven. ‘Wat zou haar schelen? Als ik het haar tante eens vroeg! Maar zij zou daardoor te weten komen, dat ik bij haar geweest ben en dan werd mij de kans voorgoed benomen om naar Afie te komen vragen.’

Hoe meer hij er over nadacht, des te mismoediger hij werd. Een zware last drukte op zijn gemoed, dien hij er niet van kon afwentelen. Hij, bij wien alle gevoel van menschelijkheid scheen uitgedoofd, voelde zich verteederd door het lijden van het meisje, dat een onweerstaanbaren invloed op zijn hart uitoefende.

Hij was reeds een eindje voorbij de *Pontewerfstraat* geloopen, toen de aanblik van een winkeltje, waar dram verkocht werd, aan zijn gedachten een andere wending gaf. De lust tot drinken, dien hij sinds eenigen tijd niet had kunnen bevredigen, trok hem onweerstaanbaar naar dat huis, waar hij voor 4 centen dram kocht, die hij in één teug opdronk.

Bij het verlaten van den windel keerde hij, niet wetend hoe, op zijn schreden terug en zijn geest geraakte opnieuw aan het peinzen over de ziekte van Afie.

‘Ha!’, riep hij uit, als kreeg hij een prachtigen inval en meteen richtte hij zijn schreden naar het huisje van Mofina, waar Akoeba volgens het zeggen van Afie was. Onder het voorwendsel van cassavebrooden te willen koopen, zou hij een gesprek met de vrouw aanknoopen en het een en ander omtrent de ziekte van Afie uit haar zien te krijgen. Bij het huisje gekomen, bleef hij staan en wilde terugkeeren, daar hij een onbestemd voorgevoel kreeg, als dreigde hem daar een groot ongeluk.

Nochtans de hoop om iets naders omtrent Afie te vernemen, deed hem besluiten er binnen te gaan.

'*Navoen, misie*!', riep hij, terwijl hij op de plaats achter het huisje bleef staan.

'Wie roept daar goeden avond,' vroeg een krachtige vrouwenstem van binnen.

'Ik ben het,' hernam Codjo, zich intusschen wel wachtende zijn naam te noemen. 'Ik ben komen vragen, of *misie* cassavebrooden te verkoopen heeft,' voegde hij er aan toe, nadat hij binnengetreden was.

'Cassavebrooden koopen? En dat nog zoo laat?', vroeg de vrouw verwonderd, terwijl zij zich wendde tot den man, die bij haar was en dien Codjo nu eerst bemerkte.

Zij nam een blakertje, waarop een kaars brandde, als wilde zij naar de kamer gaan om het verlangde voor Codjo te halen; doch nieuwsgierig liet zij het licht op hem vallen, teneinde hem beter in 't aangezicht te kunnen opnemen.

Een zekere verrassing bij de vrouw was Codjo niet ontgaan, doch wijl zij zonder een woord te uiten de kamer inging, stelde hij zich een weinig gerust.

Zij schoof nu het een en ander in de kamer op zij, als konde zij niet zoo dadelijk datgene vinden, wat zij zocht.

'*Basie Kwakoe*,' riep zij, 'kom eens even hier en zet deze kist wat voor mij op zij om bij de cassavebrooden te kunnen komen.'

De man ging haar helpen.

'Wat is die kist toch zwaar,' riep zij hardop en fluisterend zeide zij hem aan het oor:

'Pak dien weglooper.'

Was Codjo niet zoo brandend nieuwsgierig iets omtrent den toestand van Afie te vernemen, hij zou zeker stilletjes weggegaan zijn. Hij vergenoegde zich nu naar de deur te sluipen om te zien of er geen onraad was, maar de vrouw vervolgde reeds:

'Dank je wel. Nu zal ik je wel dadelijk helpen hoor, mijn beste.' Dit laatste was tegen Codjo.

'Ga nu maar heen,' voegde zij den man, die nog steeds bleef wachten, toe: 'Ik heb al, wat ik zoek.'

De man ging weer naar de woonkamer, terwijl Codjo van achter de deur wegsprong.

‘Zoo! neem dit maar uit mijn handen aan,’ zeide zij vleiend, terwijl zij Codjo in de deur der kamer de cassavebrooden aanreikte. Toen deze de handen uitstrekte om ze aan te nemen, voegde zij er bij:

‘*Teki hem maara*.’ Dit gezegde was dubbelzinnig, daar het even goed kon beteekenen: ‘neem ze maar’ als: ‘pak hem maar.’

Op dit gezegde greep de man, die achter Codjo in de kamer stond, dezen met kracht om zijn middel en hief hem met geweld van den grond. In een oogwenk zette de vrouw haar kaars op den grond en kwam den belager te hulp. Codjo verweerde zich met de kracht der wanhoop en er ontstond een worsteling, die wellicht in het voordeel van Codjo ware geëindigd, hadde de pootige vrouw den man niet zoo flink ter zijde gestaan.

‘Daar heb ik jou eindelijk,’ riep zij triomfantelijk uit, toen zij hem met een eind touw de handen stevig gekneveld had. ‘Nu de voeten nog’, ging zij hijgend voort. ‘Wacht, ik zal je mijn waschlijn geven, dan kun je hem binden, dat hem de duivel niet meer kan losmaken.’

‘Au! oh! oh!’, schreeuwde Kwakoe uit alle macht.

‘Wat is er?’, vroeg de vrouw, toen zij met het touw terugkeerde.

‘Hij bijt mij in den arm,’ kreet hij, en tegelijkertijd gaf hij Codjo een slag op den mond, waardoor deze hem losliet.

‘Laten we hem eerst de voeten binden, dan zal ik hem met een eindje touw dat bijten wel afleeren,’ hernam de vrouw. Spoedig waren nu Codjo's voeten bij elkander gesjord. Hierop sloeg zij verwoed met een eind touw op hem in, terwijl zij hem de liefelijkste benamingen naar het hoofd slingerde.

‘Schei uit, sla hem niet meer!’, riep Kwakoe, bevreesd zich later omtrent deze afstraffing te moeten verantwoorden.

Doch de vrouw luisterde niet en ging voort met slaan en schelden.

‘Jou weglooper! jou dief! jou galgebrok! slaan zal ik je, jou schurk! *Misie* Peggie zal het je later nog wel beter doen! Maar van mij krijg je alvast je part, voordat je hier wegkomt!’

‘Laat af!’, riep Kwakoe nu gebiedend. ‘Het is genoeg!’

‘Ik wil hem slaan!’, voer de vrouw uit, ‘al blijft hij hier voor dood liggen, die gauwdief!’

Kwakoe was inmiddels opgesprongen en trachtte de vrouw het touw uit de hand te rukken. In den strijd, die tusschen hen ontstond, beproefde Codjo op te springen en weg te komen. Maar de vrouw hield hem te goed in het oog en toen hij wilde opspringen, gaf zij met kracht een ruk aan het touw, waarmede zijne voeten aan elkander gebonden waren, zoodat hij met een smak wederom op den grond terugviel.

Uit de smaadredenen, waarmede Mofina hem overlaadde, maakte Codjo op, dat Akoeba bij haar over hem gesproken en haar zeer tegen hem ingenomen had.

Kwakoe ging hierop dadelijk heen, teneinde de meesteres van Codjo in kennis te stellen van de vangst en daarvan tevens aangifte te doen aan het Piket.

Het duurde dan ook niet lang, of *misie* Peggie was ter plaatse, waarop zij ziedende van toorn, zulk een stroom van verwenschingen over Codjo uitstortte, dat de geheele buurt er bij te pas kwam. Juist wilde zij ten aanschouwen van allen haar recht als Codjo's meesteres doen gelden door hem eene geduchte afstraffing te geven, toen twee politiedienaren binnentraden.

‘*Misie*’, zeiden zij, ‘we komen Codjo gevangen nemen als medeplichtig aan diefstal.’

Maar *misie* Peggie hoorde het nauwelijks, want het eind touw, dat zij in de hand had, viel snerpend op het lichaam van Codjo neer. Deze zeide niets en gaf zelfs niet door kreten zijn smart te kennen; doch met op elkander geperste lippen en met bloed beloopen oogen, zag hij zijn beulin aan.

De politiedienaren stonden er hulpeloos bij, wijl de mees-

teres het recht had haar eigendom te kastijden voor een vergrijp, dat door niemand kon geloochend worden.

Het ging echter ook niet aan, den arrestant aan haar moedwil over te laten, weshalve zij alle pogingen in het werk stelden om hem uit haar handen te bevrijden zonder van geweld gebruik te maken. Dit gelukte echter alléén, toen zij uitgeput van vermoeienis en toorn er bij neerviel.

Niet zoodra was zij neergevallen, of er ontstond een geschreeuw onder de toeschouwsters.

'Zij is dood! De toorn heeft haar het leven benomen!', riep men door elkander.

Vier, vijf vrouwen verdrongen zich om haar. De eene riep om water, een andere om azijn; - een derde begon haar het voorhoofd met water af te koelen; - een vierde liep jammerend heen en weer, zonder iets uit te voeren aldoor roepend: '*O, mi mama, oo! oo! ooo*!', terwijl Mofina zich luide over het lot beklaagde, dat haar een weglooper in huis gebracht had, die den dood van zijn meesteres veroorzaakte en haar met het gerecht in aanraking bracht!

De politiedienaren maakten van de ontstane verwarring gebruik om spoedig de touwen, waarmede de voeten van Codjo gebonden waren, door te snijden en hem geboeid weg te voeren.

Juist toen zij het huis wilden verlaten, kwam Akoeba toegeschoten en een wreede lach speelde om haar mond, toen zij Codjo geboeid in de handen der politie-agenten zag. Codjo zag dien lach en wierp haar zulk een gloeienden blik van haat en wraakzucht toe, dat zij er onwillekeurig voor sidderde.

Nauwelijks was Codjo weggevoerd, of *misie* Peggie kwam wederom bij onder de verwarde en blijde uitroepen der gedienstige vrouwen, die haar omringden.

Zij ging nu zitten en het duurde niet lang meer, of zij begon tegenover Mofina in den breede uit te weiden over de ondeugden van Codjo, nu eens onder allerlei uitroepen van toorn over zijn verdorvenheid, dan weer met een bedenkelijk

hoofdschudden over 's menschen slechtheid en ondankbaarheid, terwijl allerhande gebaren kracht aan haar verwenschingen moesten bijzetten, of den rampzaligen toestand uitdrukken, waarin zij thans verkeerde om, na alles bij den brand verloren te hebben, nog voor de *kroetoe* te moeten verschijnen.

Mofina mengde haar tranen met die van *misie* en met veel geklaag en geween werden eenige uren in gezelschap van buren en vriendinnen doorgebracht. Tegen middernacht braken allen eindelijk op, teneinde den slaap de gelegenheid te geven haar leed te verzachten.

Codjo moest, na den nacht op het Piket te hebben doorgebracht, een voorloopig verhoor ondergaan, waaruit bleek, dat hij van medeplichtigheid aan diefstal verdacht werd, waarna men hem gevankelijk naar het fort Zeelandia overbracht.

Present was ten hoogste verwonderd Codjo den volgenden dag niet te zien terugkomen en zijn ongerustheid groeide met het uur aan, daar hij zich geen verklaring van diens afwezigheid wist te geven, tenzij dat Codjo gevangen genomen was en dit wellicht wegens het verraad van Mentor of van Frederik. Hij achtte zich niet meer veilig in het bosch, waar hij ieder oogenblik door de politie kon overvallen worden en hij wilde, hoe gewaagd het hem ook toescheen, zich eenige zekerheid omtrent Codjo verschaffen.

Tegen het vallen van het nachtschot ging hij het bosch uit en kwam ongemerkt voorbij het hospitaal, waarop hij de Tourtonne-laan insloeg. Met veel behoedzaamheid kwam hij aan het erf, waarbij de woning van Betsy lag. Hier klom hij in een guaveboom en tikte zachtjes tegen het luikje van/Betsy's woning.

Hij ontving geen antwoord en wilde reeds heengaan, toen het luikje zachtjes teruggeschoven werd en Betsy bij het licht eener kaars hem tot stilte aanmaande door den vinger op den mond te leggen.

Zij beduidde hem daarna met teekens naar den kant det

kreek te gaan, waar zij wel bij hem zou komen.

Stilletjes klauterde Present uit den boom en ging naar de kreek om Betsy af te wachten, die eerst na eenigen tijd zich bij hem vervoegde.

‘Waar is Codjo gebleven?’, vroeg hij haar gejaagd.

‘Hij is van morgen naar de gevangenis overgebracht,’ antwoordde zij.

‘Dan ben ook ik verloren,’ zeide Present mismoedig.

‘Dat is toch nog zoo zeker niet,’ bemoedigde hem Betsy. ‘Codjo zal je toch wel niet verraden, denk ik.’

‘Dat weet ik niet,’ hernam Present schokschouderend. ‘Kan je mij hier 's nachts niet in een der negerhuizen laten slapen?’

‘Onmogelijk!’, fluisterde Betsy, sidderende bij de gedachte eener mogelijke ontdekking. ‘Daar is geen enkele woning leeg,’ ging zij al liegende voort, wijl zij Present daareven opzettelijk tot stilte had aangespoord, teneinde hem in den waan te brengen, dat zij zouden beluisterd worden.

‘Nu, als dat niet kan,’ hernam hij, ‘dan zal ik voortgaan de goederen hier te brengen, die je voor mij moet verkoopen.’

‘Pas maar op, Present,’ vermaande Betsy, ‘dat je niet in de handen van het gerecht valt. Maar toch,’ ging zij met vleiende stem voort, ‘als je mocht gepakt worden, moet je in geen geval mijn persoon er bij halen, hoor! Ik bid het je, Present. Doe dat toch nooit, hoor!’

‘Nooit,’ bevestigde deze, ‘zal ik jou naam noemen; gebeure wat er wil.’

‘Goed; dark je,’ hervatte Betsy verlicht. ‘Ik zal je verder in alles behulpzaam zijn, waar ik maar kan.’

‘Wees onbevreesd,’ herhaalde Present, ‘ik zal je niet verraden. Ik zweer het je....’

‘Wat hoor ik daar?,’ viel Betsy hem in de rede.

‘Wat heb je dan gehoord?’, vroeg haar Present.

‘Het was als de stem van iemand, die mij riep. Wellicht roept mevrouw mij. Ach, mijn God! misschien ben ik nu

reeds ter wille van jou in ongelegenheid geraakt. Ik ga dadelijk heen; wie weet, wat mij te wachten staat. *Navoen* Present!'

'*Navoen*, Betsy,' herhaalde deze, terwijl hij snel den terugtocht naar het bosch aannam.

Een grijnslach speelde om den breeden mond van Betsy om de welgeslaagde list, waardoor zij zich zoo spoedig van Present had afgemaakt en vooreerst van zijn nachtelijke bezoeken ontslagen was.

'Zottin, die ik was,' mompelde zij. 'Ik had mij nooit met dien weglooper moeten inlaten, die vandaag of morgen opgepakt kan worden en mij in de grootste moeielijkheden wikkelen. Maar niemand weet dat ik goederen van hem gehad heb. Sophietje alleen weet er iets van, maar toch niet van wien ik ze gekregen heb.' Met deze gedachte stelde zij zich gerust, toen zij zich in haar woning wederom te slapen legde.

Eenige dagen waren reeds verloopen sedert de gevangenneming van Codjo zonder dat Present bemerken kon, dat zulks noodlottige gevolgen voor hem zou hebben. Nochtans was de overmoed, die hem tot hiertoe bij zijn diefstallen gekenmerkt had, door de vrees der laatste dagen geheel verlamd, zoodat hij weldra gebrek begon te lijden. Teneinde niet door diefstal de aandacht op zich te vestigen, besloot hij door hout te kappen en te verkoopen in zijn onderhoud te voorzien.

Den volgenden nacht hoorde Betsy wederom het bekende tikken tegen het luikje; maar zij hield zich stil als ware zij niet thuis of in diepen slaap. Daar echter het tikken aanhield en luider werd, stond zij op, stak een kaars aan, waarna zij heel voorzichtig het luikje terugschoof en Present met teekens beduidde naar de kreek te gaan.

Spoediger nog dan Present verwacht had, was zij bij hem.

'Wat wil je toch, Present,' vroeg zij ontevreden, 'dat je me telkens opklopt? Je zult me nog verraden.'

'Dat is toch mijn bedoeling niet,' zeide Present haar

geruststellende. ‘Maar ik lijd gebrek, want ik durf niet goed meer stelen. Ik heb daarom een ander plan bedacht.’

‘En dat is?’

‘Ik wil hout gaan kappen en dat verkoopen. Kun je geen hout van mij koopen, als je dat noodig hebt?’

Betsy ontstelde bij dit voorstel, dat haar zeer gevaarlijk toescheen, omdat zij daardoor te veel met Present in aanraking zou komen. Zij antwoordde daarom:

‘Het spijt mij, dat ik je niet helpen kan; maar misschien zou Sophietje je wel beter van dienst kunnen zijn.’

‘Die tegenover de Waag woont?’, vroeg Present.

‘Dezelfde,’ antwoordde zij.

‘Het is toch wel wat gewaagd mij over dag in de stad te vertoonen,’ waagde hij nog in te brengen.

‘Wel, ik dacht, dat je daar niet bang voor waart. Je komt mij zelf vragen om hout te koopen, dat zou dan toch niet 's nachts kunnen gebeuren.’

‘Ja, je hebt gelijk, maar.... Heb je niets voor mij, ik bedoel, wat geld?’ vroeg Present.

‘Slechts dit,’ zeide zij, terwijl zij hem eenige centen gaf. ‘Maar nu ben ik je ook niets meer schuldig.’

‘Niets meer schuldig?’, zeide Present verontwaardigd. ‘Wat heb je dan met dat stuk bont gedaan, dat ik je gegeven heb?’

‘Wel, verkocht! Wat anders? Maar denk je misschien, dat ik er mee op de markt ga zitten om het te verkoopen? Ik moet er van maken, wat ik kan, maar niet wat jij ervan wilt.’

‘Neen, Betsy,’ hernam Present ontevreden, ‘het is veel te weinig. Ik moet meer hebben, want je hebt er ook meer voor gekregen.’

‘Ik heb niets meer,’ beet hem Betsy toe, ‘en ik geef je ook niets meer.’

‘Dievegge, die je bent,’ schold Present in drift.

‘Wat! durf jij mij een dievegge te noemen, jij, die zelf een dief zijt? Hoor eens, Present, het is nu uit: ik wil niets meer met jou te doen hebben.’

‘Ik heb jou ook niet meer noodig’, riep hij uit en ging heen.

Door den nood gedrongen werd hij nu overmoediger en waagde zich zelfs bij dag op straat; het scheen werkelijk, dat het geluk den stoutmoedige diende.

Op den 25n October was hij, beladen met een bos hout, reeds tweemalen ongehinderd de stad ingegaan.

Overmoedig geworden, keerde hij voor de derde maal langs de *Steenbakker sgracht* in de stad terug. De avond begon reeds te vallen, weshalve hij in de *Zwartenhovenbrugstraat* gekomen zijn schreden richtte naar het huis van de Weduwe Natymer, een dram- en rumverkoopster, waar hij zijn hout tegen bananen en dram wilde inruilen.

De vrouw des huizes riep een der slaven om het hout van Present aan te nemen.

‘*Masra ningre* (Goede hemel!)’ riep deze uit, toen hij Present herkende.

‘Wat is er?’ vroeg deze angstig.

‘Niets,’, antwoordde de ander. ‘De bos is zwaarder dan ik wel dacht: je bent 'n fiksche vent, dat je hem kunt dragen.’

Hij ging nu snel naar binnen, wenkte een anderen slaaf om hem te volgen en toen Present den winkel wilde verlaten, grepen zij hem op de stoep stevig vast.(*)

Hoe Present zich ook verweerde en welke redenen hij ook mocht aanvoeren om zich uit hun handen te bevrijden, het baatte hem niets: hij was als weglooper herkend en werd naar het Piket gebracht en aan de politie overgeleverd.

(*) Volgens de verklaring van Betsy voor het gerecht zou Present tegenover de Waag zijn aangehouden. Uit het proces-verbaal echter van den Baljuw en de verklaringen van Present werd hij bij de Weduwe Natzmer opgevangen. De laatste verklaringen houden wij voor de ware. Zie Teenstra. *Negerslaven* etc. pag. 229, 234 en 261.

XVI. Hoofdstuk. Het geheim verraden.

Een houten ophaalbrug gaf weleer toegang tot het fort *Zeelandia*, waar de hoofdpersonen van dit verhaal de eene vóór, de andere na, in de gevangenis werden geworpen.

Als men deze brug - de eenige die tot het fort toegang gaf en over een breede gracht lag, welke van de rivier naar de Sommelsdijksche kreek liep - overgegaan was, had men dadelijk ter linkerzijde de hoofdwacht.

Deze militaire wacht stond onder het bevel van een officier, aan wien de contrôle op de vertrekkende schepen was opgedragen. Het *Reglement op de scheepvaart* van 1 Februari 1831 toch schreef voor, dat de kapiteins van alle vertrekkende schepen het fort niet mochten passeeren, alvorens zij hun permissiebiljet tot vertrek door den kommandant der hoofdwacht hadden doen afteekenen, hetgeen eveneens bij het voorbijvaren van het fort Nieuw-Amsterdam moest in acht genomen worden.

Aan de hoofdwacht grensde het ‘messhuis’ of de cantine, een langwerpig vierkant gebouw van twee verdiepingen

met een kruisdak, waarboven zich een kleine koepeltoren verhief met een klok en een uurwerk, het eenige publieke uurwerk dat in de stad te vinden was.

In het frontispies, dat naar de rivier gekeerd stond, was het wapen der kolonie gebeeldhouwd, terwijl aan de tegenovergestelde westelijke zijde in den voorgevel het jaartal der oprichting 1789 prijkte met de zinspreuk:

Arcus non semper tenditur.

(De boog kan niet altijd gespannen zijn).

De benedenzaal, waarin een biljart en een tapkast, diende den heeren officieren tot koffiehuis; de andere zaal daarboven, waarin de krijgsraad zitting hield, was tevens tot eetzaal voor de officieren ingericht. Bij dit gebouw stonden de woning en de keuken van den 'messman' of cantinehouder.

In de onmiddellijke nabijheid der cantine verhief zich een steenen gebouw, dat den officieren tot woning diende.

Iets verder was de bakkerij, waarachter een groote keuken, beide van steen. Op een ruim, met schulpen belegd en met eenige zerken versierd plein, staat nu nog de fraaie, twee verdiepingen hooge kazerne, die geheel van steen en luchtig gebouwd is, zoodat de zeewind, die hier recht over de rivier waait, verkoelend er door heen kan blazen.

Dit gebouw was oorspronkelijk bestemd tot magazijn van levensmiddelen voor het garnizoen, doch werd later in een kazerne herschapen. Het dagteekent van het jaar 1790.

Achter dit gebouw had men tot het jaar 1834 de kazerne der muzikanten, waarboven het logies van het corps guides, neger-soldaten, die door het Gouvernement uit de slavernij gekocht waren en vooral bij boschpatrouilles onschatbare diensten bewezen. Dit corps, dat in 1808 nog uit 336 soldaten bestond, verminderde allengskens, zoodat het in 1832 nog slechts 107 manschappen en zes officieren telde, en eindelijk geheel werd opgeheven.

Bij de Sommelsdijksche kreek lag nog een officierswoning, waarbij de fondamenten gevonden werden van een windmolen, die spoedig in verval geraakt was, daar de wind

hier over het algemeen niet krachtig en regelmatig genoeg waait, om een molen behoorlijk te kunnen drijven.

Naar den ingang terugkeerende vond men ter rechterzijde aan de rivier het officiers-paviljoen: een groote houten loods van twee verdiepingen met twee galerijen, waarvan eene aan de rivier-, de andere aan de binnenzijde van het fort. Dit onregelmatig gebouw, waarvan thans geen sporen meer zichtbaar zijn, was toen reeds vervallen.

Een eindje verder was het zoogenaamde binnenfort, dat in den loop der tijden aan allerlei veranderingen is onderhevig geweest. Dit fort, waaraan bij de verovering van Suriname door Krijnssen in 1667 de naam van *Zeelandia* werd gegeven, schijnt door de Franschen omstreeks het jaar 1640 te zijn gesticht. Het staat op een landtong van schulpsteen, waarlangs de Suriname-rivier zich met een sterken stroom stadwaarts buigt. Teneinde afspoeling te voorkomen had reeds Gouverneur van Sommelsdijck er een schoeïïng gemaakt van groote vlinten en klipsteenen, die hoogst waarschijnlijk uit de Boven-Suriname gehaald zijn bij Worsteling Jacob's, waar ook in lateren tijd een steenen-springerij van het Gouvernement geweest is.(*) De sterke schuring van het rivierwater tegen gezegde steenen veroorzaakt er een bestendig geruisch.

Het fort, dat een bombardement van drie dagen (15-17 October 1712) onder Cassard glansrijk heeft doorstaan, is uit schulpsteen opgetrokken en had oorspronkelijk den vorm van een vijfhoek met bastions voorzien. Door afbreking, aanbouwing en verandering heeft het in den loop der tijden veel van zijn oorspronkelijke gedaante verloren.

Het bestond toen (in 1832) uit vier steenen gebouwen, welke door den vereenigingsmuur een vijfhoek vormden. In dezen muur was de ingang aangebracht, waarboven het kruitmagazijn gelegen was. Links van den ingang vond men een grooten put, waaruit het water met een langen hefboom op-

(*) Zie de *Surinaamsche Staatkundige Almanacht voor den Jaare 1796* door Charles Brouwn, pag. 43.

gehaald werd. Op het binnenplein, dat door de verschillende gebouwen omgeven wordt, is Gouverneur Sommelsdijck door de opstandelingen op den dag zelven zijner vermoording, 19 Juli 1688, begraven, zonder dat nochtans een juiste aanwijzing van de plaats kan geschieden.

Op dit plein stonden twee hooge palen met een kleinen voetpaal er tusschen. Daaraan hingen de boeien, waarin de slaven en slavinnen geslagen werden, die daar tegen betaling van 1 gulden een spaanschen bok ontvingen uit de geoefende handen van den cipier en zijne helpers. Rechts tegenover den ingang, in een hoek van den dikken muur, was het zoogenaamde *Kakkerlakkengat*, het ellendigste verblijf dat men zich verbeelden kan en waarvoor bij de bevolking een rechtmatige vreeze bestond, welke daarenboven nog door allerlei ijselijke en gruwelijke verhalen versterkt werd.

Dit verblijf was een verwulfde kelder of spelonk, waarin het licht van zon noch maan vermocht door te dringen.

Deze vunzige en duistere plaats, waarin om haar ongezondheid niemand langer dan 14 dagen mocht opgesloten worden, had om de groote menigte ongedierte, dat daar krielde, bovenstaanden naam gekregen.

Links van den ingang waren de gevangenissen en de provoost der militairen, waarboven de werkplaatsen der garnizoens-kleer- en schoenmakers. In 1833 werden ook deze werkplaatsen tot gevangenissen ingericht.

Rechts van den ingang waren de gevangenissen der gedetineerden, waarvan de getraliede vensters op het binnenplein uitzagen, en de magazijnen van kleeding en wapenen.

Deze gevangenissen boden weleer weinig zekerheid aan tegen ontvluchting, terwijl de plaatsruimte veel te wenschen overliet. Hartsinck zeide daarvan reeds, ‘dat men daar bijna geen Burger Gevangene wel en zeker kan zetten, en als er Medeplichtigen zijn, kan men ze niet afzonderlijk houden, dat een groot nadeel voor de Justitie verwekt.’(*) Deze

(*) Hartsinck. *Beschrijving van Guyana* etc. Deel II pag. 568.

toestand was er later niet op verbeterd. want in de ‘Notulen van Gouverneur en Raden’ van 8 Januari 1801 komt voor, dat de toestand der gevangenis zoo slecht was, dat de een na den ander ontvluchtte, zoodat voorziening hierin dringend noodig werd geacht.(*) Daar in 1833 eerst een verandering in het binnenfort plaats greep, zal wel de toestand, waarover vroeger herhaaldelijk geklaagd werd, ongeveer dezelfde gebleven zijn tot aan genoemd jaar.

Bij het binnenfort stond de ‘vlaggestok’ of beter de seinpaal rechts aan de rivierzijde, waarbij de seinwachter woonde, die de berichten van de aankomst der schepen ontving en overseinde. Vroeger toch was er op Braamspunt een militaire post, een baak en een seintoestel, waarmede door middel van groote witte ijzeren borden van het binnenvallen der schepen aan het fort Nieuw-Amsterdam, van hier naar Jagtlust en van deze plaats wederom aan den seinwachter bij het binnenfort kennis gegeven werd. Langs denzelfden weg werden de beschikkingen der autoriteiten teruggeseind. Tengevolge van de afspoeling der kust bij Braamspunt in de jaren 1825-1833 werd in Maart van dit laatste jaar de baak naar een zandrits bij de Jonkermanskreek overgebracht.

Een aarden wal eindelijk omgaf het binnenfort en al de daarbij gelegen gebouwen, waarachter aan de stadszijde een breede, diepe gracht van de rivier naar de Sommelsdijksche kreek liep. Eenige ijzeren en metalen stukken geschut stonden achter de wallen in stelling, naar den kant der Commewijne-rivier gericht.

Na deze uitweiding over de plaats der opsluiting van Codjo en de anderen, keeren wij tot de personen van ons verhaal terug.

In een der weinige gevangeniscellen rechts van den ingang vinden wij de vier hoofdpersonen van ons verhaal met de beide jongens Frederik en Christiaan, bijeen. Ook den kleurling-jongen Webster Spencer, die bij Codjo's en Mentors laatste poging tot brandstichting gevangen genomen was,

(*) Wolters. Geschiedenis van Suriname, pag. 489.

treffen wij hier aan.

Nadat Frederik was opgevangen, bleef hij hardnekkig ontkennen eenige gemeenschap met de anderen gehad te hebben en hij werd hierin vooral gestijfd door de raadgevingen van Tom, die reeds een drietal weken in de gevangenis had doorgebracht, alvorens Frederik daar aankwam.

Wijl Tom reeds was opgepakt, voordat Frederik zich bij de anderen voegde, was deze niet goed op de hoogte van de verstandhouding, die tusschen den oude en de anderen bestaan had.

In aller belang achtte Tom het ook geraden den jongen tot hardnekkige ontkenning hunner gemeenschap aan te zetten, daar uit zijn bekentenis hun aller straf volgen zou.

Nadat Christiaan bij zijn meester was teruggekeerd, besloot deze hem ter kastijding naar het fort Zeelandia te doen overbrengen; wijl hier echter geen strafoefening mocht plaats vinden, alvorens het verlof van den Procureur-Generaal verkregen was, wendde hij zich tot dezen om het vereischte verlof.

De gevangenneming van Frederik echter en de ontdekking der gestolen goederen in het Picorno-bosch deden den Procureur-Generaal besluiten den jongen eerst in verhoor te nemen.

Christiaan beweerde met niemand eenigen omgang gehad, zich aan geen diefstallen schuldig gemaakt en sedert zijn verdwijning van boschvruchten geleefd en zijn verblijf genomen te hebben in den sinds 1817 verlaten *Hortus Surinamensis* aan den *Kwattaweg*.

Daar de schijn echter tegen hem was, werd hij naar het fort en in de gevangenis gebracht, waar hij Tom en Fredederik aantrof.

Weldra werd Christiaan, ook tengevolge van de gevangenneming van Mentor, zoozeer in het nauw gebracht, dat hij twee dagen later geconfronteerd met Mentor, bekende in bondgenootschap met dezen eenige diefstallen te hebben gepleegd.

Hij bekende bovendien, dat behalve de reeds gearresteerden, Frederik en Mentor, nog twee anderen, Codjo en Present, aan die diefstallen deelgenomen hadden.

Op 3 October werd dan ook een vervolging tegen hen ingesteld wegens ‘weglooperij en diefstal.’

Na al deze arrestaties begon het vermoeden hoe langer hoe meer veld te winnen, dat zoowel de verschillende mislukte pogingen tot brandstichting als de brand van den 4n September aan boos opzet moesten worden toegeschreven.

Hoezeer de schijn ook tegen hen mocht getuigen, hoeveel moeite men zich ook gaf, hun door strikvragen een of andere bekentenis te ontlokken, niets mocht baten; de gevangenen wisten iedere verdenking van brandstichting van zich af te wenden.

Codjo drong dan ook dadelijk bij de drie anderen er op aan, alle schuld aan de gepleegde brandstichtingen hardnekkig te ontkennen.

‘Maar wij zullen het op den duur niet kunnen,’ bracht Frederik in.

‘En waarom niet?’, vroeg Codjo. ‘Wie heeft ons dan gezien, die als getuige tegen ons zou kunnen optreden?’

Dat weet ik niet, maar...

‘De heeren van het hof zijn zoo geslepen in hun vragen,’ vulde Christiaan aan, ‘dat ik al bijna bekend had.’

Codjo, die wel inzag, dat hij reddeloos verloren was, indien de jongens niet bij hun ontkenning van brandstichting bleven volharden, trachtte hun vrees in te boezemen.

Met toornig gelaat en dreigend gebaar beet hij Christiaan toe:

‘Indien jij of Frederik een woord durft uit te brengen over de brandstichting, dan draai ik jullie den nek om.’

De jongen sprong verschrikt achteruit en beloofde huilende niets aan de heeren van het hof te zullen mededeelen van al wat hij wist of gezien had.

Het onderzoek werd intusschen ijverig voortgezet, maar er werden geene gegevens gevonden, waardoor de schuld der

beklaagden aan brandstichting kon worden vastgesteld, alhoewel de instructie der zaak het vermoeden billijkte, dat zij de hand gehad hadden in de verschillende pogingen tot brandstichting en wellicht ook de oorzaak van den grooten brand geweest waren.

Teneinde nu de verlangde zekerheid omtrent de schuld of de medeplichtigheid der verdachten te verkrijgen, werd bij Notificatie een belooning uitgeloofd aan hen, die de schuldigen aan de gepleegde of de daarop gevolgde pogingen tot brandstichting zou weten aan te wijzen. Zij luidde als volgt:

> Notificatie.
> De Gouverneur-Generaal in Rade.
> Gelet, dat sedert den ongelukkigen brand in den nacht van den 3n op den 4n September ll. in onderscheidene gedeelten der stad en herhaalde malen een begin van brand is ontdekt geworden, die wel is waar tot nog toe in tijds is gebluscht, maar, die wanneer dezelve niet tijdig genoeg ware ontdekt geweest, wederom een aanzienlijk gedeelte der stad aan de vlammen ten prooi zoude hebben kunnen geven; -
> Gelet, dat uit het deswege plaats gehad hebbend onderzoek, waarschijnlijk geworden is, dat in meer dan een geval boosaardig opzet en kwaadwilligheid tot het gebeurde hebben aanleiding gegeven; -
> Heeft goed gevonden en verstaan eene premie uit te loven van *Vijf duizend gulden* (f 5000) voor en ten behoeve van elken *vrijen* persoon, en voorts den vrijdom, mitsgaders bovendien eene premie van *Twee duizend gulden* (f 2000) voor en ten behoeve van elken slaaf, die den schuldige of schuldigen of zijne of hunne medepligtigen bij de sedert den 4 September ll. plaats gehad hebbende voorvallen zal aangeven in dier voege, dat dezelve in handen der Justitie geraken en naar verdienste voor zijn of hun euveldaad kunnen gestraft worden.
> Een gelijke premie van *Vijf Duizend Gulden* (f 5000) voor elken *vrijen* persoon, en de vrijdom met een premie daarenboven van *Twee Duizend Gulden* (f 2000) voor elken

slaaf wordt mede toegezegd op en voor de aangifte der schuldigen of derzelver medepligtigen, die in het vervolg zich aan dusdanige booze behandeling schuldig maken, in dier voege dat de schuldige of schuldigen in handen der Justitie geraken en van hun euveldaad overtuigd kunne worden.
Bij aldien de ontdekking of aangifte geschiedt door een medeschuldige of medepligtige, wordt aan denzelven bij deze beloofd en toegezegd geheele kwijtschelding van straffe; terwijl bovendien nog door den Hoogen Raad(*) naar bevind van zaken, geoordeeld worden zal of aan zoodanigen aanbrenger *al* dan *niet* een geldelijke premie of eenig ander gunstbewijs zal worden toegekend.
En zal, desverkiezende, de naam van den aanbrenger worden geheim gehouden.
Lasten en bevelen, dat deze zal worden afgekondigd alomme, waar zulks te doen gebruikelijk is, mitsgaders in de nieuwsbladen geïnsereerd.
Aldus gedaan in de Raadsvergadering gehouden alhier aan *Paramaribo*, den 16 October 1832.
E.L. VAN HEECKEREN.
Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal in Rade,
De Algemeene Secretaris
G.A. VAN DER MEE.

De inhechtenisneming van Present, naar wien sedert de bekentenissen van Christiaan ijverig was gezocht, bracht nu allen bijeen, tegen wie reeds vermoeden van brandstichtingen bestond.

Daar de getuigenissen van Christiaan en van de anderen zijn medeplichtigheid overtuigend bewezen, bekende Codjo bij het verhoor, dat hij zich aan zestien diefstallen had plichtig gemaakt. Op alle vragen echter omtrent brandstichting bleef hij zoo voor zichzelven als voor zijn medegevangenen alle schuld ontkennen.

Hoe gedrukt en neerslachtig Present zich ook na zijn inhechtenisneming gevoelde, ook hij ontkende wel niet de hem ten

(*) Hetzelfde ongeveer als de tegenwoordige Raad van Bestuur.

laste gelegde diefstallen, doch bewaarde met een bewonderenswaardige gevatheid het geheim der oorzaken van den brand.

Daar Tom reeds sinds den 14n September in de gevangenis zat, viel op hem in het eerst geen vermoeden en Christiaan, die eerst na zijn verdwijning in het kamp was gekomen, kon zeer weinig omtrent zijn persoon openbaren.

Bovendien was hij met Webster Spencer, tegen wien men gegronde vermoedens meende te hebben, dat deze den brand in de *Maagdenstraat* gesticht had, na de gevangenneming van Codjo naar een andere cel overgebracht.

Zoo liep de maand October teneinde, zonder dat men er in geslaagd was, hun een bekentenis te ontlokken of eenig bewijs te kunnen bijbrengen, waardoor hun schuld of medeplichtigheid aan brandstichting kon worden vastgesteld.

De instructie der zaak was ook spoedig beëindigd, daar er behalve de beschuldigden niemand als getuige tegen hen behoefde gehoord te worden. Men hoopte evenwel nog, dat bij de openbare behandeling der zaak meer licht zou ontstoken worden.

Op den 2n November stond Frederik voor het Hof terecht als beschuldigd van ‘weglooperij en medeplichtigheid aan onderscheidene diefstallen.’ De vreeze, die hem reeds in de gevangenis had bevangen bij het vooruitzicht van zijn verschijning voor de rechtbank werd heviger, nu hij in de gerechtszaal werd binnengeleid en op de bank der beschuldigden tegenover zijn rechters plaats nam.

De nieuwsgierigheid, door verschillende geruchten geprikkeld, had een groote menigte doen toestroomen om de openbare behandeling der zaak bij te wonen.

Na de gewone vragen naar naam, ouderdom enz., waarop Frederik slechts met bevende en stokkende stem antwoord kon geven, werden hem de naar zijn eigene bekentenis gepleegde diefstallen voorgehouden, die hij nogmaals volmondig bekende.

Het vermoeden echter, dat hij zooal niet de dader, dan

toch de medeplichtige aan de brandstichting kon wezen, deed den president der rechtbank de vraag tot hem richten:

‘Behalve deze diefstallen, waaraan jij je schuldig kent, heb je ook niet de hand gehad in den brand van 4 September ll.?’

De president zag hem hierbij strak in het gelaat, zoodat Frederik, wien reeds de heele omgeving, waarin hij zich bevond, al den moed tot hardnekkige ontkenning had ontnomen, sidderend de oogen nedersloeg en nauwelijks hoorbaar stamelde:

‘Neen, mijnheer,... ik heb 't niet gedaan.’

Er volgde een korte pauze, waarin de jongen de doordringende blikken van den president op zich gericht voelde.

‘Weet je dan niets,’ klonk het nogmaals in de doodsche stilte, die in de zaal heerschte, ‘omtrent de pogingen, die daarna in het werk zijn gesteld om op verschillende plaatsen brand te stichten?’

Frederik gevoelde bij ieder woord, dat door den president langzaam en met nadruk werd uitgesproken, als een pijl hem het schuldig gemoed verscheuren.

Hij bleef echter zwijgen, daar het ontkennend antwoord hem in de keel stokte.

Zijn ontroering ontging den rechters niet, met wie de president een blik wisselde. Plotseling verhief deze de stem, die den jongen als een donderslag in de ooren klonk:

‘Je kent je wel schuldig; maar je bent hardnekkig genoeg om te zwijgen en daardoor je schuld te verzwaren!’

De jongen rilde van aandoening en brak daarna in tranen uit.

‘Beken je schuld!’, riep de president hem met kracht en nadruk toe. ‘Beken maar! Heb jij de hand gehad in de gepleegde brandstichtingen?’

Er heerschte een angstige stilte in de gerechtszaal. En de rechters èn het publiek hielden met ingehouden adem hun blikken gericht op den beschuldigde, wiens bekentenis

wellicht den sluier zou oplichten van een reeks van misdaden en gruwelen.

De jongen streed een hevigen strijd. Eindelijk als bedwelmd door de blikken, die zijn geheimste gedachte schenen te lezen, klonk het nauw verstaanbaar voor de toehoorders:

'Ja,.... mijnheer.'

Een koude rilling ging door de menigte en een groote ontroering was merkbaar, ook bij de rechters, van welke er een zijn woning bij den brand van 4 September verloren had.

Deze bekentenis, die zich spoedig van uit de gerechtszaal onder de menigte op straat verspreidde, scheen alle halsstarrigheid bij den beschuldigde te hebben weggenomen.

Nadat hij zijn ontroering vermeesterd had, begon Frederik zijn wedervaren te vertellen, sinds hij van zijn meester was weggeloopen, tot den dag dat hij op het Galgenveld was opgevangen.

'Maar waarom ben je totnutoe zoo hardnekkig alle schuld blijven ontkennen?', vroeg de president.

'Codjo had gedreigd mij den nek te zullen omdraaien, als ik iets zou uitbrengen,' antwoordde Frederik.

Toen Christiaan hierop werd binnengeleid, legde ook hij na de verklaring van den president, dat zijn ontkenning hem niet meer zou baten, nu Frederik hun reeds alles had medegedeeld, een volledige bekentenis af.

Terwijl Christiaan met Frederik geconfronteerd werd, gaf de president last ook den derden beschuldigde voor te brengen.

Weldra verscheen Present voor de rechters. In tegenwoordigheid van Frederik en Christiaan ondervraagd, werd ook hij tot bekentenis gedwongen.

Uit dit verhoor was eveneens de medeplichtigheid van Figaro vastgesteld, waarom het Hof dadelijk een bevel tot zijn inhechtenisneming uitvaardigde.

Zijn toestand liet echter niet toe tot zijn gevangenneming over te gaan, daar hij volgens het ingezonden attest van den geneesheer lijdende was aan *febris biliosa maligna* (kwaadaardigen galkoorts), gepaard met *delirium* (ijlen), zoodat hij niet vervoerd kon worden. In het hevigste der koorts riep hij verschillende namen en was blijkbaar met hen, wier namen hij uitschreeuwde, bezig een of andere misdaad te voltrekken.

Nu en dan sprong hij woest van zijn legerstede op en verweerde zich met kracht tegen zijn oppassers, die hem slechts met moeite in bedwang konden houden, terwijl zijn verwilderde blikken allen schrik inboezemden. Het stond dan ook bij de slaven vast, dat hem door een hun onbekenden Codjo, wiens naam hij herhaaldelijk in den mond had, een kwade geest was overgezonden en hij volgens den geijkten term betooverd was: *den wisi hem*.

Bedenkelijk het hoofd schuddende, stond de oude negerin, wier gesprek Codjo vroeger eens had afgeluisterd, de stuipachtige bewegingen van den jongen te beschouwen, die sinds eenige dagen het onderwerp van haar gesprekken was met de kennissen, die telkens naar den toestand kwamen vernemen. Geen enkele die er kwam, of ze gaf den een of anderen raad, waarvan de opvolging ontwijfelbaar zeker zou baten.

Stukjes *nopal*![*] in azijn gedoopt, waren om de polsen en onder de voetzolen gebonden. Allerlei fleschjes met aftreksels van kruiden en gewassen stonden op een rijtje langs den wand der kamer en zouden, naar hun aantal en de hoeveelheid vocht dat zij inhielden te oordeelen, voldoende geweest zijn om twintig zieken te genezen.

Meewarige harten hadden kalebassen en kommen met voedsel gebracht, bestaande uit pap van gedroogde bananen *(gongotee)* met een stukje houtskool er op of ook van *karoegrien* (gemalen mais), anderen *brafoe* (soep) van gedroogde visch met zoutvleesch, enkelen gekookte cassave met ma-

(*) De *Cactus opuntia*, waarop de cochenille tiert.

kreel en het vet van gebraden spek.

Wijl de koorts den jongen allen eetlust benomen had, bleven de voedingsmiddelen onaangeroerd staan, tot groote bezorgdheid van alle bezoeksters, die, nu zij hem niets meer zagen gebruiken, noodzakelijkerwijze tot zijn dood meenden te moeten besluiten.

De meester van Figaro was echter de aanhoudende bezoeken, die tot diep in den nacht gerekt werden, spoedig moe en verbood uitdrukkelijk allen den toegang tot de woning, waar de jongen lag.

Allerlei praatjes begonnen de ronde te doen, totdat de bekentenis der beschuldigden Figaro's medeplichtigheid aan den dag bracht.

Tot zijn niet geringe ontsteltenis ontving de meester de aanzegging van het Hof, dat Figaro zoo spoedig doenlijk in arrest genomen zou worden.

In een oogenblik van kalmte hoorde de jongen den volgenden dag het bericht van zijn aanstaande arrestatie uit de gesprekken, die door zijn mede-slaven gehouden werden. Daags daarna was de koorts nog heviger en in een aanval van razernij wilde hij zich de keel afsnijden, hetgeen de oude vrouw in haar meening versterkte, dat iemand, en waarschijnlijk die Codjo, hem ‘iets gedaan’ had. Zij nam zich dan ook vast voor, hier of daar bij eene tooverkol omtrent den aard dier vreemde ziekte onderzoek te doen, zoo haast zich een gunstige gelegenheid zou aanbieden.

Een paar dagen later bezweek Figaro en men was zoo liefderijk te veronderstellen, dat zijn meester hem Spaansch groen had ingegeven, teneinde zich voor alle verdere onaangenaamheden te vrijwaren.

Intusschen was Mentor daags na de verklaringen van Present en de beide jongens met dezen geconfronteerd en toen hij zich openlijk door hen hoorde beschuldigen, kon ook hij niet langer meer ontkennen.

Codjo werd het laatst in hun tegenwoordigheid gebracht en, nadat hem alles volgens de bekentenissen der vier ande-

ren was voorgehouden, zeide Mentor tot hem:

'Zie je nu wel, dat de heeren reeds alles weten? Spreek dus de waarheid.'

Toen Codjo inzag, dat ontkennen niet meer baatte, legde ook hij een volledige bekentenis af.

Zoo was dan het geheim ontdekt en de sluier, die tot hiertoe hun misdaden bedekte, opgeheven.

Spoedig was het nieuws door de stad verspreid en met een gemengd gevoel van afschuw en blijdschap ontving men de tijding, dat de daders in handen van het gerecht waren.

Men kwam ook te weten, dat zij 's middags naar de plaats van den brand zouden gevoerd worden, teneinde in tegenwoordigheid der rechters aanwijzingen te doen.

Een ontzaglijke menigte verdrong zich dan ook bij den *Heiligenweg*, toen des middags tegen half vijf ure de vijf beschuldigden zwaar geboeid en onder geleide daar aankwamen. Een storm van verontwaardiging, woede en haat steeg uit de menigte op, en een verward rumoer van bedreigingen en verwenschingen beheerschte voor eenige oogenblikken alles.

Zonder eenige ontroering echter verhaalden zij al hetgeen geschied was, zoowel vòòr als na den brand en gingen zelfs met hun drieën in een kring gehurkt zitten om den rechters te doen zien, hoe zij zich achter den stal verborgen en er tabak gerookt hadden.

Hierop ging men, steeds door de menigte begeleid, naar de drie andere plaatsen, waar zij pogingen tot brandstichting in het werk gesteld hadden en ook daar gaven zij de meest volledige verklaring van de redenen, waarom hun toeleg was mislukt.

Naar de gevangenis teruggeleid, werden de beide jongens, Frederik en Christiaan, door wie het geheim vooral verraden was, afgezonderd van de drie anderen opgesloten, dewijl men Codjo's wraak duchtte. De drie hoofdschuldigen werden nu met Tom en Webster in dezelfde cel gelaten.

Toen Codjo in de eenzaamheid al het gebeurde van dien dag nog eens overwoog, ontsnapte hem een herhaald verwijt

tegen de beide anderen:

‘Jullie hadt niets moeten zeggen en bij de ontkenning van alle schuld moeten blijven volharden.’

Mentor, die zeer goed begreep, dat ontkennen hun niet veel zou gebaat hebben, antwoordde niets en schikte zich met onverschilligheid in zijn onvermijdelijk lot.

Present was daarentegen weemoedig en neerslachtig: de jongen, die met zoo grooten overmoed de stoutste plannen beraamd en met vermetelheid ten uitvoer gelegd had, voelde thans niets meer van de geestkracht, die hem vroeger bezielde. Geheel terneergeslagen gaf hij zich aan wanhopige gedachten over.

Codjo van zijn kant dacht rijpelijk na, over hetgeen hem te wachten stond.

Achtereenvolgens kwamen de beelden uit het verleden het een na het andere hem voor den geest. Zijn toeleg was dan mislukt, - het geheim hunner samenzwering verraden, - de gedroomde vrijheid voorgoed verbeurd, - een zware straf, hoogst waarschijnlijk de doodstraf, stond hun te wachten.

Hoe meer echter Codjo over alles nadacht, des te ongevoeliger en onverschilliger werd hij, en het bewustzijn van zijn onvermijdelijk ongeluk deed de wreedheid in zijn hart ontkiemen en wortel schieten.

Een akelige grijnslach van haat en wraakzucht vloog eindelijk over zijn gelaat: het was de vreugde van den tijger, die doodelijk gewond zich verheugt over de stuiptrekkingen van zijn slachtoffer, hetwelk hij alvorens te vallen, nog den genadeslag wil toebrengen.

XVII. Hoofdstuk. Ontsnapt.

Codjo kon zich nauwelijks bedwingen van blijdschap, toen hij naar den rechter van instructie werd geleid, aan wien hij volgens zijn bewering, zeer veel te openbaren had. Want nu anderen hem door hun bekentenissen in het ongeluk gestort hadden, was hij vast besloten, allen, die maar op eenige wijze met hem in aanraking geweest waren en van medeplichtigheid konden beschuldigd worden, in zijn val mede te sleepen.

Zij vooral, die hem zoo dikwijls miskend en veracht had, zij moest nu het eerste voorwerp wezen, waaraan hij zijn woede zou koelen.

Akoeba dacht wellicht, nu zij hem in de gevangenis wist, dat zij voorgoed met hem had afgerekend. Maar neen: op haar zou hij zich op de eerste plaats wreken, door haar in moeielijkheden te wikkelen en, zoo het kon, in de gevangenis te brengen.

Doch niet alleen zij: ook Lindor en Keesje zoowel als Winst zouden de gevolgen moeten ondervinden van hun ver-

wijdering en het mislukken zijner onderneming.

Op de vragen van den rechter van instructie beschuldigde hij dan ook Akoeba van het helen der door hem gestolen goederen en op zijn aanwijzing werd naar het bekende huis op *Böhmknie* een gerechtsdienaar gezonden, die beslag legde op een pagaal met kleedingstukken.

Een glans van vergenoegen en van wraakzucht vloog over Codjo's gelaat, toen hij Akoeba in gezelschap van den gerechtsdienaar met de pagaal zag verschijnen, waarin de onafwijsbare overtuigingstukken harer schuld geborgen waren.

Weldra echter maakte het duivelsch genoegen, dat op zijn gelaat zichtbaar was, plaats voor een gevoel van verassing en teleurstelling. Want hoe gaarne hij haar door de justitie opgeroepen zag in eene zaak, die haar minstens een strafrechterlijke vervolging op den hals zou halen, speet het hem, dat Tom hem bedrogen had en zij gezond en wel vóór hem stond. Het was toch reeds meer dan twee maanden geleden, sinds hij haar het stuk linnen gegeven had, dat haar ongelukkig moest maken.

Met verkropte woede en vlammende blikken stond Akoeba daar om op de ondervragingen van den rechter van instructie te antwoorden, terwijl Codjo een zegevierenden blik op haar wierp. Maar ondanks alle ondervragingen bleef zij zonder aarzelen elke medeplichtigheid aan diefstal ten sterkste ontkennen. Met sluw overleg wist zij op de haar gestelde vragen naar de herkomst der bewuste goederen de meest voldoende verklaringen te geven en eindelijk een uitdagenden blik op Codjo werpend zeide zij, hem volstrekt niet te kennen.

Codjo beet zich van woede op de lippen, en nu zij zegevierend al zijn aanvallen afsloeg en zijn verklaringen en beschuldigingen tot leugens stempelde, kon hij zich nauwelijks bedwingen.

Krampachtig balde hij de vuisten, toen zij, op een wenk van den rechter weer vrij heengaande, een tartenden blik op hem wierp.

Eén prooi was hem nu wel ontsnapt, doch er waren er

nog anderen, die hij aan zijn wraak kon opofferen.

In bijzonderheden verhaalde hij nu al het gebeurde vòòr en na den brand en zeide ook aan Keesje goederen ter heling gegeven te hebben, hetgeen een paar dagen later leidde tot de arrestatie van Henry of Andries, ook wel Keesje genoemd.

Al meer en meer werd het weefsel van de misdaden der beschuldigden ontrafeld en het bewustzijn van hun onvermijdelijk ongeluk deed hen alles openbaren.

Present vooral vertelde alles, wat hij wist en zonder de minste terughoudendheid openbaarde hij de namen van hen, die op de eene of andere wijze deelgenomen hadden aan het complot.

Tengevolge zijner verklaringen werd ook de schuld van Tom vastgesteld, die tot dan toe weinig de aandacht op zich getrokken had, wijl hij sinds twee maanden wegens ‘weglooperij’ in de gevangenis zat.

Weinige dagen later werden achtereenvolgens Andries, Lindor, Frederika van Puyman, alias Akoeba, Winst en Betsy in hechtenis genomen.

Gracia, die door Mentor werd gebruikt tot heling en verkoop zijner gestolen goederen, moest al dadelijk, bij gebrek aan bewijs, van rechtsvervolging ontslagen worden.

Op de verklaringen der vrouwen en vooral van *mama* Abenie, die niet zonder de grootste ongerustheid Lindor uit haar hospitaal door de politie had zien wegvoeren, had deze moed gevat en zich vast voorgenomen alle gemeenschap met Codjo te loochenen.

Daar hij steeds gezorgd had, alleen en van anderen ongezien met hem te spreken, konden geen getuigen ter bevestiging van Codjo's aanklacht worden bijgebracht.

De beide vrouwen uit het neger-hospitaal verklaarden, dat Lindor in het hospitaal lag, toen zij hem kwamen wekken, om met haar naar den brand te gaan.

De gevangenneming van Akoeba, waartoe op de pertinente beschuldiging van Codjo bevolen was, veroorzaakte dezen

een duivelsche vreugde.

Hij beraamde dan ook allerlei plannen, teneinde haar nog verder in het verderf te storten, door haar een bekentenis te ontlokken, die den rechters aanleiding zou geven een strafrechterlijke vervolging tegen haar in te stellen.

Eens toen hij wederom in diep gepeins over zijn toestand nadacht, vloog hem als een lichtstraal een denkbeeld door den geest, waaraan hij tot nu toe niet gedacht had.

Was het niet gemakkelijk te ontsnappen?

Hij deelde zijn plan aan de anderen mede, die zich echter weinig van den uitslag voorstelden, ofschoon het vooruitzicht de straf, die hun zeker wachtte, te ontloopen, voor allen zeer aanlokkelijk was. Webster alleen, tegenover wien de eedgenooten een zekere terughoudendheid hadden in acht genomen, teneinde bij zijn verraad nog niet meer verzwarende getuigenissen tegen zich op te hoopen, - Webster alleen had nog het meest ooren naar het voorstel van Codjo.

Bovendien was daarbij niets te verliezen, maar alles te winnen.

Ze beproefden de sterkte en het weerstandvermogen der ijzeren spijlen, die de ramen hunner cel tegen gewelddadigheden beveiligden, doch vruchteloos.

Codjo had echter eenige malen bij zijn gang van de gevangenis naar het gerechtshof, de plaatselijke gesteldheid vanzijn gedwongen verblijf nauwkeurig opgenomen en zijn plannen tot ontsnapping dienvolgens beraamd.

Hij wilde trachten zooveel steenen uit den muur te verwijderen, dat de spijlen konden uitwijken en hem een uitgang bezorgen.

Met stalen geduld gingen zij nu aan den arbeid en door middel van een losse plank der brits, waarop zij lagen, werd er gewrongen en gestooten tegen het raam der cel.

De arbeid vorderde zeer langzaam, daar alles met behoedzaamheid moest geschieden, om de waakzaamheid van den cipier en der gevangenbewaarders te verschalken.

Toen zij bemerkten, dat de steenen een weinig verbrok-

kelden en bij volhardenden arbeid ten slotte zouden uitvallen, besloten zij den nacht af te wachten en dan hun poging tot ontsnapping voort te zetten.

Nauwelijks waren dan ook tegen den avond de bewakers vertrokken, of zij gingen weder aan den arbeid.

Keer op keer werd met de plank storm geloopen op de steenen, waarvan spoedig de kalk begon los te laten, terwijl de plank eindelijk openspleet.

Tusschen de spijlen braken zij deze verder in stukken. De kalk werd afgestooten, de steenen raakten los; maar het kostte nog veel moeite en tijd, alvorens de spijlen, tenminste een of twee, konden gelicht worden. Met buigen en wringen was men toch eindelijk zoo gelukkig een der spijlen uit den muur te krijgen.

Het was intusschen reeds laat geworden. Zij wilden nog een tweede uit den muur lichten, teneinde gemakkelijker naar buiten te komen, maar wijl de tijd drong en men voor ontdekking vreesde, beproefde Codjo er zich doorheen te werken.

Een andere moeielijkheid deed zich nu voor: de hoogte van het raam was te groot om niet voor een ongeluk beducht te wezen, bijaldien men buiten op zijn hoofd terecht kwam.

En toch was er geene mogelijkheid om naar buiten te komen, tenzij men beproefde, na het hoofd buiten gestoken te hebben, het lichaam door de nauwe opening heen te wringen; maar dan moest men hulpeloos met het hoofd naar beneden vallen.

Codjo wist echter raad: hij trok zijn broek uit, sloeg een der pijpen om een spijl, waaraan hij haar vastbond, terwijl hij de andere naar buiten liet vallen.

Hij stak hierop het hoofd tusschen de spijlen door, nam het uiteinde der broekspijp tusschen de tanden en gleed langzaam zich behendig kronkelend als een slang, door de opening.

Met moeite had hij het middellijf er reeds door, toen hij

met de handen tegen den muur gesteund de beenen uit de opening trok en over zijn hoofd buitelend aan de broekspijp bleef hangen.

Hij liet zich hierop naar beneden vallen. De anderen maakten het kleedingstuk los en wierpen het hem toe, doch durfden het waagstuk niet nadoen.

Codjo stond daar op de binnenplaats der gevangenis, maar hiermede had hij zijne vrijheid nog niet terug.

Overal zag hij rond, doch nergens bood zich een middel aan, dat hem bij zijn ontsnapping over de hooge muren behulpzaam zou kunnen zijn. Eindelijk, toen de wanhoop hem reeds overviel, viel zijn oog op den put, waarboven de emmer met een lang stuk ketting aan den hefboom hing.

In een oogwenk had hij den ketting van den hefboom afgehaakt en klom er de trap mee op, die naar de militaire gevangenis voerde.

Als een kat klauterde hij langs een uitbouw van den muur naar een opening boven de poort, waar hij het eene einde van den ketting aan een anker van den muur bevestigde en zich zoo naar beneden liet glijden: Codjo was uit de gevangenis ontsnapt.

Hij zag eerst overal rond en sloop langs den muur der gevangenis en langs den seinpaal naar de rivier, waar hij zich zachtjes te water begaf.

Met de eb, die juist was ingetreden, trachtte hij half loopende, half zwemmende *Combé* te bereiken, terwijl hij bij het minste gerucht onder water dook.

Zonder eenig ongeval kwam hij daar aan, ging aan wel en ontdeed zich van zijn druipnatte kleederen om ze uit te wringen.

Hij had na een maand in de gevangenis te hebben doorgebracht zijne vrijheid herwonnen.

Doch waarheen thans zijn schreden te richten? Hij wist het niet. En toch moest hij er op bedacht wezen de veroverde vrijheid in veiligheid te stellen.

Het denkbeeld kwam bij hem op, zich op een der verlaten

achtererven van de *Gravenstraat* voorloopig te verbergen, daar zou hij wellicht nog het minst gezocht worden.

Maar... ware het niet beter, nu Akoeba op zijn beschuldiging in hechtenis genomen was, eerst Afie te gaan spreken, alvorens verdere plannen te beramen om uit de stad te ontkomen?

Hij sloeg den weg naar den grooten *Combè* in en ging langs het voetpad aan de *Sommelsdijksche kreek* en door de *Gravenstraat* langs een grooten omweg naar het huisje op *Böhmknie*.

De weg was lang en moeielijk, doch zijn verlangen om Afie te zien en te spreken, deed hem snel vooruit komen... Maar hoe?....

Zou hij het durven wagen om in den nacht aan dat huisje te gaan aankloppen?.... Zou haar oom niet hoogstwaarschijnlijk dààr wezen en hem niet verraden, nu hij Akoeba door zijn aanklacht in de gevangenis gebracht had?... Zou Afie hem wel te woord willen staan?...

Besluiteloos bleef Codjo ter hoogte van *Kauknie* staan en ging aan den weg zitten nadenken wat hem te doen stond...

Eindelijk had hij een besluit genomen: hij stond op en ging verder naar het huis, waar Afie woonde.

Bij het huisje lag een onbebouwd erf, waarop eenige boomen stonden; hier ging hij op de loer liggen, ten einde geduldig het gunstig oogenblik af te wachten.

Lang had hij er echter nog niet gelegen, toen het morgenschot viel. Het werd al later, maar alles bleef gesloten en stil in het huisje.

'Zou zij niet meer hier wezen?', vroeg Codjo zichzelven af.

Na eenigen tijd werd zijn oor getroffen door een geklaag en geween en het was hem, als werd zijn hart van smart toegenepen; het was Afie, die weende.

'Zij is zeker bedroefd, omdat haar tante in de gevangenis zit,' dacht hij.

Lang duurde het evenwel niet meer, of de deur van het

huisje ging open en Afie verscheen op den drempel.

Codjo trachtte een blik op haar te werpen, maar door de halve duisternis, die er nog heerschte, kon hij haar trekken niet genoegzaam onderscheiden.

Het meisje ging de plaats op, om water te halen teneinde zich te wasschen, onder een aanhoudend gezucht en gekreun.

Eindelijk brak zij in luide klachten uit:

'O mijn God! moest mij dat nog overkomen?... Sukkelend en ziek, moet ik nu nog mijn tante missen, die mij verzorgde en alles voor mij deed?.... Tot wien moet ik nu mijn toevlucht nemen in mijnen nood?.... Och, Heer, heb medelijden met mij, arme weeze!... Geef, geef mij mijn tante terug!'..... En de vingers samengestrengeld legde zij de beide handen op het hoofd, weenende en klagende, dat Codjo het hart van medelijden brak over het leed, dat hij haar door zijn aanklacht berokkend had.

'O mijn hemel,' ging zij hartstochtelijk voort. Moest hij dat nog aan mij doen? Was het hem niet voldoende mij reeds voor altijd ongelukkig gemaakt te hebben, dat hij.....

Zij viel door smart overweldigd bij het vat neder, waaruit zij water had willen scheppen.

Codjo sprong met een gil op, als hadde hem een schorpioen gestoken; zijn hart kromp ineen bij de afgebroken beschuldiging van Afie.

Zonder zich één oogenblik te bedenken, ijlde hij met groote sprongen naar het meisje en beurde haar liefderijk op,..... doch in het volgend oogenblik liet hij haar van ontzetting weer op den grond terugvallen.....

Het was als meende hij door den grond te zinken, hij kon zijne oogen nauwelijks gelooven en lichtte haar hoofd nogmaals op, teneinde haar in het gelaat te beschouwen.

Hij wierp een onderzoekenden blik op haar.... maar neen! er was geen twijfel meer..... Afie had reeds de duidelijke kenteekenen van de natte melaatschheid!

Codjo brulde van smart, wanhoop en woede en sloeg

zich de handen voor het gelaat, waarlangs gloeiende tranen dropen.

Het meisje, dat één oogenblik slechts, door de smart overweldigd, het bewustzijn verloren had, kwam op het hooren van den wanhoopskreet van Codjo wederom bij... Zij sloeg de oogen verwonderd op en verward rondziende, riep zij uit, als uit een benauwden droom ontwakende:

'Codjo, ben jij het?.. Wat kom je hier doen? Is het nòg niet genoeg?'....

En die verwijtende toon in haar stem, was als een zwaard, dat zijn ziel doorstak....

Sprakeloos en verpletterd stond hij vóór haar, wier verwijtende blikken als even zoovele dolken waren, die hem het harte doorboorden.

'Codjo, ben jij het?', herhaalde het meisje iets zachter, door zijn smart een weinig verteederd. 'Wat kom je hier doen?'

'Ik wilde... je spreken... ik wilde... je zien.'

'Om je in mijn ongeluk te verlustigen?', vroeg zij hem scherp.

'Neen, neen, daarom niet!', riep hij uit, terwijl de woorden in zijn keel stokten en tranen hem langs de wangen biggelden bij de beschouwing van de noodlottige gevolgen zijner wraakzucht.

Op dit gezicht begon Afie wederom te weenen, daar Codjo's tranen en medelijden met haar lot haar op wreede wijze aan haar ongelukkigen toestand herinnerden.

'Afie,' begon Codjo eindelijk, met geweld zijn aandoedoening bedwingende, 'Afie sinds wanneer heb je de *takroe siki*?'(*)

'Sinds jij het stuk *maka* aan mijn tante gegeven hebt,' klonk het vinnig, nu zij den bewerker van haar ongeluk zelf die vraag hoorde stellen.

Codjo wilde nochtans zijn schuld niet erkennen noch het

(*) De melaatschheid wordt door de bevolking met den naam van de 'slechte ziekte' aangeduid.

geheim openbaren.

'Wat heeft dat stuk *makà* te maken met je ziekte?', vroeg hij brutaalweg. 'Wat heb ik je dan gedaan, dat jij je ziekte aan mij wilt wijten?'

Ofschoon Afie met dit antwoord geenszins van zijn onschuld overtuigd werd, brachten zijn woorden toch het bewustzijn van zijn schuld aan het wankelen.

Codjo, die dit uit haar stilzwijgen opmaakte, vervolgde nu:

'Afie, geloof mij, als ik je met mijn leven de gezondheid kon teruggeven, ik zou het doen. Zeg mij, sinds wanneer heb je de eerste verschijnselen der ziekte bemerkt?'

'Al sinds twee maanden,' zeide zij eenigszins vertrouwelijk, daar het geloof aan zijn onschuld, dat wel geschokt doch niet geheel weggenomen was, door zijn woorden en zijn deelneming bij haar weder werd bevestigd.

'Ik was immers al ziek, toen je de laatste maal hier kwaamt. Maar hoe ben je nu uit de gevangenis geraakt?'

Deze vraag bracht Codjo weer geheel tot zichzelven:

'Ik ben vannacht ontvlucht,' antwoordde hij, 'en ik heb hier sinds een paar uren gewacht, om je te zien en te spreken.'

'Maar waar is je oom nu?', vroeg hij eenigszins gejaagd.

'Mijn oom is niet thuis. Hij is naar *Combè* gegaan naar een verre bloedverwant, bij wie ik zal gaan wonen, wijl ik nu niemand meer heb om voor mij te zorgen.'

'En wanneer zul je er heengaan?', vroeg hij.

'Ik weet het niet juist. Maar ik verwacht oom van morgen terug, daar hij mij gisterenavond gezegd heeft daar te zullen vernachten.'

'Zou hij spoedig terugkomen?', vroeg hij wederom niet zonder bezorgdheid.

Ik geloof het niet, want hij wou een boot of corjaal huren om mij naar *Combè* over te brengen.

'Met een corjaal?', vroeg Codjo verwonderd.

‘Ja,’ antwoordde zij. ‘Je weet toch, dat er een nieuwe wet uitgevaardigd is, waarbij alle slaven, die de ziekte hebben, naar *Batavia* opgezonden worden.’

‘Maar je bent toch geen slavin,’ viel Codjo haar in de rede.

Dat is wel zoo, maar de vrijen worden ook opgepakt, als zij zich op straat vertoonen. Men is zeer streng in de toepassing der wet, zoodat niemand, die de ziekte heeft, op straat durft komen, want de politie pakt hem oogenblikelijk op, daar ieder agent 25 gulden ontvangt voor elken melaatsche, dien zij opbrengen.

‘O, zoo!’, mompelde Codjo niet recht wetende, wat hierop te antwoorden.

Na eenig stilzwijgen, vroeg hij, teneinde het gesprek weer op haar ziekte te brengen:

‘Maar zou het nu werkelijk de slechte ziekte zijn?’

‘Daar is geen twijfel aan,’ bevestigde het meisje. En mijn tante was reeds gewaarschuwd mij in huis te houden, daar ik anders opgepakt zou worden. Verleden week nog, toen de politie hier was om tante en de goederen te halen, die jij haar gegeven hebt, heeft men mij gewaarschuwd.

‘Maar, mijn God! Hoe kom je zoo in eens aan die ziekte?’ riep Codjo uit met eene gemaakte verwondering.

‘Codjo,’ vroeg Afie smeekende, ‘Waar heb je het paantje weggenomen, dat je aan tante gegeven hebt?’

‘Dat weet ik zelf niet meer. Maar waarom vraag je mij dat?’

Ik zal het je zeggen: Tante had het paantje, dat je haar gegeven hebt, wel aangenomen, maar omdat zij het niet wilde gebruiken.....

‘Zoo!’ viel Codjo haar in de rede. ‘En waarom heeft zij het dan van mij aangenomen?’

‘Omdat.... maar je moet niet boos op mij worden, Codjo, want ik wilde zoo iets niet van jou gelooven, hoor! Omdat tante bang was, dat je haar daarmede kwaad zoudt aanbrengen.... *joe sa wisi hem*!’ lispelde zij nauw hoorbaar.

Codjo ontroerde hevig bij deze woorden, doch hij hield zich goed.

‘Ik?’ riep hij uit. ‘Wie heeft je dat gezegd?’

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde zij ontwijkend.

‘Nu en wat zou dat met je ziekte te maken hebben?’, vroeg hij bits.

‘Ik heb het ook niet gezegd,’ bad zij, als hadde zij hem onrechtvaardig beticht. Zij zweeg een oogenblik en vervolgde:

‘Een paar dagen later was tante niet thuis. Ik ging een boodschap doen bij tante Mofina hier in de buurt en trapte bij ongeluk op een scherf van eene flesch, die mij diep in den voet drong.’

Zij wees hem haar voet, die nog verbonden was.

‘Toen ik met moeite tehuis gekomen was, greep ik dadelijk naar een oud stuk doek, dat ik vond: wijl het echter een stuk katoen was, durfde ik daarmede de wonde niet verbinden, en zocht naar een stuk linnen. Maar ik vond niets anders dan het stuk *makà*, dat je aan tante gegeven hadt en daar tante het toch niet wilde hebben, sneed ik er een stuk af, waarmede ik mijn voet verbond. Eerst tegen den middag kwam tante thuis, terwijl ik in een hoek der kamer lag, daar ik niet kon loopen. Zij nam het ongeluk niet zoo erg op zoo min als ik het gedaan had, te meer nog daar de wond zich gesloten had, nadat ik het bloed gestelpt en eenige malen een nieuw stuk van dat linnen er op gelegd had. 's Nachts echter begon mij de voet te branden als vuur en kreeg ik de koorts. Ik verbond den voet wederom met een nieuw stuk van dat linnen, doch na een paar dagen was de wond veretterd en ik kreeg nu dag in dag uit de koorts. Sedert dien tijd ook begonnen de vlekken op mijn gezicht en op mijn lichaam op te komen, terwijl de wonde aan mijn voet niet genezen wil.’

Codjo was bij het hooren van dit verhaal als verpletterd; doch wijl Afie dit aan zijn medelijden met haar droevig lot toeschreef, koesterde zij geen wantrouwen.

Trouwens de liefde, die zij ondanks al zijn misdaden en vooral de vreeselijke brandstichting, voor hem bleef gevoelen, deed op de betuiging zijner onschuld alle kwade vermoedens bij haar verdwijnen.

‘O, Afie,’ riep Codjo sidderende onder de verwijtende stem van zijn geweten uit, ‘wat ben je nu ongelukkig! Wat is het leven nog voor je waard!’

‘Niets meer voor deze wereld,’ riep zij treurig uit, terwijl zij hem aanzag en een paar dikke tranen haar over het gelaat rolden, dat de duidelijkste kenteekenen der vreeselijke ziekte droeg.

Codjo sloeg angstig zijn oogen neer voor haar blik, die wellicht het geheim zijner schuld in zijn hart zou kunnen ontdekken.

‘Arm kind!’ herhaalde hij ‘wat is het leven nog voor je waard?’

‘Het is mij nog dit eene waard, Codjo, dat gij tot inkeer komt,’ bracht zij aarzelend maar met vaste stem uit.

‘Ik?’, vroeg hij, verachtelijk de lippen optrekkende.

‘Codjo,’ bad zij, ‘hoor naar hetgeen ik je ga zeggen. Ik weet niet of het waar is, maar allen, ook de dokter, allen schrijven de oorzaak van mijn ziekte toe aan de wonde, die ik heb opgedaan en aan het stuk linnen dat ik gebruikt heb om mijn wonde te verbinden.’

Codjo beefde, maar het meisje schreef deze ontroering nog immer aan zijn medelijden toe.

‘Word niet boos,’ vervolgde zij, ‘als ik zeg, dat allen dit verklaard hebben. Want als je mij betuigt, dat je onschuldig zijt, dan geloof ik je toch.’

Zij wachtte een oogenblik op zijn antwoord; doch zij ontving er geen; in Codjo's gemoed werd een harde tweestrijd gevoerd: Zou hij haar alles bekennen of niet?... Neen, dat nooit!

‘Ik heb het je al gezegd,’ antwoordde hij kortaf, toen zij hem vragend aanzag.

‘Nu,’ ging zij voort, ‘dan geloof ik je op je woord.

Maar ik heb je nog iets anders te zeggen,' vervolgde zij met afgemeten stem, terwijl zij hem strak aanzag, teneinde de uitwerking harer woorden op zijn gelaat te lezen.

'Ik heb... de ziekte aangenomen.... zooals *vadri* Grooff mij gezegd heeft.... met berusting in Gods wil.... Ik wil het dragen.... Codjo.... opdat gij.... tot inkeer moogt komen. Maar dit heb ik nog aan niemand gezegd,' voegde zij er in éénen adem bij.

Zij zweeg en trachtte op zijn gelaat de uitwerking van haar woorden te lezen; doch zij kon niets bespeuren.

Codjo voelde slechts de wanhoop in zijn boezem woelen, nu hij uit haar eigen mond vernam, dat hij haar in het verderf had gestort en daarbij van haar nog de bekentenis moest vernemen, dat zij hem tot in haar ongeluk beminde en voor zijn heil bezorgd was.

Hij loosde een diepen zucht en.... zweeg.

'Hoor je dan niet, Codjo, wat ik je zeg,' drong zij bij hem aan. Ik zal God voor je blijven bidden, dat je niet als een heiden moogt sterven. Ik zal voor je blijven bidden...

Codjo maakte een verachtelijk geluid met den mond, dat het meisje deed ontstellen.

Hij bemerkte dit en om eene afleiding te geven aan het pijnlijk gesprek, vroeg hij haar:

'Afie, zou je niet met mij willen meegaan? Ik zal voor je zorgen tot aan je laatsten snik.' 'Ja,' herhaalde hij als had hij het middel gevonden zijn misdaad te herstellen, 'ik zal voor je zorgen! Geloof me, Afie, ik zal je niet verlaten!'

Het meisje zag hem verrast aan.

'Waar zou ik dan met je heen moeten?'

'Naar plantage! naar het bosch! waar ik voor altijd vrij zal wezen.'

'Codjo, wil je dan weer een weglooperslevenleiden; weet je dan niet, dat een weglooper'....

'Houd op met dat woord!' riep hij toornig uit. 'Hoor eens, Afie, ik ben nu vrij, ik zal en ik moet de gelegenheid vinden om naar het bosch te ontvluchten en als ik daar ge-

heel vrij zal wezen, zal ik voor je kunnen zorgen,'

Afie zag hem ongeloovig aan. 'Zullen de agenten je dan niet overal zoeken?'

Veel wist hij hierop niet te antwoorden, maar zeide toch: 'Ik zal hun laten ondervinden, dat ik hen in het vervolg even goed zal weten te verschalken, als ik het nu gedaan heb. Afie, wil je mee?'

'Maar hoe zou ik toch kunnen meegaan. Gij en ik, wij staan beiden bloot aan het gevaar van opgepakt te worden. Ik ga dan naar *Batavia*..... jij naar de gevangenis en naar'.... Zij dorst het woord niet uit te spreken, maar snel van onderwerp veranderende, zeide zij;

'Maar ben je dan niet bang om opgepakt te worden?'

Codjo had inderdaad alle voorzorgen uit het oog verloren bij het gezicht van Afie's lijden en tranen.

'Hier kun je niet blijven,' voegde zij er bij. 'Mijn oom kan terugkomen, maar ook de politie zou hier wederom een huiszoeking kunnen instellen en dan waart ge verloren.'

'Dat is ook zoo,' beaamde hij en na een oogenblik nadenkens vroeg hij:

'Zou je vandaag naar *Combè* gaan?'

'Dat kan wel zijn,' antwoordde het meisje.

'Wel, dan zul je later meer van mij hooren. Maar heb je hier niets voor mij te eten?'

Op deze vraag ging Afie strompelend het huisje in, waar Codjo haar volgde.

Zij nam eenige cassavebrooden, die op de tafel lagen, haalde uit een kalebas een stuk bakkeljauw te voorschijn en gaf hem dat alles. Hierop ging zij naar een kastje, dat tegen den wand stond, lichtte een kom op en nam uit het schoteltje eenig geld, hetwelk zij hem overreikte.

'Zie eens, Codjo,' zeide zij, 'neem dit van mij aan, het zou je te pas kunnen komen en'... ging zij schuchter voort... 'wil je ook dit van mij aannemen als een gedachtenis?' Zij gaf hem een medalje met de beeltenis des Gekruisten er op.

Codjo keek er naar en wilde reeds zijn hand terugtrek-

ken, maar de smeekende blik van het meisje deed hem het voorwerp, dat haar dierbaar was, aannemen.

'En nu, Codjo,' besloot zij, toen hij nog weifelend vóór haar stond, 'zorg er nu voor je in veiligheid te stellen. Neem je weg hier door den tuin. Je zult dan ergens een schuilplaats kunnen vinden, waar je veilig zult zijn.'

'Ik dank je wel, Afie,' zeide Codjo geroerd door haar teedere bezorgdheid en ging naar buiten.

'Je zult later wel meer van mij hooren,' riep hij haar nog toe, toen hij reeds op de plaats was. '*Adjossi*, vaarwel.'

'Codjo!' riep Afie nog en er klonken tranen in haar stem, 'Codjo, *adjossi*! Denk aan hetgeen ik je gezegd heb: ik blijf voor je bidden, dat God je nog eenmaal genadig zij.'

Zij stokte, een hevige aandoening benam haar de spraak.

Codjo antwoordde haar niet: het was hem eveneens onmogelijk. Hij keek nog eens om, alvorens onder de boomen in den tuin te verdwijnen.....

Afie ging weenende haar kamer in en wierp zich door hartzeer overweldigd op de knieën neder, teneinde God te bidden om kracht en geduld in haar lijden, en de genade der bekeering voor Codjo af te smeeken.

XVIII. Hoofdstuk. Het vonnis.

Met de grootste ontsteltenis werd den volgenden dag de tijding der ontvluchting van Codjo uit de gevangenis door de bevolking vernomen.

Men was terecht bevreesd, dat, nu de hoofdaanlegger van het complot ontsnapt was, een herhaling der ramp van den 4n September de stad zou treffen.

Dadelijk werden overal de zorgvuldigste nasporingen gedaan, om den voortvluchtige in handen te krijgen.

's Avonds verscheen reeds een Notificatie in de *Surinaamsche Courant*, waarbij een premie van 1000 gulden aan iederen *vrijen* persoon en de vrijdom aan elken slaaf werd uitgeloofd, die aanwijzingen zou doen, welke tot de inhechtenisneming van Codjo zouden leiden.

Deze was intusschen, na het afscheid van Afie, naar het Picornobosch uitgeweken; maar tegen den avond zich niet veilig genoeg wanend, trachtte hij *Combè* te bereiken.

Met de grootste omzichtigheid ging hij langs den verlaten tuin aan de *Fiottebrug*, bekend onder den naam van

Roosoe djari.

Hij sloop van daar naar de *Sommelsdijksche* kreek, vervaardigde van *moko-moko*-stengels een klein vlot, bedekte het met de breede bladeren dier plant en legde zijn kleede daarop, om ze droog te houden.

Hij ging nu te water en door den stroom geholpen zwom hij zonder geraas langs de achtererven van de *Gravenstraat* naar *Combè*, terwijl hij behendig zijn have op het vlotje droog hield.

Bij de brug van *Kokonassie* (La Tourtonne) gekomen, vond hij het beter langs het sombere en eenzame voetpad, dat van de stad naar genoemde plantage leidde, zijn weg te vervolgen.

Hij kroop derhalve uit de kreek, trok zijn kleederen aan en met de cassavebrooden, die Afie hem gegeven had, ging hij op weg.

Onbevreesd kon hij hier voortloopen, niemand toch zou zich zonder licht wagen op dit duistere en akelige voetpad tusschen zware hooge boomen, aan welker omvangrijke stammen en takken allerlei slinger- en woekerplanten tierden.

Eindelijk sloeg Codjo rechts af en kwam op het paadje, dat naar *Combè* voert en door de tegenwoordige *Mahonielaan*, destijds niet meer dan een voetpad, begaf hij zich naar de rivier, teneinde naar de corjaal om te zien, waarin hij eenige weken geleden den nacht had doorgebracht. Ondanks alle moeite kon hij geen vaartuig ontdekken en vermoeid en terneergeslagen zette Codjo zich aan den kant der rivier neder, en dacht na.

Op eens kwam weer het beeld van het meisje, wier ongelukkige toestand zijn ziel zoo diep geschokt had, hem voor den geest.

‘Zou hij 't nog durven wagen naar Afie te gaan, die wellicht thans op *Combè* haar verblijf genomen had?..... Zou hij?’..... Codjo sprong blijde van den grond op.

‘Misschien is zij reeds per corjaal overgebracht en dan....’

Hij kon zich nauwelijks inhouden en liep snel den oever langs om naar het redding aanbrengend vaartuig te zoeken; maar hij durfde zijn nasporingen niet verder uitstrekken dan tot op een tamelijk grooten afstand van de garnizoensmagazijnen, waar een schildwacht op post stond.

Daar hij niets vond, dacht hij, dat zij wellicht de *Sommelsdijksche* kreek waren ingevaren tot aan den grooten *Combèweg*.

Met een grooten omweg kwam hij aan den grooten weg van *Combé* en in de nabijheid van de houten ophaalbrug, die over de kreek lag.

Zachtjes langs den grond voortsluipende kwam hij aan de brug, doch niets wat de aanwezigheid van een vaartuig verraadde. Hij ging hierop te water, teneinde zich beter te vergewissen of er misschien niet een vaartuig lag, dat aan de volvoering van zijn plannen kon dienstbaar gemaakt worden. Tot zijn niet geringe teleurstelling vond hij niets.

Wat nu te doen?.... Hij besloot in het struikgewas langs de kreek zoo goed en zoo kwaad het ging te overnachten: dààr zou men hem wel niet zoeken.

Bij het aanbreken van den dag durfde Codjo zich niet buiten zijn schuilplaats wagen, weshalve hij er ook den geheelen dag verbleef.

Hij kon echter niet altijd daar blijven, te meer wijl nu de honger hem begon te kwellen.

Verschillende plannen, tegen welker uitvoering telkenmale de grootste moeilijkheden rezen, had hij gevormd, overwogen en verworpen.

En toch moest hij uit de stad weg, waar zijn vrijheid ieder oogenblik belaagd werd!

Het was ongeveer zes uren in den avond, toen hij besloot zijne schuilplaats te verlaten, om aan den *Waterkant* zich van een corjaal meester te maken en naar elders te ontkomen.

Hij drukte zich een ouden hoed, dien hij nog in het Picornobosch had gevonden, diep in de oogen, teneinde niet herkend te worden en met de grootste behoedzaamheid ging

hij den weg op naar de stad om door de *Oranjestraat* aan den *Waterkant* te komen.

Hij was reeds een goed eind weegs in genoemde straat voortgeloopen zonder opgemerkt te zijn geworden, toen uit de *Heerenstraat* een opgeschoten jongen aankwam, die nieuwsgierig Codjo opnam en aan zijn behoedzamen gang en houding iets bijzonders meende te bespeuren. De jongen volgde hem onopgemerkt op eenigen afstand en haalde hem bij den *Waterkant* in.

'*Odi Ba*,' zeide hij vertrouwelijk tegen Codjo, terwijl hij hem in het gelaat schouwde. Hij herkende in hem oogenblikkelijk den gevangene, dien hij reeds bij zijn gang naar het gerechtshof herhaalde malen gezien had en van wiens ontvluchting iedereen wist.

Codjo kreeg achterdocht, gaf hem echter zijn groet terug en uit zijn zak een geldstuk halend, zeide hij:

'Ga eens een broodje voor me koopen daar in de straat.'

De jongen begreep zijn bedoeling om zich van hem af te maken zeer wel en daar hij reeds eenige menschen de straat zag inkomen, hield hem nog wat aan den praat door te zeggen:

'Je schijnt honger te hebben, *Ba*; maar moet je er niets bij hebben?'

Codjo had hem wel in den grond willen trappen, hij hield zich nochtans goed, tastte nogmaals in zijn zak en gaf hem nog een weinig geld er bij.

De jongen greep, nu hij een der voorbijgangers dicht genoeg bij zich zag, naar het geld met den uitroep:

'Mooi zoo!' Doch tegelijkertijd vatte hij Codjo bij den pols, dien hij stevig vasthield, terwijl hij den voorbijganger toeriep:

'Help mij! help mij! ik heb hier een weglooper gevangen.'

Codjo rukte zich met woeste kracht uit de handen van den jongen los, wien hij een stoot tegen de borst gaf, zoodat hij omtuimelde.

Intusschen was de voorbijganger op den uitroep van den jongen toegeschoten en had Codjo stevig vastgegrepen. De jongen sprong als een gekwetste tijger van den grond op, stormde op zijn tegenstander los en in de worsteling, die thans ontstond, verloor Codjo het evenwicht en viel op den grond.

Spoedig snelden op het geschreeuw meer menschen toe, met wier hulp het den jongen gelukte Codjo de vlucht onmogelijk te maken. Men liep naar de Waag, waar een agent op post stond, teneinde zijne hulp in te roepen.

'Het is de weglooper Codjo, meneer,' riep de jongen tot den agent, die van blijdschap op het vernemen dezer woorden nauwelijks zijn ooren kon gelooven en dadelijk medeging.

Stevig geboeid werd Codjo naar het Piket gevoerd, waar zijn komst een einde maakte aan de groote bezorgdheid der politie.

Onder behoorlijk geleide werd hij wederom naar het fort teruggebracht, waar hij met Mentor en Present, die inmiddels naar een andere cel waren overgebracht, opgesloten en nu onder strenge bewaking gehouden werd.

Eenige dagen later werd hij in de tegenwoordigheid van Akoeba ondervraagd omtrent de gestolen en door haar geheelde goederen.

Een wreede spotlach speelde om de lippen van Codjo, toen hij de gehate vrouw voor zich zag, die op zijne aanklacht in de gevangenis zuchtte. Maar de spotlach verdween spoedig bij de gedachte aan de ongelukkige Afie en vol haat zag hij haar aan.

Akoeba scheen er ongevoelig voor en wierp slechts op hem een blik van verachting, toen hij de eene beschuldiging na de andere tegen haar inbracht. Zij wond zich echter al meer en meer tegen Codjo op, toen deze haar pertinente verklaringen van onschuld loochende, totdat zij eindelijk hartstochtelijk uitriep:

'Codjo beliegt mij. Ik heb nooit iets van hem ontvangen en als ik dat gedaan had, verdiende ik wel onthoofd te worden.'

En hoe herhaaldelijk ook in zijn tegenwoordigheid ondervraagd, - met hoeveel standvastigheid Codjo zijn beschuldiging tegen haar ook volhield, - toch bleef zij alles ontkennen, of zij wist zulke antwoorden te geven, dat het onmogelijk was haar schuld vast te stellen. Zij werd nochtans in voorloopige hechtenis gehouden.

Met Lindor, die getuigen van zijn aanwezigheid in het negerhospitaal op den avond van den brand kon bijbrengen in de personen van *mama* Abenie en Tia, was Codjo niet gelukkiger.

Desniettegenstaande werd hij op vermoeden van medeplichtigheid aan de brandstichting ten huize van zijnen meester in voorloopig arrest gehouden.

Andries, ook wel Baas Keesje genoemd, was op de eenstemmige verklaring van Codjo, Mentor en Present tot de bekentenis gebracht van heling der gestolen goederen.

Maar omdat uit het getuigenverhoor zoowel als uit het ingesteld onderzoek bleek, dat hij den 3n September met de slachterspont van zijn meester naar de plantage *Klein Lunenburg*, aan de *Warappakreek*, op reis was en eerst den 7n daaraanvolgende in de stad terugkeerde, verviel van zelf het vermoeden van deelneming aan de brandstichting.

Met groote onbeschaamdheid en brutaliteit ontkende Betsy de beschuldiging van heling; wijl echter niet alleen Present maar ook Mentor en de slavin Sophietje dit ten stelligste volhielden en zelfs eenige goederen van diefstal afkomstig bij haar gevonden werden, werd zij gevangen gehouden en een strafrechterlijke vervolging tegen haar ingesteld.

Gracia, bij wie niets gevonden was en die alleen aan Mentor bekend was, moest bij gebrek aan bewijs van alle rechtsvervolging worden ontslagen.

De medeplichtigheid van Tom aan de brandstichting was ook spoedig uit het eenparig getuigenis der drie brandstichters en zijn eigene bekentenis vastgesteld.

De aanklacht, de jongens tot de misdaad te hebben opgewekt en aangespoord in hun boos opzet te volharden, kon

hlj evenmin afwijzen. Trouwens, toen het geheim eenmaal was uitgelekt, volgden de meest volledige bekentenissen. Winst alleen bleef lang alle schuld ontkennen. Maar toen hij zag, dat de eene getuigenis na de andere tegen hem werd aangevoerd; - dat de kracht der eenstemmige verklaringen door zijn ontkenning niet kon worden te niet gedaan; - dat zijn herhaalde weglooperij tot vaststelling van zijn schuld bijgebracht werd; - bekende ook hij, alles geweten en de diefstallen in overleg met de beschuldigden gepleegd te hebben.

Hij was echter in den nacht van den brand, zooals ook uit aller verklaringen bleek, naar zijn meester teruggekeerd, die, wrevelig over zijn herhaalde 'absentiën', hem verkocht had.

Ook de beschuldiging gaf hij toe, dat hij met de vier anderen een eed had 'gedronken' *(driengi sweri)* om overal brand te stichten. Hij voegde er nochtans aan toe:

'De duivel heeft mij tot weglooperij en diefstal aangezet.'

Na herhaalde verhooren van Akoeba en Lindor, die steeds hardnekkig alle schuld en medeplichtigheid bleven ontkennen, werden beiden 'bij gebrek aan bewijs' van alle rechtsvervolging ontslagen, nadat de eerste drie en de tweede vijf weken in de gevangenis had doorgebracht.

Zoo was dan eindelijk de schuld van Codjo, Mentor en Present aan de brandstichting op 4 September en de daaropvolgende pogingen vastgesteld.

Eveneens was de schuld van Tom en Winst uitgemaakt en hun medeplichtigheid aan den brand bewezen, naardien zij er kennis van gedragen en den eed van bondgenootschap met de drie eersten gezworen hadden.

De beide jongens, Frederik en Christiaan, werden vervolgd wegens medeplichtigheid aan de pogingen tot brandstichting en aan verscheidene diefstallen; Henry of Andries eindelijk en Betsy wegens heling van goederen, waarvan zij wisten dat zij van diefstal afkomstig waren.

De maanden October en November waren intusschen met de instructie der zaak voorbijgegaan.

Op 19 December eindelijk deed de griffier van het Hof van justitie den Procureur-Generaal bij missive de autorisatie van het Hof toekomen 'om te dienen van crimineelen eisch.'

Het 'Publiek Ministerie', waargenomen door den lateren Gouverneur van Suriname, Ph. de Kanter, diende den 28n December daarop zijn 'eisch en conclusie' in.

Na de uiteenzetting der misdaden van de beschuldigden, vastgesteld en bewezen zoowel uit het getuigenverhoor als uit hunne eigene bekentenissen, na verschillende overwegingen, die de mindere of meerdere strafbaarheid dier misdaden vorderen; na vermelding, dat de misdaad van 'diefstal, rooverijen en brandstichting'..... 'zoowel volgens het beschreven regt als bij de hier vigeerende wetgeving met eene gequalificeerde doodstraf behoort achtervolgd te worden,'(*) - con cludeerde het Publiek Ministerie eischer R.O.

Dat Codjo, of Andries.... ter zake voorschreven, bij sententie van dezen Hove zal worden gecondemneerd, om gebragt te worden ter plaatse alwaar men gewoon is criminele justitie aan slaven te oefenen en aldaar met den koorde te worden gestraft, dat er de dood op volgt, dat voorts het hoofd van het lijk zal worden afgehouwen en ter gezegde strafplaatse op eenen paal zal worden gezet, en aldaar en in dier voege zal verblijven, totdat hetzelve door de lucht en het gevogelte verteerd zal zijn.

Dat de *tweede* aangeklaagde Mentor... en de *derde* aangeklaagde en gearresteerde Present... bij dezelfde sententie zullen worden gecondemneerd om op gezegde strafplaats te worden gebragt en aldaar met den strop om den hals aan de galg vastgemaakt, strengelijk met tamarinderoeden te worden gegeeseld, voorts op den regter schouder te worden gebrandmerkt en daarna op de strafplaats in zware boeijen te worden geklonken om in dezelve boeijen op de forteresse Nieuw-Amsterdam of eenig ander militair établissement *levenslang* voor den lande te arbeiden.

Dat de *vierde* en *vijfde* aangeklaagde, Frederik en Chris-

(*) O.a. de placaten van 4 Juni 1657 en van 1 April 1738.

tiaan... bij dezelfde sententie zullen worden gecondemneerd om naar opgemelde strafplaats te worden gebragt, aldaar naar gelang van hunnen leeftijd met tamarinderoeden te worden gegeeseld en voorts op de strafplaats in ligte boeijen te worden geklonken om in dezelve boeijen, gedurende den tijd van *vijf* achtereenvolgende jaren, op eenig militair établissement, ten behoeve van den lande te arbeiden en onder verbod van, na expiratie van dezen hunnen straftijd, zich nimmer ofte ooit aan de stad Paramaribo of in derzelver wijken of buurten te mogen ophouden, onder bedreiging om aldaar gevonden wordende, strengelijk aan den lijve gestraft en voorts *levenslang* voor den lande te zullen moeten arbeiden.

Dat de *zesde* en *zevende* aangeklaagde.... Winst en Tom... bij dezelfde sententie zullen worden gecondemneerd om terzelfder plaatse te worden gebragt en aldaar met tamarinderoeden strengelijk te worden gestraft, voorts in zware boeijen te worden geklonken om in dezelve boeijen gedurende den tijd van *vier* achtereenvolgende jaren, op eenig militair étalissement voor den lande te arbeiden onder gelijk verbod om na expiratie van dezen hunnen straftijd enz. (als boven).

'Dat de *achtste* en *negende* beklaagde.... Henry en Betsy bij dezelfde sententie zullen worden gecondemneerd om op meer gemelde strafplaats te worden gebragt, aldaar met tamarinderoeden strengelijk te worden gegeeseld en voorts op dezelfde strafplaats in zware boeijen te worden geklonken om in dezelve boeijen gedurende den tijd van *één* jaar op de forteresse Nieuw-Amsterdam of eenig ander militair établissement, ten behoeve van den lande, te arbeiden.'

Na de alinea omtrent de kosten van het proces volgde:

'Of dat het Hof ten aanzien der onderscheidene beklaagden en gearresteerden en hunne medeplichtigen zoodanige andere, meerdere of mindere straffen zal statueren, als hetzelve zal oordeelen te behooren.'

Deze eisch en conclusie werden echter door het Hof verworpen en den 10n Januari daaraanvolgende een allerstrengst

en verschrikkelijk vonnis geveld, dat echter eerst op de openbare zitting van den 19n dier maand werd uitgesproken.

Op genoemden datum heerschte er een buitengewone drukte en beweging op het *Gouvernementsplein* en in de straten, die naar het gerechtshof leidden. Daar verdrong zich een groote menigte, toen de negen beschuldigden onder gewapend geleide van de gevangenis naar het gerechtshof overgebracht werden.

Aller blikken waren gericht op hen, die zoovelen van have en goed beroofd en nog grootere rampen en onheilen hadden willen veroorzaken.

Geen zweem van berouw was echter op hun gelaat merkbaar. Codjo had zelfs een uitdagende houding aangenomen, waaruit slechts verachting sprak. Present en Winst alléén, bekommerd over het lot, dat hun te wachten stond, waren een weinig gedrukt.

In de gerechtszaal was het stampvol en het publiek zag met verklaarbare ontroering de rechters in de zaal verschijnen en op de voor hen bestemde zetels plaats nemen.

Hierop werden de beschuldigen binnengebracht. Een indrukwekkende stilte heerschte in de zaal.

Van de beschuldigden dwaalden de blikken der in gespannen verwachting verkeerende toeschouwers naar de rechters, die daar voor hen zaten met streng gelaat, in hunne wijde toga's met de professorale bef gekleed en den driekanten hoed op het hoofd, en op wier gelaat men reeds bij voorbaat het te wijzen vonnis trachtte te lezen.

Een doodelijke stilte greep de menigte aan, toen de griffier op een teeken van den president oprees en langzaam en met ernstige stem de voorlezing begon van het gewezen vonnis ‘In naam des Konings.’

Na een omstandig verhaal der gepleegde misdaad van brandstichting, van de verijdelde of mislukte pogingen daartoe en van de verschillende diefstallen, werden in den breede de beweegredenen tot het verschil in de op te leggen straffen uiteengezet en de zwaarte van het gesmeed complot

tot ‘vernietiging der stad’ en om ‘de blanken en de vrije bevolking te vernietigen en uit te roeijen’ in het licht gesteld.

Hierop volgden de overwegingen, die tot de meeste strengheid bij het vellen van het vonnis hadden aangespoord en wel vooral:

Overwegende dat zoodanige verschrikkelijke misdaden, waardoor niet alleen het leven en het eigendom van elk goed ingezeten, aan een ontwijfelbaar verderf is blootgesteld geweest, en waaronder zoovelen onzer brave stadgenooten hebben geleden, en anderen door de herhaling der misdadige oogmerken dezer beklaagden hadden kunnen lijden, in een land waar met ernst en klem de Justitie behoord te worden gehandhaafd, niet ongestraft kunnen blijven, maar tot afschrik van alle zoodanige misdadigers in conformiteit der alhier bestaande criminele wetgeving gestrengelijk behooren te worden gestraft;

Overwegende dat naar de wetten dezer landen op de misdaad van brandstichting, vooral met zoodanige verzwarende omstandigheden als ten deze hebben plaats gehad, eene gequalificeerde doodstraf en meestal het levend verbranden der hoofdmisdadigers wordt voorgeschreven, terwijl de medeplichtigen naar het arbitrium der Regters met eene mindere straffe kunnen worden achtervolgd;

Recht doende,

‘Veroordeeld de beklaagden en gearresteerden,..... Codjo of Andries... Mentor of Geluk... Present,.. om gebragt te worden op den Heiligenweg, alhier ter stede, voor het erf, waarop het huis, aankomende Mozes Nunes Monsanto, eene prooi der vlammen is geworden, en aldaar ten voorbeelde en afschrik van anderen, ieder aan een paal gebonden en vervolgens levendig te worden verbrand.’

Een koude rilling ging er door de menigte, die in ademlooze stilte het vonnis aanhoorde, doch de strenge blik van den president weerhield iedere uitbarsting van medelijden of afgrijzen.

De beschuldigden, die niets van het in het Hollandsch voorgelezen vonnis verstonden, zagen nieuwsgierig op naar de toeschouwers, die hen met weemoedige oogen beschouwden bij het hooren vellen van het vreeselijk vonnis der rechtbank.

Dit alles had slechts één oogenblik de voorlezing van het vonnis onderbroken en somberder nog klonk de stem van den griffier hun in de ooren, toen hij voortging:

Veroordeeld de beklaagden en gearresteerden..... Winst... en Tom of Tam.... om gebragt te worden ter plaatse alwaar men gewoon is criminele executie aan de slaven uit te oefenen, en aldaar met den koorde te worden gestraft dat er de dood op volgt, gestorven zijnde de hoofden afgehouwen en dezelve ter dier plaatse op palen geplaatst en hunne ligchamen onder de galg begraven worden;

Veroordeeld de beklaagden en gearresteerden... Frederik... en Christiaan... om gebragt te worden alwaar men gewoon is criminele executie aan slaven uit te oefenen, en aldaar onder de galg met tamarinderoeden strengelijk te worden afgestraft; en wijders op de executieplaats in boeijen te worden geklonken, ten einde in dezelve gedurende den tijd van *vijftien* achtereenvolgende jaren op de forteresse *Nieuw-Amsterdam* of eenig ander militair établissement buiten *Paramaribo* gelegen, ten behoeve van den lande dwangarbeid te verrigten.

Veroordeeld den beklaagden en gearresteerden..... Henry... om ter executie-plaatse voorschreven onder de galg te worden afgestraft, voorts op den regterschouder te worden *gebrandmerkt*, en wijders in zware boeijen geklonken te worden, teneinde in dezelve gedurende den tijd van *vijftien* achtereenvolgende jaren alsvoren, dwangarbeid ten behoeve van den lande te verrigten.

'En de beklaagde en gearresteerde... Betsy... om ter executie-plaatse voorschreven, onder de galg met tamarinderoeden strengelijk te worden afgestraft, en wijders aldaar in boeijen te worden geklonken, teneinde in dezelve geduren-

de den tijd van *tien* achtereenvolgende jaren, alsvoren, dwangarbeid ten behoeve van den lande te verrigten.'

Na de alinea omtrent 'de kosten ter dezer zake gevallen' volgde de slot-alinea:

'Met de verplichting wijders op de gemelde eigenaren of representanten (der vier tot dwangarbeid veroordeelden) zorg te dragen, dat de voorschreven gearresteerden Frederik, Christiaan, Henry en Betsy, na hun ontslag, zich nimmer ofte ooit aan *Paramaribo*, of de omstreken dier stad vertoonen, op poene dat de zoodanige vier gearresteerden, in handen der Justitie gerakende, zal of zullen worden gesteld, ter dispositie van het Gouvernement.'

Na voorlezing van het vreeselijk vonnis, dat op de aanwezigen een diepen indruk had gemaakt, werd het door den 'gezworen translateur' voor de veroordeelden in het negerengelsch vertaald.

Hoe verschrikkelijk het vonnis ook den toehoorders in de ooren had geklonken; tevergeefs zocht men naar teekenen van ontroering op het gelaat der veroordeelden, die nu nog eene weerzinwekkende ongevoeligheid aan den dag legden.(*)

Toen de veroordeelden naar de gevangenis werden teruggevoerd, zag Codjo op de brug, die toegang gaf tot het fort *Zeelandia*, een stuk sigaar liggen. Hij nam het snel met zijn geboeide handen van den grond op en verzocht de hen begeleidende politiedienaren dit te mogen rooken: zoo weinig vrees boezemde hem het vooruitzicht van de ijselijke straf in, die hij weldra zou moeten ondergaan.

Het vonnis had echter onder de bevolking de meest verschillende gevoelens van goed- en afkeuring opgewekt.

Eenigen vonden het te streng, terwijl anderen daarentegen meenden, met het oog op de algemeene veiligheid en de zucht naar vrijheid onder de slaven, dat het vonnis doeltref-

(*) Zie hierover het authentiek afschrift van het vonnis bij Teenstra: *Negerslaven* etc. pag. 287 en vlg.

fend was. Anderen wederom spraken van een vonnis, ‘de gruwelen der barbaarsche middeleeuwen waardig.’ Alsof niet ongeveer 26 jaren vroeger de negerin Tranquille wegens *gifmenging* levend was verbrand en de neger Oranje in 1778 wegens *poging* tot brandstichting den vuurdood ten huize van zijnen meester had ondergaan; alsof de plakkaten waarop men zich in de considerans van het vonnis beriep, niet van latere dagteekening waren dan de ‘barbaarsche middeleeuwen.’

Vreeselijk was het vonnis voorzeker, wellicht zelfs te streng, maar de uitspraak was geheel in overeenstemming met den geest des tijds. Mits wij ze zóó beschouwen, verdwijnt veel van den wrevel, dien wij *thans*, met geheel tegenovergestelde begrippen van strafrecht, over de vroegere rechtspleging gevoelen.

Weerzinwekkender is hierbij echter de omstandigheid, dat de veroordeelden werden overgeleverd aan de gestrengheid der wetten, zonder dat ook maar iemand hunne verdediging op zich kon of mocht nemen: de slaaf had niets in te brengen. Die verdediging nu werd zelfs in de ‘barbaarsche middeleeuwen’ den schuldige nooit onthouden.

De uitspraak van het gerechtshof had intusschen bij niemand meer gevoelens van medelijden en smart opgewekt dan bij Afie, die bij het vernemen der tijding van Codjo's aanstaanden vuurdood sidderde.

Haar ontroering en droefheid ontging de aandacht van Akoeba niet. Deze had reeds lang eene genegenheid bij hare nicht meenen te bespeuren, welke zij ten hoogste afkeurde en die telkens haar haat en verbittering tegen den belager harer vrijheid opwekte.

‘Je moest je schamen, Afie,’ voegde zij haar bits toe, toen zij haar na de mededeeling van het vonnis zag weenen, ‘om nog bedroefd te wezen omtrent het lot van dien schurk. Je schijnt er geen gevoel voor te hebben, dat hij mij bijna de straf van Betsy op den hals heeft gehaald.’

‘Maar tante,’ zeide zij zacht, ‘al betreft het uw groot-

sten vijand, is de straf dan niet vreeselijk en aller medelijden waard?'

'Medelijden?', riep Akoeba toornig uit. Medelijden hebben met dien weglooper, dien dief, dien brandstichter? Het is nog te weinig wat hij gekregen heeft voor al het leed, dat hij mij heeft berokkend, die verachte neger!

'Tante, ik bid u, wind u niet zoo tegen hem op,' smeekte Afie, 'ge zijt immers vrijgekomen van straf.'

'Houd je mond "onnoodige meid!"' viel haar tante haar heftig in de rede. 'Vrijgekomen van straf?!..... Had ik dan straf verdiend?', vroeg zij in woede ontstoken, terwijl zij Afie met haar blikken doorboorde.

Deze zag haar zacht verwijtend aan, wat hare tante nog meer in gramschap en woede deed ontsteken.

'Wat!', schreeuwde zij, 'wat! Durf jij, vermetele melaatsche, mij te hoonen en verwijtend aan te zien!'

Afie viel bij dit verwijt op haar legerstede, waarop zij gezeten was, neder en barstte in tranen los.

Haar tante verweet haar een ziekte, die zij zich onschuldig op den hals had gehaald!

'Ween maar,' kreet Akoeba op hardvochtigen toon, 'die tranen zullen je toch niets baten; ze zullen je de gezondheid niet hergeven, die hij, de vervloekte neger, je ontnomen heeft.'..... Zij kon niet verder spreken. De herinnering aan al het leed, dat zij had moeten verduren; de vrees en de angst, die zij had onderstaan, ontdekt te zullen worden; de pijnlijke gedachte aan den ongelukkigen toestand, waarin Afie gebracht was, zooals zij er zich vast van overtuigd hield, door de schuld van Codjo; dit alles greep haar zenuwen op eens aan en als waanzinnig van smart brak zij in tranen los. Op het gezicht van de smart en de tranen harer tante ging Afie naar haar toe en voor haar op de knieën vallende, smeekte zij:

'Ik bid u, tante, vergeef mij, indien ik u leed veroorzaakt heb. Mijn medelijden met Codjo..'

'Noem mij dien naam niet meer!', schreeuwde zij haar

hartstochtelijk toe.

‘Mijn medelijden met hem betreft vooral zijn hardnekkigheid in het kwaad. O, tante, als hij zich bekeeren mocht!’

Met een verachtelijken spotlach om de lippen vroeg zij smalend tusschen haar tranen door:

‘Bekeeren? Bekeeren?.. die heiden? die weglooper?!’

‘Ik zal toch voor hem blijven bidden, totdat God mij verhoort!’, zeide Afie met klem.

‘Bid maar voor hem,’ hernam haar tante vlijmend, ‘bid maar voor hem, die je de *boasie* (melaatschheid) bezorgde!’,

‘Ja, ik zal blijven bidden,’ sprak Afie met bloedend harte. ‘Ik zal voor hem bidden, al heeft hij mij leed gedaan, zooals u zegt.’

‘Bid maar’, voer hare tante sarrend voort, ‘bid voor hem. Het zal dien booswicht wel helpen, dat zijn slachtoffer voor hem smeekt! Verheug je liever, dat hij, die je ongelukkig maakte, zijn gerechte straf niet zal ontgaan.’

‘Daarover mij verheugen?’, riep Afie met afschuw uit. ‘Neen, dat nooit! Ik verheug mij integendeel, zoo ik door mijn lijden tot zijn bekeering mag bijdragen! Ja, mijn God,’ riep zij innig smeekend uit, terwijl zij oogen en handen ten hemel hief, ‘neem mijn lijden aan voor zijn bekeering!’

‘Scheer je weg uit mijn oogen, ondankbare,’ voer Akoeba hardvochtig uit. ‘Je bent de zorgen niet waard, die ik aan jou besteed heb.’

En zij stiet het arme meisje meedoogenloos van zich af.

‘Tante,’ bad Afie, ‘word niet boos op mij. Ik doe slechts wat een christen betaamt: bidden voor zijn vijanden.’

‘Het is genoeg’ beet Akoeba haar toe. ‘Ik wil er niets meer van hooren. Als je nog eens den mond hier durft openen over hem, dan kun je er stellig op rekenen naar *Batavia* gestuurd te worden.’

Afie, ten diepste in haar ziel gekrenkt, antwoordde niets meer, maar bleef haar belofte getrouw: zij offerde haar lijden en smarten onder een aanhoudend en vurig gebed aan God op voor de bekeering van Codjo.

XIX. Hoofdstuk. Tot inkeer gekomen.

Daar de terechtstelling van de ter dood veroordeelden op Zaterdag bepaald was, zouden er slechts 8 dagen verloopen tusschen de uitspraak en de uitvoering van het vonnis.

Present was bij het vooruitzicht der naderende straf afwisselend mismoedig en onverschillig, bedroefd en ongevoelig.

Codjo liet evenmin als Mentor eenige vrees of neerslachtigheid blijken en zij volhardden in dezelfde houding, die zij gedurende den loop van het proces hadden aangenomen.

Tom had met eene berekende ongevoeligheid de doodstraf, tegen hem uitgesproken opgenomen. Wijl hij reeds op ver gevorderden leeftijd was, kon het klein verschil in tijd, waarop hij den dood zou ingaan, hem weinig bekommeren.

Wat er verder met zijn lijk zou gebeuren, het afhouwen namelijk van het hoofd, liet hem eveneens koud: want ofschoon zijn stamgenooten dit in hun bijgeloovigheid meer verafschuwden dan den dood zelven, mompelde de oude bij zichzelven: *Skapoe dede, a libi pina gi hem boeba*,(*) daar-

(*) Als het schaap dood is, laat het zijn vel het lijden na.

door bedoelende, dat zijne zorg zich niet verder dan tot het leven uitstrekte.

Winst had bij het vooruitzicht der aanstaande strafoefening niet alleen vrees gevoeld, maar er ook dadelijk aan gedacht door berouw zich op den naderenden dood voor te bereiden.

Ofschoon hij door het Doopsel in de Katholieke Kerk was opgenomen, had hij nooit eenig verder onderricht genoten en zijn vele misdaden en herhaald wegloopen hadden hem van zelf reeds van alle onderricht en plichtsbetrachting verwijderd gehouden.

Nauwelijks was echter het vonnis over hem geveld, of hij verzocht, dat er een priester bij hem zou toegelaten worden, hetgeen hem dan ook niet kon worden ontzegd.

De Hoogeerwaarde heer J. Grooff, Apostolisch Prefect der Surinaamsche Missie, die de zielzorg met den Weleerwaarden heer G. Schepers onder moeielijke en verzwarende omstandigheden deelde, was dadelijk bereid hem zijn priesterlijke hulp te verleenen.

Dagelijks kwam deze nu teneinde Winst niet alleen tot berouw en leedwezen over het bedreven kwaad op te wekken, maar ook om hem het noodige onderricht te geven in den godsdienst.

De andere veroordeelden, voor wie de in den slaventijd zeer gewone straf der geeseling was weggelegd, waren slechts gedrukt over de langdurige gevangenschap, die zij daarna zouden ondergaan.

Het vooruitzicht levend verbrand te worden, werd nu en dan den drie hoofdmisdadigers toch te machtig, en voor een wijle maakte zich vrees en angst van hen meester, Bij zulk een aanval van mismoedigheid zeide Codjo met gemaakte onverschilligheid:

‘Het is te spoedig geleden, om ons veel vrees in te boezemen. Kom, Present, wees niet bang en laat den moed niet zinken. Laten de blanken vooral niet gaan meenen, dat zij ons vrees hebben aangejaagd met de ons opgelegde straf.’

‘Codjo heeft gelijk,’ voegde Mentor er aan toe, die met dezelfde gedachten zijn moed staande hield ‘Laten wij hun het genoegen niet schenken ons moedeloos te zien sterven.’

Doch Present had geen geestkracht meer om zich uit zijn zwaarmoedigheid op te heffen.

‘*Ka boi*?’, zeide Codjo verdrietig, terwijl hij het hoofd schudde, ‘je zult ons nog schande doen beleven met je zwakheid.’

Hij luisterde echter nauwelijks en bleef staroogend in diep gepeins verzonken.

‘Present’, hernam Codjo, die toch een weinig medelijden met hem had, ‘ben je bang voor den dood?’

Present zag hem wezenloos aan, loosde een diepen zucht en tuurde wederom voor zich uit als zag hij daar iets, dat zijn denkvermogen geheel in beslag nam, zoodat hij oog noch oor had voor al hetgeen er om hem heen plaats greep.

‘Laat hem maar met rust, Codjo,’ vermaande Mentor. ‘Hij zal wel spoedig zijn luchthartigheid terugkrijgen. Luister liever eens hier naar hetgeen ik je wilde zeggen.’

Codjo wendde zich van Present af en was geheel oor voor hetgeen Mentor ging vertellen.

‘Ik gevoel wel geen vrees voor den dood,’ begon deze, ‘want alle menschen moeten toch vroeg of laat sterven. Maar wel gevoel ik eenigen tegenzin en afkeer voor de wijze waarop men ons wil ombrengen.’

Hij hield even op en zag Codjo aan, die toestemmend knikte, daar Mentor zijn gedachten teruggaf.

‘Daarbij komt nog de gedachte,’ ging deze voort, ‘dat wij zullen moeten lijden en sterven in tegenwoordigheid van hen, die wij haten en die wij wilden verdelgen. Is het niet zoo, *Ba*?’, vroeg hij en zweeg een wijle.

Codjo knikte slechts toestemmend en liet een 'm h'm, hooren.

‘Ware het nu niet beter zelve een einde te stellen aan het leven, dat toch door ons verbeurd is?’

Codjo zag hem verrast aan, als hadde Mentor zijne geheimste gedachten geraden.

‘Wat je daar zegt,’ antwoordde hij, ‘is sinds geruimen tijd mijn voornemen geweest. Maar hoe een einde te maken aan ons leven, nu de middelen daartoe ons ontbreken?’

Mentor glimlachte verachtelijk. ‘Als de moed er is, is het middel daartoe spoedig genoeg gevonden.’

‘En dat middel zou dan wezen?’, vroeg Codjo nieuwsgierig.

‘Wel,’ hervatte Mentor onverschillig, ‘je draagt je galg aan je lijf.’ En tegelijkertijd wees hij op de broek, die Codjo aan had.

Deze zag eerst twijfelend naar het aangewezen kleedingstuk, doch eensklaps ging hem een licht op.

‘Je hebt gelijk,’ zeide hij. Maar....

‘Ben je nu weer bang geworden,’ vroeg Mentor, ‘nu het er op aankomt je voornemen te volvoeren!’

‘Ik bang?’, riep Codjo verachtelijk. ‘Ik weet alleen niet heel juist hoe jij je voornemen’... Hij zag eens rond en riep uit, terwijl hij haastig naar het venster der gevangenis sprong:

‘Ik heb het al gevonden! Aan deze spijlen zal het wel lukken.’

‘Kom, ik doe het!’ zeide hij als om zichzelven te bemoedigen, en de daad bij het woord voegend, trok hij zijn broek uit en trachtte van een der pijpen een strop te maken. Hij maakte hierop de andere broekspijp aan een der spijlen van het venster vast.

‘Mentor, *adjossi, meê gowé*, (Vaarwel Mentor, ik ga er van door),’ riep hij tot dezen. ‘*Adjossi*, Present!’

Present, die alles zeer goed gezien en gehoord had, schrikte op bij den afscheidsgroet van Codjo: hij had niet verwacht, dat het hem met zijn voornemen ernst was.

Mentor zag met spanning naar hetgeen Codjo ging ondernemen. Deze had zich met den rug tegen den muur geplaatst; hij deed zich den geïmproviseerden strop om den hals

en wierp toen de beenen recht voor zich uit, zoodat de lus hem vaster om den hals begon te knellen.

Met het hoofd tegen den muur gedrukt en de beenen half op den vloer, hing hij aan den strop, die nochtans veel te breed was om den hals te kunnen toewringen. Codjo hing reeds een geruimen tijd. Hij was juist bezig eene vernieuwde poging te doen, toen voetstappen gehoord werden in de gang. De deur ging open en de cipier trad binnen. Met één oogopslag had hij alles gezien en begrepen en snel op Codjo toespringend, maakte hij den strop om diens hals los.

'Wil jij je van kant maken, schurk,' riep hij hem verbolgen toe bij de gedachte aan de verantwoordelijkheid, die op hem rustte.

Hij ging dadelijk heen en kwam een oogenblik later terug met eenige bewakers, die Codjo en ook de beide anderen, handboeien aandeden, daar zij ongetwijfeld zijn voornemen deelden.

'Dat zal ik jullie wel afleeren, schurken! Probeert het nog maar eens, als jullie kunt.'

Hij wilde nu weer heengaan, doch bedacht zich, dat hij gekomen was om hun iets te vragen, waarvan hij echter was afgeleid door Codjo's poging tot zelfmoord.

'O ja, 't is waar ook,' zeide hij, 'verlangen jullie 'n dominee of leriman te hebben?'

'*Mi no wanni* (ik wil niet)' beet Codjo hem toe. Present zeide niets en Mentor antwoordde slechts met eene verachtelijke beweging der lippen.

'Dat had men ook niet anders van jullie kunnen verwachten', hernam hij, terwijl hij heenging en bij hun cel een bewaker plaatste, teneinde hen scherp in het oog te houden.

Den volgenden dag, Donderdag den 14n Januari 1833, 's morgens tegen acht uren begaf zich niettegenstaande hun weigering de Moravische zendeling, de heer J.H.P. Voigt, naar de gevangenis, teneinde te beproeven de misdadigers nog tot inkeer te brengen en te doopen.

Codjo, Mentor, Present en Tom werden naar een groo-

ter en meer verlicht vertrek overgebracht, waar zij zich op een bank tegenover den heer Voigt plaatsten.

Met de grootste onverschilligheid luisterden zij naar al de redenen, die hij bijbracht, teneinde hen tot berouw over het gepleegde misdrijf te brengen.

Hij sprak hun van het bestaan van een Alwetenden God, van een leven na dit leven, van de eeuwige vergelding..... doch alles vruchteloos.

Na gedurende twee uren alles beproefd te hebben om hen er toe te brengen zich door hem te laten doopen, verliet hij hen zonder het minste resultaat.*)

Het nieuws van de verstoktheid der misdadigers had zich gelijk alles, wat hun persoon betrof, spoedig door de geheele stad verspreid.

Nauwelijks had pastoor Grooff het nuttelooze der pogingen van den heer Voigt vernomen, of hij deed den Procureur-Generaal het verzoek bij de misdadigers te worden toegelaten, hetgeen hem tot dan toe was geweigerd geworden.

De bezoeker was voor den Proc.-Generaal geen onbekende, daar de Hoogeerw. heer Grooff herhaalde malen reeds zich met een dusdanig verzoek tot hem gewend en telkens zijn ijverige bemoeiingen met den besten uitslag, ook bij de meest verstokte misdadigers, had bekroond gezien.

Slechts een maand geleden had hij nog een militair op het fort Nieuw-Amsterdam ter dood begeleid en de dankbaarheid van hen, die met God verzoend den dood tegemoet gingen, uitte zich wel eens op even eenvoudige als treffende wijze. In 1828 had hij ‘drie dagen en drie nachten in de gevangenis moeten doorbrengen bij een hardnekkigen zondaar, die ter oorzake van moord ter dood was veroordeeld.’

‘Nadat hij met Gods genade voorbeeldig was bekeerd,’ schreef hij later zelf, ‘heb ik hem ter dood mogen geleiden. Even voordat hij den kogel ontving, drukte hij mij, terwijl ik

*) M.D. Teenstra. *Bijzonderheden over den brand*, etc. en *Negerslaven* pag. 296.

bij hem op de strafplaats geknield lag, aan zijn hart en rukte van zijnen rok een knoop, die hij mij tot gedachtenis aanbood.'[1]

Bovendien waren zijn ijverige en menschlievende bemoeiingen voor de melaatschen van *Batavia* een iegelijk bekend en werd hij reeds 'als vriend der lijdende menschheid en weldoener des vaderlands' door allen zonder uitzondering uitbundig geprezen en toegejuicht.[2] Zijn verzoek ten opzichte der veroordeelden werd ook nu weer ingewilligd.

Vrijdagmorgen vroeg begaf zich de ijverige priester, na in een vurig gebed aan den voet des altaars de genade der bekeering voor de verstokte veroordeelden te hebben afgesmeekt, op weg naar de gevangenis.

De reden van zijn vervroegd bezoek aan de gevangenis gold niet zoozeer de vier veroordeelden, tot wie hem thans de toegang was verleend; maar het had ten doel eene bijzonder aandoenlijke plechtigheid, waarbij Winst de hoofdpersoon was.

Na hem gedurende de voorafgaande dagen met ijver en volharding onderwezen, vermaand en opgewekt te hebben, mocht hij het genoegen smaken den veroordeelde daags vòòr de voltrekking van het doodvonnis voor de eerste en de laatste maal zijns levens tot de H. Communie toe te laten. Nadat hij daarna lang nog met hem gebeden had, liet hij hem in de beste gesteltenissen achter.

Evenals den vorigen dag werden nu de vier veroordeelden in het meer verlichte vertrek der gevangenis gebracht, waar Grooff nog vòòr hen aankwam. De menschlievende, ijverige en gevoelige priester werd tot tranen toe bewogen, toen hij de vier ter dood veroordeelden, die, op èèn na, nog zoo jeugdig waren, vòòr zich zag brengen; maar dat medelijden deed dan ook zijn ijver met vernieuwden gloed blaken om hen aan hun onverschilligheid te ontrukken en door

(1) De Godsdienstvriend. Jaarg. 1833.
(2) *Beschrijving der in de kolonie Suriname voorkomende Lepra*, door A. van Hasselaar.

leedwezen en berouw met God te verzoenen, alvorens zij aan de menschelijke gerechtigheid voldoening zouden gaan schenken.

Met liefde begon hij hen te wijzen op de grootheid hunner misdaden en zonden, waardoor zij zich niet alleen zulk eene zware straf hadden op den hals gehaald; maar die, zoo zij zich niet bekeerden, slechts het voorspel zou wezen van een nog grootere, nog zwaardere: een altijddurende, een eeuwige straf, die hun verstoktheid wachtte.

Dan schilderde hij hun met den gloed der innige overtuiging den zoendood van Hem, die gekomen was niet om de zondaars te straffen, maar om hen, gewasschen en gereinigd in en door Zijn bloed van alle zonden en ongerechtigheden, als zijn kinderen en erfgenamen ten hemel te voeren.

En toen dit alles op het gemoed der vier heidenen, die zonder eenig teeken van leedwezen, maar toch met eene zekere nieuwgierigheid en belangstelling naar de bezielde en van diepe overtuiging sprekende taal des priesters luisterden, geen indruk scheen te maken, werd zijn ijver niet verminderd, maar veeleer vermeerderd en versterkt.

Op de vraag van iemand, die bij dit onderhoud tegenwoordig was en wien wij al deze bijzonderheden verschuldigd zijn,[1] aan Present: 'Hoe gevoel jij je nou?', antwoordde deze:

O, alla bakra moesoe dede toe (o, alle blanken moeten ook eens sterven).

'*Na ston srefi moesoe broko* (de steenen zelfs vergaan),' voegde Codjo er aan toe, terwijl hij met zijn geboeide handen op de steenen vensterbank sloeg, waardoor hij de vergankelijkheid van al het aardsche wilde aanduiden.[2]

Pastoor Grooff liet zich door hun ongeloovigheid niet afschrikken en bleef nog geruimen tijd allèèn bij hen.

Hij stelde hun de gelijkenis voor van den 'verloren zoon', die ondanks al zijn afdwalingen toch nog liefderijk opgenomen werd door zijnen vader.

(1) M.D. Teenstra.
(2) M.D. Teenstra, t.a.p.

‘En zoudt gij dan niet tot Hem, den besten en goedhartigsten der Vaders, willen terugkeeren?’, riep hij hun toe.

‘Zoudt gij dan niet Hem, Dien gij door uwe misdaden zoo gruwelijk beleedigd hebt, om vergiffenis willen smeeken? Doet het u dan geen leed Hem, die zoo goed is en barmhartig, beleedigd te hebben?’

‘Beschouwt Hem,’ ging hij voort, terwijl hij een kruis voor den dag haalde en hun voorhield. beschouwt Hem, Die uit liefde voor u aan het kruis heeft geleden en gestorven is. Jezus Christus heeft zooveel geleden om u vergiffenis te schenken, daar Zijne voldoening voor de zonden der menschen ook op u kunnen worden toegepast. Hij heeft dat alles geleden, opdat gij niet verloren zoudt gaan. Zult gij dan ongevoelig blijven bij het gezicht van al het lijden van uwen Verlosser?

‘Zult gij Hem dan geen vergiffenis willen vragen voor al het leed, dat gij Hem door uwe misdaden en zonden hebt aangedaan?’

De vrome priester viel op zijne knieën en bezwoer hun bij het kostbaar bloed van hun Heiland toch niet halsstarrig te blijven; hij bad en smeekte hun toch niet de eeuwige vuurstraf der hel bij de reeds den volgenden dag te ondergane tijdelijke straf des vuur te willen voegen.

De dringende beden en smeekingen van den priester, die niet ophield hen tot berouw en bekeering op te wekken, konden intusschen niet nalaten eenigen indruk op hun verstokt gemoed te maken. De blakende ijver van den blanke, die zich zoo beijverde om hen tot God te voeren en voor hun eeuwig heil zoo bezorgd was, begon hun gemoederen tot zachtheid en leedwezen te stemmen.

Eindelijk kwam er uit hun mond, op zijne vraag of zij God en J. Chr. om vergiffenis wilden vragen en gedoopt worden, een nog wel niet hartelijk gemeend, doch niettemin bevestigend ‘ja!’ van hunne lippen.

De pastoor juichte in zijn hart en begon hen nu te onderrichten in datgene, wat zij dienden te weten, alvorens tot het H. Doopsel toegelaten te kunnen worden.

Het was intusschen reeds laat geworden: de geheele morgen was ingenomen geweest met vermaningen en aansporingen, voordat een enkel woord uit hun mond was gehoord, dat eenige hoop kon geven op hun bekeering.

De pastoor was echter terecht van oordeel, dat er nog veel meer gevorderd werd dan het enkele teeken van berouw, voordat hij mocht besluiten tot de oprechtheid hunner meening.

Dat korte antwoord gaf hem echter de blijde hoop, dat het werk der genade ook in hen zou voltrokken worden.

Hij die herhaalde malen reeds, bij dag en bij nacht, de veroordeelden in de gevangenis tot berouw had opgewekt, was er dan ook de man niet naar zich spoedig te laten afschrikken.

De tijd was echter verstreken en de veroordeelden moesten wederom naar hun cel worden teruggeleid. Nogmaals herhaalde hij zijne onderrichtingen, vermaningen en smeekingen en deed hun daarbij de belofte spoedig te zullen terugkomen.

Reeds was hij op het punt om heen te gaan, toen hij gedachteloos de hand in den zak stak en op eenige medaljes tastte, die hij toevallig bij zich had.

Hij gaf hun elk een medalje met het kruis des Verlossers er op, omgeven van het randschrift ‘In hoc signo vinces’(*) en aan de keerzijde het doorstoken Hart des Zaligmakers omkranst met de doornen kroon.

‘Neemt dit,’ sprak hij de medaljes in de geboeide handen leggende, ‘het is de afbeelding van het kruis des Verlossers, die hangend aan het schandhout den berouwhebbenden moordenaar de vergiffenis en den Hemel schonk. Beschouwt het hart van Hem, Die hier op aarde in plaats van wederliefde te vinden slechts lijden en versmading, vernedering en een doornen kroon vond; maar uit Wiens hart, op het kruis

(*) ‘*In hoc* (signo) *vinces*: In dit teeken zult gij overwinnen’. Een kruis met dit onderschrift, had Constantijn de Groote en zijn leger (312) in de lucht zien verschijnen ten teeken der overwinning, die hij zou behalen.

doorstoken, toch nog voor u het bloed leekt, dat uwe rouwmoedige zielen zal afwasschen en van zonden reinigen.'

Niet zonder eenige verrassing en ontroering bezag Codjo de medalje: zij was volkomen gelijk aan die, welke Afie hem eenige weken geleden gegeven had als een gedachtenis aan hare belofte voor zijn bekeering te zullen bidden en die hij sinds dien niet meer gezien en waarschijnlijk verloren had.

In zijne cel teruggekeerd, beschouwde Codjo het voorwerp met aandacht en het was hem, als voegde Afie haar gebeden, hare smeekingen en hare vermaningen bij die des priesters: 'Bekeer u tot Hem, Die voor u aan het kruis gestorven is.'

De woorden, de onderrichtingen, die hij daareven had aangehoord; de ijver en het verlangen naar zijne bekeering, waarvan hij de welsprekendste bewijzen bij den priester gezien had; de belangelooze toewijding en liefde van den blanke, die zoo bezorgd voor hem was; dat alles stemde hem meer en meer tot nadenken en tot betere gevoelens.

De ernstige, bijna godsdienstige stemming, waarin Codjo thans verkeerde, deelde zich aan de overigen mede, met wie hij opgesloten was.

In de eenzaamheid drongen de onderrichtingen beter in zijn geest door en vooral de genade des Hemels, die niet alleen de bezorgde priester, maar ook Afie volgens haar belofte voor hem afsmeekte, vermurwde zijn hart.

'*Ba Codjo*, is het je wezenlijk ernst,' vroeg hem Present. 'Wil je werkelijk gedoopt worden?'

Deze vraag verraste hem, doch hij antwoordde koud en beslist:

'Ja!'

'En jij Mentor?' vroeg Present.

Maar Menter antwoordde niet en was als gewoonlijk gesloten.

'Wat mij betreft,' hernam Present, 'ik ben van plan het voorbeeld van Codjo te volgen.'

's Middags even na drie uur was pastoor Grooff wederom

bij de veroordeelden in de gevangenis, teneinde het reeds begonnen onderricht te voltooien, en over den ernst van hun voornemen te oordeelen alvorens tot de toediening van het H. Doopsel over te gaan.

Hij vond hen en vooral Codjo beter gestemd en meer geschikt om aan zijn onderricht en zijne aansporingen tot berouw en boete over hunne zonden het oor te leenen.

Hoe langer hij zijn onderricht rekte, des te meer begon de genade des Hemels in de verharde gemoederen te werken en hen tot leedwezen over hunne misdaden te stemmen.

Eindelijk vroeg hij hun, toen zij op de gestelde vragen omtrent de meest essentiëele punten der katholieke leer een bevredigend antwoord gegeven hadden, of zij verlangden het H. Doopsel te ontvangen(*)

Middelerwijl had pastoor Grooff zijn medehelper, den Weleerwaarden heer G. Schepers, laten verwittigen om met het benoodigde voor de toediening van het H. Doopsel zich bij hem in de gevangenis te vervoegen.

Het liep al tegen den avond, toen hij zich aan de gevangenis aanmeldde om deelgenoot te zijn van de vreugde van zijn ambtgenoot en tevens als doopgetuige op te treden van hen, die nauwelijks in het bad der wedergeboorte gereinigd, met hun leven zouden gaan boeten voor hun vergrijp tegen de menschelijke gerechtigheid.

(*) Teenstra zegt t.a.p. 'Na mijn vertrek schijnen zij echter door de volhardende ijver en het taai geduld van den R.K. Geestelijke, tot eenige toenadering te zijn gekomen, wijl zij zich alstoen hebben laten doopen.' Dit moeten wij formeel tegenspreken, als het slechts zou moeten beteekenen, dat zij *schijnbaar* 'tot eenige toenadering' waren gekomen. Immers tot het toedienen en ook tot het ontvangen der Sacramenten wordt niet eene *schijnbare*, maar eene *wezenlijke* goede gesteltenis *vereischt*. Het wordt gevorderd, dat de priester ten volle overtuigd zij, dat er eene wezenlijke goede gesteltenis, dat is: wil, verlangen en kennis van het Sacrament, aanwezig is bij den persoon, die het toe te dienen Sacrament wil ontvangen. Als dus de Hoogeerw. heer Grooff, die overigens niet zeer gemakkelijk was bij het toelaten tot het H. Doopsel aan volwassenen, er toe overging hen te doopen, dan mogen wij er ons ook van overtuigd houden, dat er zooverre het menschelijker wijze mogelijk is daarover te oordeelen, niet eene *schijnbare* maar eene *wezenlijke* goede gesteltenis bij de veroordeelden aanwezig geweest is.

Uit eerbied voor het Sacrament, dat zij gingen ontvangen, werden de veroordeelden, op verzoek des priesters, in de witte kleederen gestoken, waarin zij den volgenden morgen ter strafplaats zouden worden geleid.

Er was iets plechtigs in de eenvoudig witgekalkte kamer der gevangenis, waar tegen den muur op een bank de vier ter dood veroordeelden geboeid bij elkander zaten onder toezicht van twee bewakers.

De beide kaarsen, die op de wit gedekte tafel brandden tusschen het beeld van Hem, Die aan het kruis hangend voor de geheele wereld leed en boette voor de zonden van allen; - de beide priesters, waarvan de een in het witte koorkleed met de stool omhangen, en de andere als hun peter zich naast de veroordeelden plaatste; - de gedachte, dat zij, die daar bij elkander zaten, slechts eenige uren nog te leven hadden, dit alles maakte een weemoedigen indruk op alle aanwezigen en stemde hen tot ernstig nadenken.

Alvorens de voorgeschreven gebeden en ceremoniën te beginnen, die aan de toediening van het H. Doopsel aan volwassenen voorafgaan, hield pastoor Grooff een korte toespraak.

Hij zette hun kortelijk uiteen de waarde van het Sacrament dat zij gingen ontvangen en gaf hun een korte verklaring van de gebeden en de plechtigheden bij de toediening van het H. Doopsel in gebruik.

Na de gebruikelijke vragen omtrent de voornaamste geloofspunten en hun wil om het H. Doopsel te ontvangen, en vòòr hij tot de toediening ervan overging, liet hij allen nederknielen, bad met hen een akte van berouw en smeekte voor hen de vergiffenis der zonden af in een aangrijpend en zielroerend gebed.

Terwijl de Weleerwaarde heer Schepers hun de hand op den schouder legde ten teeken van hunne aanname tot zijn geestelijke kinderen, doopte pastoor Grooff achtereenvolgens Codjo, Present, Mentor en Tom, aan wie hij de namen gaf van Antonius, Ludovicus, Martinus en Cornelius.

Wijl echter op den 25n Januari telken jare de gedachte-

nis gevierd wordt in de katholieke kerk van de bekeering des H. Paulus gaf hij hun elk nog den naam van den grooten Apostel, die op geheel wonderdadige wijze de genade der bekeering had gevonden.

En terwijl het water des Doopsels over de hoofden der nieuwbekeerden vloeide, werden hun zielen, naar wij vertrouwen gereinigd van al de zonden en smetten, die een misdadig en Godvergeten leven daarop had geworpen.(*)

Na de toediening des Doopsels wenschte pastoor Grooff hun geluk met de genade, die hun ten deel was gevallen, bad nog geruimen tijd met hen en terwijl de Weleerw. heer Schepers zich verwijderde, bleef hij hen nog vermanen en bemoedigen tot een vergevorderd uur in den nacht.

Hij verliet hen met de belofte den volgenden morgen zeer vroeg, dus na slechts eenige uren rust, bij hen te zullen terugkeeren om hen ter strafplaats te geleiden.

(*) In het Doopregister van het jaar 1833 vinden wij het volgende opgeteekend, dat wij hier in zijn geheel opnemen:
Anno Dni Nostri Jesu Christi 1833.
25 Jan. Baptizati sunt Hi Inferiores quinque homines, quorum tres ob incendium 3tia Septembris 1832 a sese patratum, condemnati erant 19 Jan. 1833 viventes ante domum a sese incensam comburendi 26 Jan. 1833, quartus cum socio prius baptizato, patibulo suspensus fuit.

Doopnamen	**Heidennamen**	**Patrinus**
Paulus Antonius,	Codjo Dni Sanches	R.Ad.D.G. Schepers.
Paulus Ludovicus,	Present Dni Heilbron.	R.Ad.D.G. Schepers.
Paulus Martinus,	Mentor Dni Wagenaar.	R.Ad.D.G. Schepers.
Paulus Cornelius,	Tom Dnae Makenzie.	R.Ad.D.G. Schepers.

prius baptizatus Jois Baptista prima vice accepit sinaxin in viatico.
Waarvan de vertaling luidt.
In het jaar Onzes Heeren Jesus Christus 1833.
25 Jan. Zijn gedoopt de hieronderstaande vijf menschen, van wie drie om den brand van den derden September 1832, door hen gesticht, veroordeeld waren den 19 Jan. 1933, levend voor het huis door hen in brand gestoken verbrand te worden den 26 Jan. 1833; de vierde is met zijn makker, reeds vroeger gedoopt, aan de galg opgehangen.
De namen als boven, peter bleef de Zeereerw. heer G. Schepers. ‘Dni’ en ‘Dnae’ beteekent den respectieven eigenaar of eigenares.
‘De reeds vroeger gedoopte Joannes Baptista (Winst) heeft voor de eerste maal de H. Communie ontvangen als viaticum.’ Hiermede wordt bedoeld de Communie, die den stervenden gegeven wordt als reisspijze.
Eene vergissing omtrent Tom worde hierbij hersteld: hij was de slaaf van Mary Rose Herbert en niet van Makenzie. Wel is Henry, alias baas Keesje, ‘zeggendelte behooren aan den boedel Mackenzie,’ veroordeeld, doch slechts tot geeseling onder de galg en vijftien jaren dwangarbeid. (zie hierover het vonnis bij Teenstra. *Negerslaven* enz. pag. 272.

XX. Hoofdstuk. De terechtstelling.

Reeds vroeg in den morgen van den 26n Januari heerschte er een ongewone drukte in de straten der stad, het fort *Zeelandia* en de gevangenis.

Dadelijk na het vallen van het morgenschot om 5 uur waren reeds vele nieuwsgierigen op de been, die langs den *Waterkant* en vooral op de hoogte van den *Heiligenweg* post vatten en met een bewonderenswaardig geduld zich het lange wachten, waartoe zij zich noodeloos veroordeelden, lieten welgevallen.

Men wist, dat, hoewel de voltrekking van het vonnis eerst om 7 uur zou kunnen plaats hebben, de veroordeelden reeds vóór het bepaalde uur naar de plaats van de executie geleid werden.

In het fort zelf waren de militairen reeds aangetreden, die de veroordeelden ter dood zouden geleiden en wier getal, dat in gewone omstandigheden hoogstens 8 man beliep, nu èn om het aantal veroordeelden, èn om de twee van elkander gelegen executie-terreinen, èn om de menigte, die

naar het geheel ongewone schouwspel zou toestroomen, was vermeerderd.

Bij de gevangenis kwamen reeds de ezelskarren aangereden, waarop de negen veroordeelden zouden plaats nemen en waarop ook de tamarinderoeden lagen, die even boven het vuur gehouden waren, teneinde ze leniger te maken.

Onder de karrelui viel terstond in het oog de lange Ta Tiamba, bij wien Tom zich voor zes maanden op een avond vervoegde met de bede hem uit de slavernij vrij te koopen. Door een grillig spel van het noodlot zou hij hem nu wel ten vrijdom gaan voeren, doch zeker niet op de wijze, waarop Tom het toen gewenscht had.

In de gevangenis hadden de veroordeelden op hun verlangen, dat volgens een oud gebruik in de laatste uren vòòr hun dood steeds werd ingewilligd, brood ontvangen en lange pijpen, waaruit zij na hun ontbijt dapper begonnen te rooken: een treffend beeld van hun eigen leven, dat ook weldra in rook zou opgaan.

De ter dood veroordeelden waren volgens gebruik geheel in het wit gekleed met broek en kabaatje, terwijl een zwarte hoed hun hoofd dekte, de anderen droegen de gewone gevangeniskleeding.

Middelerwijl werd daar buiten alles voor het vertrek in gereedheid gebracht; de militairen kwamen onder het geroffel der trom met geschouderd geweer aangerukt; de acht agenten, die als geleide naast de karren moesten loopen, stonden op de binnenplaats der gevangenis.

Maar vòòr alle anderen was pastoor Grooff lang vòòr het krieken van den dag bij de veroordeelden in de gevangenis gekomen, die hij nog bemoedigend toesprak en met wie hij de gebeden der stervenden verrichtte.

Eindelijk, het was met al de toebereidselen reeds over zessen geworden, gaf men het teeken tot het vertrek, waarop de politiedienaren de veroordeelden kwamen afhalen om hen ter strafplaats te begeleiden.

De vijf veroordeelden, maar Codjo vooral, lieten niet de

minste ontroering blijken, het scheen alsof het verlies van het leven, dat hun toch niet toebehoorde, wijl zij het hoogste goed daarvan, de vrijheid, misten, voor hen niet veel waarde had. De slavernij, die bij hen voor lang reeds het gevoel van leed had verstompt, had voorzeker niet het minst er toe bijgedragen dat zij het verlies van het leven met geringere vreeze tegemoet zagen dan dit bij den vrijen mensch het geval zou geweest zijn, die behalve de lasten ook de lusten des levens had genoten.

De onverschilligheid of koelbloedigheid, die velen bij deze gelegenheid ten aanstoot was, kon ook wellicht beschouwd worden als gelatenheid, nu zij met het leedwezen over het bedreven kwaad, in hun door het Doopsel gereinigde harten ook de hoop voelden opgewekt op de genadige ontferming des eeuwigen Rechters, Die, alhoewel den vrijen loop latende aan de menschelijke gerechtigheid, toch Zijne barmhartigheid niet onthouden zal aan hen, die er om gesmeekt hebben.

Eindelijk was het volgens de bij de slaven heerschende opvattingen een bewijs van wilskracht en manmoedigheid om zelfs bij de wreedste mishandelingen door geen enkel teeken van hun smart te doen blijken.(*)

Toen al de negen veroordeelden, behoorlijk geboeid, op de binnenplaats der gevangenis waren bijeengekomen, ging de deur van het binnenfort open, om zich voor vijf hunner niet meer te ontsluiten.

Codjo, Mentor en Present namen op de eerste, Winst Tom en Frederik op de tweede, Christiaan, Henri en Betsy op de derde kar plaats, die nog door een vierde, met bossen tamarinderoeden en zware boeien beladen, gevolgd werd.

Onder het geroffel der trom stelde de treurige stoet, voorafgegaan door militairen, zich in beweging naar den *Heiligcnweg*, overal op hun weg aangegaapt door een nieuwsgierige menigte, die zich van de ophaalbrug van het fort *Zeelan-*

(*) De cynische onverschilligheid, waarmede anarchisten hun rechters en den dood tegemoet traden, achten wij verfoeielijker nog en weerzinwekkender.

dia langs den *Waterkant* tot aan de strafplaats opgesteld had.

De vrouwen, die ouder gewoonte, aan de *Marinetrap* reeds met hun wasch bezig waren, hielden op, teneinde naar het ongewone schouwspel te staren en haar aanmerkingen ten beste te geven.

Het scheepsvolk van het ter reede liggend oorlogsschip was in het want geklommen om een nieuwsgierigen blik te kunnen werpen op de veroordeelden.

Langs den *Waterkant*, die toenmaals een vrij uitzicht opleverde daar hij nog niet met amandelboomen beplant was, tuurden de matrozen van de op de reede liggende koopvaardijschepen naar den stoet, die voorbijtrok.

Op de strafplaats was in dien nacht een groote bedrijvigheid ontwikkeld. Ter plaatse waar de brand gesticht was, voor het erf van den heer M.N. Monsanto, stond het toestel, waarop het vonnis aan de drie veroordeelden zou worden ten uitvoer gelegd.

Op een afstand van zes voet, midden vóór de stoep van het afgebrande huis, was op korte, slechts één voet van den grond verheven palen van groenhart, een houten rooster opgeslagen, die vier voet in de lengte en drie in de breedte telde.

Drie zware, dikgeteerde groenharten palen van acht om acht rijnlandschen duim dik en tien voet lang, waren stevig door den rooster heen in den grond gezet, zoodat zij slechts zes en een halven voet boven dezen uitstaken.

Die palen waren op één voet afstand van elkaar geplaatst en van onderen en in het midden met ijzeren beugels voorzien, waarin de beenen en het middellijf zouden gesloten worden, terwijl dunne ijzeren kettingen ter hoogte van den hals dezen aan den paal moesten bevestigen.

Een bank boven den rooster diende tot steunpunt voor de voeten der veroordeelden.

Op den rooster lag droog hout kruiselings opeengestapeld, en met teer, vermengd met terpentijn, overgoten; daaronder stonden eenige manden met krullen, eveneens met teer en terpentijn besproeid.

Aan weerszijden van den brandstapel lag een voorraad droog hout om het vuur op den rooster te onderhouden.

Daartegenover op de mark plaats, in de wandeling *Jobo prisiri* genaamd, was een loods of afdak opgeslagen voor de leden van het Hof van justitie, in wier tegenwoordigheid het vonnis moest worden ten uitvoer gelegd.

Was dit alles reeds op zichzelf huiveringwekkend genoeg, de omgeving droeg er bovendien niet weinig toe bij om het geheel een nog afschrikwekkender voorkomen te geven.

De achtergrond van deze tot de uitvoering van het vonnis aangewezen plaats was slechts één puinhoop, die zich van den *Heiligenweg* tot aan de *Steenbakkersgracht* uitstrekte en waaruit hier en daar slechts een enkel nieuwgebouwd huis oprees.

Hadden de veroordeelden in vuur en vlam uiting aan hun wraaklust en haat gegeven, in vuur en vlam zouden zij thans op het tooneel der verwoesting daarvoor moeten boeten.

Een dicht opeengedrongen menigte stond op den *Heiligenweg* geschaard, teneinde naar de laatste toebereidselen te zien, die door Ta Kwamina, den beul, gemaakt werden. Deze was een forsche neger, die zijn taak uitmuntend verrichtte, maar zich altijd door een halve dronkenschap op zijn werk voorbereidde.

Plotseling kwam er beweging in de op elkaar gepakte menigte, vergezeld van geroep, geschreeuw en gedrang; de doffe slagen der trom werden hoorbaar en het volk verdrong zich met uitgerekte halzen om den stoet te zien aankomen, die reeds bij de *Plattebrug* naderde.

Sinds het verlaten van het lort was pastoor Grooff te voet de veroordeelden gevolgd en nu eens bij dezen dan bij genen een woord van opwekking en bemoediging of van berouw en leedwezen gesproken.

Waren Codjo en Mentor ook nu nog onverschrokken en gelaten bij de nadering der strafplaats, Present daarentegen voelde vrees en schrik.

Zijn ontroering en angst bleven niet onopgemerkt voor

Codjo, die met zijn beide gezellen het voorwerp van de nieuwsgierigheid maar ook van de vervloeking der menigte was. Codjo wendde zich nu tot Present en sprak hem met forsche stem toe:

Present, holi joesrefi tranga; bikassi effi wi ben sabi foe doe someni ogri, now wi moe man toe foe verdrage wi straffoe disi wi verdiene, nanga lobi. 'Present, hou je goed, want indien wij zooveel kwaad wisten te doen, moeten wij mans genoeg wezen om de straf met geduld te ondergaan.'

Was dit woord wellicht een uiting van gelatenheid, die hem het bewustzijn van schuld aan het berouwvol hart deed ontwellen?

Voor den brandstapel gekomen, deed men de drie veroordeelden afstijgen; de overigen, die bij de ten uitvoerlegging van het vonnis moesten tegenwoordig zijn, werden onder de bewaking van de politie gesteld, terwijl de militairen het terrein afzetten en de menigte op eerbiedigen afstand hielden.

Hierop werden zij onder het voor de rechters bestemde afdak gebracht, waar men hun een in terpentijn gedrenkte broek en kabaatje van huismanslinnen deed aantrekken, waarna hun de handen met kettingen gekneveld werden.

Ook nu bewaarden Codjo en Mentor een diep stilzwijgen en dezelfde uiterlijke onverschrokkenheid, terwijl pastoor Grooff met hen bad, hen tot berouw en leedwezen over het bedreven kwaad, tot gelatenheid in de te ondergane straf aanspoorde en de hoop op de genadige ontferming des eeuwigen Rechters bij hen levendig trachtte te houden.

Present echter kon bij het gezicht van den brandstapel, die weldra zijn gruwzaam sterfbed zou worden, eene huivering van vrees en angst niet onderdrukken en toen hij zich bekleed zag met de kleedingstukken, die in plaats van hem tegen de woede der vlammen te beveiligen, deze integendeel meer voedsel en kracht zouden schenken, begaf hem de moed.

Nauwelijks waren de veroordeelden naar buiten geleid, of

de leden van het Gerechtshof met den Procureur-Generaal kwamen in rijtuigen op de strafplaats aan.

De president van ‘het civiele en crimineele Gerechtshof’ en de Procureur-Generaal, die deel uitmaakten van den ‘Hoogen Raad,’ waren gekleed in ‘wit ondergoed,’ waarover een donkerblauwen rok met goudgalon afgezet. De vergulde knoopen van den rok waren versierd met een gekroonde W.

Een vergulde statiedegen met ‘ceinturion;’ een langwerpige ‘opgetoomde hoed’ (steek) met oranje-cocarde en lus voltooide de kleeding.

De leden van de rechtbank waren gekleed in een zwartlakenschen rok, zwart zijden ondergoed, en droegen een driekanten hoed en een degen met zilveren of stalen gevest.

Toen de rechters, ten getale van zeven, hadden plaats genomen, las de griffier van het Gerechtshof het doodvonnis voor, dat aan de drie veroordeelden moest ten uitvoer gelegd en door den beëedigden tolk in de volkstaal werd teruggegeven.

Hierop werd Present, die nog steeds zeer moedeloos was, naar den brandstapel gevoerd en ter rechterzijde, naar den rivierkant, in den voet- en lijfbeugel gesloten, terwijl de hals met ijzeren kettingen aan den paal bevestigd werd.

Vervolgens werd Codjo in het midden en Mentor, links van dezen, naar de zijde der *Maagdenstraat*, in de beugels gesloten.

Codjo en Mentor, die tot op het beslissend oogenblik eene verwonderlijke geestkracht hadden betoond, voelden zich nu al hun moed ontzinken.

Zij zakten door den buikbeugel en waren reeds half dood, voordat nog het vuur werd aangestoken.

Een angstige stilte heerschte onder de huiverende menigte, die met gespannen aandacht alle bewegingen van den beul en de veroordeelden volgde.

Pastoor Grooff verliet ook nu de zijde der veroordeelden niet en bleef naast den brandstapel allen en vooral Present een bemoedigend woord toespreken.

Om kwart over zeven stak Ta Kwamina, onder het geroffel der trom, den brand in het hout op den rooster.... een, twee, drie... vijftien seconden slechts en de brandstapel stond over zijn geheele lengte in lichte laaie.

Nauwelijks was de brand in het hout gestoken of Codjo en Mentor waren reeds door verstikking gestorven.

Alleen Present deed met zijn geboeide handen nog een poging om de vlam uit het in brand vliegend hoofdhaar te weren en ook hij was niet meer.

Deze doodstraf, hoe verschrikkelijk en ijzingwekkend zij ook voor de toeschouwers moge geweest zijn, was voor de lijders zeer kortstondig, althans veel kortstondiger en minder martelend dan voor hen, die met den koorde gestraft werden.

Het dof geroffel der trom; - het knetterend geluid van het brandend vuur; - de dikke rookkolom, die zich voor den wind verspreidde; - de walgelijke reuk der verterende lichamen; - niets van dit alles was bekwaam de menigte te doen wijken, die als aan den grond genageld, het afschuwelijk schouwspel genoot.

Een groot aantal vrouwen staarden, tot verwondering van anderen, dit tooneel met de meeste aandacht en in de grootste stilte aan.

En velen vonden deze doodstraf niet alleen billijk en goed, maar zelfs veel te kortstondig!

Op hetzelfde oogenblik, dat de brand in het hout vloog en een koude rilling den toeschouwers door de leden ging, werd een rauwe gil uit de menigte gehoord.

Allen wendden een oogwenk den blik naar de plaats vanwaar het geluid kwam, doch spoedig werd de aandacht wederom afgetrokken door een geschreeuw, dat in de nabijheid van den brandstapel opsteeg.

Pastoor Grooff namelijk was zoozeer bezorgd geweest voor de veroordeelden, dat toen deze reeds door de vlammen omgeven waren, hij hen nog van nabij bemoedigend bleef toespreken, in gevaar raakte zelf door de vlammen

aangetast te worden, en door den beul met zijn helpers, moest verwijderd worden.(*)

Omstreeks half acht stonden de rechters op en zette de stoet met de andere veroordeelden, zich werderom in beweging.

Eenige politiedienaren en een wacht van zes soldaten bleven achter teneinde bij den brandstapel de orde te handhaven.

Onder het geroffel der trom trok men nu langs den *Waterkant* en de *Steenbakkersgracht* naar het *Galgenveld*, voorafgegaan en gevolgd door een dichte menigte, die er steeds op uit is, niets te verliezen ook van de meest afgrijselijke tooneelen.

Na aankomst deed men de zes veroordeelden afstijgen in afwachting van de rechters, die ook weldra op de strafplaats verschenen.

De galg stond naar het zuiden gekeerd aan de overzijde van het *Wanicapad* tegenover het tegenwoordige kerkhof der ‘Stuiversvereeniging,’ terwijl recht tegenover de galg, op of bij de plek der ‘Wanicakerk’, het justitiehuisje stond.

Onder de galg was reeds een gat gegraven, groot genoeg om de lijken der beide veroordeelden te bevatten.

Twee koorden hingen af van de galg, beide voorzien van een strop en lang genoeg om de verhangenen te kunnen op- en neerlaten.

Zware boeien, tamarinderoeden en een koolpot waarin het brandmerkijzer te gloeien lag, zag men bij de galg.

Pastoor Groof sprak en bad met de beide veroordeelden, die kalm en gelaten hun lot tegemoet gingen en een diep stilzwijgen bewaarden, waartoe de bijwoning van de terechtstelling hunner gezellen hun alleszins aanleiding gaf.

Na voorlezing van het doodvonnis door den griffier, bracht Ta Kwamina Winst onder de galg, deed hem den strop om den hals en een oogenblik later bengelde zijn lichaam in de lucht. Eenige wilde stuiptrekkingen, en het lichaam bleef roerloos hangen.

(*) Zie *De Katholiek* jaarg. 1853 pag. 11.

Nu was het de beurt van Tom, die op dezelfde wijze ter dood gebracht werd ten aanschouwe der menigte, die men nauwelijks op afstand kon houden.

Terwijl de beide lijken nog aan de galg hingen, werd de strafoefening aan de vier andere veroordeelden voltrokken.

Met saamgebonden handen, waartusschen de beenen opgetrokken waren, werden Frederik en Christiaan op den grond gelegd en een stok tusschen de samengewrongen beenen en het naakte lichaam gestoken.

Hierop werd hun eerst op de eene, vervolgens op de andere zijde van het als een bal opgerolde lichaam, een bloedige geeseling van vijf en zeventig slagen met tamarinderoeden toegediend.

Hoezeer de slaven aan een harde behandeling gewoon waren, was een ‘spaansche bok’, zooals de strafoefening genoemd werd, voor den meest hardvochtigen slaaf iets vreeselijks en afschrikwekkends, en werd thans niet weinig verhoogd door de schande dat zij de straf onder de galg moesten ondergaan.

Henry en Betsy, wier vonnis luidde, dat zij ‘strengelijk’ moesten worden afgestraft, werden op dezelfde wijze, doch als volwassenen met den zoogenaamden ‘dubbele spaansche bok,’ dat is: met honderd vijftig slagen op iedere zijde van het lichaam, getuchtigd.

Onder een hartverscheurend geschreeuw en gegil der veroordeelden vielen de tamarinderoeden snerpend op de lichamen der slachtoffers, terwijl het bloed uit de opengescheurde wonden vloeide.

De gewoonte had echter te zeer het leedgevoel bij de meeste toeschouwers verstompt, dan dat zij medelijden zouden gevoelen met het lot van hen, door wier medeplichtigheid zij aan de grootste gevaren hadden blootgestaan.

Na de barbaarsche geeseling werden de rauwe wonden uitgewasschen om het koudvuur of versterf te voorkomen.(*)

(*) Het gebruik van pekel was in zulke gevallen bij particulieren niets ongewoons.

Doch hiermede was hun aller lijden nog niet afgeloopen.

Ta Kwamina had zijn ijzer reeds gloeiend gestookt en hij drukte nu daarmede Henry een brandmerk op den rechterschouder.

Tegelijkertijd steeg met den rook en de walgelijke lucht der verschroeide huid, het noodgeschrei op van den ongelukkige, wiens wonde daarna met olie werd bestreken.

Allen werden nu kreunend van pijn en nog half badend in hun bloed, in de zware 'bandieten-boeien' geklonken.

Deze boeien, van twaalf en een half tot 15 kilo zwaar, bestonden uit een ijzeren band, die het middenlijf omsloot en waarvan aan beide zijden een ketting neerdaalde naar de ijzeren beugels, waarin de voeten boven de enkels gevat werden.

De veroordeelden, die tengevolge van de wonden der geeseling zich nauwelijks verroeren konden, werden op de karren gelegd om naar de gevangenis teruggevoerd te worden.

Doch na al de ijselijkheden, waarvan zij de getuigen en de slachtoffers geweest waren, moesten zij nog een gruwzaam schouwspel bijwonen.

De verhangenen werden van de galg neergelaten, de strop van den hals genomen en met een bijl sloeg Ta Kwamina hun het hoofd van den romp. De hoofden werden nu op ijzeren pennen gestoken en in ijzeren banden gesloten, ten einde daar te blijven, totdat zij door de lucht en het gevogelte verteerd zouden zijn.

Terwijl de rechters zich gereed maakten om heen te gaan, werden de rompen der twee verhangenen onder de galg begraven, alwaar later ook de overblijfselen der ten vuurdood veroordeelden de laatste rustplaats ontvingen.

De karren met de nog kreunende afgestraften, namen onder geleide der politie den terugtocht naar het binnenfort, voorafgegaan door de militairen met den tamboer aan het hoofd.

Terwijl dit alles plaats greep op het *Galgenveld*, waren de honderden, die nog bij den *Heiligenweg*, met ijzingwekken-

de kalmte naar de geblakerde lijken staarden, getuigen van een voorval, dat hun nieuwsgierigheid voor een oogenblik meer prikkelde dan al het vorige.

Onder de vrouwen, die onafgewend den blik op den brandstapel gevestigd hielden, trok ééne vooral de aandacht, die met een helsch genoegen dit griezelig tooneel aanschouwde.

Akoeba, want zij was het, had reeds 's morgens vroeg haar huis verlaten om getuige te wezen van den angst der veroordeelden, en zich vooral in Codjo's straf te verlustigen, wiens gruwzamen dood zij beschouwde als een rechtvaardige vergelding voor al het leed aan haar en haar nicht berokkend.

Zij had een plaatsje weten te bemachtigen, zoo dicht mogelijk bij den brandstapel om toch niets te verliezen van de stuiptrekkingen van haar vijand, dien zij nog steeds met al den haat haars harten vervolgde.

Toen de veroordeelden ter strafplaats waren aangekomen, trachtten hare oogen den blik van Codjo te ontmoeten, teneinde hem haar bevredigde wraak nog te doen gevoelen. Doch hoe zij ook haar blikken op hem vestigde, teneinde hem als het ware te betooveren en naar haar te doen opzien, hij bemerkte haar niet, en toen hij zich, door den lijfbeugel liet zakken, genoot zij met wellust van het gezicht zijner zwakheid.

Zij bleef daar onbeweeglijk staan, toen men de andere veroordeelden naar de strafplaats aan het *Wanicapad* wegbracht en lette er nauwelijks op, dat vele menschen reeds heengingen.

Zij scheen het oogenblik te willen afwachten, dat het witgeblakerd lijk van Codjo, geheel vernietigd in het vuur zou neerploffen.

Eindelijk omstreeks half tien stortte de middelste paal met een gedeelte van het lijk van Codjo neder.

Een juichtoon welde uit Akoeba's hart op, maar tegelijkertijd trof een doordringende gil haar ooren.

Op het hooren dier stem schrok zij onwillekeurig en kwam tot zich zelve. Zij wendde den blik naar den kant, vanwaar het geluid kwam.

'O mijn God,' kreet zij op hartverscheurenden en wanhopigen toon, terwijl zij zich door de menigte, die sprakeloos op zij ging, haastig een weg baande.

'O mijn God,' herhaalde zij, terwijl zij zich radeloos liet neervallen bij een meisje, dat op korten afstand van de toeschouwers in bezwijming was gevallen.

Het was Afie, die het niet meer in huis had kunnen uithouden en op het geroffel der trom, die haar uit de verte had toegeklonken, in waanzinnige droefheid de straat was opgevlogen.

Zij kwam juist aan, toen de paal met het half verteerd lijk van Codjo, wiens plaats bij de terechtstelling zij reeds uit de verhalen der menigte op straat vernomen had, in het vuur stortte.

Op dat gezicht was zij met een gil ineengezakt.

Spoedig ging men water halen, teneinde haar bij te brengen.

Een agent was midderwijl naderbij gekomen. Het meisje oplettend aanziende, bemerkte hij, dat zij melaatsch was.

'Waar hoort dat meisje thuis?' vroeg hij aan de omstanders.

'Ik weet het niet,' antwoordde deze en gene.

Zich nu tot de vrouw wendende, die het meest over haar bekommerd scheen, herhaalde hij zijn vraag: 'Kent ge dit meisje?'

'Ja,' antwoordde zij, terwijl zij voortging haar wat azijn onder den neus te houden. 'Zij is mijn nicht en woont bij mij in?'

'Weet je dan wel, dat zij niet op straat mag komen?', ging de agent voort.

'O mijn God', kreet Akoeba hartstochtelijk, terwijl zij zich voor den agent op de knieën wierp, 'ach, ik weet het en ik had haar daarom ook streng verboden het huis te ver-

laten. Ik bid je, laat haar meegaan, zij zal nooit meer op straat verschijnen.'

Reeds te veel volk was echter samengestroomd en ook andere agenten kwamen toegeschoten, zoodat hij Akoeba geen verzekering durfde geven, deze wetsovertreding door de vingers te zullen zien.

Daar Afie echter niet tot haarzelve kwam werd zij, op aandringen van den agent, naar het hospitaal gebracht.

Akoeba wist van smart en wanhoop niet meer wat te doen, toen zij de kar met het bewusteloozc meisje onder geleide van de politie den weg naar het hospitaal zag nemen. Met over elkander geslagen armen zag zij in radelooze droefheid het voorwerp harer teederste zorgen misschien voor altijd aan haar liefde ontrukt.

Onwillekeurig wierp zij een blik op het smeulend vuur, dat de laatste overblijfselen der lijken vernietigde, en het was haar, alsof Codjo's schedel haar nog van uit het smeulend vuur grijnzend toelachte.

Zij schrok er van en rilde over al haar leden; ja het was als spotte hij om het wraakgierig behagen, dat zij daareven in zijn ongeluk geschept had.

Alles draaide haar thans voor de oogen: de brandstapel, de haar tegengrimmende bekkeneelen der veroordeelden, de toeschouwers; alles scheen haar te bespotten en een rondedans om haar persoon uit te voeren. . . .

Zij waggelde op haar beenen en de handen als naar een steunpunt uitstrekkende stortte ook zij met een rauwen gil ter aarde neder. . . .

Toen zij na eenige uren wederom bijkwam, bevond zij zich door de liefderijke zorgen van anderen in haar huis op *Böhmknie*.

Afie's toestand was ernstig en haar leven was zelfs, naar het oordeel der geneesheeren, in gevaar.

Pastoor Grooff, nauwelijks van de strafoefening op het *Galgenveld* naar huis teruggekeerd, werd bij haar geroepen, doch de zieke was buiten kennis en niet in staat iets te

verstaan.

In oogenblikken van hevige koorts was zij steeds aan het ijlen en sprak daarbij herhaaldelijk den naam van Codjo uit.

Zij kwam echter bij, en een dag later was zij zelfs kalm en helder van geest en scheen het gevaar te zullen te boven komen.

Toen pastoor Grooff haar nu bezocht, vroeg hij haar deelnemend, hoe zij het maakte; doch in plaats van hem hierop een antwoord te geven, vroeg zij met zichtbare nieuwsgierigheid:

'Heeft hij zich bekeerd, *Vadri*?'

'Wien bedoel je, kind?' vroeg de priester verrast.

'Codjo', hernam zij, terwijl haar eene rilling door de leden voer.

Nu ging den pastoor een licht op: haar bezorgdheid voor de bekeering van Codjo was dan wellicht de oorzaak geweest, dat zij herhaaldelijk bij het ijlen diens naam had uitgesproken.

'Ja, mijn kind,' hervatte hij troostend, zonder naar de oorzaak dier groote bezorgdheid onderzoek te doen, 'hij heeft zich bekeerd. Ik zelf heb hem gedoopt.'

'Goddank'! riep het meisje dankbaar uit, terwijl een paar dikke tranen over hare wangen rolden.

'Wees kalm en bedaard, mijn kind', vermaande de priester, die wegens de ontroering, welke zich van haar meester had gemaakt, voor eene instorting vreesde. 'Wees kalm, anders neemt de koorts wederom toe.'

'O, *Vadri*, ik zal toch niet blijven leven: ik ga sterven. Maar ik vrees den dood niet. Het leven heeft immers niets aantrekkelijks meer voor mij, arme verstootene?'

'Zou je dan de laatste H. Sacramenten niet willen ontvangen?,' vroeg hij haar.

Op haar bevestigend antwoord, gaf pastoor Grooff haar eenigen tijd later de laatste troostmiddelen der Kerk.

'Nu, mijn kind', besloot hij, 'de goede God zal uw edelmoedigheid in het opofferen van uw leven en uw lijden

voor zijn bekeering met de eeuwige vreugde des hemels rijkelijk beloonen.'

Geroerd wendde hij den blik af van het slachtoffer van Codjo's wraakzucht, en zijn oog viel op een vrouw, die aan den voet der legerstede in tranen badende, geknield lag. Het was Akoeba.

'Is zij uwe dochter?' vroeg hij haar deelnemend.

'Neen, *Vadri*', antwoordde zij met moeite. 'Maar ik heb haar als mijn eigen kind opgenomen en verzorgd en nu... nu moet ik haar gaan verliezen.'

Afie zag tevreden glimlachend naar haar tante, die op haar toetrad om haar te omhelzen.

'Afie,' riep zij in tranen wegsmeltend uit. 'Afie, ga je nu sterven en mij alléén laten! O, mijn God, wat zijt Gij rechtvaardig! Gij, die zelfs de geheimste schuilhoeken van het menschelijk hart doorgrondt, ... ja, ja, ik heb deze straf verdiend!' bracht zij snikkend en berouwvol uit.

Afie, die zwakker en zwakker werd, zag haar tante bij die schuldbekentenis liefdevol aan en wilde spreken, doch zij kon niet meer.

Pastoor Grooff beschouwde dit tooneel een wijle met weemoed. Toen hij zag, dat het meisje reeds op het punt was van te sterven, zeide hij tot Akoeba:

'Kom, bedwing uw tranen; laten wij voor haar bidden.'

'*Vadri*,' antwoordde zij berouwvol, 'ik heb meer behoefte aan uw gebed dan zij.'

'Het zij zoo', vervolgde hij. 'Ook voor u zal ik bidden, zooals ik het voor haar gedaan heb.'

En neerknielend begon hij de gebeden der stervenden, die hij nu en dan onderbrak, om de zieltogende een opwekkend en troostend woord toe te spreken.

De ademhaling werd gaandeweg moeielijker; aan de oogen slechts bemerkte hij, dat zij hem nog verstond.

'Vergeeft gij nu ook uiterharte alles, wat hij tegen u misdeed?' vroeg hij haar met bewogen stem.

Zij knikte nog even tevreden en gelaten . . . . . nog eenige korte, onderbroken ademhalingen en. . . . . Afie was niet meer.

De brand van het jaar 1832 heeft niet minder dan die van 1821 een tijdrekening bij de bevolking gevestigd. Evenals om dien van het jaar 1821, *bigi branti*, zich personen feiten en zaken in het geheugen der bevolking groepeerden, is ook die van het jaar 1832 als een mijlpaal in de geschiedenis van het Surinaamsche volksleven geworden.

Immers nu nog spreken ouderen van dagen, hun herinneringen ophalende, van den tijd vóór of ná *Codjo-branti*.